T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

YUGOSLAVYA COĞRAFYASINDA KARŞILAŞTIRMALI BİR PERSPEKTİFTEN TÜRKİYE, RUSYA VE ÇİN'İN YUMUŞAK GÜÇ POLİTİKALARI

NİKOLİNA KUNİC

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. FAHRİ TÜRK

EDİRNE 2024

ÖZET

Bu tez çalışmasında, Yugoslavya coğrafyasında Türkiye Çin ve Rusya'nın izledikleri dil ve kültür politikaları karşılaştırmalı bir perspektiften incelenmiştir. Bu gerçekleştirilirken sadece söz konusu ülkelerin dil ve kültür enstitüleri dikkate alınmıştır. Buna ek olarak, bu ülkelerin yumuşak güç politikaları karşılaştırılmalı bir biçimde değerlendirildiği için hangi ülkenin bahis konusu rekabette öne çıktığı net bir şekilde anlaşılmıştır. Yugoslavya'nın dağılmasından sonra ortaya çıkan devletler (Sırbistan, Bosna Hersek, Kuzey Makedonya, Hırvatistan, Karadağ ve Slovenya) dış güçler açısından yeni nüfuz alanlarının meydana gelmesine neden olmuştur. Bu bağlamda her üç ülke de Yugoslavya coğrafyasında ortaya çıkan yeni devletlere nüfuz etme gayesi gütmüştür. Çalışma, bu nüfuz mücadelesinin gelişimine ve günümüzdeki sonuçlarına ışık tutmayı hedeflemektedir. Bu tez çalışmasında, 2000 yılından sonraki döneme odaklanılmıştır. Yugoslavya'nın dağılmasından sonra silahlı mücadelenin 2000'li yılların başında son bulması ve barışın tesisi, bu tarihin belirlenmesinde etkili olmuştur. İkinci olarak, her üç aktörün de kültür ve dil politikalarına nispeten geç bir dönemde (2000'li yıllarda) başlaması örnek olayların seçilmesinde belirleyici olmuştur. Bu minvalde Yunus Emre Enstitüsü (Türkiye), Konfüçyüs Enstitüsü (Çin) ve Rus Dünyası Vakfı (Rusya) faaliyetleri derinlemesine incelenmiştir.

Çalışmada karşılaştırmalı saha çözümlemesi yöntemi tercih edilmiştir. Bu maksatla geniş bir saha araştırması gerçekleştirilmiş ve tezde ortaya koyulan hipotezlerin sınanmasını sağlayan birincil verileri temin eden çeşitli mülakatlar yapılmıştır. Mülakatlarda, açık uçlu sorular temelinde yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu mülakatlardan elde edilen veriler çalışmanın iddialarının temel dayanağını oluşturmuştur. Bunun yanı sıra sahadan elde edilen veriler yazın taramasıyla desteklenmiştir. Bu yöntemin seçilmesinin amacı, bölgede dil ve kültür politikaları izleyen üç ülkenin, faaliyetlerinin sonuçlarının bölgeden bölgeye değiştiğini göstermeye çalışmaktır.

Anahtar Sözcükler: Kültür ve Dil Politikası, Yugoslavya cumhuriyetleri, Türkiye, Çin, Rusya

ABSTRACT

In this thesis, the language and cultural policies followed by Turkey, China, and Russia in the ex-Yugoslavia were examined from a comparative perspective. During the preparation of the thesis, only the language and cultural institutes of the countries in question were taken into consideration. In addition, since the soft power policies of these countries were evaluated comparatively, it was clearly understood which mentioned country stood out in the competition. The states that emerged after the dissolution of Yugoslavia (Serbia, Bosnia and Herzegovina, North Macedonia, Montenegro, Croatia, and Slovenia) led to a new areas of influence for the external powers. In this context, all three countries aimed to dominate the new states that emerged in the ex-Yugoslavia. The study aims to shed light on the development and current consequences of this struggle for influence. This thesis focuses on the period after 2000's. Following the dissolution of Yugoslavia, the end of the armed struggle in the early 2000's and the establishment of peace were effective in selecting in these cases. Secondly, the fact that all three actors started their cultural and language policies in a relatively late period (in the 2000's) was decisive in determining the period under review. Yunus Emre Institute (Turkey), Confucius Institute (China) and Russian World Foundation (Russia) were the main institutions whose activities were examined in depth.

Comparative field analysis was preferred as the method of the study. For this purpose, an extensive field research was conducted and various interviews were carried out to provide primary data supporting the claims made in the thesis. A semi-structured interviews were conducted by adopting open-ended questions. The data obtained from these interviews formed the basis to test the study's hypothesis. In addition, the data gethered from the field were supported by a literature review. The purpose of choosing this method is to try to show that the results of the activities of the three countries that follow language and cultural policies on the territory of the former Yugoslavia vary from region to region.

Keywords: Cultural and Language Policy, Comparative approach, Yugoslav Republics, Turkey, China, Russia

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın amacı Türkiye, Rusya ve Çin'in Yugoslavya coğrafyasındaki dil ve kültür politikalarını karşılaştırmalı olarak yumuşak güç noktainazarından ele almaktır. Bu tez çalışmasını diğer araştırmalardan ayıran en önemli farklılık; mülakatlar vasıtasıyla sahadan elde edilen verilere dayanması, Yugoslavya coğrafyasının bütününü kapsaması, üç büyük ülkenin kültür politikalarını karşılaştırmalı bir biçimde incelemesi ve Türkçe kaynakların yanı sıra, İngilizce, Rusça, Sırpça, Hırvatça, Boşnakça ve Makedonca kaynaklardan faydalanılmasıdır. Çalışma bu konuda kaleme alınmış ilk doktora tezi olduğundan alan yazına önemli bir katkı sunmaktadır.

Okuduğunuz bu doktora tezi, oldukça uzun ve meşakkatli bir çalışmanın sonunda ortaya çıkmıştır. Eserin yazılma sürecinde, en büyük pay hiç şüphesiz araştırma konuma inanan, çalışmanın başından itibaren sorduğum sorulara cevap arama külfetine en az benim kadar katlanan, birçok detayı benden fazla merak edip çalışmanın önemli noktalarda derinleşmesini sağlayan, kıymetli danışmanım Prof. Dr. Fahri Türk'e aittir. Sayın Hocam, hem tezin gelişimine hem de şahsımın mesleki gelişimine önemli katkılar sunmuştur. Kıymetli yönlendirmeleri ve akademik desteğiyle benim mesleki inkişafıma büyük destek vermiştir. Kendisine paha biçilemez danışmanlığı için ne kadar teşekkür etsem azdır. Diğer yandan görüşleri ile çalışmama katkıda bulunan Tez İzleme Komitesindeki hocalarım Doç. Dr. Sedef Zeyrekli Yaş ve Dr. Öğr. Üyesi Serap Yolcu Yavuz'a da teşekkürü bir borç bilirim. Kendileri ile her görüşmemiz, önümde yeni ufukların açılması ile sonuçlanmış ve çalışmam daha yetkin bir hâle gelmiştir. Ayrıca mülakatları gerçekleştirdiğimiz dil enstitülerindeki tüm çalışanlara, bilgilerini benimle paylaştıkları için teşekkür borçluyum. Son olarak bu tezin hazırlanmasında yapıcı önerileri ve moral desteği ile her zaman yanımda olan Dr. Can Tankut Esmen'e teşekkür ederim. Kendime inancımı kaybettiğimde bana inandıkları, beni neşelendirdikleri, zor anlarımda yanımda oldukları için aileme ve arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Bu çalışmayı sevgisi, sabrı, anlayışı ve desteği ile her zaman yanımda yer alan aileme; babam Dragan'a, annem Zora'ya, kız kardeşlerim Maja ve Dragana'ya ithaf ediyorum.

Bilim camiasına kutlu olsun.

EDİRNE, Şubat 2024

İÇİNDEKİLER

Özet ..... **i**

Abstract ..... **ii**

Önsöz ..... **iii**

İçindekiler ..... **v**

Tablolar Listesi ..... **ix**

Kısaltmalar Listesi ..... **x**

1. Giriş **1**

1.1. Analitik Yapı 2

1.2. Yazın 4

1.3. Yöntem 8

1.4. Kuramsal Çerçeve 10

1.4.1. Yumuşak Güç 10

1.4.2. Kültür Politikası 15

1.4.3. Dil Politikası 19

2. Türkiye'nin Yugoslavya Coğrafyasına Yönelik Politikaları **21**

2.1. Türkiye'nin Politikaları 22

2.1.1. Türkiye'nin Balkanlar Politikası 22

2.1.2. Türkiye'nin Kültür Politikası 25

2.2. Türkiye'nin Kültür Politikasının Araçları 27

2.2.1. Yunus Emre Enstitüsü 27

2.2.2. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı 32

2.3. Türkiye'nin Yugoslavya Cumhuriyetlerindeki Faaliyetleri 35

2.3.1. Sırbistan 36

2.3.2. Bosna Hersek 41

2.3.3. Kuzey Makedonya 45

2.3.4. Hırvatistan 51

2.3.5. Karadağ 56

2.3.6. Slovenya 61

3. Çin'in Yugoslavya Coğrafyasına Yönelik Politikaları 63

3.1. Çin'in Politikaları 63

3.1.1. Çin'in Balkanlar Politikası 64

3.1.2. Çin'in Kültür Politikası 66

3.2. Çin'in Kültür Politikasının Araçları 67

3.2.1. Konfüçyüs Enstitüsü 67

3.3 Çin'in Yugoslavya Cumhuriyetlerindeki Faaliyetleri 71

3.3.1. Sırbistan 73

3.3.2. Bosna Hersek 81

3.3.3. Kuzey Makedonya 88

3.3.4. Hırvatistan 90

3.3.5. Karadağ 94

3.3.6. Slovenya 100

4. Rusya'nın Yugoslavya Coğrafyasına Yönelik Politikaları 106

4.1. Rusya'nın Politikaları 106

4.1.1. Rusya'nın Balkanlar Politikası 107

4.1.2. Rusya'nın Kültür Politikası 110

4.2. Rusya'nın Kültür Politikasının Araçları 111

4.2.1. Sputnik 112

4.2.2. Rus Dünyası Vakfı 114

4.2.3. Russotrudniçestvo 119

4.3. Rusya'nın Yugoslavya Cumhuriyetlerindeki Faaliyetleri 120

4.3.1. Sırbistan 122

4.3.2. Bosna Hersek 127

4.3.3. Kuzey Makedonya 133

4.3.4. Hırvatistan 137

4.3.5. Karadağ 144

4.3.6. Slovenya 149

5. Türkiye, Çin ve Rusya'nın Dil ve Kültür Politikalarının Karşılaştırılması 156

5.1. Sırbistan 157

5.2. Bosna Hersek 166

5.3. Kuzey Makedonya 174

5.4. Hırvatistan 181

5.5. Karadağ 188

5.6. Slovenya 194

5.7. Karşılaştırmalı Çözümleme 201

6. Sonuç 207

7. Kaynakça 216

7.1. Birincil Kaynaklar 216

7.2. Kitaplar 217

7.3. Makaleler 219

7.4. Tezler 226

7.5. İnternet Kaynakları 227

7.6. Mülakatlar 250

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Balkanlar'da Bulunan Yunus Emre Enstitüleri 29

Tablo 2: Yugoslavya Ülkelerinde Bulunan Yunus Emre Enstitüleri 30

Tablo 3: Türkçe Yeterlik Sınavları (2013-2021) 32

Tablo 4: Bosna Hersek'te Tercihim Türkçe İkinci Yabancı Dil Programı 2012-2021 43

Tablo 5: Yugoslavya Ülkelerindeki Konfüçyüs Enstitüleri 69

Tablo 6: Novi Sad Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü ve Ortak Kuruluşlar ..77

Tablo 7: Eski Yugoslavya Ülkelerindeki Rus Dünyası Vakfı Şubeleri 115

Tablo 8: Sırbistan'da Faaliyet Gösteren Rus-Sırp Dostluk ve Kültür Dernekleri 122

Tablo 9: Sırbistan'daki Dil ve Kültür Politikalarının SWOT Analizi 157

Tablo 10: Bosna Hersek'teki Dil ve Kültür Politikalarının SWOT Analizi 167

Tablo 11: Kuzey Makedonya'daki Dil ve Kültür Politikalarının SWOT Analizi 175

Tablo 12: Hırvatistan'daki Dil ve Kültür Politikalarının SWOT Analizi .. 181

Tablo 13: Karadağ'daki Dil ve Kültür Politikalarının SWOT Analizi 188

Tablo 14: Slovenya'daki Dil ve Kültür Politikalarının SWOT Analizi 195

KISALTMALAR LİSTESİ

AA	Anadolu Ajansı
AB	Avrupa Birliği
BBC	British Broadcasting Corporation
CAS	Çin Bilimler Akademisi
CASS	Çin Sosyal Bilimler Akademisi
CEPA	The Center for European Policy Analysis
DGPI	Basın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü
DTCF	Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi
FSK	Slav Kültürleri Forumu
HANBAN	Çin Halk Cumhuriyeti Yabancı Dil Olarak Çince Öğrenme Ulusal Ofisi
HSK	Çince Yeterlik Sınavı
HSKK	Çince Yeterlik Konuşma Sınavı
KDK	Türkiye Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü
MASAT	Karadağ Türkiye Mezunları Derneği
MINA	Karadağ Bağımsız Haber Ajansı
NATO	Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
RTRS	Sırp Cumhuriyeti Radyo Televizyonu

STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SWOT	Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
TASS	Sovyetler Birliği Telgraf Ajansı
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TDV	Türk Diyanet Vakfı
TİKA	Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
TRT	Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TSK	Türk Silahlı Kuvvetleri
TYS	Türkçe Yeterlik Sınavı
YCT	Gençler için Çince Yeterlik Sınavı
YEE	Yunus Emre Enstitüsü
YTB	Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

1. Giriş

Bu çalışmada, Yugoslavya'nın dağılmasından sonra Türkiye, Çin ve Rusya'nın yumuşak güç politikaları Hırvatistan, Bosna Hersek, Sırbistan, Kuzey Makedonya, Karadağ ve Slovenya örnekleri üzerinden karşılaştırmalı bir noktainazardan çözümlenmektedir. Araştırma konusu olan ülkelerin tümü yumuşak güç politikalarında dil kurslarına ve kültür merkezlerine büyük önem vermektedir. Bu minvalde, Türkiye, Çin ve Rusya'nın yumuşak güç politikalarının dil ve kültür aracılığıyla nasıl şekillendiği ve söz konusu politikaların bölgedeki etkisi ortaya koyulmaktadır. Buna göre Yugoslavya ülkeleri arasında yer alan Hırvatistan, Bosna-Hersek, Sırbistan, Kuzey Makedonya, Karadağ ve Slovenya bu çalışmada saha araştırmasının yürütüldüğü ve yukarıda anılan politikaların incelendiği ülkeler olarak seçilmiştir. Kosova'nın seçilen ülkeler arasında yer almamasının nedeni, Çin ve Rusya'nın bu ülkeyi resmen tanımaması dolayısıyla bu ülkelerin dil ve kültür kurumlarının söz konusu ülkede açılmamış olmasıdır. Bu araştırma 2000 sonrası döneme odaklanmaktadır. Yugoslavya'nın dağılmasından sonra silahlı mücadelenin 2000'li yılların başında son bulması ve barışın tesisi, bu tarihin belirlenmesinde etkili olmuştur.

Bu çalışmada ele alınan ilk ülke Türkiye'dir. 21'inci yüzyıl ile birlikte Türkiye'nin yumuşak güç politikalarına hız veren gelişmeler yaşanmıştır. Bunlar arasında en önemlisi hiç kuşkusuz Türk dış politikasındaki değişimdir. Bu süreçte Türkiye'nin geçmişe kıyasla daha etkin bir dış politika ve buna bağlı olarak faal bir kültür politikası izlediğini söylemek mümkündür. Bu çerçevede Türkiye'nin kültür ve dil araçlarından en önemlisi Yunus Emre Enstitüsü'dür. Bu enstitülerin ilki 17 Ekim 2009 tarihinde Bosna Hersek'te "Saraybosna Yunus Emre Türk Kültür Merkezi" adıyla açılmış ve böylece bu kurumlar Balkanlar'da birbiri ardına hayata geçirilmeye başlanmıştır. Yunus Emre Enstitüsü, süreç içerisinde uluslararası ilişkilerde Türk kültür diplomasisinin önemli bir aracı hâline gelmiştir. Türk dili merkezli etkinlikler ve kurslar bu kurumun gösterdiği faaliyetler içinde en önemli olanlarıdır.

İkinci sırada Çin üzerinde durulmaktadır. Bu ülke tarafından ilk Konfüçyüs Enstitüsü 2004 yılında Güney Kore'nin başkenti Seul'da açılmıştır. Ocak 2018 itibarıyla, dünyanın dört bir yanına dağılmış 507 adet Konfüçyüs Enstitüsü bulunmaktadır. Çin Eğitim Bakanlığına bağlı olarak çalışan bu merkezler; Mandarin dil kursları, aşçılık, kaligrafi dersleri ve Çin ulusal bayramlarında kutlamalar tertiplemektedirler. Çoğunlukla gelişmekte olan ülkelerde talep gören bu kurslar, özellikle dil alanında giderek yaygınlaşırken aynı zamanda Çin'de okumak isteyen gençler için burslar da verilmektedir. Çin, eski Yugoslavya coğrafyasında kültürü merkeze koyan yumuşak güç uygulamalarının yanı sıra bilhassa uluslararası yardım ve yatırımlar yoluyla da etkinliğini artırmaktadır.

Çözümlenen üçüncü ülke ise Rusya Federasyonu'dur. Rus politikalarında yumuşak güç kavramının doğuşuna ve gelişimine bakıldığında, bunun Vladimir Putin'in (2004-2008) ikinci başkanlığı dönemine kadar geri gittiği görülmektedir. Rusya, Sovyetler Birliği döneminde, yumuşak gücünü özellikle birliği oluşturan ülkeler nezdinde uygulamaya çalışmıştır. Bu bağlamda kitap ve film gibi kültürel araçlar kullanılmıştır. Rusya'nın bu şekilde günümüzde devreye soktuğu yumuşak güç politikalarının ana araçlarının başında Russkiy Mir (Rus Dünyası) Vakfı gelmektedir. Dernek statüsünde olmasına rağmen, bir başkanlık kararnamesiyle 2007'de kurulan vakfın ana işlevi ise yurt dışında Rus dili, kültürü ve eğitim sistemini tanıtmaktır.

Yazarın, bu konuya ilgisi, öncelikle eski Yugoslavya coğrafyasında doğup büyümüş bir araştırmacı olmasından ve bölge ülkelerine karşı her zaman yoğun bir ilgi duymasından kaynaklanmaktadır.

1.1 Analitik Yapı

Yugoslavya'nın dağılmasından sonra ortaya çıkan yeni devletler (Slovenya, Hırvatistan, Bosna Hersek, Makedonya, Sırbistan, Karadağ ve Kosova) dış güçler açısından yeni nüfuz alanlarının meydana gelmesine neden olmuştur. Bu çalışmada araştırma konusunu teşkil eden üç dış gücün (Türkiye, Rusya ve Çin) Yugoslavya coğrafyasına yönelik olarak izlediği yumuşak güç politikaları ele alınmaktadır. Bu üç devletin çözümleme birimi olarak seçilmesinde; bu aktörlerin hepsinin kültür ve dil

politikalarına nispeten geç bir dönemde (2000'li yıllarda) başlamaları belirleyici olmuştur. Her üç ülke de eski Yugoslavya coğrafyasında ortaya çıkan devletlere nüfuz etme gayesindedir. Her ne kadar, Türkiye, "Yeni Osmanlıcılık", Rusya, "Rus dünyası" ve Çin, "Çin rüyası" politikaları ile kendi açılımlarını ortaya koymuş olsalar da bu çalışmada öncelikle, söz konusu ülkelerin bu coğrafyada dil ve kültür vasıtasıyla nüfuz elde etme çabalarına ağırlık verilmektedir. Bu bağlamda diğer yumuşak güç araçlarına değinilmemiştir. Kültür ve dil söz konusu aktörler tarafından eski Yugoslavya coğrafyasında nasıl kullanılmaktadır? Uygulanan dil ve kültür politikaları SWOT analizi yöntemi ile çözümlendiğinde nasıl bir sonuç ortaya çıkmaktadır? Ayrıca Türkiye, Çin ve Rusya'nın dil ve kültür politikaları hangi açılardan birbirinden farklılaşmaktadır? Çalışmanın cevap bulmayı hedeflediği sorulardan bir diğeri ise; "Yugoslavya'nın dağılmasından sonra ortaya çıkan devletlerin hangisinde, hangi ülke yumuşak güç bakımından daha etkilidir ve ilgili ülkede kaydedilen üstünlüğün, dış güçlerin küresel politikalarına etkisi nedir?" şeklinde ifade edilebilir. Bu sorular çalışmanın ana araştırma soruları durumundadır. Bu bağlamda, çalışmada eski Yugoslavya coğrafyasında Türkiye, Rusya ve Çin'in izledikleri kültür ve dil politikaları, çalışmanın bağımlı değişkeni konumundadır. Kültür ve dil politikalarının eski Yugoslavya coğrafyasında, bölge ülkeleri arasında gözlenebilen farklılıklarla birlikte söz konusu devletlere kazandırdığı nüfuz, etkinlik ve olumlu imaj ise bağımsız değişkenler olarak tanımlanmaktadır.

Yukarıda ortaya atılan soruların cevaplandırılması için aşağıdaki yol haritası takip edilmektedir: Bu bağlamda elinizde tutmuş olduğunuz çalışmanın giriş bölümünde, araştırmanın soruları ile birlikte analitik yapısı, dayandığı kuram, yöntem ve mevcut yazına dair bir değerlendirme yer almaktadır. Burada ayrıca yumuşak güç, kültür ve dil politikaları kavramları ele alınmaktadır. Takip eden bölümlerde ise Türkiye, Çin ve Rusya'nın Yugoslavya coğrafyasındaki devletler üzerindeki kültür ve dil politikaları incelenmektedir.

Çalışmanın ikinci bölümünde dış güçlerin ilki olan Türkiye'nin Sırbistan, Bosna Hersek, Kuzey Makedonya, Hırvatistan, Karadağ ve Slovenya gibi ülkelerdeki yumuşak güç faaliyetleri incelenmektedir. Burada, tümdengelim yöntemi uyarınca genelden özele doğru bir gidişat benimsenmektedir. Sırasıyla Türkiye'nin kültür

politikaları ve Balkanlar'da izlediği politikalar mercek altına alınmaktadır. Sonrasında Türkiye'nin kültür politikası araçları içinde önemli bir yeri olan Yunus Emre Enstitüsü ile Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) değerlendirilmektedir. Bölümün son kısmında ise Türkiye'nin Yugoslavya Cumhuriyetlerine yönelik politikaları, ülkeler özelinde çözümlenmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Çin ve dördüncü bölümünde ise Rusya, yukarıda açıklanan esaslara bağlı olarak mercek altına alınmaktadır. Çin özelinde kültür ve dil politikalarının taşıyıcısı olarak Konfüçyüs Enstitüsü öne çıkarken Rusya'ya gelindiğinde ise Sputnik, Rus Dünyası Vakfı ve Rossotrudniçestvo kurumları önem arz etmektedir. Çalışmanın beşinci bölümünde, dış güçlerin yumuşak güç politikaları, kültür ve dil unsurları çerçevesinde SWOT analizi yardımıyla karşılaştırmalı bir çözümlemeye tabi tutulmaktadır. Burada Sırbistan, Bosna Hersek, Kuzey Makedonya, Hırvatistan, Karadağ ve Slovenya gibi ülkelerde, üç devletin kültür ve dil politikalarının mevcut durumu ve etkisi karşılaştırmalı bir zaviyeden çözümlenmektedir. Böylelikle hangi devletin nerede nasıl konumlandığı ve bu ülkelerin birbirlerine karşı davranışları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu araştırma sonuç kısmıyla nihayete ermektedir.

1.2. Yazın

Türkiye, Çin ve Rusya'nın Yugoslavya cumhuriyetlerinde izlemiş oldukları yumuşak güç politikaları üzerine karşılaştırmalı bir noktainazardan henüz herhangi bir araştırma yapılmamıştır. Bununla birlikte, her üç ülkenin bu yöndeki politikaları hakkında bazı çalışmalar bulunmaktadır. Bu bölüm, mevcut yazını eleştirel bir açıdan çözümlemeye tabi tutmaktadır. Bu minvalde, öncelikle, Yugoslavya coğrafyasında yumuşak güç politikalarına odaklanan çalışmalara Türkiye, Rusya ve Çin açısından bakıldığında kayıtsız kalınamayacak bazı eserlerin olduğu görülmektedir: Rusya'nın yumuşak güç politikalarının ortaya koyulduğu önemli çalışmalardan biri Aleksander Djokiç'in *The Perspectives of Russia's Soft Power in the Western Balkans Region*[1] başlıklı eseridir. Yazar bu makalede Rusya'nın yüzyıllar öncesine uzanan bir zaman diliminde, Balkanlar ile geliştirmiş olduğu

[1] Aleksandar Djokiç, "The Perspectives of Russia's Soft Power in the Western Balkans Region", Journal of Political Science, Cilt 22, Sayı 2, 2020.

tarihi, siyasi, ekonomik ve kültürel bağları ele almaktadır. Bu bağların Rus dış ve yumuşak güç politikaları üzerindeki önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca, yazar çalışmasında, Rusya'nın yumuşak güç politikasına eski Yugoslavya cumhuriyetlerinden Sırbistan, Karadağ ve Bosna Hersek örnekleri üzerinden eğilmektedir. Bu bağlamda diğer dört devlet olan Hırvatistan, Makedonya, Slovenya ve Kosova ele alınmamaktadır. Djokiç, bu çalışmasında ayrıca "*Rusya, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği karşısında Balkanlar'da etkili bir devlet olabilir mi?*" sorusuna cevap aramaktadır.[2] Bu makale, Rusya'nın yumuşak güç politikasını karşılaştırmalı bir perspektiften ele almaktadır.

Türkiye'nin Balkanlar'da yürütmüş olduğu yumuşak güç politikalarına ilişkin çalışmalar da mevcuttur. Alida Vraçiç'in *Turkey's Role in the Western Balkans*[3] başlıklı çalışması bu eserler arasında ön plana çıkmaktadır. Vraçiç, çalışmasında Türkiye'nin 1990'lı yıllardan itibaren özellikle Yugoslavya'daki iç savaş sırasında Bosna Hersek'te, ardından 1999 yılında Kosova'da ve Kuzey Makedonya'da ortaya koyduğu faal rolün altını çizmektedir. Türkiye özelindeki ikinci eser ise Muharrem Ekşi tarafından kaleme alınmış olan *Turkey's Cultural Diplomacy and Soft Power Policy Towards the Balkans*[4] başlıklı makaledir. Çalışmada, Yugoslavya'da takip edilen Türk kültür diplomasisinin doksanlı yıllardaki gelişimi ele alınmaktadır. Yazar, Yunus Emre Enstitüsü, TİKA, TRT ve Anadolu Ajansı gibi kuruluşları önemli yumuşak güç araçları olarak ifade etmektedir.[5] Çalışmanın, 2000'li yıllarda gerçekleşen kültür ve yumuşak güç politikalarına yer vermemesi önemli bir eksiklik olarak öne çıkmaktadır.

Çin'in Yugoslavya coğrafyasındaki yumuşak güç politikaları ve bunun yarattığı etkiye gelindiğinde ise en ilgi çekici ve dikkate değer çalışmalardan biri, Plamen Tonchev tarafından yazılan *China's Soft Power in Southeast Europe*[6] başlıklı

---

[2] Djokiç, "The Perspectives of Russia's Soft Power in the Western Balkans Region", s. 234.

[3] Alida Vraçiç, "Turkey's Role in the Western Balkans", Stiftung Wissenschaft und Politik, German Institute for International and Security Affairs, Berlin, 2016.

[4] Muharrem Ekşi, "Turkey's Cultural Diplomacy and Soft Power Policy Towards the Balkans", Journal of Black Sea Studies, Sayı 55, 2017.

[5] Ekşi, "Turkey's Cultural Diplomacy and Soft Power Policy Towards the Balkans", s. 191.

[6] Plamen Tonchev, "China's Soft Power in Southeast Europe", Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo, 2020.

eserdir. Bu çalışma, Çin'in kültürel diplomasisini, Kosova dışındaki tüm eski Yugoslavya ülkelerini kapsayacak biçimde ortaya koymuş önemli bir araştırmadır. Yazar, Çin'in kültürel diplomasisinin en önemli aracı olarak, Konfüçyüs Enstitülerini öne çıkarmaktadır. Metinde, Pekin'in bu kuruma olumlu bir ülke imajı yaratmak ve bunu desteklemek açısından önemli bir araç rolü atfettiğine işaret edilmektedir.[7] Bu çalışma, söz konusu ülkelerdeki ilk ve orta dereceli okullarda Çince öğretmek amacıyla Konfüçyüs Enstitüsünün düzenlediği faaliyetleri ve oluşturulan dil sınıflarını neşter altına almaktadır.[8]

Konu hakkındaki mevcut yazın incelendiğinde, eski Yugoslavya ülkelerinde Türkiye, Rusya ve Çin'in yumuşak güç politikaları ile bağlantılı güçlü bir yazının varlığından bahsetmek mümkün değildir. Yazının geneline bakıldığında, her bir ülkeyi ayrı ayrı ele alan Batı kaynaklı çalışmaların ortaya koyulduğu görülmektedir. Ancak, Balkanlar'da etki alanını genişletmek isteyen üç büyük ülkenin, doğrudan Yugoslavya cumhuriyetleri hakkındaki politikaları üzerine yazılmış, karşılaştırmalı bir çözümleme ortaya koyan ve yumuşak güç araçlarına odaklanan, kayda değer bir çalışma bulunmamaktadır. Bununla birlikte, araştırmanın farklı boyutları ile alâkalı araştırmalar mevcuttur.

Çin'in yumuşak güç araçları içinde en önemlisi hiç şüphesiz Konfüçyüs Enstitüleridir.[9] Rhonda S. Zaharna, Jennifer Hubbert ve Falk Hartig'den oluşan bir yazar grubunun kaleme aldığı *Konfüçyüs Enstitüleri ve Çin'in Yumuşak Gücünün Küreselleşmesi*[10] başlıklı makale ilgili kurumu, yumuşak güç ve küresel güce ulaşma bakımından ele alan nadir çalışmalardan birisidir. Bu araştırma, Konfüçyüs Enstitülerinin hem dünyadaki hem de Balkanlar'daki olağanüstü büyümesini gözler önüne sermesi açısından büyük bir önem arz etmektedir.

---

[7] Tonchev, "China's Soft Power in Southeast Europe", s. 3.

[8] Tonchev, "China's Soft Power in Southeast Europe", s. 9.

[9] Konfüçyüs Enstitüsü, https://www.chinainstitute.org/about-us/confucius-institute-at-china-institute-cici/, (Erişim Tarihi: 01.03.2021).

[10] Rhonda S. Zaharna, Jennifer Hubbert ve Falk Hartig, "Confucius Institutes and the Globalization of China's Soft Power", USC Center on Public Diplomacy at the Annenberg School, Figueroa Press, Los Angeles 2014.

Rusya'nın yumuşak güç siyasetinde ise Rus Dünyası Vakfı (Russkiy Mir)[11] ön plana çıkmaktadır. Kökleri 1990'lara kadar uzanan bu kavram özellikle söz konusu kurumun hayata geçirilmesinden sonra önem kazanmıştır. Laruelle Marlene tarafından yazılan *The Russian World: Russia's Soft Power and Geopolitical Imagination*[12] ve Alexander Sergunin ile Leonid Karabeshkin'in ortaklaşa kaleme aldıkları *Understanding Russia's Soft Power Strategy*[13] başlıklı eserler Rusya'nın yumuşak güç politikalarına dikkat çekmektedir. Makalelerde Rusların nazarında yumuşak güç kavramı ve Rusya'nın yumuşak güç stratejilerinin sınırlılıklarına göndermede bulunulmaktadır. Rusya cephesinde en bilineni Rus Dünyası Vakfı olsa da başka yumuşak güç araçları da mevcuttur. İslam Halidov'un *Rusya'nın Yumuşak Güç Araçları*[14] başlıklı yazısı bu minvalde Gorçakov Kamu Diplomasisi Vakfı, Rusya Uluslararası İlişkiler Konseyi ve Dış Politika ve Savunma Konseyi gibi diğer Rus kuruluşlarını öne çıkarması itibarıyla önemlidir. Halidov bu makalede, Rus dış politikasının yumuşak güç araçları vasıtasıyla son yıllarda nasıl değiştiğini ve etkinlik kazandığını başarılı bir biçimde ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin Balkanlar'daki yumuşak güç unsurları hakkında da bazı araştırmalar yapılmıştır. Soner Karagül'ün *Türkiye'nin Balkanlardaki Yumuşak Güç Perspektifi: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı*[15] başlıklı makalesi bu konuyu çözümlemektedir. Ayrıca, Kafiye Bekfelavi tarafından yazılmış olan *Türkiye'nin Balkan Ülkeleriyle İlişkilerinde Yumuşak Güç Faktörü Olarak Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı ve Yunus Emre Enstitüsü*[16] başlıklı yüksek lisans tezi de ilgili kurumların Balkanlar'daki faaliyetleri ve bu durumun Türkiye ve bölge ülkeleri arasındaki ilişkileri nasıl etkilediğini ifade etmesi bakımından önemli bir eserdir.

---

[11] Rus Barış Vakfı, https://russkiymir.ru/en/, (Erişim Tarihi: 01.03.2021).

[12] Laruelle Marlene, "The 'Russian World'. Russia's Soft Power and Geopolitical Imagination," Center for Global Interests Papers, George Washington University, Mayıs 2015.

[13]Alexander Sergunin-Leonid, Karabeshkin, "Understanding Russia's Soft Power Strategy", Politics Study Association, Cilt 35, Sayı 3-4, 2015, s. 347–363.

[14] İslam Halidov, "Rusya'nın Yumuşak Güç Araçları", Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD), Cilt 3, Sayı1, 2014, s. 37-75.

[15] Soner Karagül, "Türkiye'nin Balkanlardaki Yumuşak Güç Perspektifi: Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı", Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, Cilt 8, Sayı 1, 2013, s. 79-102.

[16] Kafiye Bekfelavi, Türkiye'nin Balkan Ülkeleriyle İlişkilerinde Yumuşak Güç Faktörü Olarak Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı ve Yunus Emre Enstitüsü, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2017.

1.3. Yöntem

Araştırma sürecinde, çalışmaya veri ve bilgi sağlamak amacıyla birçok kuruluş ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda; başta Konfüçyüs Enstitüsü, Rus Dünyası Vakfı ve Yunus Emre Enstitüsü olmak üzere üç ülkenin kültür ve dilini tanıtan kuruluşlarının yetkilileri ile görüşmeler yapılmıştır. Mülakatlar Sırpça-Hırvatça, İngilizce veya Türkçe olarak gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada, karşılaştırmalı saha analizi yöntemi kullanılmıştır. Sahadaki verileri toplamak maksadıyla yapılan mülakatlar önemli bir kalitatif veri toplama yöntemi olarak öne çıkmıştır. Saha araştırması; araştırılan sorunla ilgili bilgi boşluğunu doldurmak için yapılmaktadır. Söz konusu ülkelerdeki saha araştırmaları, tezde ortaya koyulan iddiaları destekleyen birincil verilerin sağlanmasında önemli bir işlev görmüştür. Çalışma mülakat yöntemi ile tamamlanmış ve bu mülakatlarda, önceden formüle edilmiş açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Böylelikle, yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.[17] Bunun yanı sıra sahadan elde edilen veriler yazın taramasıyla desteklenmiştir. Karşılaştırmalı analiz, siyaset biliminde genellikle siyasal sistemler, kurumlar veya süreçlerin incelenmesinde kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem, günümüz siyasetinin ve uluslararası ilişkiler kuramlarının anlaşılması ve geliştirilmesi için gereklidir. Bu yöntemin seçilmesinin amacı, bölgede yerel düzeyde yumuşak güç araçlarını kullanan dış güçlerin faaliyetlerinin ve yumuşak güç politikalarının sonuçlarının gösterdiği değişimi tespit edebilmektir. Bu inceleme ortaya koyulurken, yumuşak güç politikalarını uygulama araçları olarak tanıtılan kurumların faaliyetleri ve bulundukları ülke ve şehirlerde düzenledikleri etkinlikler de incelenmektedir. Söz konusu politikalar ve etkinlikler açıklanırken ilgili kurumlarda çalışan yetkililer ile yapılan mülakatlarda bu hususun üzerinde durulmuştur. Kurumların, faaliyet gösterdikleri bölgede çizdikleri manzara, düzenledikleri etkinlikler üzerinden çözümlenirken, mülakatların sağladığı bilgiler yeri doldurulmayacak bir rol oynamaktadır.

Mülakatların nasıl gerçekleştirildiği ve bu esnada karşılaşılan sorunlara da değinmek gerekmektedir. Şöyle ki, tez çalışması bağlamında görüşme talebi iletilen

[17]İsidora Wattles, "İnterviju Kao İstraživačka Metoda: Teorijski Aspekti", Originalan Naučni Rad, Civitas.rs, Cilt 9, Sayı 2, 2019, s. 206.

kurumların tepkileri çeşitli şekillerde olmuştur. Yunus Emre Enstitüsü, yüz yüze görüşmeyi ve ses kaydını kesinlikle reddetmiş, Ankara'dan alınan izin neticesinde sorular yazılı olarak cevaplandırılmıştır. Belgrad, Üsküp ve Saraybosna şubeleri mülakatlara katılırken, Zagreb ve Podgoritsa şubeleri ise verilerini araştırmacının hizmetine vermeye sıcak bakmamışlardır. Konfüçyüs Enstitüleri ile görüşmelerde de benzer sorunlar yaşanmıştır. Slovenya, Sırbistan ve Makedonya'daki şubelerden, mülakat taleplerine ret cevapları alınmıştır. Buna karşılık Banja Luka Konfüçyüs Enstitüsü ile yüz yüze ve Podgoritsa Konfüçyüs Enstitüsü ile yazılı olarak bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Rus kurumları söz konusu olduğunda ise netice farklı olmamıştır. Karadağ, Hırvatistan ve Slovenya'dan cevap alınamamış, Kuzey Makedonya ise olumsuz cevap vermiştir. Banja Luka'da bulunan Rus Dünyası Vakfı ve Belgrad'daki Rus Evi ise yüz yüze görüşmeyi kabul etmiştir.

Türkiye, Çin ve Rusya'nın kültür politikalarının temsilcisi olan bu kurumların yanında, Yugoslavya cumhuriyetlerinde ilgili dil ve edebiyat bölümlerinde çalışan öğretim elemanları ile de görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatların, resmî kurumlar ile yapılanları tamamlamaları hedeflenmiştir. Bu bağlamda, Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi Doğu Dilleri Bölümü Türkoloji Anabilim Dalından Barbara Kerovac ile çevrim içi, Doğu Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesi Sinoloji Bölümünden Jelena Vujiciç ile çevrim içi, Lübliyana Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Asya Çalışmaları Bölümünden Sinolog Jasna Roşker ve Mateja Petrovçiç ile yazılı ve Zagreb Üniversitesi Doğu Dilleri Bölümü Rus Dili Anabilim Dalından Branka Barçot ile de çevrim içi olarak görüşmeler yapılmıştır.

Bu çalışmada mülakatlar önemli bir bilgi kaynağı olsa da ikincil kaynaklardan da faydalanılmıştır. Türkiye ve Yugoslavya coğrafyasındaki kütüphanelerdeki yayınlara ulaşılmıştır. Öncelikle Türkçe ve İngilizce yayınlar için Trakya Üniversitesi Kütüphanesi ve İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesine ardından Boşnakça, Hırvatça ve Sırpça eserler için Bosna Hersek Milli Üniversite Kütüphanesi ve Sırp Cumhuriyeti Milli Üniversite Kütüphanesine başvurulmuştur. Çalışmada yararlanılan eserlere, sadece basılı kaynaklardan ulaşılmamıştır. Bunun yanı sıra çevrim içi sayfalar da kullanılmıştır. Söz konusu çevrim içi kaynakların başında, yeni bilgiler sunan, Yunus Emre Enstitüsü, Konfüçyüs Enstitüsü ve Rus

Dünyası Vakfı gibi kurumların resmî sayfaları gelmektedir. Bilhassa Yunus Emre Enstitüsünün çevrim içi olarak 2014-2019 yılları arasında yayımladığı bültenlerden ve yine 2014'ten günümüze dek çıkarılan yıllık faaliyet raporlarından istifade edilmiştir. Buna ek olarak, Google Akademik, DergiPark ve Archive.org gibi çevrim içi kütüphanelerden de yararlanılmıştır. Bu bağlamda İngilizce, Rusça, Türkçe, Sırpça, Hırvatça ve Boşnakça dillerindeki makalelerin, kitapların, dergilerin ve diğer malzemelerin kullanımına özen gösterilmiştir.

B çalışma hakkında diğer önemli bir husus ise başta şahıs ve yer adları olmak üzere özel isimlerin yazımı ile ilgilidir. Burada, bilhassa Sırpça-Hırvatça ve Boşnakçanın alfabesinde yer alan özgün harflerin nasıl telaffuz edileceği sorunu nedeniyle, söz konusu sesler Türk alfabesindeki karşılıkları dikkate alınarak yazılmıştır. Örneğin, Kovačević soyadı Kovaçeviç, Barčot soyadı Barçot ve Saša ismi Saşa olarak ifade edilmiştir. Benzer bir durum yer isimleri için de geçerlidir. Buna göre, Ljubljina şehri Lübliyana, Zenica şehri Zenitsa ve Podgoritsa şehri Podgoritsa olarak kaleme alınmıştır. İmlâ bağlamında dikkat edilen bir diğer husus ise bazı şehirlerin sahip oldukları tarihi Türkçe isimlerin yazımlarının tercih edilmesidir. Bu bağlamda, Požarevac şehri Pasarofça, Sremski Karlovci kasabası Karlofça ve Tetova şehri ise Kalkandelen biçiminde yazılmışlardır.

1.4. Kuramsal Çerçeve

Çalışmanın kuramsal çerçevesi ortaya koyulurken bazı temel kavramlar tanımlanmıştır. Bu mefhumların başında yumuşak güç gelmektedir. Öncelikle bu kavram açıklandıktan sonra tezin merkezinde yer alan Türkiye, Çin ve Rusya'nın Yugoslavya cumhuriyetlerindeki (Sırbistan, Bosna Hersek, Kuzey Makedonya, Hırvatistan, Karadağ ve Slovenya) yumuşak güç politikaları incelenmektedir.

1.4.1. Yumuşak Güç

Devletlerin uluslararası sistemdeki konumları siyasi ve ekonomik faktörden etkilenmektedir. Joseph Nye, yumuşak güç kavramını, uluslararası ilişkilerin seyrini belirleyen süreçlerde, askerî ve ekonomik güç kullanımı yerine, muhatap olunan ülkenin değerlerine yapılan yatırım, sağlanan etki ve kazanımlar olarak ifade etmekte ve yumuşak güç aracılığıyla sağlanan olumlu imajın giderek daha önemli hâle

geldiğini savunmaktadır.[18] Güç, çoğu siyaset bilimcinin üzerinde hemfikir olduğu gibi, istenen tarafa yönlendirmek ve istenen sonucu elde etmek için belirli bir kimseyi etkileme yeteneği olarak tarif edilmektedir. Daha basit bir tanımla, güç, istediğiniz sonuçları elde etmek için başkalarını etkileme yeteneği olarak ifade edilebilir. Yumuşak güç bu etkileme yeteneğini ifade etmektedir. Nye'nın kuramına göre davranışlar üç ana yoldan etkilenebilir. Bunlar; zorlama, tehdit (sopa) ve teşvik (havuç) şeklinde sıralanabilir.[19] Nye *Soft Power: The Means to Success in World Politics*[20] başlıklı kitabında, bir ülkenin yumuşak güç kullanma becerisini öncelikle *kültür, politik değerler ve dış politika* gibi üç sahada başarılı olmasına bağlamaktadır.[21] Bu çalışmada özellikle kültür ve onun taşıyıcı unsuru olan dil üzerinden bir çözümleme yapılmaktadır.

Nye, yumuşak güç kavramını, "istediğinizi zorlama veya ekonomik yaptırımlar yerine, cazibe yaratma yoluyla elde etme yeteneği" olarak tanımlamıştır.[22] Nye'ya göre yumuşak güç kültürel, ideolojik ve kurumsal bileşenler aracılığıyla ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda kültür bileşeni önem kazanmaktadır. Bir devlet kültür politikaları yardımıyla, diğer devletler için çekici hâle gelebilir ve dış politikasını daha verimli bir şekilde yürütebilir.

Yumuşak güç kendisini aşağıdaki şekillerde göstermektedir: Dil ve edebiyatın teşviki, ideallerin ve değerlerin empoze edilmesi, ideolojik yakınlık kurulması, isabetli diplomatik ve kültürel ilişkilerin tesisi, kültürler arası politika ve strateji belirlenmesi, olumsuz tarihi imajların ortadan kaldırılması, bilimde ve teknolojide kaydedilen öncü pozisyon, yüksek ekonomik kapasite, kamuoyu oluşturma gücü, tutumları etkileme gücü, dünya çapındaki haber kanallarıyla medya ürünlerini üretip dağıtma kapasitesi ve uluslararası kamuoyunu etkileme gücü.[23] Yumuşak gücün kaynaklarını yukarıdaki şekilde ortaya koyan Nye, aksi taktirde yumuşak gücün

---

[18] Joseph S. Nye, Soft Power: The Means to Success in World Politics, New York: Public Affairs, 2004, s. 9, 31.

[19]Joseph S. Nye, "Public Diplomacy and Soft Power", ANNALS, AAPSS, Satı 616, Mart 2008, s. 94.

[20]Joseph S. Nye, Soft Power: The Means to Success in World Politics, New York: Public Affairs, 2004.

[21]Nye, "Public Diplomacy and Soft Power", s. 94.

[22] Joseph Nye, "Soft Power", Foreign Policy, Sayı 80, 1990, s. 166-168.

[23] Joseph, S. Nye, Soft Power The Means of Success in World Politics, s. 45-47.

sınırları olduğuna işaret etmektedir. Bu sınırların başında ise hiç şüphesiz, milletlerin birbirlerine karşı ördükleri duvarlar ve ülkelerin içe kapanmaları gelmektedir. Nye'nın, dikkat çektiği diğer olumsuz bir durum ise geleceğin öngörülemezliğidir. Genel olarak, Nye, başta ABD olmak üzere dünyadaki dış güçlerin, toplumları etkilemek ve kaynaklarını başarılı stratejilere dönüştürmek için yumuşak gücü önemli bir araç olarak kullanmak istediklerini dile getirmektedir.[24]

Nye'nın eseri boyunca bulunulan temel iddia, uluslararası ilişkilerde elde edilmek istenen sonuçların, sadece bir aktörün diğerine karşı eylemiyle değil, aksine ortak eylemlerin geliştirilmesiyle elde edilebileceğidir. Bu bağlamda, politikaları birbirine yakınlaştıran ve eylemleri ortak bir çizgide buluşturan politika tarzı ise yumuşak güce dayanmaktadır. Öyle ki, insanlar benzer şekillerde eğitildiklerinde, aynı filmleri izlediklerinde, aynı müziği dinlediklerinde, aynı yaşam tarzlarına sahip olduklarında veya olmayı arzuladıklarında, bu durum yumuşak güç politikalarının etkili hâle gelmesine yol açmaktadır.[25] Buradan hareketle, popüler kültürün ve yumuşak gücün rolünün küresel dünya yönetişimi için son derece önemli bir noktaya geldiği çıkarımını yapmak yanlış değildir.[26]

Dünyada ekonomik ve askerî güce dayanan sert güç temelinde rekabete girebilecek ülke sayısı sınırlı olsa da hemen hemen her ülke çeşitli kültürel, tarihi, coğrafi, beşerî ve entelektüel sermayeye sahiptir. Ancak ülkeler, onları ekonomik zenginliğe dönüştürmek için yeterli koşul, yetenek veya şansa sahip olmayabilirler. Bu noktada sert güç temelli politikalara nispetle daha az ekonomik gelişmişlik isteyen yumuşak güç politikaları, ekonomik olarak görece daha kötü durumdaki ülkelerin etkili dış politikalar geliştirmeleri için bir fırsat yaratmaktadır.[27]

Son yıllarda, sadece ekonomik, askerî ve siyasi güce dayalı politikalar geliştirme araçları yavaş yavaş önceliğini kaybederken, farklı kurallara göre hareket edilen, yumuşak güce dayalı yeni bir alan açılmaktadır. Örneğin, küresel çapta düşünüldüğünde büyük devletlerin ekonomik güçlerinden çok, kültür ve imaj

[24] Nye, Soft Power The Means of Success in World Politics, s. 47.
[25] Simon, Anholt, Competitive Identity, The New Brand Management for Nations, Cities and Regions, Palgrave Macmillan, New York 2007, s. 98.
[26] Joseph, S. Nye, Soft Power: The Means to Success in World Politics, s. 11.
[27] Joseph S. Nye, Soft Power: The Means to Success in World Politics, s. 31.

konularında rekabet eder hâle gelmeleri önem arz etmektedir. Unutulmamalıdır ki dünyada pek çok bölgede (örneğin, Yugoslavya ülkeleri) dış güçler ile sert güç temelinde rekabet edemeyen ancak sadece kültür ve dil gibi yumuşak güç araçlarını devreye sokarak boy ölçüşebilen ülkeler bulunmaktadır.[28] Yumuşak güç, sert gücün geleneksel yöntemler aracılığıyla yarattığı tahribatı kısmen telafi edebilir.

Kültür kavramı yumuşak gücün en önemli bileşenlerinden biri olarak görülmektedir.[29] Nye da, yumuşak gücü tanımlarken, kültürü yumuşak gücün birincil kaynağı olarak anladığını belirtmiştir.[30] Kültür, belirli bir topluluğun yaşama ve yaşamı algılama biçimini oluşturan ve öğrenme yoluyla gelecek nesillere aktarılan karmaşık bir dizi kurum, değer ve uygulamalar bütünü olarak ifade edilebilir.[31] Her kültür farklıdır ve üyeleri tarafından farklı şekillerde yaşanır. Bununla beraber kültür, etkileşime açıktır ve farklı kültürler birbirlerine kolaylıkla tesir edilebilirler. Nye yumuşak güç kavramını, sert güç kullanmadan başkalarının tercihlerini şekillendirmek ve böylece başkalarının sizin istediğinizi istemesini sağlamak olarak tanımlarken, kültürün değişkenliğine vurgu yapmaktadır. Aynı zamanda yumuşak güç oldukça düşük maliyetlidir. Joseph Nye'nın kuramının işaret ettiği gibi, yumuşak güç araçları, sert gücün olumsuz etkilerini ve onun yüksek maliyetini telafi edebilir.

Kültür diplomasisi, yalnızca bir hükûmet ile diğerleri arasında iş birliğini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda iki toplumun üyeleri arasındaki etkileşimi de gerçekleştirir. Süreç içerisinde, yabancı ziyaretçiler ve turistler, medyayı takip eden izleyiciler, kültür politikaları uygulayan ülkeyi ve toplumu, gelenek, müzik, yaşam biçimi ve benzeri açılardan tanımaya başlarlar. Bu şekilde, yumuşak gücün katkısıyla, üst düzey yetkililer nezdinde olumsuz bir imaj sahibi olan bir ülke, kamuoyunca olumlu bir biçimde algılanabilir. Ancak, bu noktada, yumuşak gücün sınırlayıcı bir yönü olduğu da unutulmamalıdır. Nye'nın belirttiği gibi, dünyanın

---

[28] Konu hakkında daha fazla bilgi için: Şevval Beste Gökçelik, "Küresel Rekabet Alanı: Balkanlar", Avrasya İncelemeleri Merkezi, avim.org.tr, https://avim.org.tr/tr/Yorum/KURESEL-REKABET-ALANI-BALKANLAR, (Erişim Tarihi: 30.06.2022).

[29] Niall Ferguson, "Think Again: Power", Foreign Policy, No.134, 2006, s. 134.

[30] Joseph S., Nye, "Soft Power", s. 11.

[31] Britannica Encyclopedia, "Culture", https://www.britannica.com/topic/culture, (Erişim Tarihi: 08.06.2021).

büyük kısmında bir sanayi sonrası toplum yaşamamaktadır ve bu durum kültürel gücün etkili bir araca dönüştürülmesini sınırlamaktadır.[32]

Kültürün yanı sıra, yumuşak gücün bir başka önemli öğesi olarak dilden bahsedilebilir. Günümüzde dünyada yaklaşık 7.000 dil konuşulmaktadır ki bu durum kültürel çeşitliliğin bir yansıması olarak kabul edilmektedir.[33] Tarih boyunca dil, egemen güçlerin ellerinde ustalıkla kullandıkları bir araç olmuştur. Bu anlamda dilin tanıtımı ve başka toplumlara benimsetilmesi büyük önem taşımıştır. Örneğin, küreselleşmeyle birlikte İngilizce, tüm insanların öğrenmeye ve konuşmaya çalıştıkları bir dil hâline gelmiş ve birçok bakımdan dünyanın ortak dili konumuna erişmiştir. Bunlar içinde, siyaset, uluslararası ticaret, bilim ve tıp gibi alanlar gelmektedir. İngiltere, Kanada, Amerika Birleşik Devletleri, Avustralya ve Güney Afrika dahil olmak üzere yetmiş beşten fazla ülkenin resmî dili olan İngilizce, Güney Amerika ve Avrupa'da bulunan birçok okulda öğretilen başlıca yabancı dildir. Bu dilin küresel çapta hâkimiyetini tesis etmesinde tüm dünyada eğitim alanında kullanılması belirleyici olmuştur. Yükseköğretimde eğitim dili hâline gelen İngilizce, aynı zamanda ders kitaplarının ve araştırma makalelerinin yazıldığı dildir. İngilizce nasıl ve neden bu kadar yaygın olarak kullanılmaktadır sorusuna cevap olarak İngiltere'nin yüzlerce yıl boyunca süren yayılmacı ve sömürgeci politikalarının bu konuda etkili olduğu söylenebilir.[34] Küresel bir dile dönüşmesi bağlamında İngilizce lehine ileri sürülen bir başka gerekçe ise etkinliği ve kolay öğrenilebilmesidir.[35] Ayrıca, İngilizcenin Latin alfabesi ile yazılması da yaygın olarak ikinci bir yabancı dil olarak tercih edilmesini kolaylaştırmıştır. İngilizcenin geniş çaplı kullanılması önce Büyük Britanya'ya sonrasında ise Amerika Birleşik Devletleri'ne küresel güç olma bakımlarından büyük katkılar sağlamıştır. İngilizce örneğine benzer şekilde

[32] Joseph S., Nye, "Soft Power", s. 12.

[33]Indeginous Languages, "The role of the language", https://en.iyil2019.org/role-of-language/, (Erişim Tarihi: 05.12.2021).

[34]Blog.ESL Language Studies, "How did English become the world's most spoken language?", https://blog.esl-languages.com/blog/learn-languages/english-language-global-number-one/, (Erişim Tarihi: 05.12.2021).

[35] Parimal P.Gohil, "English As A Global Language", International Journal for Research in Education, Cilt 2, Sayı 2, February 2013, s. 3.

Türkiye, Çin ve Rusya da dillerini en iyi şekilde tanıtmaya ve yaygınlaştırmaya çalışmaktadırlar.

Devletler, medya ya da sivil toplum aracılığıyla dillerini öğretmeye çalışmaktadırlar. Avrupa ülkeleri, kültürlerini, dillerini dünyaya tanıtma ve benimsetme konusunda köklü bir geleneğe sahiplerken, diğer uluslararası oyuncular son yıllarda sahneye çıkmışlardır. Örneğin, Konfüçyüs Enstitüleri vasıtasıyla Mandarin dilini ve kültürünü destekleyen Çin bu oyuncular arasındadır. Konfüçyüs Enstitüleri ağı, Çin hükûmeti tarafından bir dış politika aracı olarak tanıtılarak küresel çapta hızla gelişmiştir. Pekin yönetimi, kendi ülkesinin dil ve kültürünü tanıtmak için çeşitli konferanslar düzenlemektedir. Konfüçyüs Enstitüsünün yanı sıra dikkat çeken diğer örnekler arasında Türkiye'nin, Yunus Emre Enstitüsü ve Rusya'nın Rus Dünyası Vakfı sayılabilir. Enstitüler aracılığıyla yürütülen dil kursları üç ülkenin de yumuşak güç stratejisinin önemli bir parçasıdır.

1.4.2. Kültür Politikası

Kültür ve politika kelimelerinin birleşimi ile oluşan kültür politikaları mefhumu, çalışmanın kuramsal çerçevesi çizilirken faydalanılan kavramlar arasında yer almıştır. Kültür politikasını ele almadan önce, ifadenin bileşenlerini açıklamak gerekmektedir. Kültür, 1952'de Alfred Louis Kroeber ve Clyde Kluckhohn tarafından dünya çapında yapılan bir tarama sonucunda ulaşılan sonuçlara göre, 164 farklı tanıma sahiptir.[36] Dünyadaki kültürel mirası koruma üzerine çalışan UNESCO'nun tanımına göre kültür, en geniş anlamıyla, bir sosyal grubu tanımlayan kendine özgü maddi, manevi, zihinsel ve duygusal özelliklerden oluşan bir bütünü ifade eden ve sadece bilim ve edebiyat değil, aynı zamanda yaşam tarzları, temel insan hakları, değerler, gelenekler ve inançları kapsayan bir olgu olarak ifade edilmektedir.[37] Bu geniş yelpazede kültür tanımı üzerinde çeşitli tartışmaların yapıldığı söylenebilir. Buna göre, Reymond Williams, *Kültür* başlıklı çalışmasında

[36] Alfred Louis Kroeber-Clyde Kluckhohn, Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions, Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Cambridge, MA, USA, 1952.
[37] UNESCO, Mexico City Declaration on Cultural Policies World Conference on Cultural Policies, Mexico City, 26 July - 6 August 1982, s. 1-6.

ifadeyi sosyolojinin bir alt dalı olarak işaret etmiş ve ancak bu disiplin içinde yer alan çalışmalar kapsamında incelenmesi gerektiğini ileri sürmüştür.[38]

Kültür sözcüğünün kökeninin ise Latince tarım anlamına gelen *cultus*a dayandığı bilinmektedir.[39] Fakat günümüzdeki hâliyle, kültür, belirli bir insan grubunun dil, din, sosyal alışkanlıklar, müzik ve sanatı kapsayan tavrı ve geçmişten günümüze taşıdığı bilgidir. Dolayısıyla çalışmanın bu kısmında ele alınan kültür kavramı, insanın bilinçli veya bilinçsiz olarak edindiği bir dizi bilgi, inanç, değer, norm ve tutum içeren, medeniyetin bir parçası anlamında kullanılmaktadır.

Siyaset bilimi çerçevesinde ise kültür, insanı yalnızca bir birey olarak değil aynı zamanda büyük ölçüde irrasyonel bir varlık olarak kabul etmektedir. Bu durum toplumların, kültürel değişimlere karşı verecekleri tepkinin birbirinden farklı oluşu ile açıklanabilir. Konuyu açmak gerekirse, sosyo-ekonomik refahın sağlanamaması pahasına eski değer ve geleneklerini koruyan kapalı kültürler olduğu gibi (Afganlar, Arnavutlar, Romanlar) değişime uyum sağlama yeteneği ile karakterize edilen Amerika gibi son derece açık kültürlerin varlığı isabetli bir örnek olarak kabul edilebilir.

Kültür politikaları ifadesini ortaya çıkaran kavram çiftinin ikinci ayağı ise politikadır. Politika kelimesi (fransızca *politique*) işleri yönetme, yönetişim ve bir hedefe ulaşmak için tasarlanan ve tatbik edilen yol olarak tanımlanabilir.[40] Her durumda, politika, başkalarının davranışlarını kendi amaçları doğrultusunda yönlendiren bir faaliyettir. Buna ek olarak, toplum nezdinde kabul edilebilir hedeflere ulaşmayı amaçlayan bilinçli eylemi ifade etmek için de politika terimini kullanmak mümkündür. Collins Sözlüğü'ne göre politika; ekonomi veya iş alanlarında karar almak için temel olarak kullanılan bir dizi fikir veya plana verilen addır.[41] Politika terimi, Yunanca şehir devleti anlamına gelen *polis* sözcüğünden

---

[38] Reymond Wiliams, Kültür, Çeviri: Suavi Aydın, İmge Kıtapevi Yayınları, 1993, s. 12-13.

[39] Online Etymology Dictionary, Culture (n.), https://www.etymonline.com/word/culture, (Erişim Tarihi: 14.11.2021).

[40]Online Etymology Dictionary, Politics (n.), https://www.etymonline.com/word/politics, (Erişim Tarihi: 14.11.2021).

[41] Collins Dictionary, Definition of Policy, https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/policy, (Erişim Tarihi: 21.11.2021).

türemiştir.[42] Şöyle ki antik Yunan filozoflarına göre siyaset, şehir devletinin tüm faaliyetlerini ele alan bir sahaya tekabül etmektedir. Eski Yunanlılar, devlet ve hükûmet ilişkisi ile devlet ve toplum ilişkisi arasında bir ayrım yapmadıkları için, politika oldukça kapsamlı bir ifade olarak kullanılmıştır. Aynı şekilde eski Yunan'da şahsi ve toplumsal hayat arasında da kesin bir ayrım yapılmadığı için siyaset; insan, toplum, devlet ve ahlâkın bir noktada buluştuğu mutlak bir incelenme alanı hâline dönüşmüştür.

Yunanlılar tarafından polis olarak adlandırılan şehir ve buna özgü siyaset anlayışı, Roma'da karşılığını, devlet, düzen veya anayasa anlamına gelen "*civitas*" kavramında bulmuştur. [43] İlerleyen zaman ile birlikte klasik ve çağdaş olmak üzere birbirinden kalın çizgilerle ayrılmış olan iki farklı politika biçimi ortaya çıkmıştır. Bu, kaynağını antik Yunan ve Roma'da bulan siyaset ile toplumu, erdem ve ahlâk temelinde şekillendirmek maksadıyla kullanan klasik ve antik dönem anlayışlarının tam aksine, üstünlük ve tabiiyet arasındaki dikey ilişkiye dayanan ve toplumun siyasetten ayrıştırılmasına yönelen günümüz çağdaş siyaset anlayışıdır. Çağdaş siyaset anlayışı, ahlâkî olsun ya da olmasın tüm araçların siyasette kullanılmasını savunan *Makyavelizm* ile karakterize edilmektedir.[44] Bu durum, Machiavelli'nin, etiğin kültürel bir olgu olduğunda ısrar etmesinden mütevellit, etik, din ve siyasi iktidar arasında kurduğu faydacı bağ ve sorunlu ahlâk anlayışı nedeniyle çokça eleştirilen bir düşünce olmuştur.[45]

Kültür politikasının uygulanması ise, döneme, iktidardaki siyasi partinin programına, kamu ve özel sektörün geleneksel yaklaşımlarına ve ülkelerin kültürlerine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Devlet kurumlarının ve hükûmetlerin, kamu yararına, kültür merkezinde gelişen ve toplum tarafından

---

[42] M.B. Sakellariou,The Polis-State Defenition and Origin, Athens, 1989, s. 27-28.

[43] Giuliana B. Prato, European Urban Traditions: An Anthropologist's View on Polis, Urbs and Civitas, Diogenes, 2018, s. 5.

[44] Machiavelli'nin kitabı, siyasi faaliyeti ilk kez, metafizik, ahlaki veya teolojik çağrışımlar olmaksızın, aşikâr biçimde ortaya koymuştur. Machiavelli ile devleti bir insan yaratımı ve bir örgütlenme biçimi olarak anlayan ve siyasi eylemi ahlaki gözlükler olmadan inceleyen yeniçağın siyaset felsefesi başlamıştır. Daha fazla bilgi için bkz.: Nicola Machiavelli, *The Prince*, New York, Dover Publications, 1992.

[45] Machiavelli, The Prince, s. 5.

benimsenmiş olan amaçların uygulanması adına izlenen politikalara kültür politikası adı verilmektedir. Kültür politikası mefhumu içinde neyin kültür, neyin ise siyaset ile alâkalı olduğunu söylemek zordur. Burada kayda değer bir iç içe geçmişlik söz konusudur.

21'inci yüzyılda gerçekleşen küresel ekonomik dönüşümle birlikte kültür politikaları büyük önem kazanmıştır. Uluslararası ilişkilerde, tüm büyük dünya güçlerinin eylemlerini anlayabilmek için sadece politik ve ekonomik faktörlere değil, aynı zamanda kültürel eylemlere de bakmak gerekmektedir. Bir yazarlar grubu tarafından kaleme alınmış olan *The Role of Cultural Power and Its Influence on Global Developments* başlıklı çalışma, araştırmacıların kültürün uluslararası ilişkiler, dış politika ve savaş alanlarında eşit derecede etkili olduğunu ifade etmektedir.[46] Bu anlamda, her millet kültürel araçlarını farklı amaçlar için kullanmaktadır. Sidney Verba ve Gabriel Almond gibi siyasi kültür hakkında araştırma yapan yazarlar, siyasi *kültürün devlet aygıtının kurumlarına nüfuz ettiğine ve devlet politikalarının şekillenmesinde kültürün baskın hâle gelmeye başlayan ağırlığına* dikkat çekmektedirler.[47]

Uluslararası ilişkiler yazınında, kültür politikası oldukça yeni bir araştırma alanıdır. Füsun Üstel'in "Kültür Politikasına Giriş Kavramlar, Modeller, Tartışmalar" başlıklı çalışması bu sahanın, genç bir disiplin olduğunu kültür politikaları mefhumundan hareketle ortaya koymaktadır.[48] Üstel, aynı eserinde, kültür politikasına ilişkin ilk araştırmaların akademik camianın dışında yapıldığını da belirtmektedir. Örneğin, dünya çapında kültür politikası üzerine konferanslar düzenleyen UNESCO gibi çeşitli uluslararası kuruluş ve aktörler ifade edilmektedir.[49]

---

[46] Rezakhani Mortazavi, G., J., & Mohagheghnia, H., The Role of Cultural Power and Its Influence on Global Developments, Journal of History Culture and Art Research, Cilt 7, Sayı 1, 2018, s. 246.

[47] Gabriel A. Almond and Sidney Verba, The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1963, s. 13-15.

[48] Füsun Üstel, Kültür Politikasına Giriş Kavramlar, Modeller, Tartışmalar, İletişim Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, 2021, s. 22.

[49] Füsun Üstel, Kültür Politikasına Giriş Kavramlar, Modeller, Tartışmalar, s. 22-23.

Kültür politikalarını dış politikanın bir parçası olarak tanımlayıp, Türk kültür politikalarını bu bağlamda çözümleyen öncü çalışmalardan bir tanesi de; Fahri Türk tarafından kaleme alınan *Türk Kültür Dış Politikası* başlıklı eserdir.[50] Bu çalışma, Türk kültür dış politikalarını; Yunus Emre Enstitüsü, Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı ve Türk okulları gibi kurumların yanında Türkiye'de yükseköğretimin uluslararasılaşması ve uluslararası medyada Türkçe gibi olgularla birlikte derin bir bağlam içinde incelemektedir. Söz konusu araştırmanın diğer önemli bir özelliği ise mülakatları kaynak olarak kullanmadaki yetkinliğidir. Eser bu açıdan, elinizde tutmuş olduğunuz tez çalışmasının model olarak benimsediği bir örnek sıfatına nail olmuştur.

1.4.3. Dil Politikası

Dil ve dil politikası kavramı her toplum için farklı anlamlar ifade ettiği için tanımı ve izahı genellikle bazı sınırlılıklar barındırmaktadır. Dilin kendisi kültürel bir yapı olmasına rağmen, bu durum, dilin herhangi bir biçimde üzerinde belirli politik denemeler yapılarak yapı sökümüne uğratılabileceği, değiştirilebileceği ya da kökten silinebileceği anlamına gelmemektedir. Aynı zamanda kemikleşmiş bir yapı olarak toplumun kültürel hafızasının omurgası olan dil, birçok durumda siyasallaştırılmış ve modern zamanlarda siyasal bir araç olarak kullanılmıştır. Siyasetin dil çerçevesi genellikle ulus-devletlerin *milli kimlik* politikalarıyla şekillenmektedir. Bu çalışmanın işaret etmek ve açıklamak istediği bir husus olan dil politikası devletlerin sınırlarını aşarak, takip edilen uluslararası kültür politikalarının bir parçası olarak etki alanını, diğer milletler ve hatta kültürler üzerine kurabilmektedir.

Diller yapıları gereği somut olmayan kültürel bir mirası temsil ederler ve bu anlamda, varlıklarını sürdürebilmeleri için düzenlenmiş yasalardan yararlanırlar.[51] Dil ve dilin yapısı üzerine araştırmalar yapan kişilerden Sarah Thomason ve Terrence Kaufman, dili, sadece insanların sahip oldukları ve kendi aralarında iletişim

[50] Fahri Türk, Türk Kültür Dış Politikası, Paradigma Akademi Yayınları, Ankara 2014.

[51] Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunmasına İlişkin UNESCO Sözleşmesi'nin ikinci maddesinin birinci paragrafına göre somut olmayan kültürel miras, beceriler, performanslar, ifadeler, bilgiler, beceriler ve el sanatları kültürel mirasının bir parçası olarak tanımlanmaktadır (Bk. Text of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage).

kurdukları bir araç olarak tanımlamaktadırlar.[52] Bu durum, söz konusu toplumun dil politikasının, o toplumun ideolojisine ve genel politikalarına uygun olarak biçimlendiğini ve kurumsallaşmış, iyi tasarlanmış bir yapıda olduğunu ifade etmektedir. Dil politikası, çok etnikli toplumlarda dillerin ve yazıların kamusal kullanımını düzenlemekte ve dil öğretimini planlamaktadır.

Dil çalışmalarının bir başka önemli ismi Bernard Spolsky'ye göre, devletin benimsediği dil yönetimi anlayışı dil politikaları içerisinde önemli bir bileşendir.[53] Spolsky'ye göre, dil çalışmaları ve politikası; dil politikasını kuramsallaştıran ve toplumsal dilbilimin bir parçası olarak gören Fishman'ın aksine, uygulamalı dilbilimin bir alt dalıdır. Dil, bir grubu diğerine göre ayrıcalıklı kılmanın bir aracı olarak işlev gördüğünden, dil politikası da devletin resmî politikalarıyla ve toplumsal kontrolle bağlantılıdır. Yine bu kuramdan hareketle, dil politikalarının, devletler arası ilişkilerde ve uluslararası ilişkiler içerisinde hayati bir yere sahip olduğu iddia edilebilir. Bu düşünce, Teresa McCarty tarafından yazılan *Ethnography and Language Policy* başlıklı çalışmada ortaya koyulmuş olan ve *dil politikalarındaki resmî veya gayriresmî uygulamaların, ideolojiler ve tutumlar tarafından biçimlendiğini* savunan tez ile de desteklenmektedir.[54]

Sonuç olarak, dilin kültür politikaları kapsamında, bir araç olarak kullanılması bireyin bulunduğu bölgeye, toplumsal yapı içerisindeki farklılıklara ve politika yapıcıların niyet ve beklentilerine göre değişiklik gösterebileceği söylenebilir. Buna ilaveten, alanın kuramsal düzeyde henüz yeterince olgunlaşmamışlığı her ne kadar bir eksiklik oluştursa da yeni yapılan çalışmalarda ortaya çıkartılan verilerle kavramın derinlik kazanacağı söylenebilir.

---

[52] Sarah Thomason, and Terrence Kaufman, Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics, University of California Press, 1988, s. 22.

[53] Bernard Spolsky, Towards a Theory of Language Policy, Working Paper in Educational Linguistics, Penn Libraries, Cilt 22, Sayı 1, 2007, s. 2-4.

[54] Teresa L. McCarty, Ethnography and Language Policy, Roudledge, 2011, s. 201.

2. Türkiye'nin Yugoslavya Coğrafyasına Yönelik Politikaları

Türkiye, Çin ve Rusya'nın Yugoslavya cumhuriyetlerindeki varlığı ve artan faaliyetleri araştırmacıların dikkatlerinden kaçmamaktadır. Bahsi geçen ülkelerin, bölgedeki etkileri ve bu etkilerin boyutları konusundaki tartışmalar hız kesmemektedir. Çalışmanın bu bölümünde, tespit edilen söz konusu durum hakkında ortaya atılan üç temel soruya yanıt aranmaktadır. Türkiye, Çin ve Rusya'nın yumuşak güç politikaları bölgede kendisini nasıl ve hangi surette göstermektedir? Bu ülkeler özellikle kültür ve dil politikaları bağlamında Yugoslavya cumhuriyetlerindeki hedeflerine ulaşmada ne ölçüde etkili olmaktadırlar? Bu üç ülkenin söz konusu coğrafyada tatbik ettiği politikalar gelecekte nasıl şekillenebilir?

Yugoslavya coğrafyasına bakıldığında, incelenen ülkelerin kültür politikalarına yönelmeleri, Yugoslavya'nın dağılmasını takip eden süreçte patlak veren iç savaşın neticelenmesinden sonra, gündeme geldiği görülmektedir. Bu ülkelerin Yugoslavya coğrafyasında gerçekleştirdikleri yumuşak güç faaliyetleri özellikle kültür ve dil alanındakiler söz konusu devletlerin itibarlarının güçlenmesine yol açmıştır.

Bu çalışmada söz konusu coğrafyada tatbik edilen yumuşak güç politikalarının taşıyıcısı olan enstitülerin, nasıl bir rol oynadıklarına odaklanılmıştır. Enstitülerin faaliyetlerinin ve teşkilatlanma şekillerinin incelenmesi kadar bulundukları ülkelerde sahip oldukları imajlar da tartışılmaktadır. Örneğin; Çin, "kazan-kazan" prensibi doğrultusunda iş birliği yapmaktadır. Bu kapsamda, kültür politikalarının temelinde Batı sermayesine alternatif olma söylemiyle desteklenen ekonomi politikaları yatmaktadır. Öte yandan, Rusya'nın bölge ile uzun tarihi, siyasi, kültürel ve ekonomik bağları bulunmaktadır. Bu durum Rusya'ya söz konusu coğrafyada bazı avantajlar sağlasa da bazı dezavantajlara da neden olabilmektedir. Rusya'nın Yugoslavya cumhuriyetlerinde elde ettiği bu siyasi nüfuz, Slav etnik kökenine sahip olmayan yahut Slav menşeli olup Ortodoks olmayan milletler nezdinde Rusya'ya karşı olumsuz sonuçlar doğurabilecek potansiyele sahiptir. Türkiye'ye gelindiğinde, ise Yugoslavya coğrafyası, Balkan Yarımadası'nın yüzyıllar boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun yönetimi altında kalması ve bu

ülkenin bölge ile olan tarihi-kültürel bağları nedeniyle büyük önem arz etmektedir. Özellikle Yugoslavya iç savaşının ardından Türkiye'nin bu coğrafyaya etkin biçimde döndüğünü söylemek mümkündür. Ankara burada kamu diplomasisi faaliyetleri sürdürmektedir.[55]

Bu kısa giriş aynı zamanda şu kaçınılmaz soruyu akıllara getirmektedir: Çin, Rusya ve Türkiye, en büyük rakipleri olan ABD ve AB gibi aktörlerle Yugoslavya coğrafyasında yumuşak güç bağlamında yürüttüğü nüfuz mücadelesinde ayakta kalabilir mi? Bu minvalde, özellikle AB'nin bölgeye nüfuz etme hususundaki kararlılığı düşünüldüğünde, bu üç ülkenin başarısının güçlü ve tutarlı politikalar izlenmesine ve söz konusu coğrafyadaki denge ve hassasiyetlere dikkat edilmesine bağlı olduğu söylenebilir.

2.1. Türkiye'nin Politikaları

Çalışmanın bu bölümünde ilkin Türkiye'nin Yugoslavya cumhuriyetlerine yönelik politikalarına değinilmektedir. Türkiye'nin mevcut dış ve güvenlik politikası bu ülkenin dünyada ve bölgedeki tarihsel ve kültürel etkisi mucibince anlaşılabilir. Türkiye Cumhuriyeti, yönetim geleneğini, toprak bütünlüğü ve devletin devamlılığı üzerine inşa etmiştir. Jeopolitik koşulların zorlu olduğu bu coğrafyada başarılı bir dış politika takip etmek kolay değildir. İkincisi, Türkiye'nin kültür ve dil bağlamındaki yumuşak güç politikaları Yunus Emre Enstitüsünün Yugoslavya cumhuriyetlerinde yaptığı çalışmalar üzerinden incelenmektedir. Yunus Emre Enstitüsünün etkinlikleri çözümlenirken Yugoslavya coğrafyasında bulunan farklı ülkelerdeki durumlarına ayrı ayrı odaklanılmaktadır. Enstitünün Yugoslavya cumhuriyetlerindeki çalışmalarının ne derece etkili olduğunu ve söz konusu ülkelerin kültürel yaşamına yapmış olduğu katkıları ortaya koymak bu bölümün ana hedefini oluşturmaktadır.

2.1.1. Türkiye'nin Balkanlar Politikası

Türkiye'nin Balkanlar'daki rolü, bölgeyle sahip olduğu tarihi bağlar kadar Doğu'yla Batı arasındaki köprü işlevinden de kaynaklanmaktadır. Bilindiği üzere Balkanlar, siyasi, ekonomik ve kültürel yönleriyle eski çağlardan beri Türkiye için önemli olmuştur. Hatta Osmanlı İmparatorluğu döneminde Türkler bu coğrafyayı

[55] Plamen Tonchev, "China's Soft Power in Southeast Europe", SOE, Sarajevo, 2020, s. 4.

yönetmişlerdir. Coğrafi olarak ise Balkanlar, Türkiye'nin Avrupa ile kara bağlantısını sağladığından Türklerin dış politikasında önemli bir yere sahiptir. Hâlihazırda Balkanlar'da yaşayan Türklerin ve Müslümanların da bu politikaların şekillenmesinde pay sahibi olduklarını belirtmekte fayda vardır. Bu bağlamda Boşnaklar, Arnavutlar, Pomaklar ve Torbeşler, Türkler ile yakın bağları olan ve hatta Türkçe bilen halklar arasında yer almaktadırlar.[56]

Türkiye, Balkan coğrafyasındaki etkisini sürekli olarak güçlendirmeye çalışmaktadır. Türkiye, Balkan politikasını şekillendirirken dikkatlerini Müslümanların yoğun olduğu ülkeler kadar, yoğun olmadıkları Hırvatistan gibi ülkelere de teksif etmiştir. Balkan devletleri ile Türkiye arasındaki ikili ilişkiler, tarafların karşılıklı çıkarları temelinde iyi komşuluk ilişkilerine dayanmaktadır.[57]

Türkiye, 21'inci yüzyılın ilk on yılında Balkanlar'da ekonomik bir atılım gerçekleştirmiştir.[58] Bu ülkenin başlangıçta ekonomik iş birliği ve çeşitli ortaklık anlaşmaları yoluyla Balkanlar'daki varlığını güçlendirmesi zaman içinde yumuşak güç araçlarının devreye sokulmasıyla şekil değiştirmiştir. Türkiye'nin Balkanlar'a yöneliminde diğer önemli bir faktör ise, 1990'lardaki savaşlardan sonra uluslararası camianın burada başarısızlığa uğramasının ve dolayısıyla da çok sayıda çözülmemiş meselenin bulunmasının (Dayton Antlaşması'nın müsebbip olduğu Bosna Hersek'in işlevsizliği ve Kosova sorunu gibi) bu ülkeye alan açmasıdır. Bu durum Türkiye'yi bölgedeki istikrarsızlığın aşılmasına katkı sunmaya itmiştir.[59] Şöyle ki Türkiye, ekonomik ve kültürel ilişkilerin yanı sıra Balkanlar'da güvenliğe de büyük önem vermektedir. Balkanlar'ın istikrarı Türkiye'nin çıkarına olduğundan, bu ülke barış

---

[56]Ayhan Nuri Yılmaz, Gökmen Kiliçoğlu, "Balkanlar'da YTB ve TİKA'nın Türk Kamu Diplomasisi Kurumlari Olarak Faaliyetleri Ve Türkiye'nin Bölgedeki Yumuşak Gücüne Etkileri", Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 2017, s. 119; Fahri Türk, "Vergina Güneşi, Çiftbaşlı Kartal ve Türk Hilalî Arasında Bitmeyen Mücadele: Makedonya Torbeşleri", Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Cilt 9, Sayı 2, Haziran 2018, s. 2.

[57]Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, Balkan Ülkeleri İle İlişkiler, https://www.mfa.gov.tr/balkanlar_ile-iliskiler.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 04.02.2022).

[58] International and Security Affairs Centre (ISAC), Republika ili Sila na Zapadnom Balkanu: Nova Politika i Stari odnosi Turske na Zapadnom Balkanu, Belgrad, 2011, s. 7.

[59]Vladimir Ajzenhamer-Vladimir Trapara, "Turska politika prema Srbiji i Zapadnom Balkanu u kontekstu aktuelnih međunarodnih i regionalnih trendova", Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2013, s. 9.

misyonlarında görev almış ve almaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri ve Emniyet Genel Müdürlüğü, Bosna Hersek, Kosova ve Kuzey Makedonya'da barışı koruma ve güvenliği sağlama amacıyla görev yapmıştır.[60] Türkiye, bölge ülkelerinin güvenliğine, askeri mühimmat yardımları yapmak ve eğitim desteği vermek suretiyle katkı sunmaktadır.

Türkiye 2000'li yılların başından itibaren Balkanlar'da daha faal bir rol oynamaya başlamıştır. Türk dış politikasının Balkanlar'daki en güçlü dönemi 2002 yılında AK Parti'nin iktidara gelişinden sonra başlamıştır. Bu tarihten 2024'e kadar Türkiye Balkanlar'da daha fazla sorumluluk üstlenerek, coğrafyanın istikrarını sağlamaya, yeni pazarlar keşfetmeye, ekonomik kalkınmayı sağlamaya ve yatırım ortamını iyileştirmeye odaklanmıştır. Türkiye'nin Balkanlar politikası, yarımadanın batısında son yıllarda önemli gelişmeler kaydetmiştir. Türkiye'nin bu coğrafyadaki etkisi Türk ekonomisinin kaydettiği yüksek büyüme hızına bağlı olsa da bu ülkenin yumuşak güç unsurları da yadsınmamalıdır.[61]

Türkiye, AB üyesi olsun veya olmasın Balkan ülkelerini yekpare bir bütün olarak görmekte ve bu coğrafyadaki aktörler ile özel ikili ilişkiler geliştirmeyi tercih etmektedir. Bu durum Türkiye'ye söz konusu bölgede esneklik sağlamaktadır.[62] Şöyle ki Balkan ülkelerinin tümü Avrupa Birliği'ne üye olsalar dahi Türkiye bölgeye yönelik güçlü bir dış politika izlemeye devam edecek ve bu durum söz konusu ülkeler tarafından da önemsenecektir. Balkan ülkelerinin AB üyeliği, Türkiye ve Balkanlar arasındaki tarihsel bağlar, coğrafi yakınlık ve ortak kültürel değerler Türkiye'nin geliştireceği ve tatbik edeceği politikalar açısından bir sorun teşkil etmekten ziyade ikili ilişkileri torpilleyici bir rol oynamaktadır.

---

[60] International and Security Affairs Centre (ISAC), Republika ili Sila na Zapadnom Balkanu: Nova Politika i Stari odnosi Turske na Zapadnom Balkanu, Belgrad, 2011, s. 7-8.

[61] Vladimir Ajzenhamer-Vladimir Trapara, "Turska politika prema Srbiji i Zapadnom Balkanu u kontekstu aktuelnih međunarodnih i regionalnih trendova", Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2013, s. 2-3.

[62] International and Security Affairs Centre (ISAC), Republika ili Sila na Zapadnom Balkanu: Nova Politika i Stari odnosi Turske na Zapadnom Balkanu, Belgrad, 2011, s. 6.

2.1.2. Türkiye'nin Kültür Politikası

Bir ülkenin dış politikasıyla bağlantılı olan kültür politikası genellikle birbiri ile sıkı ilişki içinde şekillenmektedir. Türk dış politikası ve Türk kültür politikası arasında da bu bağlamda bir ilişki kurmak mümkündür. Çalışmanın bu kısmında, dış politika ve yumuşak güç araçlarının bir arada kullanılması suretiyle Türk kültür diplomasisinin nasıl meydana geldiği incelenmektedir. Bu noktada ekonomik, politik ve kültürel bağlamlarda TİKA'nın kalkınma yardımları, Yunus Emre Enstitüsü'nün faaliyetleri ve YTB'nin burs programları ele alınmaktadır.

Kültürel diplomasi, dış politikanın en önemli araçlarındandır. Türkiye'nin yumuşak güç kurumlarının Yugoslavya cumhuriyetleri üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Bu minvalde göz önünde bulundurulması gereken hususlar arasında; Türk kurumlarının yumuşak güç vasıtasıyla kazandıkları etki, Türkiye'nin, Yugoslavya dağıldıktan sonra ortaya çıkan ülkelerde sahip olduğu olumlu imaj, kültür ve dilin yumuşak güç aracı olarak kullanılması, insani yardımlar ve TİKA'nın bu ülkelerdeki rolü yer almaktadır. Buna ek olarak, Türkiye'nin, kültür diplomasisini, dış politik hedeflerini gerçekleştirmek için bir araç olarak kullandığı belirtilebilir.

Tıpkı diğer ülkeler gibi Türkiye de kültür politikasının önemini ve rolünü anlamıştır. Ankara, bu temelde geliştirdiği kurum ve politikalarla yeni bir yaklaşım ortaya koymuştur. Bu minvalde, Türkiye'de 2010 yılında kurulan Türkiye Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü (KDK) en önemli kurum olarak göze çarpmaktadır. Bunun haricinde, Basın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü (DGPI), Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Yunus Emre Enstitüsü ve Maarif Vakfı gibi Türk kültür diplomasisini güçlendirmeyi hedefleyen diğer kurumlar da tesis edilmiştir. KDK, kültürel diplomasi alanında bir takım projelerde çeşitli sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapmaktadır. Bu kurum söz konusu faaliyetlerde kampanya koordinatörü ve finansal kaynak sağlayıcısı olarak görev yapmaktadır.[63]

Kültür diplomasisi alanında faaliyet gösteren ilk resmî kuruluş ise Türk dilini, tarihini, kültürünü ve toplumunu küresel çapta tanıtmak ve diğer ülkelerle kültürel ve

[63] KDK Resmî Sayfası, https://www.kdk.gov.tr/index, (Erişim Tarihi: 12.05.2022).

bilimsel alışverişi teşvik etmek amacıyla 2007 yılında hayata geçirilen Yunus Emre Enstitüsü'dür.[64] Bu kurum, diğer uluslararası kültür enstitüleri örnek alınarak yapılandırılmış bir Türk kültür diplomasisi aracıdır. Enstitü, hayata geçirdiği çalışmalar vasıtasıyla Türk kültür diplomasisinin seçkin bir temsilcisi olmuş ve kültür politikalarının faal biçimde tatbik edilmesini sağlamıştır.

Kültür kadar eğitim de Türkiye için bir başka önemli yumuşak güç aracıdır. Bilindiği üzere kaliteli yüksek öğretim sistemi ve araştırma kurumları olan ülkeler daha fazla uluslararası öğrenciyi cezbetmekte ve bu durum zamanla söz konusu ülke için bir yumuşak güç kaynağına dönüşebilmektedir. Türkiye, bu çerçevede, dünyanın farklı bölgelerindeki ülkelerden gelen öğrencilerle kalıcı ilişkiler kurmak maksadıyla yüksek eğitim seviyesinde değişim programları yürütmektedir. Kuşkusuz eski Yugoslavya ülkeleri de Türkiye'nin öğrenci çekmek istediği coğrafyaların başında gelmektedir. Bu bağlamda 2010 yılında hayata geçirilen YTB, Türkiye Bursları ve YÖK Bursları gibi programlar vasıtasıyla Türkiye'deki uluslararası öğrenci hareketliliğine hız vermiştir.[65] Ayrıca YEE Türkçe Yaz Okulu, ERASMUS ve Mevlana Değişim Programı gibi kısa süreli programlar aracılığıyla, Türkiye'nin eğitim alanındaki yumuşak güç kapasitesi artırılmaya çalışılmaktadır.

Türkiye'nin Balkanlar'a olan ilgisi eğitim aracılığıyla güçlendirilmeye gayret edilmektedir. Bir başka deyişle Türkiye bölgede mümkün olduğunca fazla etkinlik sağlamak ve kültür politikalarını uygulamak için yumuşak güç araçlarını geliştirmeye devam etmektedir. Bu kapsamda, Türkiye'nin yumuşak güç araçları olan kurumların, Yugoslavya coğrafyasında önemli roller oynayacaklarını söylemek mümkündür. Ancak Rusya, Çin ve diğer uluslararası güçlerin bölgedeki varlıkları ve toplum üzerindeki etkileri, Türkiye'nin politikaları açısından bazı sorunlara yol açabilecek mahiyettedir. Dolayısıyla Türkiye'nin Yugoslavya cumhuriyetlerine yönelik olarak izlediği politikaların, söz konusu ülkelerde yumuşak güç bağlamında şekilleneceği söylenebilir.

---

[64] Federico Donelli, "Persuading through Culture, Values, and Ideas: The Case of Turkey's Cultural Diplomacy", InsightTurkey.com, https://www.insightturkey.com/file/1130/persuading-through-culture-values-and-ideas-the-case-of-turkeys-cultural-diplomacy, (Erişim Tarihi: 13.05.2022).

[65] Senem Çevik, "Reassessing Turkey's Soft Power: The Rules of Attraction", Alternatives: Global, Local, Political SAGE Journals, Cilt 44, Sayı 1, 2019, s. 62.

2.2. Türkiye'nin Kültür Politikasının Araçları

Kültür, devletlerin uluslararası ilişkilerinde ve dış politikasında önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye, kültür diplomasisini diğer ülkelerle ilişkileri geliştirmek amacıyla bir araç olarak kullanmaktadır. AKP hükûmeti döneminde Türkiye, hedeflenen yumuşak güç politikaları doğrultusunda mevcut kurumların rolünü yeniden tanımlarken, birkaç yeni devlet kurumu ya yeniden yapılandırılmış yada sıfırdan oluşturulmuştur. Türk Uluslararası İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı (TİKA), Anadolu Ajansı, Türk Kızılayı, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) ve Yunus Emre Vakfı gibi kuruluşlar bunların en önemlileri arasındadır.[66] Bu çalışmada kültür ve dil üzerinden bir çözümleme yapıldığından, özellikle Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ile Yunus Emre Enstitüsünün faaliyetleri ele alınmıştır. Söz konusu kurumlar eş güdümlü bir biçimde çalışmaktadır. Bu kurumlar arasındaki eş güdüm görevi ise günümüzde Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı bünyesindeki *Kamu Diplomasisi Ofisi* tarafından yürütülmektedir.[67]

YTB ve Yunus Emre Vakfı'nın Yugoslavya cumhuriyetlerinden Bosna Hersek, Sırbistan, Kuzey Makedonya, Hırvatistan, Karadağ ve Slovenya'daki faaliyetleri bağlamında izlenen kültür politikası mucibince sivil toplum, hükûmet ve özel sektör birlikte hareket etmektedir. Türkiye söz konusu kurumlar vasıtasıyla kültür diplomasisini etkin bir şekilde kullanmaktadır. YTB ise öğrencilere sağladığı burslar vasıtasıyla Batı Balkanlar ile Türkiye arasında güçlü bir bağ kurmaktadır.

2.2.1. Yunus Emre Enstitüsü

Soğuk Savaş döneminin sona ermesini takip eden süreçte kültür merkezleri, diplomasinin bir parçası hâline gelerek yumuşak güç politikalarının uygulandığı mecralara dönüşmüştür. Söz konusu merkezler, uluslararası arenada temsil ettikleri ülkeye dair olumlu bir imaj oluşturmaya başlamışlardır. Konfüçyüs (Çin), Goethe (Almanya) ve Cervantes (İspanya) gibi enstitüler dil aracılığıyla sanatsal ve kültürel

[66] Onur Şen, "Targeted soft power in Turkish new foreign policy and its impact on origins of inbound tourists", Journal of Tourism Theory and Research, Cilt 5, Sayı 1, 2009, s. 68.

[67] İbrahim Kalın, "Soft Power and Public Diplomacy in Turkey", Perceptions, Autumn, Volume XVI, No 3, 2011, s. 21; Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/duyurular/detay/kamu-diplomasisi-koordinasyon-kurulu-ilk-toplantisini-gerceklestirdi-1, (Erişim Tarihi: 13.01.2022).

faaliyetler yaparak temsil ettikleri ülkelerin olumlu imajına katkı sunmaya gayret etmektedirler. Bu enstitüler içinde en önemlilerinden biri de Türkiye'nin kurduğu Yunus Emre Enstitüsü olarak öne çıkmaktadır. Enstitü, Türkiye'yi, Türk dilini, tarihini, kültürünü/sanatını tanıtmak ve Türkçe öğrenmek isteyenlere yurt dışında hizmet vermek amacıyla 05 Mayıs 2007 tarihinde hayata geçirilmiştir.

Yunus Emre Enstitüsü'nün kuruluş amacı, Türk dili, tarihi, kültürü ve sanatı gibi alanlarda eğitim programları düzenlemek ve böylece bunların tanınırlığını artırmaktır.[68] Ayrıca enstitü, Türk kültürünü, tarihini, dilini ve edebiyatını daha iyi tanıtmak ve öğretmek için yapılan bilimsel araştırmaları teşvik etmekte, çeşitli kurumlarla iş birliği içinde bilimsel araştırmaları desteklemekte ve bunların sonuçlarını kendi bünyesi içinde bulunan çeşitli yayın organları aracılığıyla kamuoyuna duyurmaktadır.[69]

Yunus Emre Enstitüsü, 2009 yılında faaliyete geçtiği günden 2023'e kadar 52 ülkede 62 merkez açmıştır.[70] Kurum, bünyesindeki kültür merkezlerinde açtığı kurslarla Türkçenin öğretilmesi ve yaygınlaştırılmasını amaç hâline getirmiştir. 2009 yılında 219 öğrenciye dil kursu veren Yunus Emre'nin 2021'de ulaştığı öğrenci sayısı ise 49.222 olmuştur.[71] Bunu sağalayabilmek için Yunus Emre Enstitüleri öncelikle Balkanlar'da çalışmaya başlamış ve ardından faaliyetlerinin odağını Orta Doğu'ya kaydırmıştır. Balkanlar'a bakıldığında bölgede hâlihazırda 8 ülkede 14 Yunus Emre Enstitüsü şubesinin faaliyet gösterdiği görülmektedir.[72] Yunus Emre

---

[68]Erman Akıllı, "Yunus Emre Institute As A Tool For Cultural Diplomacy And Nation Branding, Turkish Studies, Economics", Finance and Politics, Volume 13/22, Ankara, Turkey, 2018, s. 20.

[69]Yunus Emre Enstitüsü, Kurumsal, https://web.archive.org/web/20170308024542/http://www.yee.org.tr/tr/kurumsal, (Erişim Tarihi: 13.01.2022).

[70] Daily Sabah.com, Çevrim içi Gazete, "Yunus Emre Institute Head Ateş: As an element of soft power, our aim is to introduce Turkey, its culture to the world", https://www.dailysabah.com/diplomacy/2017/07/24/yunus-emre-institute-head-ates-as-an-element-of-soft-power-our-aim-is-to-introduce-turkey-its-culture-to-the-world, (Erişim Tarihi: 14.01.2022).

[71] Yunus Emre Enstitüsü; 2009'da 219, 2010'da 407, 2011'de 1.501, 2012'de 4.903, 2013'te 5.218, 2014'te 6.687, 2015'te 8.704, 2016'da 10.487, 2017'de 12.254, 2018'de 15.043, 2019'da 14.978, 2020'de 32.506 ve 2021 yılında ise 49.222 öğrenciye ulaşmıştır. Bilhassa 2020 sonrasında yaşanan büyük artışta, çevrim içi ortamda verilmeye başlanan Türkçe kurslarının etkisi büyük olmuştur (Yunus Emre Enstitüsü 2021 Faaliyet Raporu, s. 125).

[72]Medium.com, Çevrim içi Gazete, "By: Coby Vail, THO Non-Resident Fellow, Turkey's Public Diplomacy and the Yunus Emre Institutes",

Enstitüsü, "Balkanlar'da Kültürel Mirasın Yeniden İnşası" başlıklı bir proje aracılığıyla gençleri Türkiye'nin kültürel mirası konusunda bilinçlendirmeye çalışmaktadır.[73]

Tablo 1: Balkanlar'da Bulunan Yunus Emre Enstitüleri

Şehirler	Açılış Yılları
Saraybosna	2009
Tiran	2009
Üsküp	2010
Priştine	2011
Prizren	2011
Foynitsa	2011
İpek	2012
İşkodra	2012
Bükreş	2013
Köstence	2013
Podgoritsa	2014
Belgrad	2015
Zagreb	2016
Mostar	2018

Kaynak: Yazar tarafından Yunus Emre Enstitüsünün 2016 Faaliyet Raporu ve kurumun resmî sayfasındaki verilere istinaden oluşturulmuştur.

Yugoslavya cumhuriyetlerinde ise Yunus Emre Enstitüsü Zagreb (Hırvatistan), Saraybosna, Mostar, Foynitsa (Bosna Hersek) Podgoritsa (Karadağ), Priştine, Prizren (Kosova), Belgrad (Sırbistan) ve Üsküp'te (Kuzey Makedonya) olmak üzere yedi ülkede faaliyet göstermektedir.

---

https://medium.com/meddah-a-u-s-turkey-storytelling-project/turkeys-public-diplomacy-and-the-yunus-emre-institutes-1a5192238048, (Erişim Tarihi: 13.01.2022).

[73]European Commission, Turkey, Reducing obstacles to young people's access to culture, https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/turkey/84-promoting-culture-and-cultural-participation, (Erişim Tarihi: 14.01.2022).

Tablo 2: Yugoslavya Ülkelerinde Bulunan Yunus Emre Enstitüleri

Ülkeler	Şehirler	Açılış Yılları
Bosna Hersek	Saraybosna	2009
	Foynitsa	2011
	Mostar	2018
Kuzey Makedonya	Üsküp	2010
Kosova	Priştine	2011
	Prizren	2011
Karadağ	Podgoritsa	2014
Sırbistan	Belgrad	2015
Hırvatistan	Zagreb	2016

Kaynak: Yazar tarafından Yunus Emre Enstitüsünün resmî sayfasındaki verilere istinaden oluşturulmuştur.

Yunus Emre Enstitüsü ve kültür merkezlerine Türk dış politikasında büyük bir önem verildiğini belirtmekte fayda bulunmaktadır.[74] Bu merkezlerde isteyen herkese Türkçe kursları verilmektedir. Bu Türkçe kurslarında temel (A1 ve A2), orta (B1 ve B2) ve ileri (C1 ve C2) seviyelerde kurlar yapılmaktadır.[75] Türkçe öğretiminde ders müfredatı içinde dinleme, konuşma, okuma ve yazma eşit oranda yer almaktadır. Türkiye'de eğitim görmek isteyen yabancı uyruklu öğrencilerin asgari B2 düzeyinde Türkçe dil bilgisine sahip olmaları gerekmektedir. Buna ek olarak *Türkçe Yaz Okulu* programı kapsamında, ülkelerindeki Yunus Emre Enstitülerinde başarı gösteren öğrenciler, Türkiye'ye gelerek Türk kültürünü öğrenme ve Türkçe pratik yapma fırsatı kazanmaktadırlar.[76] 2010 yılından bu yana devam eden uygulama aracılığıyla öğrenciler Türkçeyi yerinde öğrenme, Türkiye'nin tarihi ve turistik yerlerini gezme, Türk kültürünü tanıma ve yaşayarak öğrenme fırsatı bulmaktadırlar. Türkçe Yaz Okulu'nda farklı kültürlerden gelen öğrenciler gruplara

[74]Ayhan Kaya-Ayşe Tecmen, "The Role Of Common Cultural Heritage In External Promotion Of Modern Turkey: Yunus Emre Cultural Centres", Working Paper No: 4 EU/4/2011, İstanbul Bilgi University, 2011, s. 11.

[75]Yunus Emre Enstitüsü, Türkçe Eğitim ve Öğretim Merkezi, https://web.archive.org/web/20150220011833/http://www.yee.org.tr/turkiye/tr/yetem/turkce-kurslari-2, (Erişim Tarihi: 13.01.2022).

[76]Yee.org.tr, Türkçe Yaz Okulu, https://yazokullari.yee.org.tr/tr/turkce-yaz-okulu.html, (Erişim Tarihi: 13.01.2022).

ayrılarak Türkiye Cumhuriyeti'nin üniversiteleri tarafından ağırlanmaktadırlar. Öğrenciler arasında iletişim dilinin Türkçe olmasına özen gösterilmektedir. Yaz okulunun amacı sadece Türkçeyi öğretmek değil ülkenin kültür ve geleneklerini tanıtmaya çalışmaktadır.[77] Bu kapsamda 2019 yılı yaz okulu programına bakıldığında; İlk üç hafta Ankara'da kalındığı, mesai günlerinde 9.00-13.00 saatleri arasında Türkçe dersleri yapıldığı ve ayrıca bu süre zarfında Amasra, Kızılcahamam, Beypazarı ve Bursa gezilerinin düzenlendiği, Karagöz-Hacivat gecesi, kına gecesi, sinema ve Türk müziği etkinliklerinin gerçekleştirildiği görülmektedir. Program dördüncü haftada İstanbul'da devam etmektedir. Eğitimin düzenlenmediği bu etapta şehir gezileri tertiplenmekte ve öğrenciler ülkelerine uğurlanmaktadırlar.[78]

Tüm seviyeler için uygun ders kitapları ve dinleme notlarının yer aldığı kitapçıklar yaz okulu katılımcılarına ücretsiz dağıtılmaktadır. Buna ek olarak çocukların Türkçe öğrenmelerini desteklemek amacıyla farklı yaş gruplarına hitap eden kelime dağarcığını geliştirmeye yönelik ek malzemeler de hazırlanmıştır. Bu program YTB ile iş birliği içinde uygulanmaktadır. YTB Türkçe öğrenimini desteklemekte ve Türkiye'de yükseköğretime devam eden öğrencilerin akademik gelişimlerini teşvik ederek dil becerilerinin geliştirilmesine, mesleki ve kişisel yeterliklerinin artırılmasına katkı sağlayan faaliyetlere öncelik vermektedir.[79]

Türkçe Kursları ve Türkçe Yaz Okulu programları dışında, Yunus Emre Enstitüsünün yürüttüğü diğer önemli bir faaliyet ise Türkçeyi birinci yahut ikinci yabancı dil olarak öğrenenlerin katılabildiği, "*Diller İçin Avrupa Ortak Başvuru Metni"* uyarınca geliştirilmiş olan uluslararası geçerliliğe sahip Türkçe Yeterlik Sınavı'nın (TYS) uygulanmasıdır. 2013 yılında ilki düzenlenen sınav, günümüze dek yılda üç kez olmak üzere Yunus Emre Enstitüsü'nün sınav merkezlerinde ve gözetiminde gerçekleştirilmektedir. Sınava yıllara göre katılım Tablo 3 marifetiyle gösterilmiştir.

---

[77] Yee.org.tr, Yabancılara Türkçe Öğretimi Setleri, https://www.yee.org.tr/tr/turkce/turkce-ogretim-setleri, (Erişim Tarihi: 05.06.2022).

[78] Yunus Emre Enstitüsü "Türkçe Yaz Okulu Programi" 2019, https://yazokullari.yee.org.tr/media/attachments/2020/02/20/trke-yaz-okulu2019.pdf, (Erişim Tarihi; 28.10.2022)

[79] YTB Resmî Sayfası, Ytb.gov.tr, Türkçe ve Eğitim, https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslar/turkce-ve-egitim, (Erişim Tarihi: 05.06.2022).

Tablo 3: Türkçe Yeterlik Sınavları (2013-2021)

Yıl	Katılımcı Sayısı
2013	258
2014	652
2015	1.147
2016	1.432
2016	2.535
2017	2.131
2018	2.557
2019	2.188
2020	1.982
2021	1.639
Toplam	**16.384**

Kaynak: Yazar tarafından Yunus Emre Enstitüsünün 2021 Faaliyet Raporundaki verilere istinaden oluşturulmuştur.

Türkçe Yeterlik Sınavı'na bakıldığında; 2013 yılındaki ilk sınavdan 2016 yılına dek öğrenci sayısının arttığını söylemek mümkündür. 2016'da olağan sınavlara YTB için düzenlenen özel sınav eklenince 3.967 kişinin katılımı ile rekor kırılmıştır. Takip eden yıllarda, az da olsa sınava katılanların sayılarında azalma meydana gelmiştir. Bu durumun başlıca nedeninin salgın sonrası düşüşe geçen öğrenci ve akademik personel hareketliliği olduğu söylenebilir. 2021 istatistiklerindeki katılımcı dağılımına bakıldığında ise, bu çalışmanın inceleme konusu olan Yugoslavya cumhuriyetlerinden; Makedonya (9), Bosna Hersek (4), Karadağ (2) ve Sırbistan (1) gibi ülkelerden toplam 16 öğrencinin sınava girdiği görülmektedir. Slovenya ve Hırvatistan'dan ise Türkçe Yeterlik Sınavı'na giren herhangi bir öğrenci bulunmamaktadır.[80]

2.2.2. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) Türk kamu diplomasisinde önemli bir yere sahip olan bir kurumdur. YTB, 6 Nisan 2010 tarihinde kurulmuş olup, yurt dışındaki Türk vatandaşlarına ve Türkiye'de öğrenim gören uluslararası bursiyerlere danışmanlık etme ve bursları yönetme görevini ifa

[80] Yunus Emre Enstitüsü 2021 Faaliyet Raporu, s. 132.

etmektedir.[81] İlgili kanuna göre teşkilatın asli görevi; yurt dışında yaşayan Türk vatandaşlarına yönelik faaliyetlerde bulunmak, onların sorunlarına çözüm bulmak, soydaş ve akraba topluluklarla sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkiler geliştirmektir.[82] Türkiye'nin, bir imparatorluğun mirasçısı olması nedeniyle yurt dışında yaşayan çok sayıda soydaşı bulunmaktadır. Bu nedenle Türkiye Cumhuriyeti yurt dışında yaşayan soydaşlarına yönelik yükümlülük ve sorumluluklarını yerine getirmeye çalışmaktadır.

Bu bağlamda diasporanın genç üyelerine yönelik yapılan çalışmalar özel bir öneme sahiptir. Bu minvalde iki dilli eğitim teşvik edilmekte, eğitimcilerin yetiştirilmesine, malzeme ve müfredatların geliştirilmesine ve Türkçenin öğrenilmesine yönelik çalışmalar desteklenmektedir. Bu çerçevede toplantılar, etkinlikler, kurslar ve eğitim faaliyetleri düzenlenmekte; malzeme geliştirme çalışmaları, konferanslar, anketler, araştırmalar, raporlar ve benzeri çalışmalar gerçekleştirmektedir. Ayrıca "Diasporada İnsan Hakları Eğitimi Programı", "Genç Liderler Programı", "Gençlik Köprüleri Programı" gibi çeşitli programlar tertiplenmektedir.[83] Yurt dışında yaşayan gençler bu programlar vasıtasıyla memleketlerini, kültürlerini, tarihlerini ve diasporanın diğer üyelerini tanıma fırsatı bulmaktadırlar. Başkanlığın çalışmaları, yurt dışında yaşayan Türk vatandaşları ve kardeş topluluklarla ilişkileri güçlendirmekte, daha yakın ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerin kurulmasına yol açmaktadır.

Yabancı uyruklu öğrencilerin çeşitli burs programları vasıtasıyla Türkiye'de eğitim almalarını amaçlayan projelerin ilk örneklerinden bir tanesi *Büyük Öğrenci Projesi* isimli girişimdir. Bu proje 1992 yılında Türkiye'nin kardeş ülkeler ile ortak değerleri yeniden tesis etmek ve birlikteliği sağlamak amacıyla başlatılmıştır.[84] Söz

---

[81]T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yurt dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, https://www.ytb.gov.tr/kurumsal/baskanligimiz-2, (Erişim Tarihi: 22.01.2022).

[82] Yurtdışı Türkler Ve Akraba Topluluklar Başkanliği Teşkilat Ve Görevleri Hakkinda Kanun, Sayı: 27544-5 Cilt: 49 Birinci Bölüm Amaç, Kapsam ve Tanımlar, 2010, Madde 1, s. 1.

[83] Daha fazla bilgi edinmek için bkz: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yurt dışı Türkler ve Akraba Toplulukları Başkanlığı, Tarihsel Arkaplanı, https://www.ytb.gov.tr/yurtdisi-vatandaslar/genel-bilgi, (Erişim Tarihi: 22.01.2022).

[84] Sedef Zeyrekli Yaş, "Süleyman Demirel'in Orta Asya Politikası:Adriyatik'ten Çin Seddi'ne Türk Dünyası", Söylemler ve Eylemler Bağlamında Türk Siyasi Liderlerin Orta Asya Politikaları, Fahri Türk-Sedef Zeyrekli Yaş (ed.), Nobel Bilimsel Eserler, Ankara 2023, s. 108-109.

konusu öğrencilerin Türkiye'deki eğitim hayatlarını ve diğer faaliyetlerini bir şartnameye uygun olarak yürütülmüş olan Büyük Öğrenci Projesi bir anlamda Türkiye Burslarının atası olarak kabul edilebilir. 2012 yılına gelindiğinde, bu proje lağvedilmiş ve yerine ikame edilen Türkiye Bursları ile faaliyetlere devam edilmiştir.[85]

Türkiye Bursları programı YTB'nin yürüttüğü diğer önemli bir faaliyettir.[86] 2012 yılında başlatılan bu burs programı önemli ve kapsamlı bir girişimdir. Türkiye bursları uygulanmaya başladığı yıl yaklaşık 10.000 başvuru almış, 2017 yılında ise bu sayı 100.000'in üzerine çıkmıştır. 2021 yılına gelindiğinde bu programa 178 farklı ülkeden 165.511 başvuru ile rekor sayıda müracaat yapılmıştır.[87] Türkiye Bursları, maddi destek burslarının yanı sıra belirli alan ve bölümler için üniversitelerde staj yapma imkânı da sağlamaktadır. 2022 yılı verilerine göre, 178 ülkeden gelen öğrenci başvuruları değerlendirilmiştir. Burs miktarı lisans düzeyinde 1.000 TL, yüksek lisans düzeyinde 1.400 TL ve doktora düzeyinde ise aylık 1.800 TL olarak tespit edilmiştir. Bu bursa, kapsamlı bir sağlık sigortası ve öğrenim ücretleri ile barınma ücretleri de eklenmelidir. Bunların haricinde bir yıllık Türkçe eğitimi de ücretsiz olarak verilmektedir. Türkiye Bursları bu kapsamlı özelliği ile dünyadaki diğer burs programlarından farklılık göstermektedir. YTB, aylık bursların yanı sıra uçak bileti desteği de sağlamaktadır.[88] YTB farklı bir program ile sosyal ve beşeri bilimler

[85] Fahri Türk, Türk Kültür Dış Politikası, s. 151.

[86] Bir kamu kuruluşu olan YTB yıllık faaliyet raporlarını düzenli olarak yayımlamamaktadır. Ancak son yıllarda bu durum değişmeye başlamış, 2021 ve 2022 yıllarına dair faaliyet raporları kurumun resmi çevrim içi sayfasında kamuoyu ile paylaşılmıştır. Raporlara bakıldığında, en çok önemsenen konunun harcamalar olduğu görülmektedir. Burslar ve düzenelenen eğitim faaliyetleri hakkındaki veriler ve öğrencilerin milletlerine dair bilgilerin yer almaması büyük bir eksikliktir. 2021 yılına bakıldığında, Üstün Başarı Burs Programı ve Akademik Destek Programı dahilinde 4.108 öğrenciye destek sağlandığı görülmektedir (Yurt dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Faaliyet Raporu, 2021, s. 39). 2022 senesine gelindiğinde ise bu sayının küçük bir artışla 4.136 öğrenciye ulaştığı tespit edilmiştir (Yurt dışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Faaliyet Raporu, 2022, s. 29).

[87] Ytb.gov.tr, Türkiye Bursları,
https://www.ytb.gov.tr/uluslararasi-ogrenciler/turkiye-burslari, (Erişim Tarihi: 5.01.2022).

[88] Türkiyebursları.gov.tr, Neden Türkiye Bursları?,
https://turkiyeburslari.gov.tr/nedenturkiyeburslari#:~:text=Sa%C4%9Fl%C4%B1k%20sigortas%C4%B1%20ile%20gerekli%20durumlarda,1.800%20TL%20ayl%C4%B1k%20burs%20verir., (Erişim Tarihi: 12.09.2022).

alanında çalışan uluslararası araştırmacılara 3.000 TL burs vermektedir.[89] Araştırma Bursu adındaki bu program mucibince, doktora derecesi sahibi veya doktora tez aşamasındaki araştırmacılara burs imkânı sunulmaktadır. Burslar en az 3 en fazla 12 aylık süreler için verilirken başvurular Türkiye Bursları Programının çevrim içi sayfası üzerinden alınmaktadır.[90]

Türkiye Bursları bu yapısı ile Balkanlar'dan gelen Türk öğrenciler arasında yakınlaşma meydana getiren faktörlerden biri hâline gelmiştir. Türkiye'nin kamu diplomasisinin bir öğesi ve yumuşak güç aracı olan YTB, Balkan coğrafyası ile diplomatik, ekonomik, kültürel ve sosyal ilişkileri güçlendirmek amacıyla kurulduğu günden bu yana çeşitli alanlarda birçok faaliyet yürütmektedir. Bu bağlamda eğitim ve kültür politikalarıyla öne çıkan kurum kültürel ve dini yakınlıktan kaynaklanan *ortak değerler* nedeniyle Balkanlar'da çok etkili olmaktadır.[91] Balkan ülkelerinden Türkiye'ye gelen öğrencilerin iyi bir eğitim almaları ve Türk halkı ile dostane ilişkiler geliştirmeleri kurumun üzerinde hassasiyet ile durduğu hususlardan birisidir. Bu durum, Balkan ülkeleri ile Türkiye arasında daha sağlıklı bağlar kurulmasına ve bölgede Türk nüfuzunun güçlenmesine yol açmaktadır.

2.3. Türkiye'nin Yugoslavya Cumhuriyetlerindeki Faaliyetleri

Türkiye'nin Yugoslavya cumhuriyetlerine yönelik politikası, özellikle 2002'den sonra oldukça yapıcı bir seyir izlemiştir. Türkiye'nin girişimci yaklaşımı ve faal politikaları neticesinde bölge ülkeleri ile yakın ilişkiler tesis edilmiştir. Bu durum kültür ve dil alanında da kendisini göstermiş ve yeni gelişmelere yol açmıştır. TİKA, YTB ve Yunus Emre Enstitüsü gibi kuruluşlar söz konusu ülkelerde dil ve kültür temalı çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Türkiye'nin izlediği bu faal politika, başta AB olmak üzere diğer devletlerin dikkatlerini çekmiştir. Bu kapsamda AB

---

[89] Ytb.gov.tr, Ulusararası Araştırmacılara 3 bin tl Burs, https://www.ytb.gov.tr/duyurular/uluslararasi-arastirmacilara-3-bin-tl-burs, (Erişim Tarihi: 12.09.2022).

[90] Yurt dışı Vatandaşlar Burs Programları 2022, https://www.ytb.gov.tr/yvburslari/assets/brosurler/YV%20Burslar%C4%B1%20Bro%C5%9F%C3%BCr%202022.pdf, (Erişim Tarihi: 12.09.2022).

[91] Serhat Şabap-Dajana Barusiç, "Türkiye'nin Yumuşak Gücü YTB'nin Balkan Politikalarına Bakış", Stratejik Düşünce Enstitüsü, https://www.sde.org.tr/analiz/turkiyenin-yumusak-gucu-ytbnin-balkan-politikalarina-bakis-analizi-25655, (Erişim Tarihi: 09.02.2022).

Komisyonu'nun 2018 yılında ilan ettiği *Avrupa Birliği Genişleme Planı* uyarınca, Yugoslavya cumhuriyetlerinin AB'ye üyelikleri gündeme geldiğinde Rusya, Çin ve Türkiye gibi aktörlerin bölgedeki faaliyetleri rahatsızlık konusu olarak dile getirilmiştir. Konu hakkında açıklama yapan dönemin Avusturya Dış İşleri Bakanı Alexander Schallenberg, AB'nin süreci sürüncemede bırakan kararsız tavrını eleştirerek bu belirsizliğin bölgede hızla güçlenen söz konusu ülkelere fayda sağladığını belirtmiştir.[92]

Türkiye'nin takip ettiği politikalara bakıldığında bu ülkenin bölgede sahip olduğu güçlü yönleri öne çıkaran bir politika izlediği görülmektedir. Bunlar içerisinde dil ve kültür büyük önem taşımaktadır. Yunus Emre Enstitüsü; Türkçe kursları, Türkiye'de eğitim danışmanlığı, Türk kültürü üzerine düzenlenen etkinlikler vasıtasıyla öne çıkmaktadır. Bir diğer kurum olan YTB ise bölgedeki başarılı gençleri Türkiye'de yükseköğretim görmeleri yönünde cesaretlendirerek bu öğrencilerin Türkçe ve Türk kültürü ile tanışmalarına gayret etmektedir.

Türk dış politikası, bölgedeki tüm siyasi güçlerle iyi ilişkiler kurmayı ve olası ihtilaflarda bir arabulucu rolüne soyunarak, belirleyici konumda olmayı hedeflemektedir. Bu yaklaşım tekil olaylar bazında düşünüldüğünde kimi zaman amacına ulaştığı kimi zaman ise Türk tarafının girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlandığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte Türk kültür politikasının daha başarılı olduğu ve beklenen etkiyi yarattığı da vurgulanmalıdır.[93] Çalışmanın aşağıdaki kısımlarında; Türkiye'nin söz konusu kurumlarının, Yugoslavya ülkeleri olan; Sırbistan, Bosna Hersek, Kuzey Makedonya, Hırvatistan, Karadağ ve Slovenya'daki faaliyetleri ayrı başlıklar hâlinde ele alınmaktadır.

2.3.1. Sırbistan

Türkiye'nin, yumuşak güç araçlarını harekete geçirdiği ilk ülkelerden birinin Sırbistan olduğu söylenebilir. Bu çerçevede YTB, Yunus Emre Enstitüsü, Türkiye

[92] Deutsche Welle, Çevrim içi Gazete, "AB'nin Batı Balkanlar'daki Türkiye endişesi", https://www.dw.com/tr/abnin-bat%C4%B1-balkanlardaki-t%C3%BCrkiye-endi%C5%9Fesi/a-59413156, (Erişim Tarihi: 16.11.2022)

[93] Fatma Aslı Kelkitli, "Turkey and the Western Balkans During the AKP Period", Avrasya Etüdleri, Aralık 2013, Cilt 44, Sayı 2, s. 90.

Diyanet Vakfı (TDV) ve Maarif Vakfı gibi kurumların faaliyetleri dikkat çekmektedir. İki ülke arasındaki kültürel ilişkileri somut bir iş birliğine dönüştüren bu kuruluşlar, yerel yönetimlerin izni ve bilgisi dâhilinde, tüm Balkan coğrafyasında olduğu gibi Sırbistan'da da faaliyet göstermektedirler. Türkiye'nin Sırbistan Cumhuriyeti'nde kültürel bağlamda en etkili olduğu bölge, barındırdığı Müslüman nüfustan mütevellit Sancak coğrafyasıdır. Sancak'ta yaşayan Boşnaklar, Türkiye ile Sırbistan arasında önemli bir köprü işlevi görmektedirler.

Son yıllarda Türkiye ve Sırbistan arasındaki ikili ilişkiler, her iki ülkenin de tarihinde görülmemiş düzeyde iyi bir noktaya ulaşmıştır. Hatta ortak bir sınırı paylaşmamalarına rağmen söz konusu ülkelerin birbirini komşu olarak addettiği söylenebilir. Bu durum, ikili ilişkilere verilen önemin bir göstergesidir. Devletler arasındaki iş birliğini destekleyerek toplumların yakınlaşmasını sağlamak düşüncesiyle hayata geçirilmiş sivil toplum kuruluşları da bu durumda önemli bir pay sahibidir. Bu sivil toplum kuruluşlarından biri de, Sırbistan'da Türk ve Sırp iş adamlarının kurduğu Türk-Sırp İşadamları Derneği'dir. Söz konusu derneğin çalışmalarını başlatan kişi ise işadamı Mehmet Kemal Bozay'dır. Bu örgütün amacı, Sırp ve Türk şirketlerinin iş birliğini desteklemek ve iki ülke arasındaki ekonomik ilişkileri geliştirmektir. Kuruluşun temel amacı, farklı sektörlerden üyelerin buluşup deneyimlerini paylaşabilecekleri geniş ve güçlü bir platform oluşturmaktır. Ayrıca bir başka amaç da gerektiğinde üyelerinin menfaatlerini bürokrasiye karşı korumak olarak ilan edilmiştir. [94]

Söz konusu ülkelerin aralarındaki siyasi ve ekonomik ilişkileri gelecekte daha ileri boyutlara taşıyacaklarını tahmin etmek zor değildir. Bununla birlikte kültür ve dil merkezli sivil toplum kuruluşları da bu iyiye gidişte önemli bir pay sahibidirler. Bu noktada Sırbistan'ın Yeni Pazar şehrinde kurulmuş olan Sırbistan Türkleri Derneği'nden[95] özellikle bahsetmek gerekmektedir. 20 Temmuz 2014 tarihinde Yeni Pazar şehrinde kurulan dernek Türkçe öğrenmek isteyen herkese ücretsiz eğitim

[94] Türk-Sırp Ekonomi Derneği, https://tsba.org.rs/tr/hakkimizda/, (Erişim Tarihi: 14.09.2022).

[95] Detaylı bilgi için bk. Fahri Türk ve Delva Bajraktarevic, "Sırbistan'daki Türk Dernekleri ve Ülkede Yaşayan Türklere Yönelik Politikaları 2002-2021", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 25, Sayı 2, s. 567-588.

imkânı sunmaktadır.[96] Derneğin temel ve öncelikli hedeflerinden biri, Sırbistan'da yaşayan ve kendisini Türk olarak tanımlayan insanlara, anayasa ile güvence altına alınan haklar çerçevesinde ana dilde eğitim alma imkânı sağlamaya çalışmaktır.[97]

Türkiye, Sırbistan'da sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla kendisine bir hareket alanı oluşturmaya gayret etmektedir. Bunlar arasında Beyza Yabancı Dil Dershanesi ve Kemal Atatürk Türk Kültür Merkezi ilk akla gelenlerdir. Belgrad'da bulunan Beyza Eğitim Merkezi, Türkçe öğrenme imkânı sunan özel kuruluşlar arasındadır.[98] Kurum, dinleme, okuma, yazma ve konuşma olmak üzere dört temel dil becerisinin tümünü geliştirmeyi amaçlayan bir öğrenim programı izlemektedir. Eğitim merkezinde çalışan okutmanlar Türkçenin ana dil seviyesinde konuşulabilmesine önem verirlerken, öğrencilere sınıf ortamı dışında Türkçeyi kullanmalarına imkân tanıyan bir danışmanlık hizmeti de sunulmaktadırlar.[99]

Türkiye'nin, geleceğin diplomatlarını, politikacılarını, bürokratlarını yetiştiren okullar açmak suretiyle bölgede daha güçlü bir varlık göstermeye çalıştığı söylenebilir. Diğer yandan TRT'nin Sırpça programları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, Sırbistan Türkleri Derneği'ne ek olarak, 2005 yılında Belgrad'da kurulmuş olan Sırp-Türk Dostluk Derneği'nden ve faaliyetlerinden bahsetmek gerekmektedir.[100] Derneğin kurucusu Dragoslav Miloşavljeviç, resmî kuruluş sürecinin oldukça uzun zaman aldığını ve işlemlerin zorlu bir süreç sonunda başarıldığını söylemiştir. Derneğin kuruluş amacı, her iki devlet ve toplum arasında sosyal, ekonomik ve kültürel iş birliğini gerçekleştirmektir. Bu dernek, söz konusu ülkelerin ticaret odalarının, büyükelçiliklerinin, diğer Türk ve Sırp kuruluşlarının ve Sırbistan hükûmetinin desteğini almıştır. Söz konusu derneğin üyeleri arasında, çok sayıda iş insanı, eğitimci, yazar, mimar gibi saygın mesleklerden kimseler bulunmakta ve bu

---

[96] RTV Novi Pazar, YouTube, Çevrim içi Yayın, Udruzenje Turska u Srbiji, https://www.youtube.com/watch?v=kPnsNrCWcL4, (Erişim Tarihi: 13.10.2022).

[97] Sırbistan Türkleri Derneği (Udruzenje Turska u Srbiji), http://udruzenjeturakausrbiji.com/, (Erişim Tarihi: 13.10.2022).

[98] Burak Gümüş, Sırbistan Türkleri ve Türkçe, Balkanlarda Yaşayan Türk Azınıkları ve Türkçeye Yönelik Dil Politikaları, Der. Fahri Türk, Astana Yayınları, Ankara 2016, s. 214-215.

[99] Centar Stranih Jezika, Bejza edukativni centar Beograd, https://www.centarstranihjezika.com/skola-jezika/edukativni-centar-bejza/, (Erişim Tarihi: 13.10.2022).

[100] Burak Gümüş, Sırbistan Türkleri ve Türkçe, s. 202.

üyeler fikirleriyle derneğin çalışmalarına destek olmaktadırlar. Bununla birlikte derneğin uzun vadeli hedefleri arasında Sırbistan ile Türkiye arasında ekonomik ve kültürel iş birliğini geliştirmek bulunmaktadır.[101]

Sırbistan'da Türkçe öğrenimini destekleyen Yunus Emre Enstitüsü çeşitli seviyelerde Türkçe kursları ve atölye çalışmaları düzenlemektedir. Ayrıca Belgrad'da yer alan ve ülkenin en eski ve en prestijli okullarından bir tanesi olan Filoloji Lisesi'nde seçmeli olarak Türkçe dersleri okutulmaktadır. 15 Ekim 2021'de Belgrad'da bulunan Yunus Emre Enstitüsü ile Filoloji Lisesi arasında bir iş birliği anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile Türk dili, kültürü ve sanatı alanlarında iş birliğine karar verilmiş ve lisede okutulması planlanan Türkçe derslerinin çerçevesi belirlenmiştir.[102] Protokol, Belgrad Yunus Emre Enstitüsü binasında, iki kurum adına Belgrad Filoloji Lisesi Müdürü Dragana Çeçez Iljukiç ve dönemin Belgrad Yunus Emre Enstitüsü Müdürü Ayşenur Kandemir tarafından imzalanmıştır. Kandemir, kurumun Türkçe kurslarını, Türk dilini ve kültürünü tanıtmanın bir aracı olarak gördüğünü söylerken Iljukiç ise bu kurumda seçmeli dersler vasıtasıyla Türkçeyi öğrencilerine tanıtarak doğuya doğru uzanan bir köprü daha inşa etmekten memnuniyet duyduklarını belirtmiştir.[103] Türkiye'nin Sırbistan Büyükelçisi Hami Aksoy ise liseyi ziyaret ederek Türkçe derslerine katılan öğrencilerle sohbet etmiştir. Aksoy, bu vesileyle, Türkiye-Sırbistan ilişkilerinde tarihi bir olayın yaşandığını belirterek özellikle kültür alanındaki ilişkileri geliştirmeye kararlı olduklarının altını çizmiştir. Aksoy, enstitünün düzenlediği Türkçe kurslarına yaklaşık 2.000 öğrencinin katıldığını söyleyerek, Sırpçada bulunan çok sayıda Türkçe kökenli kelimenin iki dil arasındaki mevcut bağları güçlendirdiğine değinmiştir. Büyükelçi, Türkiye ve

[101] Türk ve Bajraktarevic, "a.g.e.", s. 576.
[102]Yunus Emre Enstitüsü Belgrad, "Turski jezik kao fakultativni u najprestižnoj gimnaziji u Srbiji", https://belgrad.yee.org.tr/sr/news/turski-jezik-kao-fakultativni-u-najprestiznoj-gimnaziji-u-srbiji, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).
[103]İnformer.rs, Çevrim içi Gazete, "Turski jezik kao fakultativni u najprestižnoj gimnaziji u Srbiji!", https://informer.rs/vesti/drustvo/644738/turski-jezik-kao-fakultativni-najprestiznoj-gimnaziji-srbiji, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

Sırbistan eğitim bakanlıkları arasında, Türkçenin diğer okullarda seçmeli ders olarak okutulmasını sağlayacak yeni bir anlaşmanın imzalanacağını sözlerine eklemiştir.[104]

Yunus Emre Enstitüsünün Sırbistan'daki faaliyetleri hakkında bir başka bilgi kaynağı ise hâlihazırda Enstitü'nün Belgrad şubesinin müdürlüğünü sürdüren Dinsel Şahin ile gerçekleştirilen mülakattır. Şahin bu mülakatta verdiği yanıtlarda Belgrad Yunus Emre Enstitüsü hakkındaki düşüncelerini aşağıdaki ifadelerle ortaya koymuştur:

> "Yunus Emre Enstitüsü Belgrad Türk Kültür Merkezi 2015 yılında açılmış ancak faaliyetlerine tam anlamıyla 2016 yılında başlamıştır. Merkez Türkçe ve Türk kültürüne dair kurslar, etkinlikler ve tanıtım toplantıları düzenlemektedir. Enstitü, senede üç dönem hâlinde 72 saatlik kurlardan oluşan Türkçe kursları yapmaktadır. Bunların haricinde; okçuluk kursu, ebru, çini, cam boyama, çocuklar için oyun atölyeleri, müzik, Sırpça altyazılı Türk filmleri, akademisyen buluşmaları, kitap tanıtımları gibi birçok faaliyete ev sahipliği yapılmaktadır. Sırbistan'ın tamamına ulaşma hedefindeki enstitü faaliyetlerini Belgrad'dan yönetmektedir. Enstitü faaliyetlerinin odak noktası insandır. Hedef insanlara gönülden, art niyetsiz dokunmak ve onlarla güçlü güvenilir bağlar oluşturmaktır. Bu yapılırken çağın gerektirdiği gelişmeler yakalanmak zorundadır. Çok hızlı değişen çağımızda hizmet gösterilen alanlardaki enstrümanlar da değişmek zorundadır. Somutlaştırmak gerekirse 2020 yılının ilk aylarında başlayan pandemi süreci hizmetleri uzaktan sürdürme mecburiyetini doğurmuştur. Faaliyetler sosyal medyanın ve çeşitli akıllı cihaz uygulamalarının getirdiği çevrim içi interaktif eğitim ve öğretimin avantajları kullanılarak gerçekleştirilmiştir.
>
> Enstitü'ye karşı gelişen bir önyargı bulunmamaktadır. Aşağı yukarı her ülkede karşılaşılan bürokratik zorluklar Sırbistan'da da bulunmaktadır. Özellikle son dönemlerde iki ülkenin siyasal olarak birbirine olan yakınlığının üst düzeyde oluşu göz önüne alınırsa bunlar aşılamayacak şeyler değildir. Dil kurslarına ilgi konusuna gelindiğinde; insanların öncelikleri açısından Avrupa ülkelerine ait kuruluşlar ön plana çıkmaktadır. Malum Sırbistan bir Avrupa birliği ülkesi değil ve bu sebeple insanlar daha iyi imkânlara sahip olmak için AB ülkelerine göç etmektedirler. Bu da o ülkelerin dil ve kültürlerini öğrenmeyi bir gereklilik hâline getirmektedir. Sonuç olarak baktığınızda Yunus Emre Enstitüsü bir AB ülkesinin üç katı sürede ve üçte bir fiyatına dil kursları sunmaktadır, ancak katılım söz konusu ülkelerin kursiyer sayılarından

[104]Anadolu Ajansı, Çevrim içi Gazete, "Srbija: Turski ambasador Aksoy posjetio Filološku gimnaziju u Beogradu u kojoj se uči turski jezik", https://www.aa.com.tr/ba/balkan/srbija-turski-ambasador-aksoy-posjetio-filolo%C5%A1ku-gimnaziju-u-beogradu-u-kojoj-se-u%C4%8Di-turski-jezik/2438140, (Erişim Tarihi: 23.03.2022).

> oldukça düşüktür. İkinci olarak her olumsuz durumun ardında getirdiği bir fırsat vardır anlayışıyla hareket ederek daha güçlü olan yönlerimizi öne çıkarmaya çalışıyoruz. Çünkü gelen kursiyerler, Türkiye'nin dil ve kültürüne gönül verdikleri için, çıkarları olmadan, gönülden bağ kurmak niyetiyle geliyorlar. Yunus Emre Enstitüsünün de arka planda gizli bir ajandası yok ve farklı kültür ve anlayışları, birbirimizin kayıp ve tamamlayıcı parçaları olarak görmekteyiz. Bu yönden bakıldığında oldukça güçlü ve dinamik bir yapıdayız.
>
> Kurslara bakıldığında; A1'den C2 seviyesine kadar Türkçe kursları mevcuttur. Bu kurslara her yaş grubundan insan katılmaktadır. Buna ek olarak meslek gruplarına yönelik özel kurslar da düzenlenmektedir. Yakın şehirlerden katılımlar ile birlikte her dönem ortalama 120 civarında öğrenciye eğitim verilmektedir. Bu da senede 400'e yakın kursiyer anlamına gelmektedir."[105]

2.3.2. Bosna Hersek

Türkiye, Bosna Hersek'te dil ve kültürel mirasa özel bir önem vermektedir. Balkanlar'da Türk kültürünün ve dilinin etkisi Bosna Hersek'te oldukça güçlüdür. Günümüzde Boşnakçada birçok Türkçe sözcük bulunmaktadır.[106] Esasında Türkiye'nin, bu ülkede Türkçe üzerinden bir politika geliştirdiğini söylemek mümkündür.

Kültürel mirasın yanı sıra eğitim ve Türk dilinin yaygınlaştırılması da Türkiye'nin yumuşak gücüne hizmet etmektedir. Bosna Hersek'te Foynitsa, Mostar ve Saraybosna şehirlerinde yer alan üç Yunus Emre Enstitüsü ile Saraybosna'daki Türk eğitim kurumları olan Burç Üniversitesi ve Uluslararası Saraybosna Üniversitesi bu politikaların uygulandığı kurumlar arasındadır. Yurt dışında Yunus Emre Enstitüsü ilk olarak 2009 yılında Saraybosna'da açılmıştır. Ancak YEE henüz Bosna Hersek'teki şubesini faaliyete sokmadan çok daha önce Saraybosna'da Türk Büyükelçiliği bünyesinde çalışan bir *Kültür Evi* bulunmaktaydı. Bunun haricinde Bosna Hersek, Kosova ile birlikte üç Yunus Emre Merkezine sahip birkaç ülkeden

---

[105] Belgrad Yunus Emre Enstitüsü Koordinatörü Dinsel Şahin ile Mülakat, 08 Mart 2022 tarihinde yazılı gerçekleştirildi. Şahin ile ilk görüşme her ne kadar 14 Şubat 2022 tarihinde Belgrad'ta yüzyüze gerçekleştirilmiş olsa da kurumun talebiyle, çalışmada istifade edilen bilgiler, yazılı mülakatta yöneltilen sorulara alınan cevaplardan sağlanmıştır.

[106] Amra Dedeic ve N. Aslı Şirin Öner, "Bosna-Hersek'te Türkçe", Balkanlarda Yaşayan Türk Azınıkları ve Türkçeye Yönelik Dil Politikaları, Der. Fahri Türk, Astana Yayınları, Ankara, 2016, s. 231.

biridir. Bu durum dikkat çekicidir, çünkü üç milyondan fazla Türk'ün yaşadığı Almanya'da bile sadece iki merkez bulunmaktadır.[107]

Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü ile gerçekleştirilen yazılı mülakata verilen cevaplarda ise aşağıdaki hususlar öne çıkmıştır:

> "Yunus Emre Enstitüsü tüm ülkelerde olduğu gibi faaliyetlerini iki farklı ana tema üzerinden yürütmektedir. Bunlardan birincisi Türkçe eğitimidir. Türkçe eğitiminde "Diller için Avrupa Ortak Öneriler Çerçevesi" kazanımları dikkate alınarak farklı seviyelerde eğitimler verilmektedir. İkinci alan ise gerçekleştirilen kültür ve sanat faaliyetleridir. Dil kurslarına ve kültürel faaliyetlere her yaştan ve meslekten kursiyerler katılmaktadır. Dil kurslarına özellikle öğrenciler ilgi gösterirken, kültür ve sanat faaliyetlerine ise gerçekleştiği alana göre değişmekle birlikte, genelde sanatseverler katılmaktadırlar. Yapılan tüm etkinliklerde yerel kurumlarla iş birliği yapmak önceliğimizdir. Birçok faaliyet bu kapsamda gerçekleştirilmektedir.
>
> Türkçe kurslarına bakılacak olursa, Kültür Merkezi bünyesinde temel seviyede (A), orta seviyede (B) ve ileri seviyede (C) kurlar mevcuttur. Kurslar talep olan her özel alanda açılmaktadır. Derslere yakın şehirlerden de öğrenciler katılmaktadır. Öğrenci sayılarında olağandışı bir yükseliş veya düşüş olmamaktadır. Çevrim içi derslerimiz ve faaliyetlerimiz mevcuttur. Özellikle dil kursları, konserler ve söyleşi programları bu şekilde gerçekleştirilmiştir. Enstitü, Bosna'da bulunan beş farklı üniversitede yer alan Türkoloji bölümleriyle iş birliği protokolüne sahiptir. Bu bölümlerle yıl içersinde ortak çalışmalar düzenlenmektedir. Ayrıca, Enstitü'nün yaz okulu programı da mevcuttur. Bu programa başvuran öğrenciler Türkçe dil seviyelerine uygun olarak Türkiye'de derslere katılmaktadırlar."[108]

Bosna Hersek'te Yunus Emre Enstitüsü kanalıyla yürütülen faaliyetlerin en önemlisi ilk, orta ve lise seviyesindeki okullarda Türkçenin ikinci yabancı dil olarak öğretilmesini hedefleyen *Tercihim Türkçe Projesi*'dir. Bu proje kapsamında, Bosna Hersek Federasyonu'ndaki Saraybosna, Neretva, Zenitsa-Doboy ve Tuzla kantonlarında Türkçenin seçmeli yabancı dil olarak eğitim öğretim müfredatına eklenmesine karar verilmiştir.[109] 2011-2012 döneminden itibaren 47 okulda 1.048

---

[107]Jahja Muhasiloviç, "Turkey's Soft Power and Public Diplomacy in Bosnia-Herzegovina and Sandžak (2002-2017)", Union of Turkish World Municipalities (TDBB) Publications, Sayı 30, İstanbul 2020, s. 85.

[108] SaraybosnaYunus Emre Enstitüsü Koordinatörlüğü ile 07 Nisan 2022 tarihinde yapılan yazılı mülakat.

[109] Yunus Emre Bülteni, Temmuz 2011, s. 12.

öğrencinin katılımıyla Türkçe dersleri başlatılmıştır. Bu kapsamda öğrencilere, temel eğitim-öğretim gereçlerinin yanısıra Yunus Emre Enstitüsü tarafından hazırlanan Türkçe ders kitapları da hediye edilmiştir.[110] Türkçe seçmeli derslere 2012-2021 döneminde katılan öğrencilerin sayısı Tablo 4 vasıtasıyla ortaya koyulmuştur.

Tablo 4: Bosna Hersek'te *Tercihim Türkçe Programı* 2012-2021

Yıl	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı
2012	47	1.048
2013	90	5.000
2014	90	5.550
2015	120	6.120
2016	140	5.683
2017	150	8.243
2018	159	8.522
2019	159	8.500
2020	159	8.503
2021	193	7.287
Toplam	- - -	64.456

Kaynak: Yunus Emre Enstitüsünün 2014-2021 tarihli yıllık faaliyet raporlarından alınan verilere istinaden çalışmanın yazarı tarafından hazırlanmıştır.

Tablo 4'te ortaya koyulan veriler ışığında, söz konusu projenin uygulandığı en başarılı ülke olan Bosna Hersek'te, Türkçe derslerinin büyük bir istikrarla sürdürüldüğü söylenebilir. Tercihim Türkçe Projesi dil politikaları bağlamında Türkiye'nin Yugoslavya cumhuriyetlerinde takip ettiği en kapsamlı ve başarılı iştir. Bu projenin tek olumsuz yanı, Bosna Hersek'te dar bir çerçevede bilhassa Müslümanlara hitap ederek Sırp Cumhuriyeti bölgesini ihmal etmesidir.

Diğer yandan Bosna Hersek'te 2013 yılında imzalanan anlaşma uyarınca Saraybosna'daki çok sayıda devlet okulunda Türkçe seçmeli yabancı dil olarak okutulmaya başlanmıştır. Ayrıca söz konusu dil, bu ülkede faaliyette bulunan Türk okullarında da öğretilmektedir.[111] Bu kapsamda Saraybosna'da faaliyet gösteren iki

[110] Yunus Emre Bülteni, Ocak 2012, s. 58.

[111] Sofía Lopez Piqueres, Turkey in Bosnia and Herzegovina: by fits and starts. Soft power and public diplomacy alla turca, Degree of Master of Arts in European Interdisciplinary Studies, College of Europe, Brugge 2014, s. 35.

üniversitenin yanı sıra Maarif Vakfı'na bağlı olarak çalışan lise de dile getirilmelidir.[112] Maarif Vakfı'nın yönettiği bu eğitim kurumunda, okul öncesinden başlanarak lise son sınıfa kadar Sırpça, Hırvatça, Boşnakça, Türkçe ve İngilizce dillerinde eğitim almak mümkündür. Bosna Hersek'te, Mostar, Bihaç, Tuzla ve Zenitsa şehirlerinde de vakfa bağlı yeni okulların açılması beklenmektedir.[113] Bu gelişmenin yanı sıra *Türkoloji Projesi* kapsamında çeşitli ülkelerin Türk Dili ve Edebiyatı ile Türk dili derslerini içeren Türkoloji bölümlerinin açılmasını ön gören iş birliği protokolleri imzalanmıştır. Bosna Hersek bu protokolün imzalandığı ülkeler arasında yer almaktadır. Bu kapsamda Tuzla Üniversitesi Beşeri Bilimler Fakültesinde, Mostar Üniversitesi Cemal Biyediç Eğitim Fakültesinde, Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesinde ve Zenica Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümleri faaliyete sokulmuştur.[114]

Yukarıda bahsi geçen fakültelerdeki dersler, yerli okutmanlar ve Türk öğretmenler tarafından birlikte yürütülmektedir. Fakültede verilen eğitim; lisans, yüksek lisans ve doktora seviyelerinde sürdürülmektedir.[115] Bosna Hersek'teki Türk Dili ve Edebiyatı bölümlerinin programları, Türkiye'deki üniversitelerin ilgili bölümlerinden esinlenilerek oluşturulmuştur. Dolayısıyla müfredat içerik bakımından çoğunlukla Türkiye'deki üniversiteler ile aynıdır. Ancak, dil bilim ve edebiyat konularının yanı sıra, Türk tarihi ve kültürüne de ayrı bir yer verilmektedir. Açılan seçmeli derslerde genelde Balkanlar'ın özelde ise Bosna Hersek'in Osmanlılar döneminden beri Türklerle mevcut özel bağları vurgulanmaktadır. Günümüzde Bosna Hersek'teki herhangi bir Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden mezun olan öğrenci, Türkçenin seçmeli ders olarak okutulduğu ilk ve orta dereceli okullarda öğretmen olarak iş bulabilmektedir. Ayrıca birçok uluslararası firma, enstitü, medya kuruluşu, seyahat acentesi ve diğer ticari kuruluşlarda istihdam edilmek de mümkündür. Mezunların hâlihazırda çalıştığı bazı kurumlar arasında; Yunus Emre

[112]Faktor.ba, Çevrim içi Gazete, "Otvorena prva Maarif škola u Sarajevu", https://www.faktor.ba/vijest/otvorena-prva-maarif-skola-u-sarajevu/3553, (Erişim Tarihi: 04.01.2022).
[113]Maarif Schools of Sarajevo, 2 Bilten Skolskog Centra ''Maarif'' u Sarajevu, s. 7.
[114]Murat Parlakpınar, Yunus Emre Enstitüsü'nün Türkoloji Alan'daki Faaliyetleri, 3rd International Conference On Language And Literature"Turkish in Europa" Tirana/Albania, Proceedings Book, Cilt 2, s. 280.
[115] Amra Dedeic-N. Aslı Şirin Öner, "Bosna-Hersek'te Türkçe", s. 241.

Enstitüsü, Anadolu Ajansı, Şişecam Lukavac Soda Fabrikası ve Türkiye Ziraat Bankası gibi kuruluşlar bulunmaktadır. Eğitimlerini başarıyla tamamlayan kimi öğrenciler ise Tuzla Üniversitesi ile Zenitsa ve Saraybosna'da yer alan diğer yükseköğretim kurumlarında öğretim görevlisi olarak istihdam edilebilmektedirler.[116]

Türkiye'nin Bosna Hersek'teki başlıca yumuşak güç araçlarından bir diğeri ise TRT'dir. Balkan ülkeleri içinde TRT'nin ilk ofisi Saraybosna'da açılmıştır.[117] İlerleyen yıllarda bunu Kuzey Makedonya'daki ofis izlemiştir. TRT; Boşnakça, Sırpça, Hırvatça, Makedonca ve Arnavutça haberler yayımlamaktadır. Türkiye ayrıca, yerel halk arasında oldukça tanınmış olan birçok televizyon dizisi aracılığıyla Bosna Hersek'te Türkçeye ve Türk kültürüne katkı sunmaktadır. Şöyle ki Bosna'da Latin Amerika dizilerinin yerini Türk yapımları almıştır. Bölgede Türk dizilerinin en çok Bosna Hersek ve Makedonya'da izlendikleri, bu ülkeleri ise Sırbistan ve Kosova'nın takip ettiği bilinmektedir.[118] Ancak bu dizilerin doğrudan devletin kontrolü altında bulunmadığı vurgulanmalıdır. Bunlar Türkiye'deki dinamik dizi/film sektörünün başarılarının bir sonucudur.

2.3.3. Kuzey Makedonya

Ana dilde eğitim sorunu Kuzey Makedonya'da yaşayan Türk azınlığın karşı karşıya olduğu en temel sorunlardan biridir. Ülkede çok sayıda Makedon ve Arnavut okulu bulunmasına karşın, Türkçe eğitim veren okullar oldukça sınırlıdır. Dolayısıyla Türk çocukları diğer milletlere ait okullarda eğitim görmekte ve ana dillerinde eğitim alma imkânlarından mahrum kalmaktadırlar. Ülkede TİKA'nın girişimi ve Makedonya Derneği'nin katkılarıyla Türkçe yayın yapan bir radyo ve televizyon

---

[116] Filozofski Fakultet, "Univerzitet u Tuzli, Odsjek za turski jezik i knjizevnost", Resmi Sayfası, http://www.ff.untz.ba/index.php?page=Odsjek-za-turski-jezik, (Erişim Tarihi: 14.10.2022).

[117]TRT.net.tr, Çevrim içi Gazete, Historijat TRT-a, https://www.trt.net.tr/bosanski/content/Historijat-Trt-A, (Erişim Tarihi: 02.01.2022).

[118]Amina Hamziç-Donjeta Demoli- Nemanja Cabriç-Maja Nedelkovska, "Analysis Turks Bewitch The Balkans With Their Addictive Soaps", Balkan Insight, Çevrim içi Gazete, https://balkaninsight.com/2013/05/01/turks-bewitch-the-balkans-with-their-addictive-soaps/, (Erişim Tarihi: 13.12.2021).

programının başlatılması, Türkçenin kamusal alanda görünürlüğü bakımından önemli bir gelişmedir.[119]

Osmanlı mirası, Müslüman nüfus ve ülkedeki Türk azınlığın varlığı Türkiye'nin Kuzey Makedonya'ya yönelmesinin kültürel ve sosyolojik temellerini oluşturmaktadır. Kuzey Makedonya'daki Türk varlığı çok eskilere dayanmaktadır. Söz gelimi Yugoslavya döneminden bu yana çok sayıda Müslüman (Türkler, Arnavutlar, Torbeşler vb.) Türkiye'ye göç etmiştir. Bu durum iki ülke arasında önemli bağların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Türkiye, çeşitli projeler, burslar, üniversite eğitimine verdiği destek ile Kuzey Makedonya insanına yatırım yapmaya başlamıştır. Kültür politikaları kapsamında bu iki ülke arasındaki en güçlü bağın eğitim alanında olduğu ifade edilebilir.

Türkler, ülkedeki diğer azınlıklar gibi ilk ve orta öğretimde kendi ana dillerini kullanmaktadırlar. Üsküp, Kalkandelen, Gostivar, Ohri, Struga ve diğer birkaç şehirde Türk çocuklarının eğitim gördükleri sınıfların yer aldığı okullar bulunmaktadır. Ancak yukarıda değinildiği üzere, yani Türk öğretmenlerin görevlendirilmedikleri için Türkçenin öğretilemediği pek çok yer vardır.[120] Ayrıca, Türk öğrencilerin yüksek öğrenim şansı elde etmeleri de pek kolay değildir. Kuzey Makedonya'da Türk öğrenciler genellikle yükseköğrenim görmeyi tercih etmemektedirler. Bu durumun başlıca sebebi üniversiteye kabul yüzdesinin düşük olmasıdır. Diğer bir neden ise artan Arnavut miliyetçiliği ile birlikte Arnavutçanın öne çıkması ve bunun sonucunda da Türklerin Müslümanlık ortak paydası nedeniyle Arnavutça sınıflara yönlendirilmesidir.[121]

Eğitim alanında Uluslararası Balkan Üniversitesi 2006 yılından beri faaliyetlerini sürdürmektedir. Kuzey Makedonya'da bulunan diğer bir eğitim kurumu ise Türk Maarif Vakfı okullarıdır. Programında her seviyede eğitime yer veren vakıf okullarında, 2021 yılında Kalkandelen'de 24 Türk öğrenci mezun olmuştur.[122] Vakıf

[119]Daha fazla bilgi edinmek için bk. Türk, Türk Kültür Dış Politikası, s. 162-163.
[120] Ömer Turan, "Makedonya'da Türk Varlığı ve Kültürü", Bilig, Sayı 3, Güz 1996, s. 25.
[121] Turan, Makedonya'da Türk Varlığı ve Kültürü, s. 26.
[122]Türkiyemaarif.com, "Kuzey Makedonya Maarif Okulları 3. Dönem Mezunlarını Verdi", https://turkiyemaarif.org/post/7-kuzey-makedonya-maarif-okullari-3-donem-mezunlarini-verdi-1605?lang=tr, (Erşim Tarihi: 04.12.2021).

ayrıca Fon Üniversitesine ait kampüsü satın almıştır.[123] Bunlara ek olarak, Türkiye Millî Eğitim Bakanı Ziya Selçuk, Kuzey Makedonya Eğitim ve Bilim Bakanı Mila Carovska ile 18 Mayıs 2021 tarihinde bir araya gelerek mesleki eğitimde değişim programının uygulanması, Makedonya'da Türkçenin devlet okullarında seçmeli ders olarak öğretilmesinin yaygınlaştırılması ve Türk öğrencilerin okudukları okullarda kütüphaneler kurulması konusunda anlaşmaya varmışlardır. Toplantıda, ayrıca Türkiye'de okuyan Makedon öğrenciler ile Makedonya'da okuyan Türk öğrenciler için burs olanaklarının geliştirilmesi de görüşülmüştür. Bu ve benzeri toplantılar, Türkiye'nin Kuzey Makedonya'da eğitim alanındaki faaliyetlerinin bir göstergesidir.[124]

Bu bağlamda Kuzey Makedonya'daki Türk azınlığı mensuplarınca kurulmuş ve Türkçe eğitime destek olmayı başlıca amaç olarak benimsemiş dernek veya sivil toplum kuruluşlarının mevcudiyetleri de vurgulanmalıdır. Bu kuruluşlar içerisinde Türkçe öğretiminde öne çıkanlar arasında; Üsküp'te kurulmuş olan Makedonya Türk Sivil Toplum Teşkilatları Birliği (MATÜSİTEB), Gostivar şehrinden Abdülhakim Hikmet Doğan Eğitim Kültür ve Sanat Merkezi (ADEKSAM), Milenyum Derneği, Genç Kalemler Derneği, Kırçova'da kurulan Umut Yolu Derneği, Gayret Eğitim Kültür ve Sanat Derneği, Manastır'da faaliyet gösteren Mustafa Kemal Atatürk Makedon Türk Dostluk Derneği, Ufukta Sesler Derneği, Struga'da kurulan Evlad Derneği gibi STK'lar bulunmaktadır. Özellikle Kuzey Makedonya'nın doğusunda yer alan şehir, kaza ve köylerde yaşayan Türkler tarafından kurulan derneklerin nüfus ve kaynak yetersizliğinden dolayı başarılı olamadıkları da belirtilmelidir. Söz konusu STK'ların haddinden fazla siyasallaşmaları ve kendi içlerinde çatı örgütleri kuramamaları da derneklerin

[123] Husamedin Gina, "Türkiye Maarif Vakfı Kuzey Makedonya'da 10 bin metrekarelik okul alanı satın aldı, Anadolu Ajansı", Çevrim içi Gazete, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-maarif-vakfi-kuzey-makedonyada-10-bin-metrekarelik-okul-alani-satin-aldi/2206313, (Erişim Tarihi: 09.05.2022).

[124] T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitim Alanında Kuzey Makedonya ile Tecrübe Paylaşımı, https://www.meb.gov.tr/egitim-alaninda-kuzey-makedonya-ile-tecrube-paylasimi/haber/23222/tr, (Erişim Tarihi: 04.12.2021).

etkinliğini sınırlayan diğer bir nedendir. Bu minvalde TİKA'nın ilgili kuruluşların eş güdümüne gereken katkıyı sunabileceği de kaydedilmelidir.[125]

Yumuşak güç araçları içinde medyanın rolü son derece önemlidir. Bu bağlamda Kuzey Makedonya'da izlenen Türk dizilerinin Sırbistan ve Bosna Hersek'te olduğu gibi büyük bir ilgi gördüğü söylenmelidir. Günümüzde Kuzey Makedonya'nın en büyük televizyon kanalı olan Kanal 5'te günde en az iki adet Türk yapımı yayımlanmaktadır.[126] Çok izlenen Türk dizilerine ek olarak kanalın çok geniş bir Türk filmleri seçkisi de bulunmaktadır. Bu yapımlar sayesinde ülkedeki genç nesil okullarda yeterince öğrenemediği Türkçeyi ilerletme imkânına kavuşmaktadır.

Türkiye'nin Kuzey Makedonya'ya yönelik kültür politikaları içinde dil ayrı bir yere ve öneme sahiptir. Ülkenin başkenti Üsküp'te, kurulduğu 26 Mart 2010 tarihinden itibaren Türkçe öğretip Türk tarihi, edebiyatı ve sanatını tanıtan Yunus Emre Enstitüsü'nün faaliyetlerini unutmamak gerekir.[127] Enstitü, yürüttüğü kültürel diplomasi sayesinde en önemli kurum hâline gelmiştir. Yunus Emre Enstitüsü, Makedonya'da iki alanda faaliyet göstermektedir. Bunlardan birincisi Türkçe öğretimi, ikincisi ise çeşitli kültür ve sanat faaliyetleridir. Kurum hedeflediği kitlenin başına Kuzey Makedonya'daki genç ve nitelikli nüfusu koyarken, enstitünün 2010 yılında başlattığı Türkçe kurslarında ilk altı yılda 3.000 civarında Makedon vatandaşının öğrenim gördüğü bilinmektedir. Bu öğrenciler arasında bürokratlar, diplomatlar, askerler, öğretmenler ve iş insanları yer almaktadır. Örneğin Kuzey Makedonya'nın Ankara Büyükelçisi Zvonko Mutsunski Yunus Emre Enstitüsü'nde Türkçe kurslarına katılan öğrencilerden birisidir.[128] Yunus Emre Bülteni'nde yer alan haberlere göre; 2015-2016 eğitim öğretim yılında sekiz askerî personel Türkçe

---

[125] Konu hakkında detaylı bilgi için bk. Fahri Türk, Makedonya'da Türk Sivil Toplum Örgütleri: Türkçe Öğretimi ve Temel Sorunlar Bağlamında Bir İrdeleme, Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Haziran 2019, Cilt 10, Sayı 2, s. 16-43, https://www.esbadergisi.com/index.php/tr/sayilar/sutun-d-tr/sayi-19, (Erişim Tarihi: 03.03.2024).

[126]Bejtula Ziberovski, Türkiye-Makedonya İlişkilerinde Yumuşak Güç Faktörlerinin Analizi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Bursa 2018, s. 86.

[127] Yunus Emre Enstitüsü Bülteni, Mayis 2010, Üsküpte Yunus Emre Türk Kültür Merkezi Açıldı.

[128]Anadolu Ajansı, "Makedonya'da Türkçe kurslarına yoğun ilgi", Çevrim içi Gazete, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/makedonyada-turkce-kurslarina-yogun-ilgi/651728, (Erişim Tarihi: 09.12.2021).

eğitimini tamamlayarak sertifika almaya hak kazanmıştır.[129] 2019 yılına ait diğer bir habere göre 12 askerî personel Türkçe eğitimlerini tamamlarken, 2014'ten 2019'a kadar toplam 150 askerî personelin Yunus Emre Enstitüsü'nde ders gördüğü ifade edilmiştir.[130] Bu bilgiler Türkçeye matuf ilginin, sadece Türkiye'de eğitim görmek isteyenler veya bu dile ilgi gösteren öğrenciler arasında değil, Kuzey Makedonya toplumunun pek çok kesiminde de yaygındır. Bunların haricinde daha önce değinilen Türkoloji Projesi kapsamında, Aziz Kiril ve Metodi Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İştip Gotse Delçev Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türkoloji Bölümü ve Kalkandelen Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesinde bir Türk Dili Bölümü hayata geçirilmiştir.[131]

Üsküp Yunus Emre Enstitüsü'nde çalışan Marija Lolovska ile gerçekleştirilen yazılı mülakatta, kurumun Türkçe öğretimine sunduğu katkı hakkında aşağıdaki değerlendirmeler yapılmıştır:

> "Yunus Emre Enstitüsü, başta dil olmak üzere kültür ve sanat alanlarında faaliyet göstermektedir. Dil alanındaki çalışmaları ele alınırsa, enstitü, kurulduğu günden bu yana Kuzey Makedonya genelinde 5.000'in üzerinde kişiye Türkçe öğretmiştir. Kurumda haftalık olarak 400 civarında öğrenci Türkçe eğitimi almaktadır. Türkçeyi ileri seviyede öğrenen öğrencilerin Türk kültür elçilerine dönüştüğünü görmekteyiz. Bu da zaten bizim başlıca amacımızdır. Günümüze dek Cumhurbaşkanlığı üst düzey personeli, Kültür Bakanlığı yüksek bürokratları, Dışişleri Bakanlığı çalışanları ve Savunma Bakanlığı personelleri başta olmak üzere kamu personeline yönelik Türkçe kursları da düzenlenmiştir. Üniversitelere bakıldığında ise Aziz Kiril ve Metodi Üniversitesine bağlı Blaje Koneski Filoloji Fakültesi, İştip Gotse Dolçev Üniversitesi, Kuzey Makedonya Kalkandelen Devlet Üniversitesi ve Uluslararası Balkan Üniversitesi ile iş birliği protokolleri imzalanmıştır. Bu kurumlarla ortak faaliyetler yürütülmektedir.
>
> Kurslara çevre şehirlerden de katılım olmaktadır. Özellikle çevrim içi yapılan kurslara çevre şehirlerden daha fazla talep gelmektedir. Aynı zamanda fiziki olarak İştip şehrinde kurslar devam etmektedir. Enstitünün hâlihazırda eğitime devam eden 400 civarında kursiyeri bulunmaktadır. Salgın döneminde tüm derslerde hibrit (yüz yüze ve

[129] Yunus Emre Bülteni, Eylül-Ekim 2016, s. 71.

[130] Yunus Emre Bülteni, Temmuz-Ağustos 2019, s. 15.

[131] Murat Parlakpınar, Yunus Emre Enstitüsü'nün Türkoloji Alan'daki Faaliyetleri, 3rd International Conference On Language And Literature, Turkish in Europa, Tiran, Proceedings Book, Cilt 2, s. 281.

> çevrim içi) eğitim sistemi uygulanmıştır. Türkçe kurslarını tamamlayıcı diğer bir faaliyet ise Türkiye'de düzenlenen yaz okullarıdır."[132]

Aziz Kiril ve Metodi Üniversitesi Filoloji Fakültesi bünyesinde faaliyete geçirilen Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde, Türk dili öğretiminin yanı sıra edebî eserlerin tahlili, Türk dilinin diğer dillerle ilişkisi, Türk kültürü, Türk tarihi, Türk edebiyatında edebî akımlar ve edebî şahsiyetler üzerinde çalışmalar da yapılmaktadır. Bu bölümde hem kuramsal hem de uygulamalı dersler verilmektedir. Ayrıca bu dersler ek konuşma ve yazma kursları ile desteklenmektedir. Üniversitenin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü için yıllık öğrenim ücreti 2.000 avrodur.[133] İştip Gotse Delçev Üniversitesinin kuruluşuna ise Makedonya Cumhuriyeti Meclisi tarafından 27 Mart 2007 tarihinde izin verilmiş ve 2008-2009 eğitim-öğretim yılında üniversiteye bir Filoloji Fakültesi eklenmiştir. 2010 yılına gelindiğinde Filoloji Fakültesi bünyesinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü açılmıştır.[134] Söz konusu bölümde akademik çalışmalara ve eğitime iki alanda yoğunlaşıldığı görülmektedir. Bunlar Türkçe öğretmenliği ve tercümanlıktır. Fakülte müfredatına göre öğrenciler ilk iki yıl dil bilgisi ağırlıklı bir eğitim almakta; üçüncü yılın ilk çeyreği itibarıyla ise öğretmenlik ya da çevirmenlik dallarından birine geçiş yaparak ihtisaslaşmaktadırlar. Söz konusu Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde dersler Makedonca ve Türkçe olarak, Türk ve Makedon öğretim üyeleri tarafından verilmektedir. 2017 yılında Yunus Emre Enstitüsü ve İştip Gotse Delçev Üniversitesi iş birliğiyle Filoloji Fakültesinde bir "Türkçe köşesi" ve "Türkçe dersliği" hayata geçirilmiştir. Burada, Yunus Emre Enstitüsü çalışanları, bölüm öğrencilerine Türkçe dersleri vermektedir. Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü derslerinde, ağırlıklı olarak Türkiye'de hazırlanan

---

[132] ÜsküpYunus Emre Enstitüsü Sekreteri Marija Lolovska ile 15 Temmuz 2022 tarihinde yapılan yazılı mülakat.

[133] Kiril ve Metodi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü-Makedonya Üniversiteleri, http://www.kirilmetodiuniversitesi.com/turk-dili-ve-edebiyati-bolumu.html, (Erişim Tarihi: 13.10.2022).

[134] Yeni Balkan, Çevrim içi Gazete, "İştip Gotse Delçev Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili Ve Edebiyati Bölümünün 15. Yıldönümü Münasebetiyle Birinci Kayit Döneminde 15 Öğrenciye Burs Verecek", https://yenibalkan.com/tr/egitim/istip-gotse-delcev-universitesi-filoloji-fakultesi-turk-dili-ve-edebiyati-bolumunun-15-yildonumu-munasebetiyle-birinci-kayit-doneminde-15-ogrenciye-burs-verecek, (Erişim Tarihi: 17.10.2022).

ders kitapları kullanılırken oluşturulan Türkoloji Kütüphanesinde ise 5.500 adet Türkçe eser öğrencilerin hizmetine sunulmuştur.[135]

2.3.4. Hırvatistan

Avrupa Birliği üyesi olan Hırvatistan, Avrupa ülkeleriyle yakın ilişkileri yüzünden Batı Balkanlar'da ciddi bir güç olmasının yanı sıra Türkiye açısından da önemli bir ortaktır. Balkan ülkeleri içerisinde Hırvatistan, Türk nüfusun en az olduğu ülkedir. Ancak bu durum, Türkiye'nin söz konusu ülke ile iş birliğine yönelik daha etkin bir politika yürütmesine mani değildir. Türkiye, Hırvatistan'ın bağımsızlığını 6 Şubat 1992 tarihinde tanımıştır. Bu gelişme iki ülke arasındaki ilişkilerde yeni bir dönemin başlangıcı olarak addedilmektedir. İlişkiler mütekabiliyet ilkesi uyarınca ikili, bölgesel ve çok taraflı düzeylerde başarıyla geliştirilmiştir.[136] Her iki ülkenin eski cumhurbaşkanları Franjo Tudjman ve Süleyman Demirel'in, Ankara-Zagreb yakınlaşmasına kişisel olarak önemli katkılarda bulundukları söylenebilir.[137] Özellikle 16 Temmuz 1994'te imzalanan Dostluk ve İşbirliği Anlaşması bu yakınlaşmanın bir göstergesi sayılabilir. Daha yakın dönemde ise 26 Ağustos 2022'de Türkiye ve Hırvatistan arasındaki diplomatik ilişkilerin kurulmasının 30'uncu yıl dönümü kutlanmış ve iki ülke arasındaki dostane ilişkiler perçinlenmiştir.[138]

Kültür ve dil alanında Hırvatistan'da faaliyette bulunan Türk kuruluşları TİKA ve Yunus Emre Enstitüsü'dür. TİKA, 2016 yılının Mart ayından günümüze değin bu ülkede çoğunluğu eğitim alanında olmak üzere toplam 44 proje hayata

---

[135]Univerzitet İştip Goce Delçev, Filološki Fakultet Turski Jazik I Literatura, https://ff.ugd.edu.mk/index.php/mk/studiski-programi, (Erişim Tarihi: 17.10.2022)

[136]Republika Hrvatska, Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Republici Turskoj, Resmi Sayfası, Politički odnosi Republike Hrvatske i Republike Turske, https://mvep.gov.hr/vijesti-85464/politicki-odnosi-republike-hrvatske-i-republike-turske/158465, (Erişim Tarihi: 19.09.2022).

[137]Salih Konjhodziç, Hrvatska i Europa (6): Riječ Hrvat u Turskoj ima značenje provjerenog prijatelja, https://web.archive.org/web/20151222090627/http://www.monitor.hr/clanci/hrvatska-i-europa-6-rijec-hrvat-u-turskoj-ima-znacenje-provjerenog-prijatelja/11317/, (Erişim Tarihi: 02.10.2022).

[138]Republika Hrvatska, Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Republici Turskoj, Resmi Sayfası, Zajednička izjava povodom 30. obljetnice uspostave diplomatskih odnosa između Republike Turske i Republike Hrvatske, https://mvep.gov.hr/press/zajednicka-izjava-povodom-30-obljetnice-uspostave-diplomatskih-odnosa-izmedju-republike-turske-i-republike-hrvatske-248429/248429, (Erişim Tarihi: 19.09.2022).

geçirmiştir.[139] Bu projeler arasında en önemlileri, Vrbovaç, Sisak ve Rijeka şehirlerindeki anaokullarının donatılması, Çumberek'teki yaşlılara yardım için ekipman ve araçların dağıtımı, tarih alanlarındaki araştırmaların teşvik edilmesi, sempozyum ve kültür festivallerinin desteklenmesi, Kültür ve Bilgi Merkezi'nin inşası, Türkiye'de düzenlenen diğer sosyal ve kültürel programlara Hırvatistan'dan bilim insanlarının, kamu görevlilerinin ve genç sanatçıların katılımlarının desteklenmesi şeklinde sıralanabilir.

Hırvatistan ve Türkiye arasındaki ilişkilerin seyrinde belirleyici olan diğer bir unsur ise dernek ve sivil toplum kuruluşlarıdır. Bu kurumlar arasında en önemlilerinden birisi olan Hırvat-Türk Derneği, Rijeka şehrinde Ekim 1995'te kurulmuştur.[140] Dernek, dönemin Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçisi Yüksel Söylemez'in destekleri ve kurucu Başkan Ante Simoniç'in çabalarıyla, ekonomik ve kültürel alanda Türk-Hırvat dostluğuna katkı sağlamak maksadıyla kurulmuştur. Dernek, zamanla Rijeka şehrinde ve Hırvat diplomatik çevrelerinde tanınır hâle gelmiştir. Ante Simoniç bu kuruluşu Kasım 2001'e kadar başarıyla yönetmiş, bu süre zarfında Rijeka, birçok büyükelçiyi ağırlamıştır. Dernek, çok çeşitli etkinlikler düzenlemektedir. Bunlar arasında yer alan Porto Etno Festivali, Rijeka'nın çok kültürlülüğünü müzik ve gastronomi üzerinden anlatmakta ve etno müziği dinleyicilerle buluşturmaktadır. Festival kapsamında Zagreb şehrinde yer alan Klub Jadran'da gerçekleştirilen Türk müziği konserleri, Yunus Emre Enstisü ile yapılan iş birliğiyle 9 Mart-15 Nisan 2022 tarihleri arasında düzenlenmiştir. Benzer şekilde Yunus Emre Enstitüsü ile ortaklaşa hazırlanan 25'inci yıl monografisinin sunumu da Hırvat-Türk Derneği'nde gerçekleşmiştir.[141] Derneğin yakın dönemdeki faaliyetleri arasında öne çıkanlar ise; 8 Eylül 2022'de Hırvatistan ile Türkiye arasındaki ticari iş birliğini geliştirmek amacıyla Zagreb'te düzenlenen Hırvat-Türk Forumu'dur. Yeni

---

[139] Anadolu Ajansı, "Aktivnosti TIKA-e u Hrvatskoj: Ove godine realizacija projekta za pomoć osobama sa invaliditetom", Çevrim içi Gazete, https://www.aa.com.tr/ba/balkan/aktivnosti-tika-e-u-hrvatskoj-ove-godine-realizacija-projekta-za-pomo%C4%87-osobama-sa-invaliditetom/1377858, (Erişim Tarihi: 04.10.2022).

[140] Hrvatsko-Tusko Drustvo-Rijeka, Resmi Sayfası, http://www.htdr.hr/, (Erişim Tarihi:06.10.2022).

[141] Anadolu Ajansı, "Hrvatska: Predstavljena monografija, 25 godina Hrvatsko-turskog društva Rijeka", Çevrim içi Gazete, https://www.aa.com.tr/ba/balkan/hrvatska-predstavljena-monografija-25-godina-hrvatsko-turskog-dru%C5%A1tva-rijeka-/2529656, (Erişim Tarihi:05.09.2022).

yatırımlara ve karşılıklı ticarete yönelik artan ilgi göz önünde bulundurulduğunda, bu oluşumun değeri daha iyi anlaşılmaktadır.[142]

Hırvatistan ile Türkiye arasındaki ikili ilişkileri güçlendirmeyi ve iş birliğini geliştirmeyi amaçlayan diğer bir dernek ise 1994 yılında Zagreb'de kurulmuş olan Hırvat-Türk Dostluk Derneği'dir. Bu derneğin amaçları arasında; Hırvatların ve Türklerin tarihsel ve kültürel bağlarını ortaya koymak, iki millet arasında kültür, sanat, turizm, spor ve ekonomi sahalarında iş birliğini geliştirmek ve Hırvatistan Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasındaki ilişkilere katkı sağlamak yer almaktadır.[143] Bahsedilen bu derneklerin yanı sıra Osiyek'te kurulmuş olan Hırvat-Türk Dostluk Derneği ve Split şehrinde faaliyet gösteren Hırvat-Türk Dostluk Derneği bulunmaktadır.

Hırvatistan'daki Türkçe öğretimine bakıldığında ise; Türkiye merkezli kurumlara değinmeden önce vurgulanması gereken ilk kurum, Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi Doğu Dilleri Bölümü bünyesinde açılmış olan, Türkoloji Ana Bilim Dalı'dır. Hâlihazırda bu kurumda çalışan Barbara Karovaç bu bölümde Türkçe öğretimine yönelik aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:

> "Zagreb'deki Felsefe Fakültesinde Türkoloji okumak için her yıl 30 öğrenci lisans, 20 öğrenci ise yüksek lisans eğitimine kayıt yaptırmaktadır. Hâlen lisans ve yüksek lisans düzeyinde toplam 100'den fazla öğrenci bu kurumda eğitim görmektedir. Hırvat toplumunda son yirmi yılda Türkiye ve Türkler hakkındaki eski olumsuz imajın çok değiştiği, Türk diline ve kültürüne ilginin arttığı söylenebilir. 2000'li yılların başından bu yana Türk edebiyatının ödüllü yazarlarının çevirileriyle Hırvat kamuoyunun ilgisi çekilmiş, daha sonra kültürel içerikler (Türk drama dizileri, filmler, müzik, yemek pişirme vb.) tanıtılmıştır.
>
> Bölümdeki tüm dersler, (haftada 4 saatlik Türkçe alıştırmalar istisna) Hırvatça yapılmaktadır. Türkçe bilmeyen öğrenciler Türkçeyi "sıfırdan" öğrenmektedirler. Türkoloji alanında lisans ve yüksek lisans eğitimi verilirken doktora programı mevcut değildir. Halka yönelik Türkçe dil kursları ise düzenlenmemektedir. Felsefe Fakültesinin en faal öğrenci kulüplerinden biri olan Türkoloji Öğrenci Kulübü'nün iki yıl önce

[142]Hrvatsko-Tusko Drustvo-Rijeka, Resmi Sayfası, Svečana večera u Uredu predsjednika RH, http://www.htdr.hr/svecana-vecera-u-uredu-predsjednika-rh/, (Erişim Tarihi:06.10.2022).

[143] Hrvatsko Turska Udruga Prijateljstva, Resmi Sayfası, http://www.htup.hr/, (Erişim Tarihi: 06.10.2022).

> düzenlemeyi denediği ücretsiz çevrim içi dil kursuna ilk üç günde 300 kişi başvurmuş, ardından ise başvurulara son verilmiştir. Bu kadar çok sayıda kişiyle kurs düzenlemenin imkânsız oluşu nedeniyle kurstan beklenen verim alınamadığı için bir süre sonra bu kurslar tamamen iptal edilmiştir.
>
> Türkoloji Bölümü'nün kendisine ait bir yaz okulu programı bulunmamaktadır. Yaklaşık on yıl öncesine kadar yılda 20 öğrencinin, Hırvatistan ve Türkiye arasındaki ikili anlaşmalara dayalı olarak Türkiye'de iki aylık bir yaz okuluna (TÖMER) gittiği bir program mevcuttu. Bu burslar iki ülkenin bakanlıkları tarafından yürütülmekte ve desteklenmekteydi. Ancak daha sonra bu program maalesef kaldırıldı ve yaz okulları Yunus Emre Enstitüsü'nün himayesine girdi."[144]

Hırvatistan'da faaliyet gösteren tüm derneklerin toplamından fazla iş çıkaran diğer bir kurum ise 27 Nisan 2016'da Zagreb'de açılışına Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayip Erdoğan'ın da katıldığı Yunus Emre Enstitüsü'dür.[145] Bu kurumun Zagreb'de yaptığı en önemli faaliyetlerden bir tanesi 14 Temmuz 2022 tarihinde hayata geçirilen ve Hırvatistan Polis Akademisi ile ortaklaşa yürütülen, polislere yönelik Türkçe kurslarıdır. Bu kapsamda, Kasım 2022'nin başından itibaren Polis Akademisi öğrencilerinden seçilmiş olan polis memuru adayları ve vazifeye başlamış olan polisler için Türkçe kursları düzenlenmeye başlamıştır. Yaklaşık 600 katılımcı, günümüzde, herhangi bir seviyedeki Türkçe kurslarından birine kayıtlıdır. Polis memurları, özellikle yılda yaklaşık 76.000 Türk kamyonunun Hırvatistan'dan geçmesi ve çok sayıda Türk vatandaşının ülkeyi ziyaret etmesi nedeniyle Türkçe öğrenmeye gayret etmektedirler. Bu sebeple, Enstitü öncelikle sınır polisleri olmak üzere memurlara Türkçe temel konuşma eğitimi vermeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda 140 saatlik kurlar hâlinde bir eğitim planlanmış, A1 seviyesini tamamlayan grubun A2 seviyesinde eğitime devam etmesi ve akabinde yeni bir başlangıç sınıfının açılması biçiminde bir yol haritası oluşturulmuştur. Zagreb

[144] Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi Doğu Dilleri Bölümü Türkoloji Anabilim Dalı'ndan Barbara Kerovac ile 31 Ocak 2023tarihinde yapılan çevrim içi mülakat.

[145] Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Cumhurbaşkanı Erdoğan, Zagreb Yunus Emre Türk Kültür Merkezi'nin Açılışını Yaptı, https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/43775/cumhurbaskani-erdogan-zagreb-yunus-emre-turk-kultur-merkezinin-acilisini-yapti, (Erişim Tarihi: 12.09.2022).

dışında çalışan ve Türkçe öğrenmek isteyen polis memurlarının eğitim almalarını sağlamak için çevrim içi bir kurs açılması gündeme gelmiştir.[146]

Halka yönelik Türkçe dil kursları ise özellikle 2019 ve 2020 yıllarında yaşanan küresel salgının etkisi ile Hırvatlar arasında büyük ilgi görmüştür. Bu dönemde Yunus Emre Enstitüsü, Hırvatistan'da çevrim içi olarak düzenlediği sergiler, belgesel film haftaları, festivaller ve şiir akşamları gibi çok sayıda dijital etkinliğin yanı sıra çevrim içi dil kursları da başlatmıştır. Küresel salgın dönemi boyunca Türkçe kurslarına toplam 349 kişi katılmıştır. Ücretsiz olarak verilen söz konusu Türkçe kurslarını takip eden kursiyerler dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerini geliştiren dersler almışlardır.[147]

Yunus Emre Enstitüsü ve Varazdin Müzik Okulu'nun iş birliğine gitmeleri suretiyle 15 Nisan 2022'de müzik alanında ileri seviye dersler yapılmış ve eğitimin sonunda Türk sanatçı ve öğretim görevlisi Engin Topuzkanamış bir konser vermiştir. Müzik okuluna giden öğrenciler, deneyimli hocaların derslerinde geleneksel Türk çalgılarını, özellikle çeşitli saz türleri ile yaylı çalgıları tanıma ve becerilerini geliştirme fırsatı bulmuşlardır. Yunus Emre Enstitüsü, Varazdin Müzik Okulu ve Rijeka Hırvat-Türk Derneği'nin iş birliğiyle düzenlenen konserin ardından Topuzkanamış öğrencilere uygulamalı özel dersler vermiştir. Etkinlikte, ayrıca Türk müzik tarihinin anlatıldığı sunumlar yapılmıştır.[148]

Yunus Emre Enstitüsü'nün bu ülkedeki diğer faaliyetlerine bakıldığında farklı bir tablo ile karşılaşılmaktadır. Bunlar içinde en önemlisi Yunus Emre Yılı kapsamında diğer Balkan şehirlerinde olduğu gibi, Zagreb'de de düzenlenen Yunus Emre Şiir etkinliği sayılabilir. İkinci olarak küresel salgın sırasında 16-22 Temmuz

---

[146] Republika Hrvatska, Ministarstvo Unutrasnjih Poslova (MUP) Resmi Sayfa, Posjet predstavnika Instituta Yunus Emre Zagreb, https://policijska-akademija.gov.hr/vijesti/posjet-predstavnika-instituta-yunus-emre-zagreb/4177, (Erişim Tarihi: 09.10.2022).

[147]Anadolu Ajansı, "Hrvatska: Veliko interesovanje za kurseve turskog jezika Instituta Yunus Emre", Çevrim içi Gazete, https://www.aa.com.tr/ba/obrazovanje/hrvatska-veliko-interesovanje-za-kurseve-turskog-jezika-instituta-yunus-emre/2260498, (Erişim Tarihi: 12.09.2022).

[148] Anadolu Ajansı, "Institut Yunus Emre u Hrvatskoj organizirao predavanja i koncerte tradicionalne turske muzike", Çevrim içi Gazete, https://www.aa.com.tr/ba/kultura-i-umjetnost/institut-yunus-emre-u-hrvatskoj-organizirao-predavanja-i-koncerte-tradicionalne-turske-muzike/2564684, (Erişim Tarihi: 12.09.2022).

2021 tarihleri arasında Dubrovnik'te düzenlenen Türk Film Haftası örnek olarak verilebilir. Bu kapsamda ödüllü beş Türk filmi gösterilmiştir. Hırvatistan Yunus Emre Enstitüsü, ikili ilişkileri geliştirmek ve yeni projeleri hayata geçirmek amacıyla diğer derneklerle bağlantı kurmaya çalışmaktadır. Örneğin, 2015 yılında Zagreb'de kurulan Kültür Diyaloğu Merkezi ile yapılan iş birliği önem taşımaktadır. Kültür Diyaloğu Merkezi, Mart 2021'den günümüze, *2021 Balkan Gençlik Okulu Bölgesel Programı*'nın bir parçası olarak Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) tarafından desteklenen *Gençlik, Liderlik ve Diyalog Okulu* projesini uygulamaktadır. Program kapsamında Zagreb ve Rijeka'dan 40 genç çeşitli alanlarda, konularının uzmanları tarafından düzenlenen bir konferansa katılmaktadır. Gençler; bu konferanslar ve çalıştaylar aracılığıyla becerilerini artırırlarken, kitap kulübü, filmografi kulübü, kültür kurumlarına yapılan ziyaretler ve Türkiye'ye yapılan geziler vasıtasıyla Türkiye ve Hırvatistan arasındaki kültürel bağlar güçlendirilmektedir. Program süresince gençler, 52 saatlik temel Türkçe eğitimi de almışlardır. Liderlik ve Diyalog Gençlik Okulu'nun en başarılı bulunan 20 öğrencisi, İstanbul'da bir çalışma gezisine katılma hakkı kazanmıştır.[149]

2.3.5. Karadağ

Karadağ 3 Haziran 2006 tarihinde bağımsızlığını ilan ettikten sonra Ankara ve Podgoritsa arasında varılan mutabakat uyarınca iki devlet karşılıklı olarak birbirlerini tanımışlardır. Tam bir ay sonra ise karşılıklı diplomatik ilişkiler kurulmuştur.[150] Bu tarihten 2023'e kadar geçen sürede Karadağ ve Türkiye arasında ekonomik ve siyasi sahadaki iş birliği günden güne gelişmiştir. Buna ek olarak, Ankara, Podgoritsa'nın NATO'ya katılma çabalarını desteklemiş ve Karadağ'ın 5 Haziran 2017 tarihinde NATO üyesi olmasıyla birlikte ikili ilişkiler yeni bir safhaya girmiştir.

---

[149] Centar za Kulturu Dijaloga, Centar za Kulturu Dijaloga Pokrenuo Suradnju s Yunus Emre Institutom u Hrvatskoj, https://ccd.hr/centar-za-kulturu-dijaloga-pokrenuo-suradnju-s-yunus-emre-institutom-u-hrvatskoj/, (Erişim Tarihi: 15.09.2022).

[150] Goverment of Montenegro, Ministry of Foregin Affairs, Turkey, https://www.gov.me/en/diplomatic-missions/diplomatic-missions-to-montenegro/turkey, (Erişim Tarihi:12.11.2022).

Türkiye ve Karadağ arasındaki kültürel bağlar güçlüdür. Söz konusu iki aktör arasındaki en önemli köprülerden bir tanesi Türkiye'deki Karadağ kökenli göçmenlerdir. Birçok Karadağlı göçmen 20'inci yüzyılın başlarında, Türkiye'ye yerleşmişlerdir. Söz konusu yüzyılın ikinci yarısında meydana gelen, ikinci göç dalgası ile Karadağ'daki Müslüman nüfusun Türkiye'ye göçü yüzünden bu ülkede neredeyse Türk kalmamıştır.[151]

Diğer yandan Başbakan Yardımcısı Dritan Abazoviç, 23 Eylül 2021 tarihinde, Türkiye'de çok sayıda Karadağ asıllı insan bulunduğunu ifade ederek bu kişilerin iki ülke arasındaki bağların güçlendirilmesinde önemli bir köprü vazifesi gördüklerini söylemiştir. Abazoviç, Türkiye'ye yaptığı üç günlük çalışma ziyareti kapsamında Karadağlı göçmenler ve bunların kurdukları derneklerin temsilcileriyle İstanbul'da bir araya gelmiştir.[152] İki ülke arasındaki ilişkilere hizmet eden en önemli kuruluşlardan bir diğeri ise www.crnagoraturska.com isimli çevrim içi sayfadır. Aynı zamanda geniş bir arşiv ve veri tabanına da sahip olan bu mecra bilgilendirme amaçlı kurulmuştur.[153]

Türkiye'de eğitim almış olan Karadağlı öğrencilerin hayata geçirdikleri *Türkiye Karadağlı Öğrenciler Derneği* bulunmaktadır. Türkiye'de eğitim alan öğrencilerin karşılaşabilecekleri olası sorunlar ile ilgili tüm soruları cevaplamayı amaçlayan İstanbul merkezli bu dernek, akademik, kültürel, sosyal ve sportif etkinlikler düzenlemektedir. Bu sivil toplum kuruluşu sadece Facebook üzerinden faaliyet göstermektedir. Benzer bir dernek ise Türkiye'de üniversite eğitimi almış Karadağlıların Nisan 2018 tarihinde hayata geçirdikleri Karadağ Türkiye Mezunları

---

[151]Fahri Türk, "Turci u Crnoj Gori i Turski Jezik", Crna Gora I Osmansko Carstvo Zbornik, Podgoritsa 2017, s. 567-585; CD Montenegro, "Crnogorskoj dijaspori u Turskoj podijeljeno 250 iseljeničkih kartica", Çevrim içi Gazete, https://www.cdm.me/drustvo/crnogorskoj-dijaspori-u-turskoj-podijeljeno-250-iseljenickih-kartica/ , (Erişim Tarihi: 13.11.2022); Vijesti 25, "Brajović u Turskoj: Crnogorski iseljenici važna spona između Crne Gore i Turske", Çevrim içi Gazete, https://www.vijesti.me/vijesti/politika/422685/brajovic-u-turskoj-crnogorski-iseljenici-vazna-spona-izmedu-crne-gore-i-turske, (Erişim Tarihi: 13.11.2022).

[152] Montenegro Independent News Agency (MINA), "Abazoviç: Dijaspora most zbližavanja Crne Gore i Turske", Çevrim içi Gazete, https://mina.news/glavna/abazovic-dijaspora-most-zblizavanja-crne-gore-i-turske/, (Erişim Tarihi: 13.11.2022).

[153] Crnagoraturska Portal, "Saradnja Crne Gore i Turske u svim oblastima", Çevrim içi Gazete, https://www.crnagoraturska.com/saradnja-crne-gore-turske-u-svim-oblastima/, (Erişim Tarihi: 12.11.2022).

Derneği'dir. Kısaca MASAT olarak anılan bu dernek, Karadağ'da Türkiye mezunlarından oluşan bir veri tabanı meydana getirerek 70 civarında eski mezunu da bu sisteme dahil etmiştir. Derneğin başlıca amacı üyelerin hızlı bir şekilde iş bulmalarını sağlayacak bir mecra sunmaktır.[154] Derneğin faaliyetleri arasında en dikkat çekeni ise Türkiye Burslarını tanıtmaya ve teşvik etmeye yönelik düzenlenen etkinliklerdir. MASAT, Türkiye'de okumuş, okuyan ve okuyacak öğrenciler arasında bir köprü görevi görürken Türk resmî kurumlarının çalışmalarına da katılmaktadır. Örneğin, Başkent Podgoritsa'da 18 Aralık 2018'de düzenlenen Türkiye Mezunları Buluşmasına YTB, TİKA yetkilileri ve diğer bürokratların yanında MASAT temsilcileri de katılmıştır.[155]

Madalyonun diğer yüzüne, yani Türkiye'nin Karadağ'daki varlığına odaklanıldığında ise Karadağ'daki Türk işletmelerinin sayısı önem arz etmektedir. Bu ülkedeki Türk işletmeleri, Rus ve Sırp firmalarını geride bırakarak 3.200'ün üzerine çıkmış ve yabancı uyruklular arasında ilk sıraya yerleşmiştir.[156] Türkiye'den gelen yabancı yatırımların çoğu Podgoritsa ve Budva şehirlerinde yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte giderek daha fazla Türk aileleriyle birlikte bu ülkeye yerleşmektedir. Bu gelişme, iki ülke arasındaki ilişkileri daha hassas bir duruma getirirken, özellikle dil ve kültür politikaları yelpazesinin genişlemesine imkân tanımaktadır. Türkiye ile Karadağ arasındaki kültürel iş birliğini ve Türkiye'nin kültür politikalarını; TİKA, Türkiye-Karadağ Ekonomik İlişkiler Ofisi ve Yunus Emre Enstitüsü'ne bağlı Türk Kültür Merkezi sağlamaktadır. Bu kurumlar başta Türkçe eğitimi olmak üzere fuarlar, çalıştaylar, edebiyat-şiir-müzik dinletileri ve kongreler düzenlemektedirler.

---

[154] Anadolu Ajansı, "Početak rada udruženja MASAT: U Podgorici se okupljaju svršenici turskih univerziteta", Çevrim içi Gazete, https://www.aa.com.tr/ba/obrazovanje/po%C4%8Detak-rada-udru%C5%BEenja-masat-u-podgorici-se-okupljaju-svr%C5%A1enici-turskih-univerziteta-/1328192, (Erişim Tarihi: 11.11.2022).

[155] Karadağhayat, "TIKA'dan MASAT Derneği'ne Destek", Çevrim içi Gazete, https://www.karadaghayat.com/tikadan-masat-dernegine-destek/, (Erişim Tarihi: 11.11.2022).

[156] Balkan Insight, "Turkey Seeks to Boost Presence in Montenegro, 2019 Yılı İstatistik Müdürlüğü Raporu'ndan", Çevrim içi Gazete, https://balkaninsight.com/2020/02/11/turkey-seeks-to-boost-presence-in-montenegro/, (Erişim Tarihi: 15.12.2022).

Söz konusu kurumlardan en önemlisi olan Podgoritsa Yunus Emre Enstitüsü, sadece Türkçe kurslarının ve Türkçe temalı kültür etkinliklerinin yapıldığı bir merkez değildir. Bu kurum ayrıca Karadağlı aydınlar, yazarlar, sanatçılar ve gazeteciler için önemli bir uğrak yeri hâline gelmiştir. Öyle ki Yunus Emre Enstitüsü tarafından düzenlenen kültür ve sanat etkinlikleri Karadağ halkı ve basını tarafından yakından takip edilmektedir. Söz konusu bu kurum, şehirdeki entelektüel hayatın önemli bir parçası hâline gelmiştir.

Yunus Emre Enstitüsü'nde verilen Türkçe dersleri; Türkiye'den sağlanan akıllı tahtalar, nitelikli eğitim kadrosu, kaliteli yardımcı eğitim malzemesi, tüm hedef gruplara uygun ders kitapları, U harfi biçiminde düzenlendiği için katılımı teşvik eden 8-16 kişilik sınıflar vasıtasıyla yapılmaktadır. Ayrıca, enstitü, teknolojik imkânları kullanarak zaman ve mekân sınırlaması olmaksızın Türkçe öğrenme olanağı sağlamaktadır. Bu kapsamda kurumun çevrim içi sayfasındaki eğitimlere ek olarak, her seviyeye uygun kelime listeleri ve dil bilgisi notları yer almaktadır.[157]

Podgoritsa Yunus Emre Enstitüsü, Türkçe eğitim faaliyetleri çerçevesinde çevrim içi ortamda ve yüz yüze ülkedeki yerel eğitim kurumları ile ortak çalışmalar düzenlemektedir. Bu kapsamda Karadağ'ın merkezi ve yerel devlet kurumlarıyla yapılan protokoller çerçevesinde özel dil kursları tertiplenmektedir. Yunus Emre Enstitüsü, Karadağ Üniversitesi ile imzaladığı protokol vasıtasıyla üniversite öğrencilerine yönelik kurslar yapmaktadır. Enstitü söz konusu kurslara ek olarak, Karadağ'da Türkoloji alanında araştırmalar yürütenlere de destek olmaktadır. Bunların haricinde, Donja Goritsa Üniversitesinde Türkçenin seçmeli ders olarak okutulması sağlanmıştır.[158]

Karadağ'daki Türkçe öğretiminin diğer bir örneği, ülkenin en önemli kurumlarından biri olarak kabul edilen Karadağ Diplomasi Akademisi'nde, Türkçe kurslarının başlatılmasıdır. Bu gelişmeye paralel olarak, Siyasal Bilgiler Fakültesi bünyesinde çalışmakta olan Karadağ Türk Enstitüsü ve Podgoritsa Yunus Emre

[157] Yunus Emre Enstitüsü Podgorica, Resmi Sayfa, Nastava Turskoj jezika, https://podgoritsa.yee.org.tr/me/content/naucite-turski-jezik, (Erişim Tarihi:20.11.2022).

[158] Yunus Emre Enstitüsü, Türkçenin Sesi Radyosu, Kültür Merkezlerimiz, Podgoritsa Yunus Emre Enstitüsü, https://turkceninsesi.yee.org.tr/programlar/podgoritsa/podgoritsa, (Erişim Tarihi: 12.11.2022).

Enstitüsü iş birliği içerisinde ücretsiz bir Türkçe kursu başlatacaklarını duyurmuştur. Kursta, derslerin haftada üç gün, günde 90 dakika olarak düzenlenmesi ve tamamlanan her kurdan sonra, Karadağ'da resmen tanınan Türkçe dil sertifikası verilmesi kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda, söz konusu kurslar vasıtasıyla Türkçenin öğrenilmesinin, ülkedeki sosyal ve beşerî bilimler alanında yapılan bilimsel çalışmalara katkı sağlaması beklenmektedir. Özellikle Karadağ ve Türkiye'nin ortak tarihi ile alâkalı Türk devlet arşivlerinde bulunan belgelerin Karadağ diline çevrilmesi hedeflenmektedir.[159]

Karadağ üniversiteleri, hâlihazırda devam eden ikili iş birliği anlaşmalarına ek olarak, Avrupa Birliği'nin Erasmus+ ve Mevlâna Öğrenci ve Akademik Personel Değişim Programı aracılığıyla Türk üniversiteleri ile öğrenci ve akademisyen değişimi yapmaktadır. Ülkenin öncü yükseköğretim kurumlarından birisi olan Karadağ Üniversitesi, Trakya Üniversitesinin kurucularından olduğu Balkan Üniversiteler Birliği'ne de üyedir.[160] Diğer yandan Eskişehir Anadolu Üniversitesi açık öğretim programını Karadağ'da faaliyete geçirmeyi planlamaktadır. Derslerin uzaktan eğitim yoluyla okutulması düşünülürken, öğrencilerin gerekli tüm malzemeleri çevrim içi kanallardan edinmeleri ve sınavların Podgoritsa'da yüz yüze olarak yapılması, bu kapsamda soru ve diğer materyallerin Eskişehir'den getirilmesi hedeflenmektedir. Eğitimin, Türkçe olarak gerçekleştirilmesi ve öğrenim ücretinin ise dönem başına 90 avro olarak belirlenmesi planlanmaktadır. İngilizce tedrisat uygulanması düşünülen işletme ve uluslararası ilişkiler bölümleri için ise dönem başına 150 avro ücret alınması düşünülmektedir.[161]

---

[159] Univerzitet Crne Gore, Fakultet Politickih Nauka (FPN), Besplatan kurs turskog jezika na FPN-u, https://www.ucg.ac.me/objava/blog/1295/objava/7296-besplatan-kurs-turskog-jezika-na-fpn-u, (Erişim Tarihi. 20.11.2022).

[160] Zavod za udzbenike i nastavna sredstva Podgorica, İzucavanje turskog jezika na Univerzitetu Crne Gore, https://zuns.me/prosvjetni-rad/clanak/izu%C4%8Davanje-turskog-jezika-na-univerzitetu-crne-gore, (Erişim Tarihi: 20.11.2022).

[161] Anadolu Ajansı, "U Crnoj Gori počinje sa radom turski Anadolu Univerzitet: Mogućnost studiranja na daljinu", Çevrim içi Gazete, https://www.aa.com.tr/ba/obrazovanje/u-crnoj-gori-po%C4%8Dinje-sa-radom-turski-anadolu-univerzitet-mogu%C4%87nost-studiranja-na-daljinu-/1584037, (Erişim Tarihi: :12.11.2022).

2.3.6. Slovenya

Slovenya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını takiben Türkiye 6 Şubat 1992 tarihinde bu ülkeyi tanımış ve iki ülke arasında diplomatik ilişkiler kurulmuştur. Söz konusu ülkeler arasındaki sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerin sürdürülmesi ve geliştirilmesi amacıyla 1996 yılında yeni bir adım atılmıştır. Bu bağlamda, her iki ülkede açılan Türk ve Sloven vatandaşlarına hizmet veren fahri başkonsolosluklar marifetiyle dostane ilişkilerin güçlendirilmesi hedeflenmiştir.[162] İki ülke arasındaki ilişkiler 2010'lu yıllarda ivme kazanmıştır. Bu dönemde Slovenya Başbakanı Borut Pahor 3 Mart 2011'de Ankara'ya resmî bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Konuk Başbakan, Türkiye'yi Balkanlar'da stratejik bir ortak olarak tanımlamıştır.[163]

Türkiye'nin Slovenya'daki kültür politikalarına tarihî bir perspektiften bakıldığında, yüzyıllar boyunca Balkan Yarımadası'nda hüküm süren Osmanlı Devleti'nin, Slovenya'da dilde izler bıraktığını belirtmek gerekmektedir. Bu bağlamda, Slovencenin Sırpça, Hırvatça ve Boşnakça ile çok yakın hatta neredeyse aynı dil olması; bilhassa Sırpça ve Boşnakça üzerinden gelişen etkiyi açıklamaktadır. Şöyle ki, Slovenya'da Türkçe, üniversitelerde öğretilmektedir. Ülkenin en köklü ve en büyük ikinci yükseköğretim kurumu olan Maribor Üniversitesi, Türkçe dil dersleri verilen tek üniversitedir. Derslerin sağlıklı biçimde sürdürülebilmesi amacıyla, 2013 yılında Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından Maribor Üniversitesine ilk kez bir Türkçe okutmanı görevlendirilmiştir. Burada Edebiyat Fakültesi bünyesinde 2013 yılında açılan Türkçe sınıfı, günümüzde de Türkçe öğretimine devam etmektedir. Üniversitede bir Türkoloji kürsüsü açılmak istense de bu girişimden henüz olumlu bir sonuç alınamamıştır.[164]

Diğer yandan, Orta Doğu, Türkiye ve Balkanlar'daki gelişmeleri takip etmekle görevli, Lübliyana merkezli Uluslararası Orta Doğu ve Balkan Çalışmaları

---

[162] Slovenya Cumhuriyeti, Fahri Başkonsolosluğu, https://slovenyabaskonsolosluk.org.tr/Default?dil=tr, (Erişim Tarihi. 14.11.2022).

[163] T.C. Dışişleri Bakanlığı, Türkiye-Slovenya İlişkileri, https://www.mfa.gov.tr/turk%c4%b1ye-slovenya-siyasi-iliskileri.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 12.11.2022).

[164] Öztürk Emiroğlu, Avrupa'da Türkoloji, Ahmet Koçak (Ed.), Akçağ Yayınları, Ankara 2022, s. 501.

Enstitüsü (IFIMES) iki ülke arasındaki bir diğer önemli köprü konumundadır.[165] Slovenya'nın Piran şehrinde kurulmuş olan Şolt Yabancı Diller Enstitüsü ülkede Türkçe dersleri veren nadir kurumlardan bir tanesidir. Enstitü halka hitap eden kurslardan ziyade, küçük çalışma atölyeleri şeklinde kurslar düzenlemektedir. Burada küçük gruplar hâlinde (3 ila 9 katılımcı) tertiplenen kurslardan oluşan bir program takip edilmektedir. Tamamlanan her 30 saatlik kurstan sonra, tüm kurs katılımcıları seviye belirleme sınavına tabi tutmaktadır. Sınavı başarıyla geçen katılımcılara sertifikalar verilmektedir.[166]

Slovenya'da Türk dil ve kültür politikalarını temsil eden en önemli kurum Yunus Emre Enstitüsü'dür. Bu kurum, Zagreb şubesi aracılığıyla Lübliyana'da Türkçe kursları düzenlemektedir. Bu kapsamda, Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliği'nin desteğiyle 2021 yılının Haziran ayında bir Türkçe kursu başlatılmıştır. Edinilen bilgilere göre kursa yapılan başvuru sayısı yüksektir. Ücretsiz ve çevrim içi olarak düzenlenmesi planlanan Türkçe derslerinin yaz aylarında gerçekleştirilmesi beklenmektedir.[167] Yunus Emre Enstitüsü'nün, salgın döneminde Türkçe derslerini sanal ortamda büyük başarıyla gerçekleştirebilme kabiliyeti kazanması, yetkilileri aynısını Slovenya'da deneme konusunda cesaretlendirmiştir. Enstitü yetkilileri, Türkçe kursları ile dünya çapında başarı kazandıkları böyle bir dönemde, Slovenya vatandaşları ile bir araya gelmeyi ve Türk kültürünü tanıtmayı hedeflemişlerdir. Ayrıca, enstitünün ilan ettiği rakamlara göre çevrim içi derslerin sürdürüldüğü ve enstitü tarafından geliştirilen *Türkçe Öğretim Portalı* üzerinden tüm dünyadan 400 binin üzerinde kullanıcının Türkçe derslerine katıldığı belirtilmiştir.[168] Özellikle korona virüsün yol açtığı bu büyük krizi fırsata çeviren enstitü, dünyanın birçok yerinde insanların Türkçe öğrenmelerini sağlamıştır. Bu konuda gösterilen başarı Slovenya'da da tekrarlanmak istenmektedir.

---

[165] IFIMES, Međunarodni institut za bliskoistočne i balkanske studije, https://www.ifimes.org/ba/institut/o-nama, (Erişim Tarihi: 14.11.2022).

[166] Zavod Solt, "Tečaji turščine", Çevrim içi Gazete, https://www.zavod-solt.si/jezikovni-tecaji/zacetni-tecaj-turscine/, (Erişim Tarihi: 14.11.2022).

[167] YEE, Slovenya'da Türkçe kursları başlatılıyor, https://www.sondakika.com/haber/haber-yee-slovenya-da-turkce-kurslari-baslatiyor-14220054/, (Erişim Tarihi: 13.11.2022).

[168] YEE, Türkçe Öğretim Portalıyla Türkçe Öğren, https://turkce.yee.org.tr/tr/, (Erişim Tarihi: 13.11.2022).

3. Çin'in Yugoslavya Coğrafyasına Yönelik Politikaları

Bloklara bölünmüş çift kutuplu dünya düşünüldüğünde sosyalist kanadın başını çeken ülkeler arasında Sovyetler Birliği'nin yanında Yugoslavya ve Çin Halk Cumhuriyeti'nin isimleri de sayılabilir. Özellikle 1948'den sonra, sosyalist ülkelerin başka seçenek bulamayıp Sovyet politikalarına yakın hareket etmeleri; Çin'in Yugoslavya'ya yönelik bakışını etkilemiş ve genelde Sovyetlere yakın bir politika izlemesine sebep olmuştur.[169] Bu durum Yugoslavya'nın Çin ile kapsamlı ilişkiler geliştirmesinin önünü açmıştır. Coğrafi mesafeye rağmen Çin, Yugoslavya'daki olayların gidişatını yakından takip etmiş hatta Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki oylamalarda Yugoslavya'nın aleyhine kararlar alınmasına mani olmuştur.

Bununla birlikte Çin'in Yugoslavya'ya yönelik politikasının her düzeyde olumlu bir seyir izlediğini söylemek gerçekçi değildir. Dünyanın farklı bölgelerinde yer alan, kıyaslanamayacak nispette farklı coğrafi, ekonomik ve askerî özelliklere sahip olan ve en önemlisi de biri dış dünyaya açık, diğeri ise hem en yakın komşularına hem de okyanus ötesindeki ülkelere güvenmeyen iki aktör olan Yugoslavya ve Çin'i ortak paydada buluşturan esas saik sosyalist ortak payda olmuştur. Ancak bu ideolojinin yorumlanma ve uygulanma biçimleri, çoğu zaman iki ülke arasında bir ayrım meydana getirmiştir. Özellikle Çin zamanla Sovyetler Birliği'ne karşı daha eleştirel bir tutum takınırken Yugoslavya'ya daha olumlu yaklaşmıştır. Çin ideolojik anlamda katılaştıkça muhalif seslere karşı daha hassas hâle gelmiş ve bu değişimler Yugoslavya'ya yönelik tavrının da nispeten sertleşmesine neden olmuştur.[170] Bu süreçte kültür ve dil temelli politikalar geri plana itilmiştir.

3.1. Çin'in Politikaları

Çalışmanın bu bölümünde Çin Halk Cumhuriyeti'nin Yugoslavya cumhuriyetlerine yönelik politikalarına kültür ve dil noktainazarından

---

[169] Ivan Rosandiç, Odnosi Kine i Jugoslavije od 1969. do 1971., Od sukoba na Usuri do primanja Kine u Ujedinjene narode, Filosofi Fakültesi, Zagreb, 2014, s. 2.

[170] Detaylı bilgi için bkz.: "Relations between Yugoslavija and the People's Rebublic of China". Yugoslav survey: a record of facts and information, Cilt 13, 1972, s. 105-120.

değinilmektedir. Çin'in dış politikası özellikle Çin rüyasının merkezinde yer alan Kuşak ve Yol Projesi ile beraber düşünüldüğünde anlamlandırılabilir. Bu politikanın merkezinde ekonomi yer alsa da Çin, zaman içerisinde bunu, kültür ve dil politikaları ile takviye etmesi gerektiğini öğrenmiştir. Pekin yönetim anlayışını, diğer devletlerin toprak bütünlüğüne saygı temelinde inşa etmiştir. Jeopolitik koşulların oldukça zorlu olduğu, güçlü rakiplerle rekabet edilen dar bir saha olan Batı Balkanlar'da başarılı bir dış politika takip etmek kolay değildir.

Bu bölümün devamında, ikinci olarak, Çin'in kültür ve dil politikalarını yönlendiren kurumlar ele alınmaktadır. Bunların en önemlisi olan Konfüçyüs Enstitüsü, Yugoslavya cumhuriyetlerinde yapılan çalışmalar üzerinden incelenmektedir. Enstitünün faaliyetleri çözümlenirken Yugoslavya coğrafyasında farklı ülkelerde üstlenilen rollere ayrı ayrı odaklanılmaktadır. Enstitünün, Yugoslavya cumhuriyetlerindeki faaliyetlerinin ne derece etkili olduğunu ve söz konusu ülkelerin kültürel yaşamlarına katkısını ortaya koymak bu bölümün ana hedefini oluşturmaktadır.

3.1.1. Çin'in Balkanlar Politikası

Çin, Balkanlar'da kültür diplomasisini Konfüçyüs Enstitüleri vasıtasıyla uygulamaya koymuştur. Bunun haricinde, kültürel etkileşim ve iş birliğine odaklanan Pekin yönetimi, edebiyat, fotoğraf, kompozisyon yarışmaları, kitap okuma günleri, konserler, sergiler ve dil dersleri düzenleyen kültür merkezleri kurmaktadır. Belgrad'da bulunan kültür merkezi 1999 yılında NATO tarafından bombalanan ve üç Çinli gazetecinin hayatını kaybettiği Çin Büyükelçiliği binasının yerine inşa edilmiştir. Çin'in Balkanlar'da açtığı bu merkezlerin diğer şubeleri Sofya, Atina ve Bükreş'te yer alırken, gelecek yıllarda Tiran'da da benzer bir merkezin açılması düşünülmektedir.[171]

Çin'in Tiran Büyükelçiliği, 2019 yılında başkentin ana meydanında iki hafta süren şenlikler ve sergiler düzenlemiştir. Çin, Büyükelçiliği'nin düzenlediği bu etkinlik vasıtasıyla, Balkanlar'daki varlığını ve imajını güçlendirmektedir. Bu

[171] Vladimir Shopov, "Decade of patience: How China became a power in the Western Balkans", European Council of Foreign Affairs, February 2021, s. 4-5.

minvalde bir başka örnek ise Belgrad ve Tiran'daki üniversitelerle Çin üniversiteleri arasında başlatılan, sinoloji programı öğrencilerine yönelik bir değişim programıdır. Ayrıca Çin her iki şehirde açılması ön görülen kültür merkezleri için binalar da inşa etmektedir. Yüksek öğretimdeki ortak çalışmalardan bir diğeri ise Karadağ'da yer alan Donja Gorica Üniversitesi ile Çin eğitim kurumları arasındaki iş birliğidir. Donja Gorica Üniversitesi Çin'de bulunan 10 üniversite ile çeşitli anlaşmalar imzalamış ve günümüze dek bunlardan Xihua Üniversitesi, Beijing Union Üniversitesi ve Southwest Finans ve Ekonomi Üniversitesi gibi eğitim kurumlarıyla öğrenci ve öğretim üyesi değişimi gerçekleştirmiştir.[172]

Diğer yandan, Batı Balkanlar'da Çinli turist sayısı da günden güne artmaktadır. Bu durum iki ülke arasındaki karşılıklı kültürel etkileşimde olumlu bir rol oynamaktadır. 1972 yapımı "Walter Saraybosna'yı Savunuyor" isimli film, Çin'de "Kültür Devrimi" sırasında gösterimine izin verilen az sayıdaki yapımdan biri olduğu için belli bir yaş grubunun üzerindeki Çinliler arasında en sevilen filmlerden birisi sıfatına nail olmuştur.[173] Bu yapım, Çinlilerin Saraybosna'ya yönelik ilgilerini güçlendirmektedir. Ayrıca dünyaca ünlü tenis oyuncusu Novak Djokoviç'in Belgrad'da faaliyet gösteren aynı adlı kafe ve restoranı, Sırbistan'ı ziyaret eden Çinli turistler arasında oldukça ünlüdür. Turizm alanındaki diğer bir örnek ise, Marco Polo'nun seyahatnamesinde adı geçen Korcula adasının Hırvatistan'da bulunmasıdır.[174] Tüm bunlara ek olarak, Çin'in giderek kurumsallaşan ve nihayetinde kültürel diplomasi stratejisinin bir parçası hâline dönüşen çalışma gezilerinin ve kültürel etkinliklerin sayısı her geçen yıl artmaktadır.[175] Söz konusu faaliyetler Çin'in Batı Balkanlar'a dair çok yönlü kültür politikasını ortaya koymaktadır.

---

[172] Branislav Stanicek, Simona Tarpova, "China's strategic interests in the Western Balkans", European Parliamentary Research Service, Haziran 2022, s. 6.

[173] Vladimir Shopov, "Decade of patience: How China became a power in the Western Balkans" s. 4-5.

[174] Plamen Tonchev, China's Soft Power in Southeast Europe, Dialog Südosteuropa, Sarajevo 2020, s. 14.

[175] International Institute for Peace, China's Influence on the Western Balkans: Partnership or Confrontation?, https://www.iipvienna.com/new-blog/2021/9/21/chinas-influence-in-the-western-balkans-partnership-or-confrontation, (Erişim Tarihi: 23.01.2022).

Çin, Balkanlar'da medya alanında da etkinlik göstermektedir. Buna en iyi örnek, Çin-Bosna Dostluk Derneği tarafından işletilen "China Today" adlı çevrim içi sayfadır.[176] China Today, Yugoslavya cumhuriyetlerinde Çin menşeli en ünlü yayın organıdır. Bu gazete son yıllarda Batı Balkanlar'a gelen Çinli turist sayısının artşında önemli bir rol oynamıştır. Bu konuda etkili olan diğer bir gelişme ise Batı Balkanlar'da bulunan ülkelerin de Çin vatandaşlarına vize muafiyeti tanımaları olmuştur. Bu durum AB üyesi olmayan Batı Balkan ülkelerine gerçekleştirilen ziyaretleri kolaylaştırmıştır.[177] Netice itibarıyla, devasa altyapı ve ticaret projelerine rağmen, Çin'in Balkanlar'daki rolünün Batı Avrupa'nın gölgesinde kaldığı söylenebilir. Çünkü Çin Halk Cumhuriyeti, gençler açısından Batılı ülkeler kadar cazip değildir. Aksine, AB ülkeleri Balkanlar'daki gençler nezdinde daha fazla kültürel cazibeye sahiptir.[178] Diğer Balkan ülkelerinin Avrupa ile bütünleşme süreçleri ortada iken, Sırbistan, Bosna Hersek, Kuzey Makedonya ve Karadağ gibi henüz AB üyesi olmayan ülkelerin de gelecekte Batı ile birlikte hareket etmeleri beklenmektedir.

3.1.2. Çin'in Kültür Politikası

Çin, kültür politikasında Mandarin dilini, Çin edebiyatını, felsefesini, geleneksel tıbbını, sanatını, mimarisini, mutfağını ve dövüş sanatlarını ustaca kullanmaktadır.[179] Mandarin, Çinlilerin izledikleri yumuşak güç politikasının en önemli bileşenlerinden bir tanesidir ve yurt dışında Konfüçyüs Enstitüleri aracılığıyla öğretilmektedir. Enstitü, her düzeyde Çince öğretimi, Çince yarışmalar, Çin'de dil öğretimi imkânları ve Çin kültürünü tanıtan eğitimler sunmaktadır.[180] Nye'ya göre yumuşak gücün en önemli araçlarından biri kaliteli eğitim programlarıdır.[181] Bu

[176] Kina-danas.com, Çevrim içi Gazete, http://ww25.kina-danas.com/?subid1=20220315-2159-209e-9368-fa4ddd1dfa30, (Erişim Tarihi: 20.02.2022).
[177] Tonchev, China's Soft Power in Southeast Europe, s. 14.
[178] Politics Today, "China in the Balkans: More than Infrastructure Projects", Çevrim içi Gazete, https://politicstoday.org/china-in-the-balkans-more-than-infrastructure-projects/, (Erişim Tarihi: 08.01.2022)
[179] Jeffrey Gil, "China's Confucius Institute Project: Language and Soft Power in World Politics", The Global Studies Journal, Cilt 2, Sayı 1, 2009, s. 61.
[180] Gil, "China's Confucius Institute Project", s. 62.
[181] Joseph Nye, Soft Power and Higher Education, Forum for the Future of Higer Education, http://forum.mit.edu/articles/soft-power-and-higher-education/, (Erişim Tarihi: 13.11.2021).

nedenle, yumuşak güce önem veren her ülke, dünyanın dört bir yanından öğrenci çekebilmek ve böylece ulusal ve kültürel değerlerini benimsetebilmek amacıyla kaliteli eğitim programlarına sahip olmalıdır. Bu programlar içinde en önemlisi hiç kuşkusuz dil öğretimidir. Çin bu ilkeyi benimseyerek eğitim sistemini yenilemiş ve cazip hâle getirmiştir. Bu politikaların izdüşümü, Yugoslavya cumhuriyetlerinde Konfüçyüs Enstitüleri aracılığıyla gerçekleştirilmektedir.

3.2. Çin'in Kültür Politikasının Araçları

Çin'in kültür politikası, bu ülkenin milli ve kültürel değerlerini, dünya çapında markalaştırmayı hedeflemektedir. Çin sanatının ve kültürünün teşviki, diplomatik girişimlerin bir parçası olan kültür politikasının merkezinde yer almaktadır. Bu bağlamda atılan en belirgin adımlar, Çin medyasının uluslararasılaşması ve Konfüçyüs Enstitülerinin yaygınlaştırılması marifetiyle Çin kültürünün ve dilinin güçlendirilmesidir. Bu çalışmada Çin'in kültür diplomasisi bakımından etkin bir rol oynayan Konfüçyüs Enstitüsü'nün faaliyetleri üzerinde durulmaktadır. Bu enstitünün takip ettiği kültür politikalarının merkezinde ise Mandarin dili yer almaktadır. Mandarin, Japonca, Korece ve Vietnamcanın kelime dağarcığının %50'sinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Buna ek olarak günümüzde Çincenin sunduğu iş fırsatları da göz ardı edilmemelidir. Özellikle bu ikinci husus, Sırbistan'da son yıllarda Çinceye duyulan ilgiyi kuvvetlendirmektedir. Öncelikle iş fırsatları nedeni ile başlayan alâkanın zamanla Çinceye duyulan bir hayranlığa dönüşeceği söylenebilir. Bu bölümde Konfüçyüs Enstitüsü'nün çalışmaları üzerinden Çin'in kültür politikalarına dair bir çözümleme yapılmaktadır. Bu minvalde, söz konusu bölüm, Yugoslavya cumhuriyetlerinden Sırbistan, Bosna Hersek, Kuzey Makedonya, Hırvatistan, Karadağ ve Slovenya'da Çin'in kültür ve dil politikalarını aydınlatmaktadır.

3.2.1. Konfüçyüs Enstitüsü

Konfüçyüs[182] Enstitülerinin rolü, Çin ve diğer ülkeler arasındaki kültürel alışverişi teşvik etmektir. Konfüçyüs Enstitüleri, yalnızca Çin ile yabancı ülkeler

[182] Kong Qiu veya K'ung Fu-tzu olarak da bilinen Konfüçyüs, Çinli bir filozof, öğretmen ve siyasi kişiliktir. Öğretileri, aile ve toplum içindeki ilişkileri düzenleyen, etik temelli bir model ortaya koyan

arasındaki akademik alışverişi güçlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda dil, gelenekler ve din dahil olmak üzere pek çok alanda kültürel etkileşimi gerçekleştirmektedir. Kültür, Çin diplomasisinde her zaman bir dereceye kadar rol oynamış olsa da, uzun dönemler boyunca ekonomik gücün arkasında ikinci sırada kalmıştır. Fakat Çin bu durumu değiştirmek ve kültürü daha görünür kılmak için büyük bir çaba harcamaktadır.

Çin'in yumuşak güç araçları içerisinde en önemlisi Konfüçyüs Enstitüleridir. İlk enstitü 2004 yılında Güney Kore'nin Seul kentinde açılmıştır.[183] Konfüçyüs Enstitüsünün görevi, dil eğitimi, sanatsal ve kültürel faaliyetler ile akademik araştırmaları desteklemektir.[184] Konfüçyüs Enstitüsü, "Çinceyi Yabancı Dil Olarak Öğretme Bürosu" adı altında faaliyet gösteren Çin Kültür Merkezlerinin uluslararası adıdır. Enstitüler, öncelikle sinoloji eğitimi yapılan ülkelerde kurulmuştur. Konfüçyüs Enstitüsü, Çin kültürünü ve dilini tanıtmayı, Sinoloji okuyan kişiler ve kurumlar arasında irtibatı sağlamayı amaçlamaktadır. Konfüçyüs Enstitüsü 127 ülkede kurulmuş ve büyük çoğunluğu ABD'de yer alan 107 şube ve 507 ofis aracılığıyla faaliyet göstermektedir.[185] Bunun yanı sıra Hong Kong şehrinde bir merkez ofisi bulunmaktadır.

Çin hükûmeti yumuşak gücü ülkesinin imajını güçlendirmede önemli bir araç olarak addetmektedir. 2004 yılından bu yana Konfüçyüs Enstitülerinin kurulması,

---

ve eğitimin niteliğini yükseltmeyi amaçlayan bir amaç gütmektedir. İdealleri, kendisinden sonra hem Çin'in ulusal kimliği hem de Doğu Asya uygarlığı ile bütünleşerek adeta iç içe geçmiştir. Konfüçyüs, eğitim ve düşünmenin insanı erdeme götürdüğüne ve hükmetmeye talip olanların kendi iç disiplinini sağlamaları ve ahlâki gelişimlerini tamamlamaları gerektiğine inanmıştır. Konfüçyüsçü düşünce, filozofun ölümünden sonra, Han, Tang ve Song hanedanları döneminde son derece etkili olmuş ve Çin'in resmi imparatorluk felsefesi hâline gelmiştir (Shufang Wu, "Modernizin Confucianism in China: A Repackaging of Institutionalization to Consolidate Party Leadership", Asian Perspective, Cilt 39, Sayı 2, April-June 2015, s. 301-324).

[183] Global-is-Asian,"Confucius Institute backlash reveals bigger problems with China's soft power", Çevrim içi Gazete, https://lkyspp.nus.edu.sg/gia/article/confucius-institute-backlash-reveals-bigger-problems-with-china-s-soft-power, (Erişim Tarihi: 14.10.2021).

[184] Confucius Institute, U.S. Centre, https://www.ciuscenter.org/, (Erişim Tarihi: 20.10.2021).

[185] British Council Cultural Relations Map, Confucius Institute, 2019, s. 11, https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/j029_british_council_cultural_relations_map.pdf, (Erişim Tarihi: 02.12.2023).

Çin dili ve kültürünün anlaşılmasını teşvik etmeyi amaçlamaktadır.[186] Ayrıca, yabancı dil olarak Mandarin öğretimi ile Çin'in uluslararası sahnedeki rolü arasındaki bağlantı 2004 yılından bu yana önem kazanmıştır. Konfüçyüsçülük ve Konfüçyüs Enstitüleri yumuşak gücün araçları olarak Çin hükûmetinin dış politikadaki hedeflerine hizmet etmektedir.

Bu bölümde, Konfüçyüs Enstitülerinin Yugoslavya coğrafyasındaki faaliyetlerine odaklanılmaktadır. Yapılan bir araştırmaya göre Çin, dünya üzerinde yumuşak güç kullanma kabiliyeti bakımından, otuz ülke arasında, Fransa, İngiltere, Almanya, ABD ve Japonya'nın çok gerisinde kalarak 27'nci sırada yer almıştır.[187] Bu araştırmaya göre, Çin'in kültürel etkisinin, Konfüçyüsçülük aracılığıyla ulusal bir güç hâline geldiği söylenebilir. Kâr amacı gütmeyen eğitim kurumları olan Konfüçyüs Enstitülerinin görevi Çin dilinin ve kültürünün diğer ülkeler tarafından daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmak, Çin ile dünya ülkeleri arasında dostane ilişkiler geliştirmek ve Çin'in çok kültürlü sosyal yapının gelişimini teşvik etmektir. Faaliyet gösterdikleri ülkelerde Çin adına bir imaj yaratmak kurumun diğer hedeflerinden biridir.

Yugoslavya cumhuriyetlerindeki Konfüçyüs Enstitülerinin durumuna bakıldığında; söz konusu ülkelerde toplam sekiz enstitü bulunmaktadır. Bunlar Slovenya (Lübliyana), Hırvatistan (Zagreb), Bosna Hersek (Banja Luka ve Saraybosna), Sırbistan (Belgrad ve Novi Sad), Kuzey Makedonya (Üsküp) ve Karadağ'da (Podgoritsa) faaliyet göstermektedir (bk. Tablo 5).

Tablo 5: Yugoslavya Ülkelerindeki Konfüçyüs Enstitüleri

Ülke	Merkezin Açıldığı Şehir	Açılış Yılı
Kuzey Makedonya	Üsküp	2003
Sırbistan	Belgrad	2006
Sırbistan	Novi Sad	2014
Slovenya	Lübliyana	2010

[186] Center for Language Education and Cooperation, http://www.chinese.cn/page/#/pcpage/mainpage, (Erişim Tarihi: 04.05.2021).

[187] Portland Communications USC Center on Public Diplomacy, Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power 2019, s. 38.

Hırvatistan	Zagreb	2012
Karadağ	Podgoritsa	2015
Bosna Hersek	Saraybosna	2015
Bosna Hersek	Banja Luka	2018

Kaynak: Yazar tarafından söz konusu enstitülerin resmî sayfalarındaki verilere istinaden oluşturulmuştur.

Çin Eğitim Bakanlığına bağlı olan bu merkezler; Mandarin dil kursları, yemek pişirme ve hat dersleri gibi eğitimler düzenlemekte ve Çin ulusal bayramlarında kutlamalar yapmaktadırlar. Çin dilini ve kültürünü öğreten Konfüçyüs Enstitülerinin verdikleri eğitimin şekli her şubede farklılık göstermektedir. Dil kursları, günlük dilin yanında ticari ve iş Çincesini de kapsamaktadır. Örneğin, Üsküp'teki Konfüçyüs Enstitüsünün resmî sitesinde, çocuklar, yetişkinler ve öğrenciler için açılan dil kurslarına ek olarak, Kuzey Makedonya hükûmeti çalışanları için çevrim içi dersler de sunulmaktadır. Bu ülkede 2018 yılı itibarıyla Dışişleri Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, Tarım Bakanlığı vb. kamu kurumlarında çalışan, yaklaşık 100 memur Mandarin öğrenmeye başlamıştır.[188]

Konfüçyüs Enstitüsünün ülkedeki birincil hedeflerinden biri de Mandarin eğitiminin okul müfredatlarına girmesi ve bu şekilde Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin eğitim sistemine dahil edilmesidir. Enstitü, 26 Eylül 2014 tarihine gelindiğinde Üsküp'te bulunan Nova International School ile bir iş birliği anlaşması imzalayarak, Kuzey Makedonya'da Mandarinin eğitim öğretim müfredatına dahil edilmesi yolunda ilk somut adımı atmayı başarmıştır. Böylece Kuzey Makedonyalı öğrenciler ilk kez Mandarin öğrenme fırsatına sahip olmuşlardır. Ayrıca, Çin'den gelen öğretmenler tarafından Çince dersler verilmiş, kaligrafi, Çin Edebiyatı ve kültürü hakkında seminerler düzenlenmiştir. İlk aşamada 15 öğrencinin kaydolduğu bu derslerin öğrenciler arasında yaygınlaşacağı ve söz konusu okulda Çince eğitimin kurumsallaşacağı beklenmektedir.[189]

[188] Confucius Institute Skopje, Courses, https://konfucij.ukim.edu.mk/?fbclid=IwAR0HlbS0dBXmMc0Fz_OlBOmoov6srYy08k8qZjAQ5IS9-fA3HpnT9ZAIuSA&lang=en, (Erişim Tarihi: 20.10.2021).

[189] NOVA International School, Learning Chinese at NOVA, https://nova.edu.mk/Content.aspx?id=37&article=1474, (Erişim Tarihi: 03.08.2022).

Çin, uluslararası öğrenciler tarafından da tercih edilmektedir. Belgrad Konfüçyüs Enstitüsü, Çin dilini ve kültürünü tanıtmak, üstün başarılı öğrencileri Mandarin dilini öğrenmeye teşvik etmek maksadıyla burslar sağlamaktadır. Burslar dört kategoriye ayrılmaktadır: Bunlar, söz konusu dili geliştirmek için dört haftalık, altı aylık ve bir yıllık yabancı dil kursları ile lisans üstü öğrenim burslarıdır. Ulaşılan verilere göre, Belgrad Konfüçyüs Enstitüsü, günümüze kadar 30 adaya bu dili öğrenmeleri ve Çin kültürüne vâkıf olmaları için burs vermiştir.[190]

Konfüçyüs Enstitüsünün çabaları neticesinde Mandarin, Sırbistan'da ilk ve orta öğretim müfredatına seçmeli ders olarak girmiştir. Mandarin dilinin Sırbistan'da toplam sekiz okulda, ders programına dahil edilmesi planlanmaktadır. Bu proje okullarından bir tanesi, Belgrad'da yer alan ve Mandarin derslerinin başladığı Skadarlija İlkokuludur.[191] Her yıl Çin Büyükelçiliği ve Sırbistan Eğitim Bakanlığının çabaları ve ortak girişimiyle bu okulda ücretsiz Mandarin dersleri okutulmaktadır. Çince dersleri, 30 civarında üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencisinin katılımıyla haftada iki saat olarak yapılmaktadır.[192] Öğrencilere başlangıçta bir ders ve bir çalışma kitabı verilmektedir. Dersler ayrıca görsel ve işitsel malzemelerle de desteklenmektedir. Skadarlija İlköğretim Okulu Müdürü Andjelko Kunarac, basına verdiği demeçte, böyle bir projeye dahil oldukları için gurur duyduklarını söylemiştir. Böylece okulda hâlihazırda öğretilen İngilizce, Fransızca ve Yunancanın yanında Mandarin de müfredata dâhil edilmiştir.[193]

3.3 Çin'in Yugoslavya Cumhuriyetlerindeki Faaliyetleri

Çin'in Yugoslavya coğrafyasındaki kültür politikaları ve söz konusu politikalar ekseninde geliştirdiği faaliyetlere bakıldığında; öncelikli olarak şu tespit yapılabilir: Kültür politikaları Çin hükûmeti açısından öncelikli öneme sahip değildir. Fakat *Kuşak Yol Projesi* gibi küresel ölçekte uygulanan ve Çin'i dünyanın

[190]İnstitut Konfucije u Beogradu, Stipendije, https://konfucije.fil.bg.ac.rs/wp/stipendije/, (Erişim Tarihi: 20.10.2021).

[191] Vreme.com, "Kineski raj u ucionicama", Çevrim içi Gazete, https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1042266, (Erişim Tarihi: 16.10.2021).

[192]Osnovna skola Skadarlija, Resmi sayfa, Kineski jezik, https://www.osskadarlija.edu.rs/o-skoli/vannastavne-aktivnosti/item/140-kineski-jezik.html, (Erişim Tarihi: 13.10.2022).

[193]Vreme.com,"Kineski raj u ucionicama", Çevrim içi Gazete, https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1042266, (Erişim Tarihi: 16.10.2021).

bir numaralı ekonomisi ve ihracatçısı yapmayı amaçlayan altyapı ve ekonomik girişimler büyük bir öneme haizdir. Buna göre; Çin, başta madenler ve enerji olmak üzere bölgede hayati öneme sahip sektörlere, (liman, havaalanı, karayolları vb.) yatırım yaparak varlığını güçlendirirken, dil ve kültür gibi araçlarla bölgedeki yerel halk ile olan etkileşimini canlı tutmaya ve insanlar nezdinde olumlu bir imaj yaratmaya çalışmaktadır.[194]

Bu minvalde Batı Balkanlar olarak anılan bölgede özellikle AB'nin nüfuz politikaları takip ettiği ve bu coğrafyayı kendi doğal uzantısı olarak gördüğü belirtilmelidir. Örneğin, Avusturya eski Başbakanlarından Sebastian Kurtz bir açıklama yaparak şu sözleri sarf etmiştir: "AB bu bölgeye gerçek bir perspektif sunmazsa, Çin, Rusya veya Türkiye gibi diğer dış güçlerin orada daha önemli bir rol oynayacaklarının farkında olmalıyız. Bölge coğrafi olarak Avrupa'ya aittir ve bir Avrupa perspektifine ihtiyaç duyulmaktadır."[195] Bu sözler, AB'nin kendisi dışındaki aktörlerin bölgedeki faaliyetlerinden endişe duyduğunu ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, Pekin yönetiminin kültürel diplomasiye verdiği önem gün geçtikçe artmaktadır. Çinlilerin Yugoslavya cumhuriyetlerinde takip ettiği politikalar bu çerçevede düşünülmelidir. Çin'in bölgede yürüttüğü faaliyetler Konfüçyüs Enstitüleri aracılığıyla ete kemiğe bürünmektedir. Buna ek olarak daha geniş bir yelpazede çalışmayı amaçlayan ve şehirlerdeki Konfüçyüs Enstitüleri ile eşgüdüm içinde faaliyet göstermesi planlanan Çin kültür merkezleri de açılmaya başlanmıştır. Bu merkezlerden ilki Belgrad şehrinde faliyete geçirilmiştir. Merkezin başarılı olması durumunda diğer ülke başkentlerinde de yeni şubelerin faaliyete sokulması beklenmektedir.

---

[194] Vladimir Shopov, "On Yıllık Sabır Süreci: Çin, Batı Balkanlar'da Bir Güç Haline Nasıl Geldi?", europolitika.com, http://www.europolitika.com/on-yillik-sabir-sureci-cin-bati-balkanlarda-bir-guc-haline-nasil-geldi/, (Erişim Tarihi: 18.11.2022).

[195] Independent Türkçe,"Avusturya Başbakanı Kurz'dan, AB'ye "Batı Balkanları Çin, Rusya, Türkiye gibi süper güçlere bırakmayın" uyarısı", Çevrim içi Gazete, 7 Ekim 2021, https://www.indyturk.com/node/421271/d%C3%BCnya/avusturya-ba%C5%9Fbakan%C4%B1-kurzdan-abye-bat%C4%B1-balkanlar%C4%B1-%C3%A7in-rusya-t%C3%BCrkiye-gibi-s%C3%BCper, (Erişim Tarihi: 18.11.2022)

Çin'in kültürel faaliyetlerinin her ülkede birbirine eşit şekilde yürütüldüğünü söylemek zordur. Ancak Yugoslavya cumhuriyetlerinin tamamında, faaliyetlerin hız kazandığı bilinen bir gerçektir. Çalışmanın aşağıdaki bölümlerinde Çin'in, bölgedeki faaliyetleri ülkeler özelinde değerlendirilmektedir.

3.3.1. Sırbistan

Konfüçyüs Enstitüsü vasıtasıyla Çin'in Balkanlar'daki kültürel etkisi güçlenmektedir. Konfüçyüs Enstitüsü, dil eğitimine kıyasla daha geniş bir faaliyet portföyüne sahip olan ve ağırlıklı olarak edebiyat, fotoğraf, kompozisyon yarışmaları, kitap okuma günleri, konserler, sergiler ve yemek kursları gibi kültürel etkinlikler düzenleyen kültür merkezleri kurmaya başlamıştır. Elbette ki, bu durumdan Yugoslavya cumhuriyetlerinden birisi olan Sırbistan da payını almıştır.

Çin, kültürel iş birliğinin geliştirilmesi kapsamında eski Yugoslavya coğrafyasında Sırbistan'a diğer ülkelere kıyasla daha fazla önem vermektedir. Bu durum Çin'in Sırbistan'da açmış olduğu Konfüçyüs Enstitülerinin sayısına da yansımıştır. Bu ülkede, birisi Belgrad'da diğeri ise Novi Sad'da bulunan iki Konfüçyüs Enstitüsü bulunmaktadır. Belgrad'daki Konfüçyüs Enstitüsü, Filoloji Fakültesi bünyesinde 27 Ağustos 2006 tarihinden bu yana faaliyet göstermektedir.[196] Aralık 2009'dan itibaren ise Medya ve İletişim Üniversitesi ile Filoloji Fakültesi arasında ikili bir program takip edilmeye başlanmıştır. Belgrad'daki Konfüçyüs Enstitüsünde Çin kültürü ve dili üzerine malzeme kiralama imkânı sunan "*Çin Kültürü'nü Sevenler Kulübü"* açılmıştır. Bu kulübün envarterinde klasik ve çağdaş Çin Edebiyatı, Çin sanatı, tarihi ve felsefesi üzerine eserler, ders kitapları, sözlükler ve dil kılavuzları olmak üzere 3.000'den fazla matbuat yer almaktadır. Ayrıca Çin'de ekonomi, toplum, spor vb. konularda yayımlanan dergilerin koleksiyonları da kulüp üyelerinin erişimlerine açıktır. Bunlara ek olarak çeşitli klasik ve çağdaş Çin müziğini içeren albümler ve belgeseller ile uzun metrajlı filmler de kulübün kütüphanesinde okuyucuların hizmetine sunulmuştur. Cüzi bir miktar üyelik aidatı talep eden kulüp, orta öğretim ve üniversite öğrencilerine indirim yapmakta, üyelik

[196] Institut Konfucije u Beogradu, O nama, https://konfucije.fil.bg.ac.rs/wp/o-nama/, (Erişim Tarihi: 13.10.2021).

aidatlarını ise yıllık olarak almaktadır.[197] Konfüçyüs Enstitüsü 2020'de üç aylık iki kurs düzenlemiştir. Bu kursların Mart ve Haziran ayları arasında düzenlenen ilkine 308 öğrenci, Ekim ve Aralık ayları arasındaki ikincisine ise 522 öğrenci katılmıştır. Öğrenci sayılarına geçmişe dönük olarak bakıldığında ise 2019 yılında 1.439, 2018 yılında 1.658, 2017 yılında 1.611 ve 2016 yılında ise 1.239 kişinin Çince kurslarına katıldığı anlaşılmaktadır.[198]

Sırbistan'daki ikinci Konfüçyüs Enstitüsü ise 27 Mayıs 2014 tarihinde Novi Sad Üniversitesi bünyesinde hayata geçirilmiştir.[199] Bu enstitü, Çin dili ve kültürüne dair kurslar düzenlemektedir. Ayrıca Novi Sad Üniversitesindeki Konfüçyüs Enstitüsü, Sırbistan genelinde, Çince dil sınavları yapan resmî merkez konumundadır. Çince kursları, Novi Sad yakınlarındaki Karlofça köyündeki lisede de yapılmaktadır. Ayrıca başta Belgrad ve Novi Sad olmak üzere ülkenin çeşitli şehirlerinde farklı seviyelerde pek çok eğitim kurumu tarafından Çince öğretilmektedir.

Bu okullar arasında en önemlileri aynı zamanda en eski Sırp lisesi olan ve ilk Konfüçyüs sınıfının öğretime başladığı Karlofça Lisesi ve ikinci Konfüçyüs sınıfının açıldığı Şabaç Lisesi'dir. Okul öncesi eğitimi veren kurumlar ise Maštolend Anaokulu, Madagaskar Anaokulu ve Kockica Anaokulu'dur. İlkokul seviyesinde Çince eğitim veren kurumlar; Djordje Natoşeviç İlkokulu, Nikola Tesla İlkokulu, Petefi Sandor İlkokulu, Vlada İlkokulu, Aksentijeviç İlkokulu, France Preşern İlkokulu, Cana Marjanoviç İlkokulu, Branko Radičeviç İlkokulu, Vladislav Ribnikar İlkokulu, Vožd Karadjordje İlkokulu (Belgrad), 23 Ekim İlkokulu (Novi Sad), Karlofça İlkokulu (Karlofça), Svetozar Markoviç İlkokulu, Sreten Mladenoviç Mika İlkokulu, Vojislav Iliç Mladji İlkokulu, Vuk Karadziç İlkokulu (Niş), Svetozar Markoviç İlkokulu (Lekovac), Svetozar Miletiç İlkokulu (Zemun) ve Milan Rakiç İlkokulu (Medoşevats) olarak sıralanabilir. Bunlara ek olarak Konfüçyüs Enstitüsü

[197] Institut Konfucije u Beogradu, O nama.

[198]Nezavisen.mk,"Učenje kineski, od egzotičnoto, preku potrebata do pristaništeto na vlijanie", Çevrim içi Gazete, https://nezavisen.mk/uchenje-kineski-od-egzotika-preku-potreba-do-porta-za-vlijanie/, (Erişim Tarihi : 30.10 .2022).

[199] Konfucijev İnstitut Univerziteta u Novom Sadu, http://konfucije.ff.uns.ac.rs/o-nama/, (Erişim Tarihi: 13.10.2021).

özel okul statüsünde çalışan Belgrad Prima Uluslararası Okulu ve Dr. Milan Petroviç Okulu'nda da Çince sınıfları açmıştır. 7 Nisan Tıp Okulu, Belgrad Lisesi, Niş Svetozar Markoviç Lisesi, Sençan Lisesi, Subotica Ekonomi Fakültesi, Novi Sad Şehir Kütüphanesi, Belgrad Uluslararası Politika ve Ekonomi Enstitüsü, Belgrad Mesleki Araştırmalar Akademisi, Niş Moda ve Güzellik Okulu Mandarin öğretilen diğer kurumlar arasındadır. Bunlara ek olarak; Svetozar Markoviç Spor Salonu, Isidora Sekuliç Spor Salonu, Belgrad Filoloji Fakültesi Spor Salonu, Karlofça Lisesi Spor Salonu ve Jovan Jovanoviç Zmay Spor Salonu ile Novi Sad'da bulunan Laohu Vuşu Kulübü'nde geleneksel Çin sporlarından olan Vushu öğretilmektedir.[200]

Söz konusu okullar Novi Sad Üniversitesinin çevrim içi sayfasında ilan edilmekte ve burada kurslar hakkında güncel haberler duyurulmaktadır. Novi Sad'daki Enstitü A1'den B2'ye kadar Çince dil dersleri, iş adamları için Çince, kaligrafi, geleneksel resim, çay kültürü, tai chi, kâğıt kesme sanatı ve geleneksel Çin müziği ve dans dersleri düzenlemektedir. Konfüçyüs Enstitüsü aynı zamanda Çince Yeterlik Sınavı (HSK), Konuşma Sınavı (HSKK), İş Çinçesi Sınavı (BCT) ve Gençlik Çince Sınavı (YCT) yapmakta, başarılı olanlara ise sertifikalar vermektedir. HSK, ana dili İngilizce olmayanların genel Çince bilgisini ve bunu günlük, akademik ve profesyonel yaşamda kullanma becerilerini sınayan ve değerlendiren uluslararası standartta bir sınavdır. Sınavlardan ikincisi HSKK, HSK sınavının konuşma yeterliklerini ölçmeyi amaçlayan kısmıdır. HSKK kendi içinde, ilk, orta ve ileri olmak üzere üç seviyeden oluşmaktadır. Ses kaydı alınarak yapılır ve kayıtlar incelenerek değerlendirilir. Sınavlardan üçüncüsü olan BCT, ana dili Çince olmayanların iş Çincesini değerlendirmek amacıyla düzenlenen bir test iken sonuncusu olan YCT ise ilkokul ve ortaokul öğrencilerine yönelik yapılan ve Mandarinin günlük yaşamda kullanımı ve okul ödevlerini tamamlama becerilerini değerlendiren uluslararası bir sınavdır.[201]

---

[200] Novi Sad Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü sekizinci yılını kutluyor, http://konfucije.ff.uns.ac.rs/2022/05/27/konfucijev-institut-univerziteta-u-novom-sadu-slavi-osmu-godisnjicu/, (Erişim Tarihi: 13.10.2021).

[201] Chinesetest.cn, Registration, Çevrim içi Gazete, https://www.chinesetest.cn/ChangeLan.do?languge=en&t=1666619444734, (Erişim Tarihi: 14.09.2022)

Sırbistan'da 2018-2019 öğretim yılında Mandarin öğrenen öğrencilerin sayısının 2.000 civarında olduğu bilimmektedir. Basında yer alan haberlere göre; günümüzde yukarıda bahsedilen 14 lise haricinde, 34 ilkokul ve 30 ortaokulda seçmeli ders olarak Mandarin dilinin öğretildiği bilinmektedir. Bu kapsamda Çin Eğitim Bakanlığının söz konusu okullarda belli bir süre çalışmak üzere Çin'den 42 öğretmen görevlendirdiği bilinmektedir. Çincenin ikinci yabancı dil kapsamında okutulduğu iki de lise mevcuttur. Bunlar Belgrad'daki Filoloji Lisesi ve Karlofça Lisesi'dir. Bu okulların öğretmen kadrosu günümüzde Çin'den gelmiş olan hocalardan oluşsa da Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Çin Dili Bölümü'nden mezun olan genç öğretmenlerin yakın gelecekte onların yerlerini almaları beklenmektedir. Çince daha öğretimine başlanmadan çok önceleri tüm liselerde tanıtılmıştır. Bu proje Belgrad Lisesinden Irena Brajeviç tarafından yürütülmüştür. 2010 yılında gerçekleşen bu tanıtımın ardından ders programı Çin Büyükelçiliği ile iş birliği içinde düzenlenmiş ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmıştır. Belgrad Lisesi, Novi Sad Filoloji Fakültesi ile iş birliğine gitmek suretiyle tüm liselerde Çince öğrenmek isteyenler için seçmeli bir ders programı oluşturmuştur. Sırbistan'daki Mandarin öğrenimi Sırp yetkili makamları tarafından değil, Konfüçyüs Enstitüsünün bütçesinden finanse edilmektedir. Enstitü ayrıca Çin'den gelen öğretmenlerin seçimi ve maaşlarının ödenmesinden sorumludur. [202]

Mandarin öğretilen okullar arasında bir başkası ise Vuk Karadzic İlköğretim Okulu'dur (Leskovac). Bu okulun Çince öğretmeni Şuting Guo'dur. Hazırlanan plana göre öğrenciler haftada iki ders saati eğitim almaktadırlar. Derslerden beşinci, altıncı ve yedinci sınıf öğrencileri istifade edebilmektedirler. Bu derslerin sınavlarından aldıkları notlar ise genel ortalamaya dâhil edilmemektedir.[203] Leskovac'taki gibi Vlasotinac'ta da Mandarin eğitimi yapılmaktadır. Pekin'den

[202] Blic.rs, "Kineski u Srpskim Školama od 1. Septembra evo sta ce djaci sve morati da znaju, a u planu je i uvođenje i još tri jezika", Çevrim içi Gazete, https://www.blic.rs/vesti/drustvo/kineski-u-srpskim-skolama-od-1-septembra-evo-sta-ce-daci-sve-morati-da-znaju-a-u/z774z05, (Erişim Tarihi: 12.10.2022).

[203] Radio Televizija Republike Srbije (RTS), Çevrim içi Gazete, Podrška predlogu da se kineski jezik uči u svim gimnazijama, https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/3523115/podrska-predlogu-da-se-kineski-jezik-uci-u-svim-gimnazijama.html, (Erişim Tarihi: 05.08.2022).

gelmiş olan Changyu Yang adındaki öğretmen bu şehirde bulunan üç okulda Çinceyi seçmeli ders olarak öğretmektedir.[204]

Novi Sad Konfüçyüs Enstitüsü, Felsefe Fakültesinde verilen dil ve kültür derslerine ek olarak, iş birliği protokolleri imzaladığı kurumlar bünyesinde de dersler düzenlemektedir. Bu kurumlar, Mashtoland Anaokulu, Djordje Natosevic İlkokulu, Karlofça Lisesi, Svetozar Markoviç Lisesi, Isidora Sekuliç Lisesi, Jovan Jovanoviç Zmaj Gymnasiumu ve Novi Sad Şehir Kütüphanesidir. Yakın zamanda bu kurumlara Sabac Lisesi ve özel Laohu kulübü de eklenmiştir. İlk Konfüçyüs sınıfı Karlofça Lisesinde açılırken Petefi Sandor İlköğretim Okulu, Petrovaradin İlköğretim Okulu ve Şabaç Kütüphanesi ile teşriki mesai yaparak iş birliği ağı genişletilmeye gayret edilmektedir. Bunlara ek olarak Novi Sad Konfüçyüs Enstitüsü, Belgrad'da faaliyet gösteren Çin Merkezi, Prima Okulu ve Sırbistan Çin İşadamları Derneği ile iş birliği yapmaktadır.[205]

Tablo 6: Novi Sad Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü ve Ortak Kuruluşlar

Okul Öncesi	İlkokul	Lise	Özel Kurum	Ticari Kurum
Mastolend Anaokulu	Djordje Natoşeviç İlkokulu	Karlofça Lisesi	Şehir Kütüphanesi	Sırbistan Çin İşadamları Derneği
	Petefi Şandor İlkokulu	Svetozar Markoviç Lisesi	Çin Sırp Değişim Derneği	
	Prima Uluslararası Okulu	Jovan Jovanoviç Zmaj Lisesi	Çin Merkezi	
		İsidora Sekuliç Lisesi		
		Şabaçka Lisesi		

[204] Jugomedia.rs, Çevrim içi Gazete, "Počeli časovi kineskog jezika", https://jugmedia.rs/poceli-casovi-kineskog-jezika/, (Erişim Tarihi: 05.08.2022).

[205] Konfucijev İnstitut Univerziteta u Novom Sadu, http://konfucije.ff.uns.ac.rs/2022/05/27/konfucijev-institut-univerziteta-u-novom-sadu-slavi-osmu-godisnjicu/, (Erişim Tarihi: 12.02.2022).

Kaynak: Yazar tarafından söz konusu enstitülerin resmî çevrim içi sayfalarındaki verilere istinaden oluşturulmuştur.

Novi Sad Konfüçyüs Enstitüsü, her yıl Temmuz ve Ağustos aylarında, Çin veya Sırbistan'da yaz kampları düzenlemektedir. Ayrıca Çin'in ulusal bayramlarını kutlamaktadır. Bunlardan en önemlisi, Çin Yeni Yılı olarak bilinen bahar şenliğidir. Novi Sad sakinleri bu bayramın kutlanmasına yoğun ilgi göstermektedirler. Buna ek olarak, Novi Sad Üniversitesi Felsefe Fakültesi ve Konfüçyüs Enstitüsü, arka arkaya beş kez, "*Çin Köprüsü"* adı verilen, Çin dili ve Çin kültürüne dair soruların sorulduğu ulusal bir yarışmaya ev sahipliği yapmıştır.[206] Bu yarışmada dereceye girenler Çin'de düzenlenen final yarışmasına katılmaktadır. Sonuç olarak, Novi Sad Üniversitesindeki Konfüçyüs Enstitüsü Sırbistan'da Çin kültürünün ve dilinin tanınmasına ve öğrenilmesine ciddi bir katkı sunmaktadır.

Diğer yandan 29 Kasım 2018 tarihinde Pekin'de Nobel ödüllü yazar Ivo Andriç adına bir Sırp Kültür Merkezine hayatiyet kazandırılmıştır.[207] Çin'deki Sırbistan Büyükelçiliğinin verdiği bilgilere göre, kültür merkezinde çağdaş Sırp Edebiyatı, güzel sanatlar ve film gösterileri ile Sırp dilinin öğretildiği belirtilmektedir.[208] Pekin'deki kültür merkezinin bünyesinde Sırpça eğitiminin haricinde, aynı şehirde ayrı bir dil kursu da faaliyet göstermektedir. Ekim 2010'dan günümüze kadar olan süreçte faaliyet gösteren kurumda Sırpça, Anavatanım Sırbistan ve Sırp halk kültürü üzerine eğitimler verilmektedir. Bu kurslar, Sırbistan'ın Pekin Büyükelçiliğinde haftada bir kez üç ders saati olarak yapılmaktadır. Derslere katılan öğrenciler üç gruba ayrılmıştır: Bunlardan birinci kategoride; okul öncesi, birinci, ikinci ve üçüncü sınıflar, ikincide; dördüncü, beşinci ve altıncı sınıflar, üçüncüde ise yedinci ve sekizinci sınıflar yer almaktadır.[209]

---

[206] Konfucijev İnstitut Univerziteta u Novom Sadu, http://konfucije.ff.uns.ac.rs/o-nama/, (Erişim Tarihi: 12.02.2022).

[207]Ambasada Republike Srbije Peking, Narodna Repbulika Kina, U Pekingu otvoren Srpski Kulturni Centar-İvo Andric, http://www.beijing.mfa.gov.rs/lat/newstext.php?subaction=showfull&id=1543895832&ucat=118&template=HeadlinesLat&, (Erişim Tarihi: 16.10.2021).

[208] Ambasada Republike Srbije Peking, Narodna Repbulika Kina, U Pekingu otvoren Srpski Kulturni Centar-İvo Andric.

[209]Ambasada Republike Srbije Peking, Dopunska škola na srpskom jeziku u Pekingu,

Diğer yandan Çin Kültür Merkezi Belgrad'da 2019 yılında inşa edilmiş olsa da henüz açılışı gerçekleştirilememiştir.[210] Söz konusu külliye içerisinde, Sırbistan ve Çin Dostluk Meydanı, Çin Kültür Merkezi, restoran, otel ve iş yerleri bulunmaktadır. Bu yeni merkez, iki ülke arasındaki kültürel ve ekonomik iş birliğini derinleştirmeye matuf bir girişimdir.[211] Kültür merkezi içinde, multimedya salonu, derslikler ve galeriler dâhil olmak üzere çok sayıda etkinlik alanları planlanmıştır. Aynı zamanda bu külliyede iş insanlarına hitap eden daireler, diplomatlar ve misafirler için ise konutlar bulunmaktadır.[212]

Sırbistan'daki Konfüçyüs Enstitülerinden bir diğeri ise Belgrad şehrinde bulunmaktadır. Bu enstitü Ocak 2005'te Sırbistan Eğitim Bakanlığı ile Çin Halk Cumhuriyeti arasında Eğitim ve Kültürel İşbirliği Mutabakat Muhtırası'nın imzalanmasını mütakiben 27 Ağustos 2006 tarihinde Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi bünyesinde açılmıştır. Belgrad Konfüçyüs Enstitüsü, Aralık 2009'dan itibaren "Çin Medya ve İletişim Üniversitesi" ile birlikte çalışmaktadır. Belgrad Konfüçyüs Enstitüsü çalışmalarını Çin kültürünü ve dilini tanıtmak; Sırp halkına Çin'i daha iyi tanıtmak; Sırbistan'da Mandarin ve Çin kültürüyle ilgilenen kişi ve kurumlar arasında irtibat sağlamak; Sırbistan'da Çin kültürü ve dili hakkında yazılmış malzemeleri derlemek ve iki ülke arasındaki diğer kültür ve eğitim faaliyetleri hususunda iş birliği için bir veri tabanı oluşturmak gibi hususlara yöneltmiştir. Bunlara ek olarak, enstitüde Çin kültürü ve dili ile alâkalı basılı ve görsel eser kiralama imkânı sunan Çin Kültürünü Sevenler Kulübü ve Kütüphanesi kurulmuştur. 3.000'den fazla yayın (klasik ve çağdaş Çin Edebiyatı, Çin sanatı, tarihi ve felsefesi üzerine eserler, ders kitapları, sözlükler, dil kılavuzları vb.), Çin'de yayımlanan yüksek tirajlı dergilerin güncel sayıları (ekonomi, toplum, spor vb.),

---

http://www.beijing.mfa.gov.rs/lat/newstext.php?subaction=showfull&id=1443589232&ucat=118&template=HeadlinesLat&#disqus_thread, (Erişim Tarihi: 17.10.2022).

[210] Radio Televizija Srbije,"Kineski kulturni centar u Beogradu-prvi na Balkanu", Çevrim içi Gazete, https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/16/kultura/2868216/kineski-kulturni-centar-u-beogradu--prvi-na-balkanu.html, (Erişim Tarihi: 16.10.2021).

[211]Beobuild.rs, "Kineski kulturni centar uskoro otvara vrata", Çevrim içi Gazete, https://beobuild.rs/kineski-kulturni-centar-uskoro-otvara-vrata-p2997.html, (Erişim Tarihi: 02.02.2022).

[212] Mondo.rs, "Zgrada o kojoj se prica: Kineski kulturni centar uskoro gotova", Çevrim içi Gazete, https://mondo.rs/Info/Beograd/a1326794/Kineski-kulturni-centar-u-Beogradu-nova-zgrada-na-Novom-Beogradu.html, (Erişim Tarihi: 03.02.2022).

çağdaş ve klasik Çin müziğinden oluşan geniş bir seçkinin yanı sıra yüzlerce belgesel ve uzun metrajlı film kulüp üyelerinin hizmetindedir. Kulüp ve kütüphane için üyelik ücretlidir. Ancak ilkokul, ortaokul ve lise seviyesindeki öğrenciler için indirim yapılmaktadır.[213] Enstitünün diğer faaliyetleri arasında, her ay düzenlenen resim sergileri, uzaktan eğitim ile verilen çevrim içi dersler gibi çok sayıda etkinliğin düzenlenmesi bulunmaktadır. Bunlar arasında, bağışıklığı güçlendirmede qigong çayı kullanımı, ağrı tedavisinde akupunktur, eski Çin felsefesinin kökeni gibi eğitimler sayılabilir.[214]

Belgrad Konfüçyüs Enstitüsü, kuruluş amacına uygun olarak, çeşitli seviyelerde Çince dil kursları düzenlemektedir. Dil derslerine kayıtlar bahar ve güz dönemi için yılda iki kez yapılmaktadır. Dil kurslarında her kur üç ay sürmektedir. Hafta içi saat 18.00'den sonra başlayan dersler haftada iki kez yapılmaktadır.[215] Dil derslerinde teknolojinin imkânlarından yararlanılarak görsel ve işitsel aygıtlarla techiz edilmiş bir dil laboratuvarından istifade edilmektedir. Dersler Belgrad Filoloji Fakültesinde çalışan Çinli öğretim görevlileri tarafından verilmektedir. Her dönemin başında, Çin Halk Cumhuriyeti Yabancı Dil Olarak Çince Öğrenme Ulusal Ofisi (HANBAN) tarafından her sınıf için ayrı ayrı oluşturulan öğretim malzemesi verilmektedir. Konfüçyüs Enstitüsü, kursun, her katılımcıya yeterince faydalı olabilmesi için mümkün mertebe küçük gruplar oluşturmaya çalışmaktadır. Ders döneminin sonunda, katılımcılar sınavlara tabi tutularak başarılı olanlara Konfüçyüs Enstitüsü tarafından tanınan sertifikalar verilmektedir. Kurslara elektronik posta yoluyla veya hafta içi 10.00-16.00 saatleri arasında enstitü ofisine bizzat başvuruda bulunarak kayıt yaptırmak mümkündür. Konfüçyüs Enstiüsü tüm dil ve kültür kurslarına katılımı yaygınlaştırmak için makul bir ücret politikası izlemekte ve üç taksit hâlinde ödeme kolaylığı sunmaktadır. Kurs ücretleri katılmak istenen dil seviyesine ve kursun içeriğine göre değişiklik göstermektedir. Fiyatlar, ileri düzey

[213]İnstitut Konfucije u Beogradu, Aktivnosti İnstituta, https://konfucije.fil.bg.ac.rs/wp/o-nama/, (Erişim Tarihi:18.09.2022).

[214] Daha fazla bilgi faaliyetler hakkında edinmek için bkz.: Najnovije aktivnosti Instituta Konfucije, https://konfucije.fil.bg.ac.rs/wp/category/aktivnosti/page/2/, (Erişim Tarihi: 22.10.2022).

[215] İnstitut Konfucije u Beogradu, Kursevi, https://konfucije.fil.bg.ac.rs/wp/kursevi2/?fbclid=IwAR0dEt7YR_9HHRNk7g7FMWoHkhY22u_lZkZggwL82kXmrwDH1oZTb9RWC4E, (Erişim Tarihi: 22.10.2022).

Mandarin eğitimi için 14.000 dinar, iş Çincesi için 15.000 dinar, günlük Çince için 10.000 dinar, tercüme dersleri için 15.000 dinar ve tai chi ile wushu dersleri için 7.000 dinar olarak belirlenmiştir.[216]

Yukarıda değinildiği üzere, enstitüde, dil kurslarına ek olarak çeşitli eğitim programları da mevcuttur. Çin kaligrafisi, geleneksel Çin resmi ve tai chi (Çin dövüş sanatları) kursları bunlar arasında en çok tercih edilenlerdir. Enstitü, dil derslerinde istisnai başarı gösteren öğrencileri Çin dili hakkındaki bilgilerini genişletmeye teşvik etmek amacıyla, Yabancı Dil Olarak Çince Öğrenme Ulusal Ofisi ile iş birliği hâlinde burslar vermek suretiyle ödüllendirilmektedir. Burslar, Belgrad Konfüçyüs Enstitüsündeki Mandarin kurslarının tüm seviyedeki katılımcılarına açıktır. Enstitü günümüze dek yaklaşık 30 kursiyerine burs vererek onların Çince bilgilerini geliştirmelerine fırsat vermiştir. Söz konusu burslar; Çin'de geçirilecek dört haftalık, altı aylık ve bir yıllık eğitimler ile Çince üzerine hazırlanan yüksek lisans bursları olmak üzere dört kategoriye ayrılmaktadır. Son kategori daha ziyade yüksek öğretimlerini Çince üzerine yapan filologlar ve dil öğretmenlerine hitap etmektedir. Burs başvuruları her yıl ilkbaharda yapılmakta ve başvuru koşulları ile izlenecek yol enstitünün resmî çevrim içi sayfasında ilan edilmektedir.[217]

3.3.2. Bosna Hersek

İki ülke arasındaki kültürel iş birliğini içeren en önemli anlaşma Yugoslavya ve Çin arasında 1 Ekim 1949 tarihinde imzalanmış olan anlaşmadır ki, bu akit 2002 yılında Bosna Hersek Parlamentosu tarafından da onaylanmıştır.[218] İşte Konfüçyüs Enstitüleri Bosna Hersek'de bu anlaşmaya istinaden faaliyet göstermeye başlamıştır. Fakat iki ülke arasındaki kültürel alışveriş ilkin düşük yoğunluklu olarak seyretmiştir. Çin ve Bosna dostluk dernekleri vasıtasıyla Çin ve Bosna Hersek arasında başlayan iş birliği ilkin sınırlı olarak gelişmiştir. Bu sınırlılığın temelinde,

---

[216]İnstitut Konfucije u Beogradu, Kursevi, https://konfucije.fil.bg.ac.rs/wp/kursevi, (Erişim Tarihi: 22.10.2022).

[217] İnstitut Konfucije u Beogradu, Stipendije, https://konfucije.fil.bg.ac.rs/wp/stipendije/, (Erişim Tarihi: 22.10.2022).

[218]Ambasada Bosne i Hercegovine u Pekingu, Odnosi Bosne i Hercegovine i Kine, http://www.bhembassychina.com/bh/chinarelations.php, (Erişim Tarihi: 06.06.2022).

Bosna'daki savaşı sona erdiren Dayton Barış Anlaşması ve Bosna Hersek Anayasası'nın ortaya çıkardığı karmaşık siyasi yapı yatmaktadır.[219]

Bosna Hersek'te Saraybosna ve Banja Luka şehirlerinde üç Konfüçyüs Enstitüsü şubesi açılmıştır. Bu bağlamda söz konusu şubeler, ülkede Çince kurslarının düzenlendiği başlıca merkezler olarak nitelenebilir. Enstitülerin açılmasıyla birlikte, Mandarin dilinin yanında Çin kültürü de tanıtılmaya başlanmıştır. Bu iş birliğinin ana taşıyıcıları, Banja Luka Üniversitesi ve Saraybosna Üniversitesi olup, her iki kurum da Konfüçyüs Enstitüleri ile iş birliği yapan birer Sinoloji Bölümü açmıştır. Buna ek olarak, Doğu Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesinde ise Çin kültürü ve felsefesi üzerine çalışmalar gerçekleştirilmektedir.[220]

Banja Luka Konfüçyüs Enstitüsü Müdiresi Ljiljana Steviç ile yüzyüze gerçekleştirilen mülakatta, söz konusu kurumun amaçları ve faaliyetleri hakkında bilgi alınmıştır. Müdire Hanım, enstitünün kuruluş aşamasında birçok bürokratik zorluk yaşadığını ve kuruluşun hayata geçirilmesinde Çin tarafından ziyade Bosnalı Sinologların girişimlerinin etkili olduğunu söylemektedir. Başlangıçta Çinlilerin Banja Luka Üniversitesi ile uyum sorunları yaşadıklarını aktaran Steviç, beş senenin sonunda ikili ilişkilerin sağlam bir zemine oturduğunu belirtmektedir. Günümüzde Çin'in temsil ettiği değerlerin ve kültürün anlatılması bakımından bir boşluk bulunmaktadır. Konfüçyüs Enstitüsü, bu eksikliği gidererek Çin'i anlatmaya, bu ülkenin teknolojik olarak ne kadar ilerlediğini göstermeye ve dünyanın artık çok kutuplu olduğunu vurgulamaya çalışmaktadır. Bu bağlamda Steviç, kurslar ve eğitim faaliyetleri hakkında aşağıdaki değerlendirmeyi yapmaktadır:

> "Amacımız Sinoloji çalışmalarını yaygınlaştırmak ve Çince öğrenecek yeni öğrenciler bulmaktır. Saraybosna şubesindeki durum farklı, çünkü oradaki personel Çin diline ilgi göstermiyor, orada sinologlar çalışmıyor. Ben öncelikle Banja Luka'da bir enstitünün açılmasını savundum, ancak söz konusu dönemde Saraybosna'daki açıldı. Sonrasında bu kadar küçük bir ülkede ikinci enstitüye sahip olmak istemedikleri için merkezi ikna

[219]Bertelsmann Stiftung, China's Economic Footprint in the Western Balkans, Bosnia and Herzegovina,https://www.bertelsmann-stiftung.de/en/our-projects/germany-and-asia/news/asia-policy-brief-chinas-economic-footprint-in-the-western-balkans, (Erişim Tarihi: 10.10.2021).

[220] Zbornik Radova, 25 godina diplomatskih odnosa NR Kine i BiH, Pojas i put i saradnja Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope: BiH perspektiva, Fondacija za promociju i razvoj Inicijative "Pojas i put", Istraživački centar, Sarajevo, 2020, s. 50.

> etmekte sorun yaşadık. Saraybosna başkent ve ülkenin en eski üniversitesi burada olduğu için öncelikli olarak tercih edildi. Enstitü şubelerinin, ülkedeki ilk ve en eski üniversitede açılması merkez adına önemlidir. Dolayısıyla Saraybosna'da çok az tanıtım yapılmaktadır. Örneğin Banja Luka'da her üç-dört öğrenciden biri Konfüçyüs Enstitüsünün ne yaptığını söyleyebilirken Saraybosna'da öğrencilerin büyük çoğunluğu faaliyetlerin neler olduğu bir yana, nerede olduğunu bile bilmemektedir. Bir de Doğu Saraybosna vardır ki orada durum biraz daha iyidir. Çin'de Çince eğitim aldıktan sonra Doğu Saraybosna'daki bölümde tekrar göreve dönen profesörler bulunmaktadır. Çinli şirketlerde çalışanlar da vardır. Yani eski Çince dil öğrencileri Bosna-Hersek'teki Çinli şirketler için çalışıyorlar. Kurum olarak bir başka avantajımız, Saraybosna'dan gelen öğrencilerle iletişim hâlinde olmamızdır.
>
> Enstitüde, üniversite çalışanları, ilk ve orta dereceli okul öğrencileri için ücretsiz Çince kursları bulunmaktadır. Sıradan vatandaşlar için ise kurslar ücretlidir ve fiyat üç ay süren bir kur için 200 marktır. Kurslara ek olarak, salgından önce yaz okulu düzenlenmiş ve buna katılan ilk 20 kişilik öğrenci grubu da eğitimini tamamlamıştır. Bu grubun başında Enstitü personeli olan Profesör Anja vardı. Öğrenciler Pekin'den bir saat uzaklıktaki Tianjin şehrinde yoğun Çince dersleri aldılar. Aynı anlaşma gereği Çinli öğrencilerin Banja Luka'yı ziyarete gelmeleri bekleniyordu, fakat 2020'de patlak veren salgın nedeniyle her şey iptal edildi. Şu an Çin ile tüm eğitim faaliyetleri çevrim içi olarak gerçekleştirilmektedir. Tianjin'deki İktisat Fakültesi ile Banja Luka Üniversitesi arasında ortak bir çevrim içi yüksek lisans programı başlatıldı."[221]

Çin dili ve kültürüne ilginin artmasıyla birlikte Bosna Hersek'te yer alan Çin Büyükelçiliğinin kültür ve dil alanında sunmuş olduğu fırsatlar çeşitlenmektedir. Bu bağlamda Sırp Cumhuriyeti Eğitim ve Kültür Bakanı Natalija Trivić ve Bosna Hersek'teki Çin Büyükelçisi Ji Ping, 14 Haziran 2019 tarihinde ülkeye Çince öğretmenleri sağlanması konusunda bir anlaşma imzalamışlardır. Günümüze dek Çince, Sırp Cumhuriyeti'ndeki ilk ve orta seviyeli dört okulda isteğe bağlı olarak öğretilmiştir. Ayrıca yakın gelecekte Banja Luka ve Doboj'daki üç ilkokulda Mandarin öğretilmesi kararı alınmıştır.[222] Sırp Cumhuriyeti Eğitim ve Kültür Bakanlığının verilerine göre, bu anlaşmayla Çince öğretilen dört ilkokul; Banja Luka'daki Georgi Stojkov Rakovski, Doğu Saraybosna'daki Sveti Sava, Doboj'daki

[221] Banja Luka Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Müdürü Ljiljana Steviç ile 08.02.2022 tarihinde Banja Luka'da yüzyüze gerçekleştirilen mülakat.

[222]Radio Televizija Republike Srpske (RTRS), "Trivićeva i Đi Ping-sporazum o obezbjeđivanju nastavnika kineskog jezika", Çevrim içi Gazete, https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=340821, (Erişim Tarihi: 12.08.2022).

Sveti Sava ve Şabaç'taki Srbija ilkokullarıdır. Bu dört kurumda yaklaşık 400 ilkokul ve çevre liselerden gelen 60 öğrencinin katıldığı pilot bir proje uygulanmıştır. Yakın gelecekte Foça'daki lisede kurulmak istenen bir merkezde ise Çincenin tanıtımı planlanmaktadır. Ülkede temel seviyede Çince öğrenen bir başka öğrenci grubu ise Banja Luka şehrinde bulunan Vuk Stefanoviç Karadziç İlköğretim Okulu'ndan seçilen 40 civarında öğrencidir. Konfüçyüs Enstitüsü ile iş birliği içinde ilerleyen bir başka proje de Banja Luka Ortaokulunda yapılan, başlangıç ve ileri düzeyde iki gruba ayrılmış yirmişer öğrencinin katıldığı Çince dersleridir. Buna ek olarak Banja Luka Gimnazyumunda ise bir Konfüçyüs sınıfını hayata geçirme projesi üzerinde çalışılmaktadır.[223]

Konfüçyüs Enstitüsünün dil kursları dışında gerçekleştirdiği başka etkinlikler de bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi, 7 Eylül 2021 tarihinde Banja Luka'daki Nikola Tesla İlkokulu'nda düzenlenen, *5 Kişilik Yaz* başlıklı Çin kültürü haftası adlı etkinliktir. Burada, Çin kültürünün çeşitli yönleri düzenlenen atölye çalışmaları ile tanıtılmıştır. Söz konusu atölye çalışmaları kapsamında çay ritüeli, kaligrafi, dövüş sanatları, Çin mutfağı ve moda tasarımları düzenlenmiştir. Etkinlik çocukların geleneksel Çin halk kıyafetleri ile sahneye çıktıkları bir defile ile son bulmuştur.[224]

Çin Yeni Yılı'nın kutlanması da enstitünün çalışmaları kapsamına alınmıştır. Günümüzde sadece Çin'de kutlanmayan yeni yıl, bir anlamda bahar şenliği havasında Banja Luka'da da kutlanmıştır. Burada, dünya çapında tanınan aslan dansı, kırmızı ejderha fenerleri, çay içme âdetleri ve Çin'e özgü bambu çubuklarla yemek yeme gibi şeyler sergilenmiştir. Banja Luka'daki Konfüçyüs Enstitüsünün müdiresi Ljiljana Steviç'e göre artan etkileşimin başlıca nedeni Çin diplomasisinin yeni ana ekseni olarak görülen ve günümüzün İpek Yolu olarak adlandırılan Kuşak ve Yol[225]

---

[223]Radio Televizija Republike Srpske (RTRS),"Kineski jezik u školama u Srpskoj", Çevrim içi Gazete,
https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=318174, (Erişim Tarihi: 12.08.2022).

[224] Osijek Danas, "Djeca u Bosni i Hercegovini uče o različitim aspektima kineske kulture", Çevrim içi Gazete, https://osijek-danas.com/2021/09/07/djeca-u-bosni-i-hercegovini-uce-o-razlicitim-aspektima-kineske-kulture/, (Erişim Tarihi:20.08.2022).

[225]Yeni İpek Yolu, (Kuşak ve Yol Projesi) dünya GSYİH'sının yüzde 55'ini, dünya nüfusunun yüzde 70'ini ve bilinen enerji rezervlerinin yüzde 75'ini kapsamaktadır. Bosna Hersek hem bu plan ve yol içinde hem de Çin'in Batı Balkanlar'da birçok altyapı ve enerji projesini kapsayan 17+1 İşbirliği Mekanizması içindedir.

projesidir.[226] Pekin, Saraybosna'da da Çin Yeni Yılı vesilesiyle 2 Şubat 2022'de "Çin Kültürü Sergisi" açmıştır.[227] Çin Kültür Sergisi yedi gün boyunca insanlar tarafından ziyaret edilmiştir. Bu bağlamda Pekin'deki Bosna Hersek Büyükelçiliğinin de Çin toplumunun ve devlet kurumlarının kültür, eğitim ve geleneksel davranış kalıplarını tanıma ve Bosna'ya aktarma konusunda oldukça faal olduğu söylenmelidir. Elçilik, resmî çevrim içi sayfasından düzenli yayınlar yapmak suretiyle kendi vatandaşlarına bu uzak doğu ülkesinin ilginç gelenek ve göreneklerini tanıtmaktadır.[228]

Banja Luka Konfüçyüs Enstitüsü, Kasım 2017'de kurulduğu tarihten itibaren birçok etkinlik yapmıştır. Enstitü Çince kursları ve kültürel faaliyetlerin haricinde Siyasal Bilgiler Fakültesi Kütüphanesi bünyesinde Çin kültürü hakkında Çince ve İngilizce yazılmış 2.000'den fazla eserin bulunduğu bir kitaplık oluşturmuştur. Bu bölümün mevcudiyeti Bosnalıların, söz konusu ülkenin kültürü, sosyal ve ekonomik yapısı hakkında daha fazla bilgi edinmelerine yardımcı olmaktadır. Banja Luka Üniversitesinde 2019 yılında faaliyete geçirilen bu Konfüçyüs Enstitüsünün öğrencileri küresel çapta düzenlenen "Çin Köprüsü" adlı Çince yarışmasında birincilik ve üçüncülük derecelerini kazanmışlardır. Enstitü aynı yıl, bir grup öğrenciyi Çin Halk Cumhuriyeti'nde iki haftalık bir yaz okuluna göndermiştir.[229]

Konfüçyüs Enstitüsü, bünyesinde düzenlenen dil kurslarının haricinde, Montessori Anaokulu'nda, Nest Gündüz Çocuk Merkezi'nde ve Banja Luka Vuk Karadziç İlköğretim Okulu'nda isteğe bağlı Çince dil kursları açmaktadır. Ayrıca, Banja Luka'daki ortaöğretim seviyesindeki Teknik Okul'da geleneksel Çin resmi ve Çin kaligrafisi dersleri ile Banja Luka ve Dobaj şehirlerinde yer alan ortaöğretim

---

[226] Radio Slobodna Evropa, "Dobrodošli u Konfučijev institut u Republici Srpskoj", Çevrim içi Gazete, https://www.slobodnaevropa.org/a/30316021.html, (Erişim Tarihi: 18.10.2022).

[227]Ambasada Republke Kine u Bosni i Hercegovini, Kulturni kutak "Sretna kineska Nova godina" predstavljen u SCC-u, http://ba.china-embassy.gov.cn/ba/sgxx_5/202107/t20210714_9044887.htm, (Erişim Tarihi:20.08.2022).

[228]Ambasada Bosne i Hercegovine u Pekingu, Kultura ponašanja i običaji u Kini, http://www.bhembassychina.com/bh/tax.php, (Erişim Tarihi: 12.08.2022).

[229] University Banja Luka, The Confucius Institute, https://www.unibl.org/en/university/management-and-administration/rectorate-of-the-university-of-banja-luka/the-confucius-institute, (Erişim Tarihi: 18.08.2022).

seviyesindeki Ekonomi Okullarında ise Çince ve Çin'deki iş ve görgü kuralları üzerine seçmeli dersler verilmektedir. Bu vesileyle Çin'in iş yapma kültürü Bosna Hersek'te tanıtılmaktadır. Enstitü, öğrenci ve yetişkinlere yönelik genel dil kurslarının yanı sıra devlet memurları için özelleştirilmiş kurslar da tertiplemektedir. Bu kurslarda temel dil bilgisinin yanı sıra, terminoloji, mesleki Çince, iş ortamında bilinmesi gereken adabımuaşeret kuralları ve yazılı iletişim için lüzumlu olan 100 ana Çince karakterin kullanımı (okuma ve yazma için) öğretilmektedir.[230]

Banja Luka Konfüçyüs Enstitüsünün resmî çevrim içi sayfası oldukça günceldir. Enstitü çalışmalarıyla ilgili en son haberler ayrıntılı bir şekilde sayfada paylaşılmaktadır. Bu kaynaktan edinilen bilgilere göre, Banja Luka Filoloji Fakültesinde 3 Ekim 2022 tarihinde ilk kez bir Sinoloji programı açılmıştır. Bu, dört yıllık bir programıdır ve öğrenciler çağdaş koşullara göre donatılmış bir sınıfta Sırpça, Çince ve İngilizce dersleri görmektedirler. Bu programdan mezun olan gençlere Çin'den burs alma, ülkeyi ziyaret ederek çalışma atölyelerine katılma ve Çin'de lisansüstü eğitim yapma gibi imkânlar sunulmaktadır. Gençlerin bu programdan yararlanabilmeleri için ayrıca Çin kültürü, diplomasi ve ekonomi konularına vâkıf olmaları ve C1 seviyesinde İngilizce bilmeleri beklenmektedir. Bölümdeki öğretim görevlileri; Bosnalı akademisyenler ve Çin'den gelen misafir öğretim üyelerinden oluşmaktadır. Öğrenciler, eğitimlerini tamamladıktan sonra, Mandarin dersleri verebilecek ve tercüme yapabilecek seviyeye gelebilmektedirler.[231]

Saraybosna Üniversitesi bünyesindeki Konfüçyüs Enstitüsü ise 2015 yılında Doğu Saraybosna'da kurulmuştur. Bu kurum aynı zamanda Bosna Hersek'teki ilk Konfüçyüs Enstitüsü olma özelliğine sahiptir. Bu enstitü 2015 yılından günümüze dek Saraybosna'da, Birinci Lise, Üçüncü Lise, Obala Lisesi, Fransız Lisesi, Stari Grad ve Novo Saraybosna'daki Sağlıklı Yaşlanma Merkezleri (Belediye yönetiminde) olmak üzere 9 ayrı kurum ile iş birliği yapmaktadır. Saraybosna Konfüçyüs Enstitüsü, ayrıca Brçko bölgesinde yer alan Omladinski Merkezi'nde ve

[230]Konfucijev İnstitut Univerziteta u Banjoj Luci, Kursevi za zaposlene u Vladi, https://www.ki.unibl.org/copy-of-5-chinese-course-for-govern-1 (Erişim Tarihi: 22.08.2022).

[231] Konfucijev İnstitut Univerziteta u Banjoj Luci, Pocetak nastave na studijskom programu Sinologije, https://www.ki.unibl.org/, (Erişim Tarihi: 19.08.2022).

Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesinde, Çincenin seçmeli ders olarak okutulmasını sağlamıştır.[232]

Saraybosna'daki ikinci yükseköğretim kurumu olan Doğu Saraybosna Üniversitesi ise Felsefe Fakültesi bünyesinde bir Sinoloji Bölümüne sahiptir. Bu bölüm, 2011 yılında söz konusu dönemin Dekanı Prof. Dr. Milenko Pikula'nın girişimleri ve Çin Büyükelçiliğinin destekleriyle kurulmuştur. Günümüzde, söz konusu bölümde doçent olarak çalışan Jelana Vujiçiç çevrim içi olarak gerçekleştirilen mülakatta bu bölüm ve Saraybosna'daki Mandarin eğitimi hakkında aşağıdaki değerlendirmeyi yapmıştır:

> "Sinoloji Bölümü Bosna Hersek'te yaklaşık 150 öğrenciye eğitim vermektedir. Bu bölüm her yıl 30 öğrenci kabul etmektedir. Günümüzde eğitime ara verenler çıkarıldığında bünyemizde toplam 89 öğrenci bulunmaktadır. 2016 yılı itibarıyla yüksek lisans programı başlamış ve 2022'de ise 6 yeni öğrenci bu programa kayıt yaptırmıştır. Son 10 yılda Çin'e toplam olarak 140 burslu öğrenci gönderilmiştir. Bu bölümün tercih edilmesinin en büyük nedeni yeni iş imkânlarına kapı aralamasıdır. Öğrencilerin Sinolojiye kayıt olmalarının temel nedeni Çin'in jeopolitik anlamda güçlü olması ve aynı zamanda Balkanlar'da Çince bilen yetişmiş elemanlara ihtiyaç duyulmasıdır. Bu nedenle buradan mezun olan öğrenciler zaman kaybetmeden iş bulabilmektedirler. Bu durum sadece Bosna Hersek'te değil Sırbistan, Karadağ ve Hırvatistan'da da geçerlidir. Şöyle ki günümüzde, Doğu Saraybosna'da Çince öğrenen öğrencilere büyük talep duyulmaktadır."[233]

Konfüçyüs Enstitüsü düzenlediği kurslarla yıl boyunca her yaş grubundan insanlara dersler vermekle kalmayıp aynı zamanda katılımcıların Çin tarihi, kültürü ve Çin'de yaşanan gelişmeler hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamaktadır. Saraybosna Üniversitesi bünyesinde 5 ila 7 yaş arası çocuklara yönelik Okul Öncesi Çince dil kursu faaliyet göstermektedir. Bu bağlamda haftada bir kez 60 dakikalık dersler yapılmaktadır. Ayrıca, ilk ve ortaokul seviyesindeki çocuklara hitap eden kurslar haftada iki kez gerçekleştirilmektedir. Bu dersler 90 dakika sürmekte, ders kitabı olarak her biri altı kitapçıktan oluşan "Çince Deneyimi" başlıklı bir set

---

[232] Univerzitet u Sarajevu, Najava aktivnosti Konfučijevog instituta Univerziteta u Sarajevu, https://www.unsa.ba/index.php/novosti/najava-aktivnosti-konfucijevog-instituta-univerziteta-u-sarajevu, (Erişim Tarihi: 19.08.2022).

[233] Doğu Saraybosna Üniversitesi Çin Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Elemanı Jelena Vujuçiç ile 16.02.2023 tarihinde çevrim içi olarak gerçekleştirilen mülakat.

kullanılmaktadır. Bu sette her seviye için bir ana ders kitabı, bir çalışma kitabı, bir öğretmen kitabı bulunmakta ve bunlara CD'ler eşlik etmektedir. Ders malzemeleri öğrencilerin gerçek hayatta karşılaşabilecekleri durumlar dikkate alınarak hazırlanmıştır.[234]

Yabancı öğrencileri Çince öğrenmeye teşvik etmek ve onların dil becerilerini geliştirmelerini sağlamak maksadıyla Konfüçyüs Enstitüsü 2008 yılında dünya çapında "*Çince Yaz Kampı Programı"* adı verilen bir uygulama başlatmıştır. Bosna Hersek'teki Konfüçyüs Enstitüleri tarafından takip edilen bu programa göre; enstitünün düzenlediği sınavlara katılan tüm yabancı öğrenciler, aldıkları puanlara göre 14 veya 21 gün süreyle Çin'de gerçekleşen yaz kampına başvurma hakkı kazanmaktadırlar. Ayrıca öğrenciler, Çin'de bir veya iki şehri ziyaret etme, kültürel faaliyetlere katılma ve okullar arası değişim hakkı kazanma şansına sahiptirler. Bu program kapsamında; konaklama, Çin içindeki ulaşım, verilen dil ve kültür kursları ile diğer geziler ücretsizdir. Katılımcılar uçak biletlerini ve vize masraflarını kendileri karşılamakla yükümlüdürler. Ancak küresel salgının başlaması ile birlikte söz konusu tarihe kadar düzenli olarak yapılan bu programlar ileri bir tarihe ertelenmiştir.[235]

3.3.3. Kuzey Makedonya

Çin'in Kuzey Makedonya siyaseti, diğer ülkelerde takip ettiği politikalara kıyasla daha kapsamlıdır. Bu bağlamda dikkate değer bir husus, Makedonya'nın henüz AB üyesi olmaması ve bundan dolayı, özellikle önemli alanlarda katı kurallar koyup Çin'in faaliyetlerini sınırlamaya çalışmamasıdır. Dolayısıyla bu durum Çin'e bu ülkede nüfuzunu güçlendirmek amacıyla uygun şartlar sunmaktadır. Çin, Kovid-19 küresel salgını sırasında Kuzey Makedonya'ya insani yardım ulaştıran ilk ülke olmuştur. Şöyle ki, Çin'in Kuzey Makedonya'da oldukça etkili bir maske ve aşı diplomasisi takip ettiğini söylemek mümkündür.[236] Kuzey Makedonya, Batılı

[234] Univerzitet u Sarajevu, Najava aktivnosti Konfučijevog instituta Univerziteta u Sarajevu.
[235] Univerzitet u Sarajevu, Ljetni kamp kineskog jezika za studente i srednjoškolce, www.old.unsa.ba/s/index.php?option=com_content&task=view&id=3156, (Erişim Tarihi:19.08.2022).
[236] Strategic Analysis Think Tank, China's Influence in the Western Balkans, https://www.strategicanalysis.sk/chinas-influence-in-the-western-balkans/,

üreticilerden aşı almak için mücadele ederken, Çin, devreye girerek bu ülkeye hatırı sayılır miktarda aşı ulaştıran ilk ülke sıfatına sahip olmuştur.[237]

Çin, Kuzey Makedonya ile eğitim ve kültür alanında birçok anlaşma imzalamıştır. Kuzey Makedonya hükûmeti ile Çin Halk Cumhuriyeti hükûmeti arasında imzalanan ilk anlaşma, 1995 yılında Pekin'de akdedilen ve kültür bakanlıkları arasındaki ortak programları düzenleyen bir mukaveledir. Daha sonra 2013 senesinde Ohri Ulusal Üniversitesi Kütüphanesi ve Çin Eğitim Bakanlığına bağlı Hanban arasında ikili bir anlaşma imzalanmıştır. Kuzey Makedonya'nın bu kurumu, gene aynı yıl, Çin Milli Kütüphanesi ile bir iş birliği anlaşması imzalamıştır. Bunu, Eylül 2017'de Çin Kültür Bakanlığının girişimiyle imzalanan bir kültür mutabakat zaptı izlemiştir.[238]

Çin'in Kuzey Makedonya'da izlediği kültür ve dil politikalarının bu çalışmada incelenen diğer ülkelere kıyasla zayıf olduğunu söylemek mümkündür. İki ülke arasında kültürel iş birliği yolunda atılmış en önemli adım 3 Eylül 2013 tarihinde Üsküp'te Kiril ve Metodi Üniversitesi bünyesinde Konfüçyüs Enstitüsünün açılması olmuştur.[239] Enstitü, çeşitli etkinlikler düzenleyerek iki ülke arasındaki kültürel bağların gelişmesine ve Mandarin dilinin bu coğrafyada bir nebze de olsa tanıtılmasına yardımcı olmaktadır. Konfüçyüs Enstitüsünün verdiği bilgilere göre gittikçe daha fazla sayıda Makedonyalı Çince öğrenmek istemektedir. Üsküp Kiril ve Metodi Üniversitesi bünyesindeki kurslara yılda ortalama 200 civarında öğrenci, katılmaktadır.[240]

Konfüçyüs Enstitüsünün Kuzey Makedonya'da sunduğu hizmetler şu şekilde sıralanabilir: Çince kursları, dergiler, gazeteler, sesli kitaplar, filmler, belgeseller ve

---

(Erişim Tarihi: 16.10.2022).

[237] Ana Krstinovska, The Center for European Policy Analysis (CEPA), Chinese Influence in North Macedonia, https://cepa.org/about-cepa/, (Erişim Tarihi: 18.10.2022).

[238] European Council of Foreign Relations, Mapping China's Rise In The Western Balkans North Macedonia, https://ecfr.eu/special/china-balkans/north-macedonia/, (Erişim Tarihi: 12.07.2022).

[239] Confucius Institute, Resmi Sayfa, https://konfucij.ukim.edu.mk/?fbclid=IwAR3IUaP1JwVdm7y55upAC0otLWtIRy3QecWcK9aU9mxDSKkmkD64_4pvQmQ&lang=en, (Erişim Tarihi: 20.10.2021).

[240] Nezavisen.mk,"Učenje kineski, od egzotičnoto, preku potrebata do pristaništeto na vlijanie", Çevrim içi Gazete, https://nezavisen.mk/uchenje-kineski-od-egzotika-preku-potreba-do-porta-za-vlijanie/, (Erişim Tarihi:30.10.2022).

müzik CD'leri ihtiva eden çoklu ortam kütüphanesi ve danışmanlık hizmetleri.[241] Enstitü, çalışmalarını Makedon-Çin ilişkilerinin seyrini olumlu manada değiştiren bir araç olarak görmektedir. Üsküp'teki enstitü, Makedonlara yönelik faaliyetler de yapmaya gayret etmektedir. Burada, Çin kaligrafisi hakkında çevrim içi bir kursa katılmak mümkün olduğu gibi halka açık ve ücretsiz temel seviyede Çince dil kursları da bulunmaktadır. Kursların yaygınlık kazanması için, üniversitedeki Konfüçyüs Enstitüsü binası dışında Üsküp'teki Hükûmet Genel Sekreterliği, Savunma Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Tarım, Orman ve Su İşleri Bakanlığı ve Çevre Bakanlığında da geçici öğretim birimleri oluşturulmuştur. Kuzey Makedonya'da, yaklaşık 100 devlet memuru bu öğretim biriminde Çince öğrenmişlerdir.[242]

Enstitü, Çinceyi farklı yaş gruplarına ulaştırma gayesi kapsamında, 2020 senesinde 18 yaşından küçükler ve büyükler için ayrı birer Çince yaz okulu düzenlemiştir. Toplam beş hafta süren kurslarda ZOOM platformu üzerinden haftada iki gün ve her seferinde ikişer saat olmak üzere toplam yirmi ders gerçekleştirilmiştir. 28 Mayıs 2022 tarihinde ise Çince dil ve kültür yarışması olan Çin Köprüsü düzenlenmiştir. Üsküp'teki Milli Kütüphane'de gerçekleştirilen finale Çin Büyükelçisi Zhang Zuo da katılmıştır. Programda daha sonra gerçekleştirilen yetenek yarışmasında katılımcılar, Çince şarkı söylemekten Çin kaligrafisine, halk danslarından şiir okumaya, resim yapmaktan kâğıt elişine kadar çeşitli alanlarda Çin kültürüne ait faaliyetlerde bulunmuşlardır.[243]

3.3.4. Hırvatistan

Çin'in Hırvatistan'da izlediği kültür politikası, iki ülke arasındaki dostane ilişkiler ekseninde şekillenmiştir. Bu minvalde, 2019 yılı, Çin ile Hırvatistan arasında kültür ve turizm yılı olarak ilan edilmiştir. Hırvat-Çin Kültür ve Turizm Yılı, iki ülke

[241]Institutot Konfucij pri Univerzitetot, Sv. Kiril i Metodij vo Skopje, http://nubsk.edu.mk/uslugi/za-korisnici/institut-konfucij, (Erişim Tarihi: 18.10.2022).

[242] The Confucius Institute at Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Activities, Courses, http://konfucij.ukim.edu.mk/?page_id=2718&lang=en, (Erişim Tarihi: 18.10.2022).

[243] The Confucius Institute at Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, The Confucius Institute at Ss. Cyril and Methodius University successfully held the 2022 "Chinese Bridge" Chinese Proficiency Competition North Macedonia Finals, http://konfucij.ukim.edu.mk/?p=3844&lang=en, (Erişim Tarihi: 18.10.2022).

arasında gerçekleştirilen ilk ortaklaşa proje olma özelliğine sahiptir. Bu özel yıl vesilesiyle gerçekleştirilen törene Hırvatistan Cumhuriyeti Başbakanı Andrej Plenkoviç ve Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Konseyi Başkanı Li Keqiang katılmıştır. Bu teşrifler etkinliğe verilen önemi ortaya koymuştur. Bu kapsamda Pekin'deki Çin Ulusal Müzesi'nden çeşitli kaligrafi eserleri, tablolar, seramikler, yeşim ve bronz objeler içeren kapsamlı bir sergi Hırvatistan'a getirilmiştir. Üç ana bölüme ayrılan sergi sayesinde antik Çin'de seçkin sınıfın sosyal hayatı ve yine aynı dönemde yaşayan Çinli bilim insanlarının faaliyetleri hakkında bilgi verilmek hedeflenmiştir. Hırvatistan'da ilan edilen Çin Kültür ve Turizm Yılı kapsamında, 20 Eylül 2018 tarihinde Dubrovnik'te düzenlenen bakanlar konferansında, Hırvatistan Kültür Bakanı Nina Obuljen Koržinek ile Çin Halk Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanı Luo Shugang birer konuşma yapmışlardır. Bu konuşmalarda bilhassa gerçekleştirilen iş birliğinin önemi ve devamlılığı vurgulanmıştır.[244] Bu girişimin, Hırvatistan'ı, Çin'in Batı Balkanlar siyasetinde diğer ülkelere kıyasla bir adım daha öne çıkardığı söylenebilir. Bu iş birliğinin bir parçası olarak, 2019'un Nisan ve Aralık ayları arasında konserler, sergiler ve çeşitli sanatsal faaliyetleri içeren on beş kültürel etkinlik düzenlenmiştir. Hırvat-Çin Kültür ve Turizm Yılı ile sağlanan başarı, Çin açısından, kültür ve sanat alanında, Yugoslav coğrafyasındaki faaliyetlerin devamlılığı açısından ümit verici olmuştur.[245]

Pekin ve Zagreb, kültür ve eğitim alanlarında iş birliğini sürdürmede kararlıdır. Bu kapsamda, faaliyet gösteren Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi Sinoloji Bölümü'nün yanı sıra, Zagreb Üniversitesi bünyesinde 13 Mayıs 2012 tarihinde bir Konfüçyüs Enstitüsü açılmıştır.[246] Enstitünün tertiplediği kültürel programlar arasında; Çin satrancı, hat sanatı, geleneksel shuimo resmi ve Çin

---

[244] Republika Hrvatska, Ministarstvo kulture i medija, Resmi Sayfası, Godina kulture i turizma između Hrvatske i Kine, https://min-kulture.gov.hr/vijesti-8/godina-kulture-i-turizma-izmedju-hrvatske-i-kine/16820, (Erişim Tarihi: 12.08.2022).

[245] Forum für Mittelost und Südosteuropa, China in the Balkans-Part 2 Croatia, https://www.fomoso.org/en/mosopedia/background-knowledge/china-in-the-balkans-part-2-croatia/, (Erişim Tarihi: 15.10.2021).

[246] Tportalhr.com,"Zagreb Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü resmi olarak açıldı", Çevrim içi Gazete, https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/svecano-otvoren-konfucijev-institut-sveucilista-u-zagrebu-20120513, (Erişim Tarihi: 16.10.2021).

mutfağı eğitimleri yer almıştır. Bunlara ek olarak Konfüçyüs Enstitüsü, Hırvat girişimcilere Çin'i, Çin toplumunu ve kurumlarını daha iyi tanıtabilmek maksadıyla özel dersler, çalıştaylar, seminerler ve iş kültürü üzerine bir dizi özel eğitim programları sunmaktadır. Bu kapsamda Şanghay Uluslararası Ticaret Enstitüsü ve Hırvat Ticaret Odası temsilcilerinin de desteğiyle Zagreb Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü gerekli eğitimleri hazırlamaktadır. Zagreb'teki enstitü yönetim kuruluna iş adamları da dahil edilmiştir. Burada amaç kültürü ekonomik ilişkileri geliştiren önemli bir araç olarak öne çıkarmaktır. Enstitü, söz konusu özelliği ile Londra, Kopenhag, Lübliyana ve Atina ile birlikte Avrupa'daki beş enstitü arasında öne çıkmaktadır.[247] Ayrıca, Temmuz 2018'de Çin Halk Cumhuriyeti Eğitim Bakanlığı ile Hırvatistan Cumhuriyeti Bilim ve Eğitim Bakanlığı arasında 2018-2022 dönemi için eğitim alanında iş birliği programı başlıklı bir mutabakat zaptı imzalanmıştır.[248]

Çin ve Hırvatistan arasında Kültür ve Eğitim İş birliği Anlaşması'na ilk kez Mart 1993'te hayatiyet kazandırılmıştır. Bunu takip eden zaman zarfında 2013 yılının sonuna kadar, kültürel ilişkilere dair toplam altı anlaşma daha imzalanmıştır.[249] İlişkilerin seyri belli bir nüfus hareketliliğini de beraberinde getirmiştir. Günümüzde Hırvatistan'da yaklaşık 600 Çinli yaşamaktadır. Söz konusu Çinliler aşağıdaki dernekler altında bir araya gelmektedirler: Hırvat Çin Derneği, Hırvatistan ve Çin'in Barışçıl Yeniden Birleşmesini Destekleme Derneği, Hırvat Çin Kültürel, Bilimsel ve Ekonomik İş birliği Dostluk Derneği ile Hırvat-Çin Kültür Merkezi. Bunlardan Hırvat Çin Kültürel, Bilimsel ve Ekonomik İş birliği Dostluk Derneği, 2018 yılında Hırvat ve Çinli iş adamları, bilim adamları ve kültür gönüllüleri tarafından Zagreb'de kurulmuştur. Bu dernek günümüze dek Hırvatistan'da düzenlenen en büyük etkinliği gerçekleştirmiştir. 2018'de Zagreb'te bulunan Diamond Palace Casino'da Çin Yeni Yılı kutlanmıştır. 500'den fazla katılımcının ağırlandığı bu törende Zagreb'te bulunan Çin restoranı Mr. Chen'den

[247] Poslovni.hr, "Znate li za ovaj znak 您好? Čita se 'nin hao' i mogao bi vam osigurati unosne poslove s Kinezima", Çevrim içi Gazete, https://www.poslovni.hr/vijesti/znate-li-za-ovaj-znak-cita-se-nin-hao-i-mogao-bi-vam-osigurati-unosne-poslove-s-kinezima-197301, (Erişim Tarihi: 16.10.2021).
[248]Embassy of People's Republic of China in the Republic of Croatia, Education Exchange, http://hr.china-embassy.gov.cn/eng/zkgx/jyjl/, (Erişim Tarihi: 18.08.2022).
[249]Embassy of People's Republic of China in the Republic of Croatia, Cultural Exchange, http://hr.china-embassy.gov.cn/eng/zkgx/whjl/, (Erişim Tarihi: 18.08.2022).

sağlanan yemekler servis edilmiştir.[250] Yeni yıl kutlamalarından başka, 26 Kasım 2020 tarihinde ise aynı dernek tarafından, Çin Seddi Medya Festivali düzenlenmiştir.[251]

Hırvatistan'da faaliyet gösteren en önemli Çinli kuruluş, Hırvatistan Cumhuriyeti ve Çin Halk Cumhuriyeti arasında diplomatik ilişkilerin tesisinin 20'nci yıl dönümü kutlamaları vesilesiyle, 13 Mayıs 2012 tarihinde resmî açılışı yapılan Zagreb Konfüçyüs Enstitüsü'dür. Enstitü, Zagreb Üniversitesi ile Şanghay Uluslararası İşletme ve Ekonomi Üniversitesi iş birliğinde kurulmuştur. Enstitünün hedefleri arasında, Zagreb Üniversitesi Sinoloji Bölümü'nün etkinliğinin artırılması ve bölümde verilen eğitimin desteklenmesi yer almaktadır.[252]

Zagreb Üniversitesi öğrencileri başta olmak üzere şehirdeki tüm öğrenciler ve yetişkinler için Mandarin kurslarına kayıt olmanın tek şartı ileri düzeyde İngilizce bilme zorunluluğudur. Yetişkinlere hitap eden kurslar, Avrupa Ortak Dil Referans Çerçevesi kurallarına uygun biçimde yürütülmektedir. A1 seviyesi; A1.1 (70 saat) ve A1.2 (70 saat) olmak üzere iki modüle ayrılmaktadır. Benzer şekilde A2 derecesi de; A2.1 (70 saat) ve A2.2 (70 saat) şeklinde iki modülden oluşmaktadır. Kursta okutulan B1 seviyesi ise kendi içinde dört modüle ayrılmaktadır. Bunlar, B1.1 (70 saat), B1.2 (70 saat), B1.3 (70 saat) ve B1.4 (70 saat) şeklinde tasarlanmıştır. Bu eğitim dört yarıyıl boyunca toplam 280 ders saati sürmektedir. Enstitü 2021 yılı itibarıyla stratejik hedefini turizm, tasarım endüstrisi ve dijital alanlara yöneltmiştir. Günümüzde Konfüçyüs Enstitüsünde 18 Çinli profesör çalışımakta ve yılda 5.564 saatlik bir Mandarin dersi düzenlenmektedir. Programlar, Hırvatistan Cumhuriyeti'ndeki üç üniversitede; ilkokul öğrencilerine, lise öğrencilerine, yaşam boyu eğitim programları kapsamında yetişkinlere ve özel amaçlı eğitimler kapsamında ise profesyonellere yönelik olarak hazırlanmaktadır. Söz konusu

[250]Hrvatsko Kinesko Drustvo Prijateljstva (HKDP), Proslava Kineske Nove godine, https://ccfs.hr/gva_event/proslava-kineske-nove-godine/, (Erişim Tarihi: 12.08.2022).
[251] Hrvatsko Kinesko Drustvo Prijateljstva, Proslava Great Wall Media Festival, https://ccfs.hr/gva_event/great-wall-media-festival/, (Erişim Tarihi: 12.08.2022).
[252] Konfüçyüs Enstitüsü, Zagreb Konfüçyüs Enstitüsü Resmi Sayfası, https://www.ki.unizg.hr/o-nama/, (Erişim Tarihi: 19.08.2022).

programların sonuncusu, standart Mandarin programına ek olarak, iş hayatına ve turizm çalışanlarına hitap edecek biçimde yapılmıştır.[253]

Enstitü, dil programlarına ek olarak, Çin aşçılığı, Taijiquan, Çin satrancı, weiqi[254], Çin resmi ve kaligrafi kursları ile çeşitli kültürel etkinlikler de düzenlemektedir. Bu kapsamda üç saatlik bir Çin yemeği atölyesinde katılımcılara önceden belirlenmiş olan geleneksel bir Çin yemeği hazırlama eğitimi verilmektedir. Çeşitli konularda gerçekleştirilen çalıştaylar, Konfüçyüs Enstitüsünün diğer önemli etkinlikleri arasındadır. Enstitüde görev yapan profesörler tarafından düzenlenen bu faaliyetler Çin kültürünü tanımak isteyen kimseler tarafından takip edilmektedir. Enstitü bünyesinde lise öğrencileri için Çince dil becerilerini ölçen çevrim içi bir yarışma düzenlenmiştir. Bu minvalde son yarışma 18 Haziran 2022 tarihinde yapılmıştır. Hırvatistan'daki Çin Büyükelçiliğinin himayesinde gerçekleştirilen yarışmada Hırvatistan finallerini kazanan kişi kıta genelinde düzenlenen büyük finale katılmaya ve orada Avrupa'nın en iyi adayları ile yarışmaya hak kazanmıştır.[255] Lise öğrencileri için düzenlenen bu yarışmanın yanı sıra üniversite öğrencilerine hitap eden bir bilgi yarışması da mevcuttur. Küresel çapta düzenlenen yarışmanın tertipleyicisi Pekin'de bulunan Dil Eğitimi ve İşbirliği Merkezi'dir. Söz konusu kurum ayrıca bu yarışmaların katılımcılarını değerlendirmek ve sonuçlarını ilan etmekle yükümlüdür.

3.3.5. Karadağ

Çin ve Karadağ, kültürel yapı, yönetim biçimi, ve sosyolojik açılardan birbirinden oldukça farklıdır. Ancak iki ülke arasında diplomatik ilişkilerin kurulması ile birlikte başlayan ve zaman içerisinde gelişen iş birliği sonucunda, söz

---

[253]Univerzitet u Zagrebu, Sveučılišnı Centar za Kıneskı Jezık, Kulturu i Poslovanje, https://www.ki.unizg.hr/kineski-jezik-za-studente/, (Erişim Tarihi: 17.08.2022).

[254] Weiqi oyunu (围棋; kelimenin tam anlamıyla, kuşatma oyunu) 4000 yıl önce Çin'de ortaya çıkmıştır. Oyun, sözlü gelenekte aktarıldığına göre, Çin İmparatoru Yao (MÖ 2337-2258) tarafından oğluna karar verme becerilerini geliştirmeyi öğretmek için icat edilmiştir. Oyunun kuralları tarih boyunca neredeyse hiç değişmemiştir. Sürekli var olmasının sırrı, oyun içindeki karmaşık yapıların ve karşılıklı ilişkilerin çok kolay bir şekilde inşa edilmesini sağlayan basit kurallardadır. Beyaz ve siyah taşlar ile oynanan Weiqi, yatay ve dikey çizgilerle düzenli olarak bölünmüş bir yüzey üzerinde gerçekleşmektedir. Zagreb'deki Konfüçyüs Enstitüsünde, Cuma günleri 17:00 ila 19:00 saatleri arasında yararlanılabilen ücretsiz bir weiqi oyun odası bulunmaktadır.

[255] Konfüçyüs Enstitüsü, Zagreb Konfüçyüs Enstitüsü Resmi Sayfası, https://www.ki.unizg.hr/kineski-most-2022/, (Erişim Tarihi: 19.08.2022).

konusu farklılıklar önemsizleşmiştir. Diplomatik yakınlığın yanı sıra, Çin ve Karadağ'ın ekonomi, kültür, eğitim, bilim, teknoloji ve sağlıktan sorumlu bakanlıkları günümüze dek birçok anlaşma hayata geçirmişlerdir. İki ülke parlamentoları arasında ekonomik ve ticari ortaklıkları düzenleyen bir Karma Komisyon bulunmaktadır. Benzer bir durum, bilimsel ve teknolojik iş birliği alanında imzalanan "*Karşılıklı Değişim ve İşbirliği"* ile "*Kültür ve Eğitimde İşbirliği Anlaşmaları"* mucibince ete kemiğe bürünmüştür. Karadağ'ın yakın gelecekte Avrupa Birliği'ne katılma ihtimali düşünüldüğünde, Çin'in söz konusu ülkeye verdiği önem kendiliğinden anlaşılmaktadır. Bu minvalde, Çin nezdinde Karadağ'ın muhtemel AB üyeliği, Pekin ve Brüksel arasındaki mevcut iş birliğinin ilerlemesine katkı sunabilecek bir husus olarak değerlendirilmektedir.[256]

Karadağ ve Çin Halk Cumhuriyeti, kültür alanında çok başarılı bir iş birliği yürütmektedirler. Her iki ülkenin kültür bakanlıkları arasında 2017 yılında imzalanan "*Kültürel İşbirliğine İlişkin Huangzhou Deklarasyonu"* başlıklı belgeye binaen, 2017-2020 döneminde uygulanmak üzere Kültür Alanında İşbirliği Yürütme Programı hazırlanmış ve bu çerçevede ortak faaliyetler yürütülmüştür.[257] Bu anlaşmanın somut çıktıları, özellikle yükseköğretim kurumları arasında yapılan ortak faaliyetlerde kendisini göstermiştir. Söz konusu faaliyetler anlaşmanın bittiği tarih olan 2020 senesinden sonra da devam ettirilmiştir. Örneğin, Podgoritsa Üniversitesi ile Çin'deki taşra üniversiteleri arasında öğrenci ve öğretim görevlisi değişimi ve ortak akademik araştırmaların desteklenmesi üzerine kapsamlı bir akademik iş birliği anlaşması imzalanmıştır.[258] Bu minvalde gerçekleştirilen faaliyetlerin en somut örneklerinden biri de 2017'den bu yana Pekin'deki Beijing Union Üniversitesi ve Donja Gorica Üniversitesi arasında yürütülen akademik iş

[256]Ambasada Narodne Republike Kine u Crnoj Gori, Intervju Ambasadora Liu Đin za portal Analitika, http://me.china-embassy.gov.cn/mon/tpxw/202109/t20210909_9900237.htm, (Erişim Tarihi: 12.11.2022).

[257]Vlada Crne Gore, Resmi Sayfa, Ministar kulture Aleksandar Bogdanović sastao se na Cetinju sa delegacijom Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i zdravlje Svekineskog narodnog kongresa Narodne Republike Kine, https://www.gov.me/clanak/193602--ministar-kulture-aleksandar-bogdanovic-sastao-se-na-cetinju-sa-delegacijom-odbora-za-prosvjetu-nauku-kulturu-i-zdravlje-svekines, (Erişim Tarihi: 10.11.2022).

[258]Univerzitet Crne Gore, Konfucije İnstitut, https://www.ucg.ac.me/rektorat/konfucije, (Erişim Tarihi: 16.10.2021).

birliğidir. Son anılan yükseköğretim kurumu aynı zamanda Pekin'de bulunan Çin Bilimler Akademisi ve Çin Sosyal Bilimler Akademisi'ne üye olmuştur. Bu bağlamda geliştirilen iş birliğinin somut bir çıktısı olarak 2022 yılında, Donja Gorica Üniversitesinde, Çin'in bağımsızlık günü olan 4 Ekim kutlanmıştır. Kültür ve Turizm Fakültesindeki "Konfüçyüs Turizm Sınıfı" ve "Çin Etüdleri Çalışma Programı" ortaklaşa "Çin Günü" adlı bir etkinlik düzenlemiştir. Buna benzer biçimde Çin'in geleneksel etkinlikleri içinde yer alan "Güz Ortası Festivali" ve "Çifte Dokuz Festivali" de kutlanmaktadır. Festival etkinlikleri sekiz atölye şeklinde tertiplenmiştir. Bunlar; kâğıt kesme becerileri, kaligrafi, Çin düğümü, opera maskeleri, weiqi, Çin yemek çubukları, Çin çay seremonisi ve Çin yemeğidir. Kutlamaların sonunda ise Çince kitaplar, sanat çalışmaları ve geleneksel Çin kıyafetlerinin yer aldığı bir sergi düzenlenmiştir.[259]

Çin'in Karadağ'da faaliyet gösteren en önemli kurumu hiç kuşkusuz Şubat 2015 tarihinde faaliyete sokulan Konfüçyüs Enstitüsü'dür. Karadağ Üniversitesinde yer alan bu kurumun amacı; Çin kültürünü ve dilini tanıtmak, Karadağ vatandaşlarının Çin'i daha iyi tanımalarını sağlamak, ülkede Çin dili ve kültürü ile ilgilenen kişi ve kurumları birbirine bağlamaktır. Bu kapsamda gerçekleştirilen faaliyetlerin en önemlisi, Karadağlıların Çince öğrenme, Çin kültürünü anlama ve mesleki faaliyetlerine yönelik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla dil kursları açmaktır. Bu kapsamda, 1 Kasım 2019 tarihinde Konfüçyüs Enstitüsü Genel Merkezi, Donja Goritsa Üniversitesinde bağımsız bir Konfüçyüs sınıfının açılması için onay vermiştir.[260] Bu kurs kapsamında, kurların üç ay sürmesi, derslerin hafta içi belirlenen iki gün öğleden sonra birer buçuk saat süreyle yapılması ve ders kitaplarının öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılması kararlaştırılmıştır. Çince dersleri için Karadağ Üniversitesinin rektörlük binasında, enstitünün en modern dil laboratuvarından birinin de yer aldığı bir sınıf tahsis edilmiştir. Bu sınıfta yapılan dersler Çin'den gelen okutmanlar tarafından yürütülmektedir. Kurslarda Hanban

[259] Croatian,(CRJ), "Dan državnosti Kine obilježen i na UDG-u", Çevrim içi Gazete, https://croatian.cri.cn/2022/10/11/ARTIva1xCGFJqZmCautBNRTK221011.shtml, (Erişim Tarihi: 09.11.2022).

[260] Univerzitet Donja Gorica (UDG), Konfucije ucionica, https://www.udg.edu.me/cfl/konfucije-ucionica.php, (Erişim Tarihi: 15.11.2022).

tarafından sağlanan ders kitapları okutulmaktadır. Çince yeterlik sınavları Podgoritsa Üniversitesinde yapılmaktadır. Buna göre, kursun sonunda, katılımcılar bir sınava girmekte ve Karadağ Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsünden, Çince bildiklerini doğrulayan bir sertifika almaktalardır. Kursta; başlangıç, orta ve ileri düzeylerde dersler verilmektedir. Bunların dışında, iş maksadıyla Mandarin öğrenmek zorunda olanlara yönelik ya da turizm sektörü için Çince dil ve kültür kursları düzenlenmektedir. Fakat bu kurslar düzenli olarak verilmemekte daha ziyade enstitüye iletilen talepler doğrultusunda katılımcıların ihtiyaçlarına göre tasarlanmakta ve uygulanmaktadır. Podgoritsa'daki Konfüçyüs Enstitüsü, Çince kurslarının ücretlerini düşük tutmak için özel gayret sarfetmektedir. Ayrıca, öğrencilere özel indirim yapılmaktadır. Üç aylık bir kursun ücreti; öğrenciler için 80, diğer katılımcılar için 100 avro olarak belirlenmiştir.[261]

Hanban, ayrıca, Konfüçyüs Enstitüsünün yabancı ülkelerdeki gelişimini desteklemek amacıyla, Çin'deki üniversitelerde Çince eğitimi alan yahut almayı planlayan yabancı uyruklu öğrencilere ve eğitmenlere maddi destek sağlamak üzere "Konfüçyüs Enstitüsü Bursu" adlı bir program başlatmıştır. Bu kurslar altı kategoride verilmektedir. Enstitü ayrıca, her yıl Çin'de 20 kişilik bir yaz kampı düzenlemektedir. Bu vesileyle öğrenciler yaz tatilinde Çin kültürünü inceleme ve tarihi yerleri ziyaret etme fırsatı bulmaktadırlar.[262]

Şubat 2022 itibarıyla Karadağ Üniversitesinde yer alan Konfüçyüs Enstitüsü yedinci yaşını tamamlamıştır. Enstitü Müdüresi Chunxia Lou, bu vesileyle düzenlenen törende, söz konusu tarihe kadar Karadağ'da 1000'den fazla öğrencinin Çince öğrendiğini söylemiştir. Öğrencilerden 15'inin tüm kur seviyelerini başarıyla tamamladığını dile getiren müdire, Çincenin zor bir dil olduğu göz önünde bulundurulduğunda bunun kayda değer bir başarıya tekabül ettiğini vurgulamıştır.[263]

---

[261] Univerzitet Crne Gore, Resmi Sayfa, Kurs kineskog jezika, https://www.ucg.ac.me/objava/blog/19378/objava/5522-kurs-kineskog-jezika, (Erişim Tarihi: 12.11.2022).

[262] Univerzitet Crne Gore, Resmi Sayfa, Stipendije, https://www.ucg.ac.me/objava/blog/19378/objava/5512-stipendije, (Erişim Tarihi:12.11.2022).

[263] Pobjeda.me, "Pet godina Konfucije Instituta u Crnoj Gori: Učenje kineskog jezika kao put do sigurne budućnosti", Çevrim içi Gazete, https://www.pobjeda.me/clanak/pet-godina-konfucije-

Karadağ Üniversitesinde faaliyet gösteren Konfüçyüs Enstitüsü, iyi seviyede bir donanıma sahiptir. Özellikle dil kursları ve düzenlenen atölye çalışmalarında kullanılan malzemeler arasında; Çin dili ve kültürü hakkında 2.000'den fazla kitap (klasik ve çağdaş Çin Edebiyatı, Çin tarihi, felsefesi, sanatı, mimarisi, Çin'e yapılmış önemli gezileri içeren seyahatnameler, ders kitapları, dilbilgisi kitapları ve sözlükler), Çin'de yayımlanan süreli yayınlar (ekonomi, moda, spor vb. alanlarda güncel yayınlar), Çin çağdaş, klasik ve halk müziğinin geniş bir seçkisini sunan dijital arşiv kaydı ve yüzlerce belgesel ve uzun metrajlı film bulunmaktadır.[264]

Bu araştırma kapsamında Podgoritsa Konfüçyüs Enstitüsü müdürü Profesör Gao Qinglong ile 21 Mart 2023 tarihinde yazılı olarak bir görüşme yapılmıştır. Her ne kadar nicel veriler kapsamında yeterli olamayan cevaplar alınmışsa da; görüşme güncel durumun ortaya koyulması açısından önem taşımaktadır. Buna göre, Mart 2023 itibarıyla 144 öğrencinin Çince kurslarına katıldığı söylenmiştir. Hâlihazırda okutulan en yüksek seviyenin HSK5 olduğu ve bunun orta seviyeye denk geldiği, öğrencilerden herhangi bir ücret alınmadığı, öğrencilik bağı olmayan yetişkinlerden ise kur başına 50 avro ücret talep edildiği ifade edilmiştir. Ayrıca enstitü bünyesindeki öğretimin çoğunlukla Çince ve İngilizcenin bir karışımı biçiminde ilerlediği bilgisi paylaşılmıştır. Küresel salgın nedeniyle öğrenci sayısında keskin bir düşüş gözlemlendiğini söyleyen Gao Qinglong, çevrim içi eğitimin etkin olmadığını dolayısıyla 2023 yılı ile birlikte kursiyerlerin Çin'de dersler görecekleri birer yaz ve kış kampları başlatacaklarını sözlerine eklemiştir. Ortak çalışmalar konusuna da değinen Müdür, Podgoritsa Üniversitesinin haricinde Donja Gorica Üniversitesi ile de iş birliklerinin bulunduğunu ifade etmiştir. Bu öğretim kurumunda Pekin Birlik Üniversitesi ile iş birliği yapan bir Konfüçyüs sınıfı bulunmaktadır.[265]

Çin'in dil ve kültür alanındaki etkisi, sadece başkent Podgoritsa'da değil, Kotor gibi diğer şehirlerde de görülmektedir. Bu bağlamda Kotor'da sinolojiyi

---

instituta-u-crnoj-gori-ucenje-kineskog-jezika-kao-put-do-sigurne-buducnosti, (Erişim Tarihi: 14.11.2022).

[264] Univerzitet U Crnoj Gori, Kineski ugao, https://www.ucg.ac.me/objava/blog/19378/objava/5581-kineski-ugao, (Erişim Tarihi: 13.11.2022).

[265] Podgoritsa Konfüçyüs Enstitüsü Müdürü Gao Qinglong ile 21 Mart 2023 tarihinde gerçekleştirilen yazılı mülakat.

tanıtmayı ve Karadağ ile Çin arasındaki dostane ilişkileri geliştirmeyi teşvik etmek amacıyla bir *Sinoloji Tanıtma Derneği* kurulmuştur.[266] Bu dernekte, bir yandan Çince yaratıcı ve eğlenceli bir şekilde öğretilirken diğer yandan katılımcılar Çin'i tanımaya, bu ülkenin kültürüne ısınmaya ve Çin kültürünü öğrenmeye gayret etmektedirler. Kurslar günümüze dek Kotor sakinleri tarafından yoğun bir ilgi ile karşılanmıştır. Derneğin faaliyetleri; yuvarlak masa toplantıları, atölye çalışmaları, sergiler, konferanslar, çalışma gezileri ve tartışmalar gibi etkinliklere odaklanmaktadır.[267] Çocuklara, lise öğrencilerine ve yetişkinlere yönelik kurslar tertipleyen dernek, Google Meet ve Zoom uygulamaları üzerinden çevrim içi kurslar ve toplantılar da düzenlemektedir. Dernek 20 Nisan 2022 tarihinde kendi mekânında Çince günü adı verilen bir etkinlik tertiplemiştir. Kutlamanın özel konuğu, Kotor'un kardeş şehri Xi'an'dan gelmiş olan Mandarin öğretmeni Wang Xiaoyu olmuştur. Misafir öğretmen, bu kutlama esnasında, kelimelerin telaffuzları üzerine bir ders verdikten sonra katılımcıların sorularını yanıtlamış ve soru soranların isimlerini Çince karakterlerle yazmıştır.[268]

Karadağ'da Çin dili ve kültürünün tanıtılmasında Pekin'in oldukça faal bir rol oynadığı söylenebilir. Bu durum ülkenin, Karadağ'da hayata geçirdiği ve gerçekleştirmeyi planladığı büyük yatırımlar düşünüldüğünde hiç de şaşırtıcı değildir. Kültür alanında atılan adımların ekonomi ve siyasi alan ile tamamlanmasının en güzel örneklerinden birisi Karadağ'dır. Bu kapsamda Nikola Djurkoviç Kotor Kültür Merkezi, Kotor Şehir Kütüphanesi ve Kotor Sinoloji Tanıtma Derneği, "*Oyun Yoluyla Çince"* başlıklı ortak bir proje düzenlemişlerdir. Oyun Yoluyla Çince atölyelerinin amacı, dil becerilerini ölçme, değerlendirme ve sertifikalandırma değil; özellikle ilkokul öğrencilerinin ikinci yabancı dil olarak Çince'yi tercih etmelerine vesile olmaktır. Derneğin çevrim içi sayfasında ilân edildiği üzere, izlenen yöntemden murat edilen şey Çin dili ve kültürü dünyasına

[266] Sinology-Kotor, Udruženje za promociju sinologije Kotor ~ jezik, kultura, pomorstvo, https://www.sinology-kotor.com/, (Erişim Tarihi: 13.11.2022).

[267] Sinology-Kotor, Udruženje za promociju sinologije Kotor jezik, kultura, pomorstvo, https://www.sinology-kotor.com/, (Erişim Tarihi: 13.11.2022).

[268] Boka News, "U Kotoru obilježen Međunarodni dan kineskog jezika", Çevrim içi Gazete, https://bokanews.me/u-kotoru-obiljezen-medunarodni-dan-kineskog-jezika/, (Erişim Tarihi. 09.11.2022).

herhangi bir sınırlama ve ölçme baskısı olmaksızın girmek ve Çince öğrenmeye dair şüpheleri ortadan kaldırmaktır.

Atölye çalışmalarında, soru-cevap ve konuşma/dinleme alıştırmaları yoluyla iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik bir yol izlenmektedir. Burada amaçlanan şey; öğrenmeyi eğlenceli bir hâle getirme, öğrenilen yeni kelimeleri pekiştirme, sözcük dağarcığını güçlendirme şeklinde sıralanabilir. Ayrıca, dil derslerine çoğunlukla yeni kelimeler içeren basit şarkılar eşlik etmektedir. Atölyenin sonunda Kotor Sinoloji Tanıtma Derneği Başkanı Jelena Stjepçeviç bir konuşma yapmıştır.[269] Söz konusu program çerçevesinde Podgoritsa'da yer alan Unireks Yayınevi'nin kuruluşunun 50'nci yıl dönümünü anma programı da düzenlenmiştir.[270] Bu vesileyle, katılımcılara Karadağ'ın en seçkin siması, aynı zamanda Baş Piskopos, filozof ve yazar olan Petar Petroviç Njegoş'un Dağ Çelengi (*Gorski vijenac*) başlıklı eserinden akılda kalıcı ve ünlü dizelerin yer aldığı iki dilli kitap ayraçları dağıtılmıştır. Aynı zamanda Dağ Çelengi[271] Çince'ye tercüme edilmiş ve bu baskının tanıtımı da gerçekleştirilmiştir. Bu gelişmeler, Çin'in ekonomik, bilimsel ve kültürel iş birliğini önceleyen bir tutum benimsemesi açısından önemlidir.

3.3.6. Slovenya

Çin'in Yugoslavya cumhuriyetleri içerisinde kültür politikaları izlediği diğer bir ülke ise Slovenya'dır. Çin'in Slovenya'daki faaliyetleri, Lübliyana şehrinde açılan Konfüçyüs Enstitüsünü müteakiben önemli bir gelişme kaydetmiştir. Bu enstitünün temel amacı; öğrenciler, toplumun diğer kesimleri ve Çin ile iş yapma niyetine sahip şirketlerden gelen talepler doğrultusunda Çince kursları açmak, Çin kültürünü tanıtmak, iş adamlarını Çin'deki iş birliği fırsatları konusunda

---

[269] Radio Dux.me "Treći ciklus radionice Kineski kroz igru", Çevrim içi Gazete, http://www.radiodux.me/vijesti/drustvo/treci-ciklus-radionice-kineski-kroz-igru?page=1, (Erişim Tarihi. 12.11.2022).

[270] Borba-İnfromativni Portal, "Gorski vijenac preveden i na kineski jezik: Promocija sinologije održava u okviru 'Dana Kine u Kotoru'", Çevrim içi Gazete, https://borba.me/gorski-vijenac-preveden-i-na-kineski-jezik-promocija-sinologije-odrzava-u-okviru-dana-kine-u-kotoru/, (Erşim Tarihi. 15.11.2022).

[271] Orijinal adı Gorski Vijenac olan bu çalışma, Karadağ piskoposu ve devlet adamı olan Petar II Petroviç Njegoş tarafından Viyana'da 1847 yılında kaleme alınmıştır. Eser, XVII. yüzyılın sonunda, tarihi bir manastırda geçmektedir. Daha fazla bilgi edinmek için bk. https://www.njegos.org

bilgilendirmek olarak belirlenmiştir. Lübliyana Konfüçyüs Enstitüsü, dünya genelinde ticareti ve ekonomik ilişkileri teşvik etmek amacıyla kurulmuş birkaç kurumdan bir tanesidir.[272]

27 Mayıs 2010 tarihinde açılmış olan enstitünün ana faaliyet alanı çeşitli seviyelerde düzenlenen dil kurslarıdır. Bu minvalde, enstitünün akademik ortağı, öğretim kadrosunu besleyen Şanghay Uluslararası İşletme ve Ekonomi Üniversitesidir. Lübliyana Üniversitesi Felsefe Fakültesi bünyesindeki Sinoloji Bölümü mezunları da, söz konusu kurslarda Çince dersleri vermektedirler. Enstitü, 40 ve 60 saatlik kurlardan oluşan kurslar sunmaktadır. Diğer şubelerdeki uygulamalara benzer şekilde, eğitim ve öğretimin kalitesini yükseltmek amacıyla, tüm seviyelerde sınıftaki öğrenci sayısına bir üst sınır uygulanmaktadır. 40 saatlik kursların ücreti 150 avrodur. Öğrenciler için indirimli fiyat 70 avroya düşmektedir. 60 saatlik program için ise yetişkin katılımcılardan 180, öğrencilerden ise 100 avro talep edilmektedir.[273]

Konfüçyüs Enstitüsü, eğitim faaliyetlerinin yanında sosyal sorumluluk projelerine de imza atmaktadır. Bu minvaldeki faaliyetlerden bir tanesi, her eğitim-öğretim yılı içerisinde cumartesi günleri gerçekleştirilen ve Slovenya'da yaşayan Çinli çocuklara sunulan Çince kurslarıdır. Bu derslerin başlıca amacı çocukların ana dillerini öğrenmelerine yardımcı olmaktır. Bu sebeple, derslere, ülkedeki Çinliler tarafından oldukça hassasiyetle yaklaşılmaktadır. Lübliyana Konfüçyüs Enstitüsü, söz konusu derslerin yanı sıra, 7-13 yaş arası Sloven çocuklar için her Cumartesi Çince dersleri düzenlemektedir. Müfredat, öğrencilerin Çin kültürünü ve dilini, oyunlarla eğlenerek öğrenebilecekleri yaratıcı atölyelerden oluşmaktadır. Enstitünün bir başka faaliyeti ise Şanghay Uluslararası İşletme ve Ekonomi Üniversitesi ile her yıl düzenlediği *Şangay Yaz Okulu*'dur. Yaz okulu, lise ve üniversite öğrencileri ile hâlihazırda Çince öğrenen tüm yetişkinlerin başvurularına açıktır. Her dönem sınırlı

[272] Konfucijev Institut Ljubljana, O Konfucijevem inštitutu, Resmi Sayfa, https://ki.ef.uni-lj.si/o-nas/organizacija, (Erişim Tarihi: 23.11.2022).

[273] Konfucijev Institut Ljubljana, O Konfucijevem inštitutu, Resmi Sayfa, https://ki.ef.uni-lj.si/o-nas/organizacija, (Erişim Tarihi: 23.11.2022).

sayıda kontenjana sahip olan bu programda öncelik lise öğrencileri ve Lübliyana Konfüçyüs Enstitüsü kursiyerlerine verilmektedir.[274]

Konfüçyüs Enstitüsü kendi bünyesindeki dil kurslarının yanında lise ve üniversitelerde Konfüçyüs sınıfları da açmaktadır. Bu bağlamda, Lübliyana (2012), Koper (2014), Kranj (2015) ve Maribor (2015) gibi şehirlerde söz konusu sınıflar açılmıştır.[275] 17 Kasım 2022 tarihinde Celje kentinde yer alan Celje Lisesi bünyesinde ülkenin beşinci Konfüçyüs sınıfı faaliyetlerine başlamıştır.[276] Sınıfın açılış töreninde, Celje Lisesi öğrencileri gölge oyunu, Guzheng gösterisi ve Çince şarkılardan oluşan bir gösteri sunmuşlardır. Celje'deki Konfüçyüs sınıfının açılışı, Çin ve Slovenya arasında diplomatik ilişkilerin kurulmasının 30'uncu yıldönümüne denk getirilmiştir. Slovenya'da kurulmuş olan bu Konfüçyüs sınıfları, dil kadar kültürle ilgili faaliyetlere de eğilerek başta Çin mutfağı, kaligrafi, kung-fu ve çay sanatı olmak üzere Çin kültürünü yansıtan atölye çalışmaları düzenlemektedirler.

Slovenya'daki Çince eğitiminin bir başka boyutunu ise söz konusu dilin devlet okullarının müfredatına dahil edilmesi oluşturmaktadır. Bu kapsamda seçilen pilot okullarda yapılan uygulamalar başarılı sonuçlar vermiştir. Bu derslerin başlamasında Sloven okullarında Çinceye yönelik artan talepler belirleyici bir rol oynamıştır. Slovenya Eğitim, Bilim ve Spor Bakanlığı ile Primorska Üniversitesinin birlikte yürüttüğü çalışma sonucunda ülke genelinde seçilen ilk ve orta dereceli okullarda okutulması planlanan Çince ders müfredatı 2011 yılında onaylanmıştır. Bu bağlamda, "*Çin Kültürü ve Dili Projesi"* France Prešeren İlköğretim Okulu ve Gorje İlköğretim Okulu'nda 2012/2013 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Proje, Çinceyi ve Çin kültürünü ders dışı etkinliklerle zenginleştiren bir kapsama sahiptir. 2013/2014 eğitim-öğretim yılında ise Lübliyana'daki Trnovo İlkokulu, Koseze İlkokulu ve Tone Čufar İlkokulu söz konusu projeye dâhil

[274] Konfucijev Institut Ljubljana, O Konfucijevem inštitutu, Resmi Sayfa, https://ki.ef.uni-lj.si/o-nas/organizacija, (Erişim Tarihi: 23.11.2022).

[275] EFnet, "Opening of Confucius classroom Kranj and celebration of Chinese New Year", Çevrim içi Gazete, http://efnet.si/en/2015/02/16/opening-of-confucius-classroom-kranj-and-celebration-of-chinese-new-year/, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).

[276] Xinhua, "Confucius Classroom for Chinese language and culture unveiled in Slovenia", Çevrim içi Gazete, https://english.news.cn/20221118/5e348f2e076d4f0eaebf7f41ff6179a9/c.html, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).

edilmişlerdir. Bu okullarda, düzenli olarak atölye çalışmaları ve Çin kültürüne dair sunumlar yapılmıştır.[277]

Slovenya'da Mandarin öğretilen kurumlardan bir diğeri ise Lübliyana Üniversitesi Filoloji Fakültesi bünyesinde faaliyetlerini sürdüren Asya Çalışmaları Bölümüdür. Burada; Japon ve Kore dili ve edebiyatları ile Çin dili ve kültürü üzerine de dersler verilmektedir. Bölümün öğretim elemanlarından Jasna Roşker ve Mateja Petrovçiç, 03 Şubat 2023 tarihinde yöneltilen soruları yazılı olarak yanıtlamışlardır. Buna göre; bölüm bünyesinde sinoloji alt dalında uzmanlaşmak üzere eğitimlerine devam eden toplam 78 öğrenci [Lisans (61), yüksek lisans (11) ve doktora (6)] bulunmaktadır. Akademisyenler, programın tercih edilmesinde iş imkânlarının önemli bir rol oynadığının altını çizmişlerdir. Lübliyana Üniversitesi ve Koper şehrinde bulunan Primorska Üniversitesi Çince öğretilen kurumlar arasında yer almaktadır. Roşker ve Petrovçiç, bunların haricinde Banja Luka ve Zagreb Üniversitelerindeki Sinoloji bölümleri ile iş birliği yaptıklarını ifade etmişlerdir. Ortaklaşa çalışmalar yürütülen diğer kurumlar arasında ise; Doğu Asya Araştırmaları Kütüphanesi, Konfüçyüs Enstitüsü, Dış İlişkiler Bakanlığı, Çin Büyükelçiliği, Sloven Ulusal Araştırma Ajansı, Sloven Bilim ve Sanat Akademisi gibi kurumlar bulunmaktadır.[278]

Slovenya'da, Konfüçyüs Enstitüsü dışında Çince öğretilen kurumlarından bir diğeri ise, Lübliyana Üniversitesi Filoloji Fakültesi bünyesinde bulunmaktadır. Buradaki kurslarda, öğrenciler HSK sınavının birinci, ikinci ve üçüncü seviyelerine hazırlanmaktadırlar. Bu derslerde öğrenciler, günlük konuşma için gerekli beceriler kazanmakta, yaygın kullanılan 80 civarında cümle kalıbını öğrenmekte, 1000 kelimelik bir sözcük dağarcığına ulaşmakta ve Çincenin yazı karakterlerini temel seviyede kullanma becerileri kazanmaya çalışmaktadırlar. Bunlara ek olarak öğrenciler, kısa makaleler yazmayı ve basit sorunlar hakkında Çince tartışmalar

[277] Konu hakkında ayrıntılı bilgi edinmek için bk. Tina İlgo, Facing the Challenges of Teaching Chinese through Confucius Classrooms in Slovenian Schools: Current Situation and Prospects, Ed. Joanna Wardga, Cambridge University Press, 2017, s. 375-390.

[278] Lübliyana Üniversitesi Filoloji Fakültesi Asya Çalışmaları Bölümü Sinoloji Anabilim Dalı Öğretim Elemanları Jasna Roşker ve Mateja Petrovçiç ile 03.02.2023tarihinde gerçekleştirilen yazılı mülakat.

yürütmeyi öğrenmektedirler. Eğitimin diğer bir amacı ise, Çince kavramları ve terimleri kullanma becerileri kazandırmaktır.[279]

Slovenya'da Çince kursları düzenleyen merkezler Konfüçyüs Enstitüsü ve yukarıda sayılan kamu kurumlarından ibaret değildir. Bunlara ek olarak özel eğitim kuruluşlarından da bahsetmek gerekmektedir. Bu kurslar arasında en önemlisi Lübliyana'da bulunan *Jezikovno Mesto* adlı yabancı dil okuludur. Bu kurum, birçok yabancı dilin yanında Mandarin kursu da sunmaktadır. Jezikovno Mesto'nın öğrencilerine sunduğu en büyük kolaylık, Skype üzerinden çevrim içi dersler vermesidir. Kursun sunduğu müfredat, günlük konuşma dilini geliştirmeye odaklanmaktadır. Tonlamalar, fonetik çalışmalar, temel ifadeler (selamlama, tanışma, sayılar gibi), günlük dildeki basit cümleler (otobüs veya tren istasyonları, havaalanı gibi mekânlardaki diyaloglar) bu kapsamda yer almaktadır. Kurs ücretleri ise Konfüçyüs Enstitüsü ile kıyaslandığında daha pahalıdır. 20 saat için 180 avro, 40 saat için 320 avro ve 80 saat için 600 avro talep edilmektedir.[280]

Çince dersleri düzenleyen özel eğitim kurumlarından bir diğeri ise *GEA Koleji'*dir. 1990 yılında kurulan bu kolej, Slovenya'da, girişimcilik ve işletme yönetimine verdiği ağırlık ile tanınan saygın bir kuruluştur. Kolej, öğrencilerini iş dünyasındaki değişime en iyi biçimde hazırlama düşüncesiyle Çince dersleri vermekte ve bu derslerde başarı gösteren talebelerin Şanghay'da bir yaz okuluna katılmalarına imkân sunmaktadır. Okulda, 60 saatlik müfredat Çin'den gelen öğretim elemanlarınca yürütülmektedir. Dersler İngilizce işlenmektedir. Eğitimin sonunda öğrenciler, Şangay'daki yaz okuluna ücretsiz katılabilmek amacıyla bir sınava girmektedirler. Yaz okulu, Lübliyana Konfüçyüs Enstitüsünün girişimiyle imzalanan bir anlaşma uyarınca, projenin paydaşı olan Şanghay Uluslararası İşletme ve Ekonomi Üniversitesi bünyesinde tertiplenmektedir. Yaz okulunda dersler, Çince öğretmenliği bölümlerinden mezun olan öğretim elemanları tarafından İngilizce

[279] Univerza v Ljubljani Filozofska fakulteta, Sodobna kitajščina 1, https://www.ff.uni-lj.si/sodobna-kitajscina-1-0, (Erişim Tarihi: 04.12.2022).
[280] Detaylı bilgi için bk. https://www.jezikovno-mesto.com/onas, (Erişim Tarihi: 01.12.2022).

olarak verilmektedir. Burs kazanamayan öğrenciler için ise eğitimin fiyatı 600 avrodur.[281]

Yukarıda değinildiği üzere Slovenya'daki Konfüçyüs Enstitüsü Çin ve Sloven iş dünyalarını birbirlerine yaklaştırmak amacıyla kurulmuştur. Bu kapsamda Lübliyana Konfüçyüs Enstitüsü şirketlerin yöneticileri ve temsilcilerine hitap eden dil atölyeleri düzenlemektedir. Atölye çalışmaları, başlangıç ve orta olmak üzere iki farklı seviyede yapılmaktadır. Dersler Çinli bir öğretim elemanı tarafından verilmektedir. Buna ek olarak, seminerler vasıtasıyla Çin pazarı hakkında sunumlar gerçekleştirilmektedir. Söz konusu faaliyetlerin hedefi, katılımcıların, eğitimlerinden sonra Çin'i ziyaret ederek bu ülkedeki işlerini geliştirme veya Çinli ortaklar edinmelerini sağlamaktır.[282] Konfüçyüs Enstitüsü ile benzer amaçlar taşıyan bir sivil toplum kuruluşu olan Sloven Çin Dostluk Derneği ise faaliyetlerine 2006 yılında başlamıştır. Bu STK'nın amacı; sanat, üniversite ve sanayi camiaları arasında eş güdümü sağlayarak İpek Yolu'nun yeniden inşasını destekleyen bir üye tabanı oluşturmak şeklinde ifade edilebilir. Dernek, aynı zamanda, üyesi olan bilim insanları ile Kuşak ve Yol Girişimi'ni temsil eden Çinli şirketleri bir araya getiren bir platform işlevi görmektir.[283]

[281] Gea College, Kitajski jezik in kultura, https://gea-college.si/kitajski-jezik-in-kultura/, (Erişim Tarihi: 03.12.2022).
[282] Konfucijev Institut Lübliyana, Aktivnosti Konfucijevega inštituta za podjetja, https://ki.ef.uni-lj.si/ucenje-kitajscine-kitajske-kulture/za-odrasle/poslovni-kitajski-jezik, (Erişim Tarihi: 23.11.2022).
[283] Slovene Chinese Friendship Association, Resmi Sayfa,
http://www.slo-cn.si/, (Erişim Tarihi: 30.11.2022).

4. Rusya'nın Yugoslavya Coğrafyasına Yönelik Politikaları

Çalışmanın bu bölümünde Rusya'nın Yugoslavya coğrafyasına yönelik politikalarına ve bu ülkenin son yıllarda uluslararası alanda etkisini artırmak ve nüfuzunu güçlendirmek için kullanmaya başladığı yumuşak güç araçlarına değinilmektedir. Daha sonra, Rusya'nın yumuşak güç araçları içinde öne çıkan ve Rus dilinin teşviki için faaliyet gösteren Rus Dünyası Vakfı'nın[284] çalışmaları ele alınmaktadır. Çalışmanın bu bölümü, esas olarak, Rusya'nın Yugoslavya cumhuriyetleri ile kültürel ve dilsel ilişkilerine odaklanmaktadır.

4.1. Rusya'nın Politikaları

Rusya'nın Yugoslavya cumhuriyetlerine yönelik politikalarının önemli alt başlıklarından bir tanesi kültür ve dil ile alâkalıdır. Bu bağlamda Rusçanın ve Rus kültürünün etkisi arttırılmaya çalışılmaktadır. Rus kültür politikaları uygulanırken Rus dili ve Rus kültür mirası ustalıkla bir siyaset aracı hâline dönüştürülmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere, oldukça zorlu jeopolitik koşullara sahip olan Batı Balkanlar'da başarılı bir politika takip etmek kolay değildir. Bu minvalde Slavlık bağı Rusya'nın en fazla önem verdiği dayanak noktasıdır.

Bu bölümün devamında Rusya'nın kültür ve dil bağlamındaki yumuşak güç politikalarını tatbik eden kurumlar ele alınmaktadır. Bunların içerisinde en önemlisi Rus Dünyası Vakfı ve ona bağlı olarak çalışan Rus Kültür Merkezleridir. Söz konusu kurumlar; Yugoslavya cumhuriyetlerinde açtıkları dil kursları ve düzenledikleri kültürel faaliyetler üzerinden incelenmektedir. Vakfın etkinlikleri çözümlenirken, Yugoslavya coğrafyasındaki farklı ülkelerde üstlendiği rollere ayrı ayrı yer verilmektedir. Rus Dünyası Vakfı'nın yanı sıra bir medya devi olan Sputnik ve kamu diplomasisi politikalarını temsil eden Rossotrudniçestvo da incelemeye dâhil edilmiştir. Söz konusu Rus kurumlarının Yugoslavya cumhuriyetlerindeki faaliyetlerinin, ne dereceye kadar etkili olduklarını ve faaliyette bulundukları

[284] Rus Dünyası Vakfı'nın amacı Rus dilini bir Rus ulusal mirası ve dünya kültürünün önemli bir bileşeni olarak tanıtmak ve yurt dışında Rusça programlarını desteklemektir, [https://russkiymir.ru/en/fund/index.php, (Erişim Tarihi: 25.10.2021)].

ülkelerde kültürel yaşama nasıl bir katkı sağladıklarını ortaya koymak bu bölümün ana hedefini oluşturmaktadır.

4.1.1. Rusya'nın Balkanlar Politikası

Rusya, kamu diplomasisi bağlamında Rus kültürünü Yugoslavya coğrafyasında tanıtmayı ve yaygınlaştırmayı asli hedef olarak belirlemiştir. Bu bağlamda Balkanlar'da Rus Kültür Günleri düzenlenmektedir. Benzer bir diğer proje ise Sen Petersburg'da kurulan uluslararası tiyatro festivali "*Balkan Theatre Space*'dir". Rusya'nın izlediği kültür politikasının omurgasını Rus Dünyası Vakfı oluşturmaktadır. Rus kültürünün taşıyıcı unsuru olan Rus dilini tanıtmak ve yurt dışında Rusça öğretimini desteklemek amacıyla kurulan bu vakfın günümüzde Balkanlar'da [Bulgaristan (3), Yunanistan (1), Sırbistan (2), Bosna Hersek (12) ve Karadağ (1)] toplam 19 şubesi faaliyet göstermektedir. Rus Dünyası Vakfı, Rus Kültür Merkezleri olarak çalışan Rossotrudnichesstvo'nun[285] (Yurtdışı Vatandaşlar Kurumu) ülke dışındaki resmî temsilcisidir ve dünya çapında 70'ten fazla ülkede faaliyet göstermektedir. Kurumun çalışmaları Rusya Dışişleri Bakanlığı tarafından yakından izlenmektedir. Bu kurum Rus dış politikasının önemli bir bileşenidir.

Rusya ve Balkan ülkeleri arasındaki kültürel ilişkilerde rol oynayan en önemli husus ise Slavlıktır. Bu kapsamda Slav Kültürleri Forumu, 2004 yılında faaliyete geçirilmiş uluslararası bir kurumdur.[286] Forumun kurucu ülkeleri Bulgaristan, Bosna Hersek, Hırvatistan, Kuzey Makedonya, Polonya, Rusya, Slovenya, Sırbistan ve Karadağ'dır. Slav Kültürleri Forumu, Slav ülkeleri arasında kültürlerarası diyalog oluşturmak amacıyla küresel bir platform olarak hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda Slav Film Festivali ve Slav Etnomüzik Konserleri vasıtasıyla Slav kültürünün korunmasına ve tanıtımına katkı sağlanmaya çalışılmaktadır.

---

[285] Rossotrudniçestvo'nun resmî sayfasına göre Bağımsız Devletler Topluluğu, Yurt dışında Yaşayan Vatandaşlar ve Uluslararası İnsani İş birliği Federal Ajansı (Rossotrudniçestvo), 2008 yılında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi uyarınca kurulmuştur. Rossotrudnichestvo, Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak faaliyet göstermektedir (https://www.rs.gov.ru/en/contacts/center, Erişim Tarihi: 25.12.2021).

[286] Elena Eltc, "Balkans and Russian Foreign cultural policy", e-makale, http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2012-12-aaccd/Balkans_and_Russian_Foreign_cultural_policy_-_Prof_Elena_Eltc.pdf, (Erişim Tarihi: 7.12.2021).

Rusya, Balkanlar'da etkinliğini artırmak için çeşitli projelerden istifade etmektedir. Rus Kültürü Günleri adlı etkinlik bu kapsamda dile getirilebilir. Ayrıca Balkanlar'da faaliyet gösteren Rus merkezleri önemli bir rol oynamaktadır. 2009 yılında Bulgaristan'ın Varna kentinde bir Rus merkezi kurulmuştur. Burası aynı zamanda Balkanlar'daki ilk Rus merkezidir. Bulgaristan Eğitim ve Bilim Bakan Yardımcısı Vanâ Dobreva, basın mensuplarına bu merkezin kültürel alışveriş ve Ortodoks birliği açısından çok önemli olduğunu söylemiştir.[287] Dolayısıyla bu durum, dil ve kültür kadar Ortodoks Kilisesi etrafında bir araya gelme fikrinin güçlendirilmesine de hizmet etmektedir. Dini yakınlık ve karşılıklı bağlar, Balkan-Rus kültürel iş birliğinin diğer bir boyutunu göstermektedir. Bu ortak payda, konferanslar ve Uluslararası Ortodoks Milletler Birliği Vakfı'nın faaliyetleri ile güçlendirilmeye çalışılmaktadır. Vakıf, ayrıca her yıl çeşitli başlıklar altında ödüller dağıtarak Ortodoks dünyasını bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. Uluslararası Ortodoks Milletler Birliği Vakfı ödülleri, Doğu Hristiyan geleneği bağlamında, bu inanç sahiplerinin çoğunluğu oluşturduğu ülkeler arasındaki, ekonomik ve siyasi bağların güçlenmesine katkılarından dolayı devlet adamlarına, Ortodoks kiliselerin çeşitli seviyelerdeki temsilcilerine ve kamuya mal olmuş önemli şahsiyetlere verilmektedir. Ortodoksların önemli dini merkezlerinden biri olan Moskova Patrikhanesi'nin lideri Başpiskopos Kirill, aynı zamanda Uluslararası Ortodoks Milletler Birliği Vakfı'nın da yönetim kurulu başkanıdır.[288]

Rusya Federasyonu Kültür Bakanlığı, Sırbistan Cumhuriyeti Kültür ve Enformasyon Bakanlığı ile iş birliğine giderek 22-24 Eylül 2021 tarihleri arasında Belgrad'da *Rusya'nın Manevi Kültür Günleri* adlı bir etkinlik düzenlemiştir.[289] Söz konusu etkinlik Rusya Büyükelçiliği ve Belgrad Rus Evi tarafından desteklenmiştir.

---

[287] Elena Eltc, "Balkans and Russian Foreign cultural policy", s. 1-2.

[288] Mezhdunarodnyy Fond dukhovnogo yedinstva narodov (MFDEN), [Resmi Sayfa, https://www.ifuocn.com/, (Erişim Tarih: 12.10.2022)]. Uluslararası Halkların Manevi Birliği Vakfı (IFDEN), Nisan 1995'te kurulmuştur. Vakfın kurulduğu günden 2008 yılına kadar Mütevelli Heyeti Başkanlığını Moskova Başpiskoposu II. Alexy yürütmüştür. 2021 yılına kadar Ortodoks Halkların Birliği için Uluslararası Kamu Vakfı olan bu kurumun adı söz konusu yılda değiştirilerek günümüzdeki ismini almıştır.

[289] Ruski Dom, Evgenij Pavlov, U Beogradu otvoreni Dani duhovne kulture Rusije u Srbiji, https://ruskidom.rs/sr/2021/09/22/u-beogradu-otvoreni-dani-duhovne-kulture-rusi-e-u-srbi-i/, (Erişim Tarihi: 02.09.2022).

Kültür günleri programında çok sayıda etkinlik yapılmıştır. Bunlar içinde başlıcaları; konserler, sergiler, konferanslar ve yuvarlak masa toplantıları olarak öne çıkmıştır. Repertuarını Rusya'nın güneyi, Ukrayna ve Kuzey Kafkasya'dan derleyen, koreografisi ve yöresel kostümleri ile Kozak kültürünün dans ve şiir zenginliğini yansıtmayı amaçlayan sanat topluluğu *Sloboda Kubanski Kozaka* (Özgür Kuban Kozakları), Belgrad seyircisi tarafından en çok beğenilen gösteri olmuştur. Etkinlikte ayrıca iki milleti Ortodoksluk bağı üzerinden yakınlaştırmak ve Rus kültürünü inanç turizmi bağlamında tanıtmak amacıyla bir konferans düzenlenmiştir.[290] Rusya'daki dini bölgelerin, kültürel ve turistik yerlerin görsellerinin sunulduğu bir stand açılarak, Rus Ortodoks manevi mirası ve Rus kültürünün bir parçası olan dini anıtlar öne çıkarılmaya çalışılmıştır.

Rusya'nın bu coğrafyada etkisini ortaya koyduğu araçlardan bir diğeri ise birçok kültür faaliyetiyle adından söz ettiren Rus Evi'dir. Bu kurum, Rus ve Sırp milletleri arasındaki tarihi olayları öne çıkaran etkinlikler ile her iki toplum arasındaki kültürel bağları kuvvetlendirmeye gayret etmektedir. Bu bağlamda Belgrad'da yer alan Rus Evi ve Besmrtni Puk Vakfı'nın ortak çabasıyla İkinci Dünya Savaşı'nda faşizme karşı kazanılan ortak zaferin 75'inci yıldönümünün kutlanması dile getirilebilir. Belgrad'ın Nazi işgalinden kurtarılması için verilen mücadelede ölen Sırp ve Rus askerlerinin anısına Ekim 2020'de, Belgrad'taki Anıt Mezarlığa sönmeyen ateşin de yer aldığı bir heykel yapılmıştır. Anıtın açılış töreni, Sırbistan Cumhurbaşkanlığı İdaresi, Belgrad'daki Rusya Büyükelçiliği, Uluslararası İşbirliği Ajansı (Rossotrudniçestvo), Rus Tarih Kurumu ile Rusya ve Sırbistan Savunma bakanlıklarının destekleri ile gerçekleştirilmiştir. Buna ek olarak, Eylül 2020'de Bağımsız Devletler Topluluğu, Yurt dışında Yaşayan Vatandaşlar ve Rossotrudniçestvo temsilciliği arasında bir İş birliği Mutabakat Zaptı imzalanmıştır. Bu anlaşmaya göre, karşılıklı iletişim, kültür, medya ve spor alanlarında Sırp-Rus ilişkilerinin geliştirilmesi amaçlanarak gelecekteki proje ve etkinliklerde iş birliği öngörülmüştür. Balkan Trip adlı yeni Sırp televizyon kanalının yayın ağına Rusya'nın turistik yerlerini konu edinen TV programları ile Rus ve Sırp milletleri

[290]Posol'stvo Rossii v Respublike Serbii, Dni rossiyskoy dukhovnoy kul'tury startovali v Serbii, http://www.ambasadarusije.rs/ru/vesti/dni-duhovnoi-kulturi-rossii-v-serbii, (Erişim Tarihi: 02.09.2022).

arasındaki tarihi ilişkileri anlatan film ve belgesellerin eklenmesi kararlaştırılmıştır. Kanalın tüm Balkanlar'da, yaşayan ahali tarafından izlenmesi beklenmektedir. Rossotrudniçestvo ve Rusya Federasyonu Hırvatistan Büyükelçisi, 2019'da Vladimir Spivakov Vakfı ile iş birliğine gitmek suretiyle "21'inci Yüzyılda Entegrasyon" başlıklı bir faaliyet gerçekleştirmiştir. Ayrıca Zadar şehrinde Uluslararası Yaratıcı Çocuklar Festivali düzenlenmiştir. Festivalde, koreografi, tiyatro, şarkı söyleme, güzel ve uygulamalı sanatlar alanlarında yarışmalar yapılmıştır.[291]

4.1.2. Rusya'nın Kültür Politikası

Rusya, dış politikasında kültür ve dile 2007'den itibaren önem vermeye başlamıştır. Rusya'nın yumuşak güç siyaseti Batılı ülkelerinkinden oldukça farklıdır. Rus hükûmeti, yumuşak güce daha pragmatik yaklaşmaktadır. Rusya, hem yakın[292] hem de uzak çevresinde yumuşak güç araçlarını etkin biçimde kullanmaktadır.[293] Rus kültürü, dili ve yakın çevredeki Rus varlığı Rusya'nın yumuşak güç politikaları açısından büyük önem arz etmektedir.[294] Bu araçlar vasıtasıyla uygulanan politikalarda asıl rol Rusçaya düşmektedir. Rusya'nın yumuşak gücünün icra edilmesinde merkezi bir rol oynayan kurum ise "Fond Russki Mir" adı verilen Rus Dünyası Vakfı'dır.[295]

Rus Dünyası Vakfı, bünyesinde ihdas ettiği Rus Evi ve Rusya Kültür Merkezi gibi alt kurumlar vasıtasıyla, faaliyet gösterdiği ülkelerde, Rusça dil kursları, Rus

---

[291]Epi Centar, "Ruski dom i njegova uloga u realizaciji ruskih ciljeva na Balkanu", Çevrim içi Gazete, https://epbih.com/2020/09/23/ruski-dom-i-njegova-uloga-u-realizaciji-ruskih-ciljeva-na-balkanu/, (Erişim Tarihi: 12.09.2022).

[292] Rusya Federasyonu, 1992 yılında Yakın Çevre politikasını uygulamaya koyarak eski Sovyet coğrafyasına olan ilgisinin devam ettiğini ilân etmiştir. 2000 yılına gelindiğinde Rusya Federasyonu dışında yaşayan Rusların ve Rusça konuşanların haklarının korunması ana hedef olarak belirlenmiştir. Rusya, bu politika vasıtasıyla bahsedilen nitelikteki ülkeleri siyasi, askerî ve ekonomik olarak Moskova'ya bağımlı kılmaya çalışmış ve hedefini Bağımsız Devletler Topluluğu'ndaki Rusların haklarını korumak olarak belirlenmiştir. [Bu konu hakkında detaylı bilgi için bk. Murat Saraçlı, "Rusya Federasyonu'nun Yakın Çevre Politikası'nda Dış Rusların Yeri ve Kırım Meselesi", Karadeniz Araştırmaları Dergisi, 2015, Sayı 45, s. 69-88].

[293] Alexander Sergunin, Leonid Karabeshkin, "Understanding Russia's Soft Power Strategy", Politics: 2015 Cilt 35, Sayı 3-4, s. 349.

[294] Vera D. Ageeva,"The Rise and Fall of Russia's Soft Power, Results of the Past Twenty Years", Russia in Global Affairs Journal, Sayı 1, s. 124.

[295]A. L . Andreyev, "Russkiy mir kak faktor rossiyskoy politiki", Mir i politika, 2011, 10 yanvarya. s. 94–102.

edebiyatı, müziği ve sineması başta olmak üzere, zengin Rus kültürünün öğeleriyle bezenmiş faaliyetler düzenlemektedir. Söz konusu politikalar, Sputnik, Rossotrudniçestvo, Slav Kültürleri Forumu ve Aleksander Gorçakov Vakfı gibi kurumlar tarafından da desteklenmektedir. Böylelikle, Rus kültürü aracılığıyla yaratılan sempati, söz konusu ülkelerde Rusya'ya fayda sağlayan bir araca dönüştürülmektedir.

Rusya, gerek Balkanlar'da gerekse dünyanın geri kalanında, kültür dış politikasını, dil ve eğitimle destekleyerek uygulamaya devam etmektedir. Diğer bir deyişle Rusya, mümkün olduğunca fazla etkinlik sağlamak ve kültür politikalarını uygulamak adına yumuşak güç araçlarını kullanmaya ve söz konusu araçları geliştirmeye çalışmaktadır. Bu kapsamda, Rusya'nın yumuşak güç araçları olarak ifade edilebilecek kurumların, Yugoslavya coğrafyasında da önemli roller oynadıklarını söylemek mümkündür. Ancak Rusya, son yıllarda söz konusu coğrafyada hızla mevzi ve güç kaybetmektedir. Bunun nedenlerinin başında Rusya-Ukrayna savaşı ve bilhassa Yugoslavya ülkelerinin Batı Avrupa yanlısı bir siyaset çizgisine kaymaları gelmektedir.

4.2. Rusya'nın Kültür Politikasının Araçları

Rusya, bir dünya gücü olarak imajını sağlamlaştırmak için uluslararası camiada varlığını ve etkinliğini güçlendirmek istemektedir. Ruslar, bu çerçevede kültürlerini teşvik etmek ve Rusçanın yaygınlaşmasını sağlamak amacıyla birçok yumuşak güç aracı ihdas etmiş durumdadırlar. Rusya böylelikle çok kutuplu bir dünyada bir nebze de olsa avantaj sağlamaya çalışmaktadır. Rusya Federasyonu'nun yumuşak güç araçları arasında; *Rossotrudniçestvo*, *Russkiy Mir Vakfı* (Rus Dünyası Vakfı)[296], *Aleksander Gorçakov Vakfı*[297] ve *Sputnik*[298] haber ajansı gibi kuruluşlar bulunmaktadır.

---

[296] Rus Dünyası Vakfı, Rus dilinin Rusya içinde ve dışında - hem dili yeni öğrenenlere hem de zaten Rusça bilenlere ve bu dildeki akıcılıklarını yeniden yakalamak veya sürdürmek isteyenlere - öğretilmesini teşvik etmektedir [Daha fazla bilgi için bk. https://russkiymir.ru/, (Erişim Tarihi: 25.12.2021)].

[297] Vakfın görevi, kamu diplomasisinin gelişimini teşvik etmek ve yurt dışında Rusya için uygun olan kamu, siyasi ve iş ortamının yaratılmasını desteklemektir. Vakfın kuruluş tarihi 2 Şubat 2010'dur. Kamu Diplomasisi Destekleme Fonu tarafından omuz verilen kurum kâr amacı gütmeyen bir

Bu kısımda, Rus kültürünün Batı Balkanlar'da veya Yugoslavya coğrafyasında tanıtımını yapan ve yaygınlaştırılmasına çalışan kurumlar ele alınmaktadır. Bu kurumlar arasında ise; yayın çizgisini Moskova'nın belirlediği ünlü Sputnik, Rossotrudniçestvo ve Rus Dünyası Vakfı yer almaktadır.

4.2.1. Sputnik

Sputnik, bir Rus medya kuruluşu olarak, Rusya'nın dünyadaki olumsuz imajını değiştirmek ve bu ülkeye karşı olumlu bir izlenim meydana getirmek için çalışan yumuşak güç araçlarından biridir.[299] Bu kurum vasıtasıyla Rusya, uluslararası camiada medya alanında etkin bir rol oynamaya çalışmaktadır. Sputnik Medya, Rusça konuşulan bölge ve onun dışında kalan coğrafyalarda faal olarak çalışan ve bu kapsamda sputniknews.com üzerinden 20'den fazla ülkede yayın yapan bir haber ajansı ve radyo kanalıdır. Sputnik, bu faaliyetlerini, çevrim içi sayfalar, geleneksel ve dijital radyo yayıncılığı, mobil uygulamalar ve sosyal medya aracılığıyla sürdürmektedir. Bir haber kanalı olarak 24 saat yayın yapmaktadır. Sputnik, Rus medya grubu Rusya Sevodnja'nın bir alt kuruluşu olarak 10 Kasım 2014 tarihinde hayata geçirilmiştir. Ajans hızlı bir biçimde öncülleri olan RIA Novosti ve 2013 yılında kapatılan Rusya'nın Sesi Radyosu'nun yerini almıştır.[300]

Ajans, uluslararası kamuoyuna yönelik dünya siyaseti ve ekonomisi hakkında haberler yayımlamaktadır. Sputnik'in çevrim içi sayfasına başta İngilizce, Arapça, İspanyolca, İtalyanca, Çince, Lehçe, Portekizce, Sırpça, Türkçe ve Fransızca gibi

---

kuruluştur. (Ustav Fonda podderzhki publichnoy diplomatii imeni A.M. Gorchakova, Vneseny izmeneniya: Prikaz Ministerstva inostrannykh del Rossiyskoy Federatsii, Sayı. 1663, 5 fevralya 2013 goda, s. 2). Vakıf, yurt dışında da kâr amacı gütmeyen kuruluşlar oluşturma, bu tür kuruluşlara katılma ya da destekleme politikası izlemektedir. Vakfın birincil amacı, kamu diplomasisi yoluyla Rus dış politikasına destek sağlamaktır. Her yıl yirmi tematik alanda yaklaşık 250 kadar proje vakıf tarafından desteklenmektedir (Carolina Vendil-Pallin Oxenstierna-Susanne Oxenstierna, Russian Think Tanks and Soft Power, FOI, Auğstos 2017, s. 28). Vakıf, siyaset ve bilim dünyasının önemli temsilcilerini, tanınmış kişileri ve genç uzmanları bir araya getirmekte ve kamu diplomasisinin en acil sorunlarını tartıştırarak Rus dış politikasının ihtiyaçları ve çıkarları doğrultusunda etkin bir şekilde politikalar izlenmesini sağlamaya çalışmaktadır, [Kapsamlı bilgi için bk. https://gorchakovfund.ru/en/, Erişim Tarihi: 03.03.2024].

[298] Ayrıntılı bilgi için bk. https://sputniknews.com/, (Erişim Tarihi: 03.03.2024).

[299] Andis Kudors, "Russian World Russia's Soft Power Approach to Compatriots Policy", Russian Analytical Digest, 2010, Cilt 81, Sayı 10, s. 3-4.

[300] Sputniknews.com, O nama, https://rs.sputniknews.com/docs/o_nama.html, (Erişim Tarihi: 4.02.2022).

diller olmak üzere 30'dan fazla dilde ulaşılabilmektedir. Ajans geçmişte Russia Today medya grubunda olduğu gibi, CNN'e karşı tasarlanmış bir medya kuruluşudur. Dolayısıyla, bu ajansın Rusya'nın Batı karşısında en güçlü propaganda araçlarından biri olduğu söylenebilir.

Batı Balkanlar'da sadece Sırbistan'da doğrudan faaliyet gösteren bu yayın organı söz konusu ülkede Rus etkisinin ana mecralarından biri olarak kabul edilmektedir. Slav dilleri arasındaki yakınlıktan mütevellit Boşnakça, Hırvatça ve Sırpçayı konuşan kitlelere doğrudan ulaşabilme potansiyeline sahiptir.[301] Sputnik'in yayın içeriği yerel medya çalışanları tarafından üretilmektedir.[302] Sputnik, sadece Sırbistan'da günde 50 ila 60 bin kişi tarafından ziyaret edilmekte ve yayımladığı içerikler yerel Sırp haber kanalları tarafından günde ortalama 200 ila 300 kez referans olarak gösterilmektedir.[303]

Dil bilimcilerin ortaya koydukları üzere çağdaş Slav dilleri ortak kökenlere sahiptir. Günümüzde Avrupa'nın doğu ve güneyinde olmak üzere geniş bir sahada yaşayan Slav milletlerinin dilleri MS altıncı ila yedinci yüzyıla kadar tüm Slavların ortak dili olmuş ana Slavcadan gelmektedir. Bu kısa bilgi bile Rusça, Sırpça, Hırvatça ve Boşnakça arasındaki akrabalığı ortaya koymaya yeterlidir.[304] Ayrıca günlük dilde kullanılan birçok sözcük aynı kaynaktan beslenmektedir.[305] Rusça ve diğer Slav dilleri arasındaki benzerlikten Sputnik bağlamında nasıl bir sonuç çıkarılabilir? Sputnik, hiç şüphesiz Rusça ve Sırpça olarak kaleme alınan oldukça akıcı ve edebî bir dille yazılmış makaleler vasıtasıyla Yugoslavya cumhuriyetleriyle Rusya'yı birbirine yakınlaştırmaktadır. Böylelikle, Kiril alfabesiyle kaleme alınan

[301] Sputnik Sırbistan Resmî Sayfası, https://rs.sputniknews.com/, (Erişim Tarihi: 25.12.2021).

[302] Russia's Footprint in the Western Balkan Information Environment, Report Summary, Published by NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2019.

[303] Jutarnji.hr, "Reporteri Globusa u najjačem Ruskom Glasilu na Balkanu Sputnik, Putinova medijska centrala u Srbiji: 'Da, financiraju nas Rusi, plaće stižu iz Moskve'", Çevrim içi Gazete, https://www.jutarnji.hr/globus/svijet/reporteri-globusa-u-najjacem-ruskom-glasilu-na-balkanu-sputnik-putinova-medijska-centrala-u-srbiji-da-financiraju-nas-rusi-place-stizu-iz-moskve-5373991, (Erişim Tarihi:12.02.2022).

[304]Russia Beyond Hrvatski, "Kakve su sličnosti i razlike između ruskog i drugih slavenskih jezika?", Çevrim içi Gazete, https://hr.rbth.com/obrazovanje/89188-ruski-i-drugi-slavenski-jezici, (Erişim Tarihi: 11.09.2022).

[305] BBC na Srpskom, "Jovana Georgievski, Srbija, Rusija i jezik: Slično, pa ni nalik", Çevrim içi Gazete, https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-54292090, (Erişim Tarihi: 11.09.2022).

makaleler ve haber yazıları vesilesiyle Slavlık bağının güçlendirildiği ve bu milletler arasındaki duygusal bir yakınlaşmaya katkı sağlandığı dile getirilebilir.

4.2.2. Rus Dünyası Vakfı

Rusya'nın dil ve kültür politikalarını tatbik ettiği yumuşak güç araçlarından en önemlisi Rus Dünyası (Russkiy Mir) Vakfı'dır. Bu kurum, Dışişleri Bakanlığı ile Eğitim ve Bilim Bakanlığının ortak projesi olarak ortaya çıkmıştır. Kamu ve özel fonlar tarafından da desteklenmektedir. Vakfın Mütevelli Heyeti, Rus akademisyenler, seçkinler ve yüksek bürokratlardan oluşmaktadır. Devlet Başkanı Vladimir Putin Haziran 2007'de, *Rus dilini, bir Rus ulusal mirası olarak sahiplenme ve Rus kültürünü, dünya kültürünün önemli bir parçası olarak tanıtma ve yurt dışında Rusça öğretme programlarını desteklemek* maksadı güden Rus Dünyası Vakfı'nı kuran kararnameyi imzalamıştır.[306]

Russkiy Mir[307] yurt dışında Rus nüfuzunu güçlendirmek ve Ruslara yönelik algıyı; Rus dili, tarihi ve Rus Ortodoks Kilisesi temelinde yapılan çalışmalarla desteklemek maksadıyla kurulmuştur. Bu kurum, Rus bürokrasisi ve Rus Ortodoks Kilisesi tarafından, Batılı değerler yerine Rus dünya görüşünü teşvik etmek amacıyla tasarlanmıştır. Bilindiği üzere Rusların zihniyetinde, bireysel hak ve özgürlükler toplumun çıkarlarından üstün değildir. Yani ikinci plana itilmiştir.[308] Bu görüş, Rusya'yı ülke içinde ve yurt dışında geleneksel/muhafazakar değerlerin savunucusu bir ülke hâline getirirken, vakfın isim seçimi imaj yönetimi açısından da önemli olmuştur.[309]

---

[306] Russkiy Mir (Rus Dünyası) Vakfı Resmi Sayfası, https://russkiymir.ru/en/fund/index.php, (Erişim Tarihi: 13.10.2021).

[307] Mir kelimesi, Slav dillerinde dünya anlamına geldiği gibi barış anlamına da gelmektedir. Vakfın adı Rus Dünyası olarak anlaşılabileceği gibi Rus Barış Vakfı olarak da tercüme edilebilmektedir. Rusların bu eş anlamlılıktan istifade etmeye çalıştıkları söylenebilir.

[308] Orysia Lutsevych, "Agents of the Russian World Proxy Groups in the Contested Neighbourhood", Research Paper, Chatham House, The Royal Institute of International Affairs, Russia and Eurasia Programme April 2016, s. 8.

[309] Ukraine Crisis Media Center, Hybrid Warfare Analytical Group, "Russkiy Mir" as the Kremlin's Quasi-ideology, https://uacrisis.org/en/russkiy-mir-as-the-kremlin-s-quasi-ideology, (Erişim Tarihi: 11.11.2021).

Rusça öğretimine odaklanan vakıf, Rus halkı ile diasporayı birbirine bağlamaya ve onların anavatanları ile olan bağlarını güçlendirmeye hizmet etmektedir. Rus Dünyası Vakfı'nın görevi, Rus dili, kültürü ve mirası aracılığıyla dünyada karşılıklı anlayışı ve barışı teşvik etmek olarak ifade edilmektedir.[310] Vakfın yurt dışındaki en önemli faaliyeti, yabancılara Rusça öğretmektir. Vakıf, ayrıca, Rusya'nın zengin kültürünü, Rus edebiyatını, sinemasını ve müziğini tanıtmak amacıyla festivaller düzenlemektedir. Vakıf, faaliyetleri aracılığıyla ülkenin büyük sanatçıları olan, Peter Çaykovski, Aleksander Puşkin, Lev Tolstoy, Fiyodor Dostoyevski ve başka birçok ismi kültürel programlarla tanıtmaktadır.

Son verilere göre dünya çapında 65 ülkede toplam 171 Rus Kültür Merkezi bulunmaktadır.[311] Rus Dünyası Vakfı'nın ülke dışında açtığı merkezlerin çoğu Ukrayna'da bulunmaktadır. Bu kurum Yugoslavya cumhuriyetlerinde ise, Slovenya (Maribor ve Lübliyana), Bosna Hersek (Banja Luka ve Saraybosna), Karadağ (Podgoritsa), Sırbistan (Belgrad ve Novi Sad), Hırvatistan (Zagreb) ve Kuzey Makedonya (Üsküp) gibi ülkelerde (bk. Tablo 7) faaliyetlerini sürdürmektedir.[312]

Tablo 7: Eski Yugoslavya Ülkelerindeki Rus Dünyası Vakfı Şubeleri

Ülke	Merkezin Açıldığı Şehir	Açılış Yılı
Sırbistan	Belgrad	1933
	Novi Sad	2009
Karadağ	Podgoritsa	2010
Slovenya	Lübliyana	2011
	Maribor	2011

[310] Russkiy Mir (Rus Dünyası) Vakfı Resmî Sayfası, https://russkiymir.ru/en/fund/index.php, (Erişim Tarihi: 13.10.2021).

[311] British Council Culturel Relations Map, Russkiy Mir Foundation, https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/j029_british_council_cultural_relations_map.pdf, (Erişim Tarihi: 13.10.2021).

[312] Kosova'da herhangi bir Rus Dünyası Vakfı şubesinin bulunmamasının nedeni Çin'in gerekçesi ile aynıdır. Rusya da Kosova'yı bağımsız bir devlet olarak kabul etmemektedir. Rusya'nın Kosova'nın bağımsızlığını tanımama nedenleri arasında en önemlisi, Sırp milleti ile sahip olduğu, ortak geçmiş ve Ortodoks mezhebine dayanan dini bağdır. Karadağ'ın NATO'ya katılmasından sonra Sırbistan'ın Avrupa'nın bu bölgesinde geride kalan tek Rus müttefiki olduğu da unutulmaması gereken bir gerçektir. Jeopolitik açıdan, eski Yugoslavya ülkeleri Rusya için oldukça önemlidir. Bu minvalde Sırbistan'ın bölgede Rus siyasetinin temel bir yapıtaşı olduğu ifade edilebilir.

Bosna Hersek	Banja Luka	2012
Kuzey Makedonya	Üsküp	2015
Hırvatistan	Zagreb	2017

Kaynak: Yazar tarafından söz konusu enstitülerin resmî sayfasındaki verilere istinaden oluşturulmuştur.

Yugoslavya cumhuriyetlerinde Rus dili ve kültürünün tanıtımında 2000'li yıllarda Slovenya, Hırvatistan, Bosna Hersek, Karadağ, Sırbistan ve Kuzey Makedonya'da açılan Rus Dünyası şubelerinin önemli bir katkısı olmuştur. Bu bağlamda Nisan 2011'de Slovenya'da hayata geçirilmiş olan Rusya Bilim ve Kültür Merkezi'nin faaliyetleri üzerinde durulabilir. Bu kurum, Rus kültürünün tanıtımının yanında iki ülke arasındaki kültürel iş birliğini teşvik etmektedir.[313] Bu kapsamda, merkez, ikili araştırma ve bilimsel iş birliği projeleri geliştirmektedir. Ayrıca Rusya Federasyonu'ndaki akademi ve üniversitelerde eğitim ve araştırma yapmak isteyen araştırmacılara burs sağlamaktadır. Lübliyana'da bulunan bu Rus Bilim ve Kültür Merkezine ek olarak, Maribor şehrinde de 2011 yılında Rus Dünyası Vakfı şubesi açılmıştır. Bu kurum faaliyet göstermeye başladığı günden bu yana, Sloven ve Rus kurumları arasındaki ilişkiyi pekiştirmeye çalışmıştır. Bu çerçevede bir iş konferansı ve bale gösterisi (2012 ve 2018) tertiplenmiştir. Slovenya'da ilk kez gerçekleştirilen *Rus Animasyon Film Festivali* (2013) ve *Sen Petersburg Günleri* kurumun yaptığı yüzden fazla kültürel ve ticari etkinliklerden bazılarıdır. Slovenya'da düzenlenen Rus Kültür Günleri (2014), Mikhail Lermontov'un 200'üncü doğum günü etkinliği (2015), Rusya'nın Uluslararası Çiçekleri projesi (2018) ve Rus sanatçılar ile söyleşiler diğer önemli faaliyetlerdir. Merkezin düzenlediği diğer önemli bir etkinlik ise Yuri Gagarin'in uzaya çıkışının 50'nci yıldönümüne adanmış olan *The First in Space* sergisidir. Sergi ayrıca Lübliyana ve Nova Goritsa şehirlerinde de görücüye çıkmıştır.[314]

Rus Bilim ve Kültür Merkezi Sırbistan'da da faaliyetlerde bulunmaktadır. Belgrad'daki Rus Evi'nin temel amacı, kardeş ülkeler olarak nitelenen Rusya ve

[313] Russian Centre of Science and Culture, Resmî Sayfası, (Erişim Tarihi: 13.10.2021). https://www.culture.si/en/Russian_Center_of_Science_and_Culture,_Ljubljana, (Erişim Tarihi: 12.10.2021).

[314] Ruski Center, Zavod Ruski Dom, Maribor, https://www.ruskimir.si/, (Erişim Tarihi: 12.10.2021).

Sırbistan arasındaki dostane siyasi ve kültürel bağları güçlendirmektir.[315] Belgrad'da açılmış olan Rusya Bilim ve Kültür Merkezi, *Rossotrudniçestvo* ile ortak çalışmalar yürütmektedir. Bu merkez çocuklar, yetişkinler, memurlar ve iş insanları için Rusça dil kursları düzenlemektedir. Bunun yanı sıra Sırbistan'da sürekli olarak ikamet eden veya çalışmak maksadıyla geçici statüde bu ülkede bulunan Ruslar için Sırpça dil kursları tertiplenmektedir. Bu merkezde dil kurslarının yanı sıra, Rusya'da eğitimlerine devam etmeye karar veren Sırp öğrencilere burs imkânı sunan üniversiteler hakkında bilgiler de verilmektedir.

Söz konusu çevrim içi sayfada *Rusya'ya Açılan Pencere*[316] adlı bir radyo yayını ve hükûmet politikaları hakkında bilgi veren bir *diaspora* bölümü yer almaktadır. Belgrad'daki Rus Bilim ve Kültür Merkezinin sayfasında 61.000'in üzerinde kitap ve süreli yayın barındıran kütüphanenin kataloğuna ulaşmak mümkündür. Bu kurum söz konusu merkezin Avrupa'daki en büyük ikinci kütüphanesidir. Ayrıca çağdaş Rus yazarlarına ait eserleri ve süreli yayınları toplayan vakfın kütüphanesinde, Sırpça altyazılı Rus filmlerinden oluşan yüzden fazla eser arşivlenmiştir. Kütüphanede her hafta film gösterileri yapılmaktadır. Her ay bir Rus yazar veya sanatçının hayatı ve eserleri hakkında düzenlenen *Rusya'nın Büyük İsimleri*ne dair okumalar yapılmakta ve fotoğraf sergileri tertiplenmektedir. Kütüphanede belli bir rutin dâhilinde Sen Petersburg'daki *Başkanlık Kütüphanesi* ile ortaklaşa düzenlenen çevrim içi etkinlikler vasıtasıyla seminerler ve konferanslar yapılmaktadır.[317] Sırbistan'da Novi Sad Lisesi bünyesinde faaliyet gösteren diğer bir Rus Merkezi ise Rus Dünyası Vakfı ve Sırp-Rus Dostluk Derneği'nin girişimiyle 2009 yılında açılmıştır.[318] Novi Sad'daki Rus Merkezi'nin resmî çevrim içi sayfası ise yapım aşamasındadır.[319]

Rus Dünyası Vakfı'nın Bosna Hersek'teki ilk merkezi, 2021 yılında Banja Luka şehrinde faaliyete geçirilmiştir. Bu şube, merkez bina ve kütüphaneden

[315] Ruski Dom Sırbistan, Resmî Sayfası, https://ruskidom.rs/sr/, (Erişim Tarihi: 21.10.2021).
[316] Rusçası: Okno v Rossiju.
[317] Ruski Dom Sırbistan, Resmî Sayfası, https://ruskidom.rs/sr/, (Erişim Tarihi: 21.10.2021).
[318] Radio Televizija Vojvodiniy, "Otvoren Ruski centar u Novom Sadu", Çevrim içi Gazete, https://rtv.rs/sk/kultura/otvoren-ruski-centar-u-novom-sadu_135157.html, (Erişim Tarihi: 20.10.2021).
[319] Ruski Centar Novi Sad Facebook sayfası, https://www.facebook.com/cika.nesha/, (Erişim Tarihi: 20.10.2021).

oluşmaktadır. Merkez ve kütüphane, dönemin Sırp Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Milorad Dodik ve dönemin Rusya Bosna Hersek Büyükelçisi Aleksander Bocan-Kharchenko'nun katıldığı bir törenle hizmete sokulmuştur.[320] Yugoslavya coğrafyasındaki diğer Rus merkezleri gibi, Banja Luka'daki Rus Dünyası Vakfı da, Rusça dil kurslarının yanı sıra zengin bir edebî ve sanat eserleri kütüphanesi meydana getirmiştir. Banja Luka'daki Rus Merkezi'nin resmî bir sayfası bulunmadığından, şube hakkındaki tüm veriler, Novi Sad'da olduğu gibi merkezin Facebook sayfasından elde edilmiştir. Bosna Hersek'te açılan ikinci Rus Merkezi Doğu Saraybosna Üniversitesinde faaliyete sokulmuştur.[321] Merkez Rusça öğrenmek isteyenlere, ders kitapları ve öğretim malzemeleri desteği sağlamaktadır. Rusya'nın Bosna Hersek Büyükelçisi Piyotr Ivantsov'a göre, merkezin hedef kitlesi Rusçayı yabancı dil olarak öğrenmek isteyen akademisyenlerdir.[322]

Karadağ'da da tıpkı Bosna Hersek'teki gibi aynı modele göre tertiplenmiş iki Rus merkezi açılmıştır. Merkezlerden biri 2010 yılında Niksiç Üniversitesinde, diğeri ise *Rusya Hazineleri* sergisinin bulunduğu Bar şehrinde 2007 yılında faaliyete geçirilmiştir.[323] Bar'daki Rus Merkezine, Karadağ'da yaşayan Rusların bu ülkedeki yaşama uyum sağlamalarına yardımcı olmak maksadıyla hayatiyet kazandırılmıştır. Merkezde ayrıca yatırım ve emlak acenteleri, onarım hizmeti veren bir birim ve Rus anaokulu yer almaktadır. Karadağ'ın başkenti Podgoritsa'daki Rus Merkezinin resmî çevrim içi sayfası yapım aşamasında olduğundan, bu kurumun çalışmaları hakkında bilgi almak mümkün değildir. Podgoritsa'daki Rus Merkezinin Facebook sayfasında yer alan bilgilere göre; burada Rusça dil kursları, kütüphane kullanımı ve yaratıcı atölye gibi hizmetler sunulmaktadır.

---

[320] Radio Televizija Republike Srpske, "Banjaluka: Otvoren centar Fondacije Ruski mir", Çevrim içi Gazete, https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=68421, (Erişim Tarihi: 21.10.2021).

[321] Russkiy Mir, Russian Language Center opened in Bosnia and Herzegovina, https://russkiymir.ru/en/news/253354/, (Erişim Tarihi: 15.10.2021).

[322] Russkiy Mir, Bosnia and Herzegovina Builds Up Cooperation With Russian Universities, https://russkiymir.ru/en/news/278302/, (Erişim Tarihi: 15.10.2021).

[323] Russkiy Mir, Russian Center Opens in Montenegro, https://russkiymir.ru/en/news/135580/, (Erişim Tarihi: 16.10.2021). Mondo.me, Otvoren Ruski centar u Baru, https://mondo.me/info/Crna-gora/a160/Otvoren-Ruski-centar-u-Baru.html, (Erişim Tarihi: 16.10.2021).

Rus Merkezi, Kuzey Makedonya'da ise *Aziz Kiril ve Metodi Üniversitesi* bünyesinde faaliyete geçirilmiştir. Kuzey Makedonya'da bulunan merkez, kurgusal-edebî çalışmaların yanında bilimsel ve ansiklopedik eserler ile çeşitli alanlardan ders kitaplarını içeren zengin bir kütüphane ile donatılmıştır. Üsküp'teki Rus Merkezi, ayrıca uzun metrajlı dizi ve belgesel filmler, çeşitli görsel ve işitsel malzemeler ile müzik kayıtlarından oluşan zengin bir arşive sahiptir. Merkezde ayrıca bir konferans ve sergi salonu bulunmaktadır. [324]

4.2.3. Rossotrudniçestvo

Yurt dışında Yaşayan Vatandaşlar ve Uluslararası İnsani İşbirliği Federal Ajansı (Rossotrudniçestvo), Rusçayı yurt dışında yaymak için kurulmuş en önemli kurumlardan biridir. Bürokratik olarak doğrudan Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığına bağlıdır. Rossotrudniçestvo, Rusya Federasyonu Cumhurbaşkanlığı'nın 6 Eylül 2008 tarihli kararnamesi ile kurulmuştur. Esasında söz konusu kurum, yurt dışındaki faaliyetlerine 1925 yılında Sovyetler Birliği Kültürel İlişkiler Derneği olarak başlamış ve 1958'den itibaren ise "Sovyet Yurtdışı Dostluk ve Kültürel İlişkiler Birliği" adını almıştır. Neticede 1994 yılında Roszarubejtsenter ile birleşmiştir. 1990'ların başında, SSCB'nin çöküşüyle birlikte, birçok kurum ve kuruluş dönüşüm geçirmiştir. Böylece bu kurum Nisan 1992'de kısa süreliğine Rusya Uluslararası İşbirliği Derneği'ne dönüşmüştür.[325]

Rossotrudniçestvo, günümüzde, Balkanlar'da resmî olarak Arnavutluk, Bulgaristan, Kuzey Makedonya, Romanya, Sırbistan, Slovenya, Hırvatistan, Karadağ ve Yunanistan'da faaliyet göstermektedir.[326] Temsilciliklerin işlevi yabancı öğrencileri Rusya'da öğrenim görmeye teşvik etmek ve Rusya'da eğitim almış eski öğrencilerle ilişkiler geliştirmektir. Kurumun bir başka amacı ise Rusya'da ve yurt dışında yaşayan Ruslar arasındaki iletişimi güçlendirmektir. Bununla yapılmak

[324] Univerzitet Sv. Kiril i Metodij, Resmî Sayfa, Ruski dom vo Skopje, http://www.ukim.edu.mk/?fbclid=IwAR1TXXD9peyT19fvfubmORllo3EpsCPGpcWG268l6tuHY5B0Dk0_WI3PyU, (Erişim Tarihi: 03.11.2021).

[325] Russkiy Dom Belgrad, Ofitsial'nyy sayt, https://www.rs.gov.ru/, (Erişim Tarihi:22.10.2022).

[326] Evgeny Pashentsev, "Russian Information Presence at the Balkans: Challenges and Prospects", Institute of Contemporary International Studies, Diplomatic Academy, Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Moscow, 2020, s. 120.

istenen şey ise Rusya dışında yaşayan Rusların, kültürel kimliklerini korumalarına yardımcı olmak ve Rusya'ya olan aidiyet hislerini muhafaza etmektir.

Rossotrudniçestvo, çeşitli festivaller, müzik günleri, konserler ve sergiler aracılığıyla Rus kültürel mirasını tanıtmaya çalışmaktadır. Bu tür etkinliklerden biri, Rusya Ulusal Günü'nün kutlanmasıdır. Rusya Ulusal Günü, 1990 yılından bu yana Halk Temsilcileri Kongresi'nin, Rusya Anayasası'nın ve Rusya Devlet Egemenliği Bildirgesi'nin kabul edildiği günlerin anısına her yıl 12 Haziran'da kutlanmaktadır.[327] Rusya'da büyük bir heyecanla idrak edilen diğer önemli bir gün ise Zafer Bayramı'dır. Rusya, her yıl 9 Mayıs'ta, Sovyetler Birliği'nin Nazi Almanyası'na karşı kazandığı zaferi kutlamaktadır. Zafer Bayramı ilk olarak 1965 yılında, kendisi de bir savaş gazisi olan Sovyet lider Leonid Brejnev'in girişim ve önderliğinde kutlanmıştır. Bu önemli gün, aynı zamanda Rusya'nın yakın coğrafyasında da kutlanmaktadır. Rus diasporası bu bayramın haricinde 4 Kasım'da, Ulusal Birlik Günü adlı bir ulusal bayram daha kutlamaktadır. Bu günün anlam ve önemi Rusya'nın 1612 yılında Polonya'nın işgalinden kurtulmuş olmasından kaynaklanmaktadır.[328] Diğer resmî bir bayram ise Ekim Devrimi'nin yıldönümü olan 7 Kasım'dır. Tüm bu önemli günlerde kutlamaların ve etkinliklerin düzenlenmesinde Rossotrudniçestvo faal bir rol oynamaktadır.

4.3. Rusya'nın Yugoslavya Cumhuriyetlerindeki Faaliyetleri

Rusya'nın Yugoslavya cumhuriyetlerindeki dil ve kültür faaliyetlerinin, ülkenin dış politikasında önemli bir yere sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda, Yugoslavya coğrafyasında yaşayan milletler ile mevcut tarihi bağlar, ortak etnik köken (Slavlık) ve ortak dil (kadim Slavca) mefhumları öne çıkmaktadır. Belgrad şehrinde bulunan Rus Dünyası Vakfı'nda yönetici olarak çalışan Yevgeniy Eduardoviç bu durumu, "Sırbistan ile [Yugoslav cumhuriyetlerinin tamamına bakışı yansıtmaktadır.] üç ortak bağımız var. Bunlar ortak tarih, Ortodoksluk ve ortak

[327] Fonet.rs, "Obeležavanje Dana Rusije", Çevrim içi Gazete, https://fonet.rs/svet/36153380/obelezavanje-dana-rusije.html, (Erişim Tarihi: 18.10.2022).
[328] Radio Televizija Vojvodine (RTV), "Rusija slavi Dana narodnog jedinstva", Çevrim içi Gazete, https://www.rtv.rs/sr_ci/evropa/rusija-slavi-dana-narodnog-jedinstva_771432.html, (Erişim Tarihi: 18.10.2022).

kültürel kodlar olarak ifade edilebilir. Bunlar, bizim yaptığımız 200-300 sergi gibi etkinlikler değil, bizden geriye kalanlardır. Çünkü insanlar bu etkinlikleri hatırlamayabilir fakat değindiğim bu bağ her zaman kalacaktır." sözleri ile ifade etmektedir.[329] Rusya, politikalarını inşa ederken, kendisi hakkında yakınlık ve sempati doğurabilecek her detayı kullanmaktadır. Söz konusu politikalar; Rus Dünyası Vakfı, bu kuruma bağlı kültür merkezleri ve Sputnik gibi medya kuruluşları vasıtasıyla yürütülmektedir.

Rusya tarafından dil ve kültür politikalarını uygulamak üzere faaliyete geçirilen kurumlar; Ortodoksluk, akraba diller, Kiril alfabesi ve hatta ortak Sosyalist geçmiş gibi pek çok ortak payda üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Buna karşılık, Yugoslavya sonrası Balkan ülkeleri arasında meydana gelen bazı gelişmeler Rusya'nın işini zorlaştırmaktadır.[330] Bunlar arasında en belirgin olanları, Slovenya, Hırvatistan, Karadağ ve Kuzey Makedonya'nın NATO'ya girişleri ve tüm Batı Balkan devletlerinin ya AB üyesi olmaları ya da olmaya aday konumda bulunmalarıdır.[331] Bölgedeki zihniyet değişimi ve siyasi seçkinler arasında Rusya'yı tehdit eden "Batı" yanlısı muhalefet, Türkler ve Çinlilerin aksine Rusları zor durumda bırakma potansiyeline sahiptir.

Belirli bir denge üzerinde seyreden Rusya ve Balkanlar arasındaki ilişkileri etkileyen diğer önemli bir husus ise bölgedeki Rus nüfusun varlığıdır. Moskova'nın, yurt dışında yaşayan Rusları, dış politikasının bir aracı hâline getirmedeki ustalığı bilinmektedir. Buna bağlı olarak, özellikle Karadağ ve Sırbistan'da yaşayan Rus nüfus düşünüldüğünde, Rossotrudniçestvo'nun bölgedeki önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Çalışmanın takip eden bölümlerinde, Rusya'nın Yugoslavya cumhuriyetlerindeki dil ve kültür politikaları, ülkeler özelinde teferruatlı bir şekilde ele alınmaktadır. Bilhassa kültür merkezleri ve dil kursları hakkındaki veriler ortaya

---

[329] Rus Dünyası Vakfı Rus Evi Müdür Yardımcısı Yevgeniy Eduardoviç ile 22.02.2022 tarihinde Belgrad'ta yüzyüze yapılan görüşme. Köşeli parantez içindeki vurgu mülakatı gerçekleştiren yazara aittir.

[330] İlyas Kamalov, "Soğuk Savaş Sonrasında Rusya'nın Balkanlar Politikası", Karadeniz Araştırmaları, Sayı 13, Bahar 2007, s. 102.

[331] Erjada Progonati, "Rusya'nın Balkanlar Politikası", Karadeniz Araştırmaları, Sayı 45, Bahar 2015, s. 106.

koyulmakta ve Rusçanın Moskova'nın kültür politikasında oynadığı rol değerlendirilmektedir.

4.3.1. Sırbistan

Rusya, Sırbistan'da kültürel alanda da oldukça etkilidir. Yugoslavya coğrafyasındaki diğer ülkelerle karşılaştırıldığında, Rus medyası Sırbistan'da oldukça faaldir. Ayrıca sivil toplum örgütleri de iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesine önemli katkılar sunmaktadır. NATO yanlısı düşünce kuruluşu CEAS, 2016 yılında Sırbistan'da çok sayıda Rus-Sırp derneğinin faaliyete geçirildiğini kaydetmiştir.[332] Bu kuruluşlar içerisinde en önemlileri Tablo 8 marifetiyle ortaya koyulmuştur.

Tablo 8: Sırbistan'da Faaliyet Gösteren Rus-Sırp Dostluk ve Kültür Dernekleri

Adı	Kuruluş Tarihi	Kurulduğu Şehir	Mevcut Başkanı
Rusya Bilim ve Kültür Merkezi Rus Evi	09.04.1933	Belgrad	Jevgenij Baranov
Gece Kurtları Motosiklet Kulübü	31.05.1989	Kragujevac	Aleksandar Zaldostanov
Aleksandar Nevski Sırp-Rus Dostluk Derneği	16.07.2005	Subotica	Alla Bartoşiç, Golub Karaman
Rod Sırp-Rus Dostluk Derneği	13.12.2007	Vrbas-Srednja Bačka	Rodoljub Uskokoviç
Ruska İncijativa Vatandaşlar Derneği	27.03.2008	Belgrad	Sinişa Vučiniç
Rusya-Sırbistan Ekonomik İşbirliğini Teşvik Derneği	21.07.2008	Belgrad	Stevo Vraniç
Slobodan Laziç-Cimer Sırp-Rus Dostluk Derneği	03.11.2010	Valjevo	Slobodan Laziç
. Rus-Sırp İnsani Yardım Merkezi	25.04.2012	Niş	Bojan Kostiç
Romanov Rus Torunları Derneği	21.04.2013	Novi Sad	Jovan İvanov
Sırbistan Rusları Partisi	09.06.2013	Şabac	Slobodan Nikoliç
Bratstvo Sırp-Rus Dostluğu Derneği	03.03.2015	Belgrad	Radovan Vasoviç
Rus Kültür Merkezi	06.05.2018	Novi Sad	Nenad Spasiç
Tradicija Sırp Rus Dostluk Derneği	18.08.2020	Novi Sad	Vojislav Şumanoviç
Naisus Derneği	14.11.2020	Niş	Djordje Jankoviç
Rus Tiyatrosu Derneği	-----	Belgrad	Andrej Şepetkovski

Kaynak: Yazar tarafından söz konusu derneklerin resmî sayfasındaki verilere istinaden oluşturulmuştur.

[332] NATO Association, Keys To Understanding Russia's Relationship With Serbia, by Leo Paul Jacob, https://natoassociation.ca/keys-to-understanding-russias-relationship-with-serbia/, (Erişim Tarihi: 23.10.2021).

Sırbistan'da kurulan Sırp-Rus dostluk derneklerinin yarıdan fazlasının Belgrad (5 adet) ve Novi Sad (3 adet) şehirlerinde hayata geçirildiği görülmektedir. Diğer bir ifadeyle Tablo 8'de yer alan 15 sivil toplum kuruluşunun sekizinin anılan iki şehirde kümelendiği dikkat çekmektedir. Kuruluş tarihlerine bakıldığında bu kuruluşlar içerisinde en eskisinin SSCB döneminde Yugoslavya'nın başkenti olan Belgrad'ta açılmış olan Rusya Bilim ve Kültür Merkezi Rus Evi olduğu görülmektedir. Diğer yandan söz konusu derneklerin daha çok 2008 ila 2013 yılları arasında kuruldukları dikkatlerden kaçmamaktadırlar. Ayrıca dernekler dostluk ve iş birliğinden sanat ve insani yardıma kadar çok geniş bir yelpazede faaliyet göstermektedirler.

Sırbistan'da Rus televizyon kanalları da oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Sırpça yayın yapan *Sputnik* ve *Russia Beyond* kanalları bunların başlıcalarıdır. Bu şekilde, Rus kamu diplomasisi Sırbistan'daki kamusal alanı etkileyerek, Moskova'nın toplum nezdindeki olumlu imajını güçlendirmektedir.

İki ülke arasındaki etkileşimin kendisini gösterdiği diğer bir alan ise, büyük Rus şirketlerinin Sırbistan'a gelişiyle birlikte bilhassa Güney Akım Boru Hattının imzalanmasından sonra geleceğini bu şirketlerde istihdam edilmekte gören birçok genç insanın Rusça öğrenmeye başlamasıdır. Dolayısıyla bu durum Rusça ve Rus kültürüne duyulan ilginin güçlenmesine vesile olmuştur.[333] Örneğin, NIS firması tarafından desteklenen *Bilginin Enerjisi* (Energija Znanja) programı kapsamında Şabaç Lisesi'nde bir Rus dili sınıfı açılmıştır. NIS, *Bilginin Enerjisi* programı aracılığıyla, Rusya Federasyonu'nda petrol ve doğal gaz alanında eğitim görmüş ya da görmekte olan 120'den fazla burslu öğrenciye hizmet vermektedir. Söz konusu şirketin Sırbistan'daki Rusça sınıflar için verdiği desteğin bir başka örneği, Belgrad'da eğitim-öğretim faaliyetleri yürüten ilköğretim okulu *Aziz Sava*'dır.[334] Rusya Federasyonu Sırbistan Cumhuriyeti Büyükelçisi Alexander Bocan-

[333] İntermagazin rs, "Ruski jezik u Srbiji", Çevrim içi gazete, https://www.intermagazin.rs/ruski-jezik-u-srbiji/, (Erişim Tarihi: 20.10.2021).

[334] Telegraf.rs, "Ruski jezik opet postao tražen: Jedan grad u Srbiji upravo je dobio i kabinet za njegovo učenje", Çevrim içi Gazete, https://biznis.telegraf.rs/info-biz/3300242-ruski-jezik-opet-postao-trazen-jedan-grad-u-srbiji-upravo-je-dobio-i-kabinet-za-njegovo-ucenje, (Erişim Tarihi: 21.10.2021).

Kharchenko, öğrencilere hitap ettiği bir konuşmasında, Rus dilini öğrenmelerini ve böylece kardeş halkların kültürü hakkında sağlam bir fikir edinmelerini salık vermiştir.[335]

Diğer yandan Rusya Bilim ve Kültür Merkezi, *Ruski Dom* (Rus Evi) Sırbistan'da faaliyette bulunan en eski Rus kurumudur. Yurt dışında açılmış olan en eski Rus Kültür Merkezi olan bu kuruluş[336] 80 yılı aşkın bir süredir Rusya'nın Sırbistan'daki manevi ve kültürel merkezi konumundadır. Rus Evi'nin kurulduğu dönemdeki görevi, ülkedeki Rusların maneviyatlarını güçlendirmekti. 1920'lerde, Rusya'daki iç savaşın sona ermesini mütakiben 40.000'den fazla Rus göçmen, Sırp, Hırvat ve Sloven Krallığı (Yugoslavya) topraklarına sığınmıştı. Krallık yetkilileri ve halk mültecileri sıcak bir şekilde kabul ederek yardım ve destek sağlamışlardır. Söz konusu dönemdeki adı "Sovyet Kültür Evi" olan kuruluşun ana görevi, Sovyet hayat tarzını ve kültürünü Yugoslavlar arasında yaymak olmuştur. Sovyetler Birliği'nin 1990'ların başındaki çöküşüne kadar faaliyet gösteren "Sovyet Kültür Evi" 1994 yılında "Rus Bilim ve Kültür Merkezi" olarak faaliyetlerine devam etmiştir. [337]

Rus Bilim ve Kültür Merkezi, sergiler, konserler, tiyatro gösterileri, konferanslar ve sair etkinlikler düzenlemektedir. Ayrıca bu merkez tiyatro, kütüphane, yayın merkezi, müze ve spor salonu imkânı sunarak, *Yazarlar, Sanatçılar ve Müzisyenler Derneği* ile iş birliği içinde etkinlikler düzenlemektedir. Buna ilaveten Rus Evi'nin sahip olduğu kütüphanenin Avrupa'nın en büyük Rusça eserler ihtiva eden kütüphanelerinden biri olduğu belirtilmelidir. Kütüphane Sen Petersburg'da bulunan Başkanlık Kütüphanesi'nin multimedya arşivine doğrudan bağlanabilen bir okuma odasına sahiptir. Rus Evi, bünyesinde çocuklar için sanat atölyeleri düzenlenmektedir. Bu merkezin yürüttüğü başlıca faaliyetler arasında; Slav

---

[335] b92.net, "Novi kabinet za ruski jezik u Osnovnoj školi "Sveti Sava" uz podršku", Çevrim içi Gazete, https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2021&mm=06&dd=28&nav_category=12&nav_id=1882425, (Erişim Tarihi: 21.10.2021).

[336] Ruski Dom, Resmî Sayfası, https://ruskidom.rs/sr/, (Erişim Tarihi: 15.10.2021).

[337] Ruski Dom, Belgrad, Resmî Sayfası, Tarihsel Genel Bakışı, https://ruskidom.rs/sr/, (Erişim Tarihi: 23.12.2021).

Okuryazarlığı ve Kültürü Günü, Ulusal Birlik Günü, Rusya'nın Bağımsızlık Günü, Paskalya, Aile Günü ve Yeni Yıl sayılabilir. [338]

Belgrad'da bulunan Rus Dünyası Vakfı bünyesindeki Rus Evi'nin Müdür Yardımcısı Yevgeniy Eduardoviç ile 22 Şubat 2022 tarihinde yüzyüze bir mülakat gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmede; Rusya'nın Sırbistan'daki dil ve kültür politikalarının temel ilkelerinden, Rus Evi'nin faaliyetlerine kadar pek çok konunun üzerinde durulmuştur. Eduardoviç sorulara verdiği cevaplarla, Rus kültür dış politikasının Sırbistan'daki yansımalarını aşağıdaki şekilde ortaya koymuştur:

> "Rus Evi, Rusya'nın Sırbistan'daki ilk derneğidir. 2023 yılında 90'ıncı yaşını kutlamaktadır. Evin açılışı 1933'te gerçekleştirilmiş ve Kraliçe ile dönemin Sırp Patriği törende hazır bulunmuştur. Evin oynadığı asıl rol, Sırbistan'daki Rus kimliğini ve kültürünü korumaktı. O yıllarda, Rus Evi, bir Rus bilim enstitüsüne, okula, bir kütüphaneye, bir konser salonuna ve bir sergi salonuna sahipti. Günümüzde de Rus Evi aynı binalara sahiptir. Bazen vatandaşların burasının bir Rus-Sırp evi olduğunu söylediğini duyabilirsiniz ve bizce de böyle ifade edilmesi doğrudur. Ayrıca tarihin ve anıtların iş birliği içinde korunması her iki ülke için de önemlidir.
>
> Rusya ve Sırbistan'ın, tarih, Ortodoksluk ve kültür olmak üzere üç önemli bağı vardır. Yapılanlar ile korunması ve hatırlanması gereken bunlardır. Yoksa düzenlenen 200-300 kadar faaliyet değil. Bizim Sırbistan'da başarısız olmuş bir faaliyetimiz yoktur ve yaptıklarımız kamuoyunda yankı uyandırmaktadır. Destek konusuna gelinirse, örneğin Sırbistan Cumhurbaşkanı Vucic, Sırbistan Cumhurbaşkanlığı görevini üstlenmeden önce Rus Evi'nde Rusça eğitimi almıştır. Rusça öğrenme ve Rus Evini tanıtma konusunda desteğini göstermenin en iyi yolu bizce budur.
>
> Rus Evi'nin hedef kitlesi, kelimenin tam anlamıyla Rus dilini seven ve öğrenmek isteyen kimslerden oluşmaktadır. Aynı zamanda özel programlarla gençleri de buraya çekmek isteriz. Onların dikkatlerini çekmek için gerçekten ilginç bir şeyler yapmanız gerekir. Okul müdürleriyle, Rus Evi'nde bazı öğrenci etkinlikleri ve sergileri düzenlemek için anlaşmalarımız vardır. Rus Evi'ndeki bilim enstitüsü yeniden faal hâle getirilmiştir ve burada gençler bilime teşvik edilmektedir. Ayrıca, Belgrad Üniversitesinde çalışan Profesör İrinej Antisejeviç ve tarihçi Aleksej Timofejev, Rus Evi'nin çalışmalarını teşvik etmede büyük rol ve sorumluluk üstlenmiştir. Ayrıca, Rus Evi'nin kendi öğretmenleri vardır ve zaman zaman Filoloji Fakültesinin Rusça bölümünden öğrenciler, Rusça alıştırma yapmak için bizi ziyaret ederler.

[338] Rus Dünyası Vakfı Belgrad Rus Evi Müdür Yardımcısı Yevgeniy Eduardoviç ile 22.02.2022 tarihinde yüzyüze yapılan görüşme.

> Kurslara gelindiğinde; çocuklar ve yetişkinler için ayrı kurslar bulunmaktadır. Şu anda [Şubat 2022] Rusça kurslarına devam eden 350 kadar öğrenci mevcuttur. İlkokul öğrencisinden 50 yaşına kadar değişen bir grup söz konusudur. Bir grupta en fazla 8 öğrenci olabilir. Kurların seviyesi A1 ila C1 arasındadır. İsteğe bağlı özel eğitimler de düzenlenmektedir. Örneğin 2018'de Rusya'da dünya futbol şampiyonası vardı ve turnuva sırasında düzeni sağlamaya yardımcı olmak için Rusya'ya seyahat edecek Sırp polisler için İçişleri Bakanlığının talebiyle özel bir kurs düzenlendi. Ayrıca Sırbistan Diplomasi Akademisi ile de iş birliği hâlindeyiz ve katılımcılar dil kursuna geliyorlar. Fiyatlar üç ay süren bir kur için 20.000 dinardır. Bu bize göre, ne çok yüksek ne de çok düşük bir fiyattır. Bize göre, öğrenciler ücret öderlerse çalışırlar ve öğrenirler, ödemezler ise kendilerini mecbur hissetmezler ve ilgi göstermezler. Bu sebeple bu şekilde bir fiyat politikası uyguluyoruz. Çevrim içi olarak ders veren yalnızca bir grup vardı, ancak ilgi olmadığı için kapatıldı. Eğer makul bir talep gelirse çevrim içi ders seçeneğine açığız."[339]

Sırbistan'da, Gorçakov Vakfı'nın faaliyetleri de dikkat çekmektedir. Gorçakov Vakfı sağladığı konferans desteğinin haricinde başarılı Sırp öğrencilere burs vermekte ve Rusya Federasyonu'na çeşitli geziler ve ziyaretler düzenlemektedir. Örneğin, Belgrad Üniversitesi Felsefe Fakültesinde Ekim 2013'te *Gorçakov Bursu Alan Öğrenciler* için ortak bir program düzenlenmiştir.[340]

Sputnik Haber Ajansının Yugoslavya coğrafyasında tek doğrudan faaliyeti Sırbistan'dadır. Russia Today adlı haber ajansı, Kasım 2014'te, Belgrad'da Sputnik Sırbistan[341] adlı bir birim oluşturarak Sırpça yayınlar yapmaya başlamıştır.[342] Sputnik Sırbistan'ın resmî çevrim içi sayfası Kiril ve Latin alfabeleri temelinde Sırpça hazırlanmıştır. Söz konusu kurum, yayınlarını Belgrad'daki RTV, B Stüdyosu ve birkaç yerel radyo istasyonu (Niş, Novi Sad, Arandjelovac, Pasarofça, Alacahisar) üzerinden sürdürmektedir.[343] Ajansın sunduğu haberlerin mahiyetine bakıldığında büyük bölümünün Balkan coğrafyasından derlendiği ve dahası Rusya'daki

---

[339] Rus Dünyası Vakfı Belgrad Rus Evi Müdür Yardımcısı Yevgeniy Eduardoviç ile 22.02.2022 tarihinde yüzyüze yapılan görüşme.

[340] Jacanje Ruske Meke Moci u Srbiji- Ciljevi, İnstrumenti i Efekti, Studija Centra za Evroatlanske Studije (CEAS), Mayıs, 2016, s. 91.

[341] Sputnik Sırbistan Resmî Web Sayfası, https://rs.sputniknews.com/, (Erişim Tarihi: 13.10.2021).

[342] Sophie Eisentraut-Stephanie de Leon, "Propaganda and Disinformation in the Western Balkans: How the EU Can Counter Russia's Information War", Konard Adenauer Stiftung, Facts and Findings, Sayı 294, March 2018, s. 2.

[343] Helsinški Bilten, Ruska Meka Moc u ekspanziji, Belgrad, Sayı 120, 2015, s. 4.

gelişmelere de yer verildiği görülmektedir. Batı haberleri de yayımlayan Sputnik'in bu bölge hakkındaki haberlerinin çoğu olumsuzdur.

4.3.2. Bosna Hersek

Rusya, Bosna Hersek'teki kültürel faaliyetlerini, Sırp nüfusun yoğun olarak yaşadığı Sırp Cumhuriyeti'nde Banja Luka Rus Dünyası Vakfı aracılığıyla yürütmektadir. Bosna Hersek'te ilk Rus Dünyası Vakfı Merkezi 6 Eylül 2012 tarihinde, Banja Luka'da bulunan Sırp Cumhuriyeti Ulusal Kütüphanesi bünyesinde hayata geçirilmiştir.[344] Rus dilini ve kültürünü tanıtmak amacıyla kurulmuş olan bu vakıf çeşitli dini, kültürel ve akademik etkinlikler tertiplemektedir.

Banja Luka Rus Dünyası Vakfı, Rusya'nın Bosna Hersek'te yürüttüğü dil ve kültür politikalarının kalbi konumundadır. Bu minvalde, kurum sadece dil kursları düzenlememekte, buna ek olarak bir kültür merkezi hüviyetinde faaliyetler yapmaktadır. Vakfın Banja Luka şubesi, ses kayıtları ve videolardan müteşekkil 1.000 civarında kayıttan oluşan çoklu ortam kütüphanesine sahiptir. Ayrıca Rus medyasının başlıca yayınlarına ve sair çevrim içi kaynaklara ücretsiz erişim sağlanmaktadır. Kütüphanede ayrıca, ders kitapları, ansiklopediler, Rus dili, edebiyatı, kültürü ve tarihi üzerine kitaplar ile Rusça romanlar bulunmaktadır. Buna ek olarak, Eylül 2013 tarihinde bu merkeze bağlı Aleksander Nevski Korosu kurulmuştur. Rus ve Sırp çocuklardan meydana gelen bu koro, halk şarkılardan oluşan bir repertuvarı Rusça ve Sırpça olarak seslendirmektedir. Koro mensuplarının büyük çoğunluğu Vlada Miloşeviç Müzik Okulundan gelmektedir.

9 Şubat 2022 tarihinde, Sırp Cumhuriyeti Milli Kütüphanesi'ndeki Rus Dünyası Vakfı ofisinde müdür olarak çalışan Natalija Milakoviç ile merkezin faaliyetleri hakkında bir mülakat yapılmıştır. Bu görüşmede, merkezin şehirdeki konumu ve saygınlığının iyi olduğunu söyleyen Milakoviç, vatandaşların memnuniyetlerine vurgu yapmıştır. Müdüre Hanım, merkezde sunulan tüm hizmetlerin ücretsiz olduğunu, çünkü orada bulunma amaçlarının para kazanmak olmadığını özellikle belirtmiştir. Verilen bilgilere göre; kütüphaneden yararlanmak

[344] Russkiy Mir Vakfı, Russian Center Opens in Republika Srpska, https://russkiymir.ru/en/news/135813/, (Erişim Tarihi: 20.10.2021).

için bir üyelik sistemi mevcut değildir. Merkezde, kurslarda ders veren profesörlere cüzi bir ücret ödenmektedir. Ancak bu ücretler, öğrencilerden talep edilen para ile karşılanmamaktadır. Milakoviç'in sözlerine göre, merkezin açılış sürecinde karşılaşılan tek zorluk, Rus tarafının talebi doğrultusunda, şehrin merkezinde bir yer aramaktan kaynaklanmıştır. Bu durum, resmî açılışı birkaç yıl geciktirmiştir. Rus yetkililerin bu arayışının ardında, merkezin halk için bir uğrak yeri olması özelliği yatmıştır. Rus Dünyası Vakfı, kuruluş sürecinde ve sonrasında herhangi bürokratik bir zorluk yaşamamıştır. Bu durum, Milakoviç tarafından özellikle dile getirilmiştir. Banja Luka'daki bu merkez, Bosna Hersek Eğitim ve Kültür Bakanlığı, Rus şirketleri ve Sırp Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Kabinesi tarafından da maddi olarak desteklenmektedir.[345]

Merkezin esas faaliyetlerini Rusça kursları oluşturmaktadır. Bu kurslara katılan öğrencilerin sayısında yıllar içinde dalgalanmalar meydana gelmiştir. Başlangıçta sayının yüksek olduğu kaydedilirken, mülakatın gerçekleştiği 2022 tarihinde, öğrenci sayılarında bir düşüş olduğu ifade edilmiştir. Günümüzde dört grup hâlinde A1 ve A2 seviyelerini kapsayan bir eğitim sürdürülmektedir. Sınıflarda genellikle 7-8 öğrenci bulunmakta ve Rusça, derslerde klasik yollarla değil; şarkı söyleyerek, dans ederek ve atölye çalışmaları yoluyla dil öğretilmektedir. Merkezde ayrıca Rus ve Sırp çocuklarını kaynaştırmak amacıyla kurulmuş iki adet çocuk folklor grubu da bulunmaktadır.[346]

Milakoviç'in anlattıklarına göre, merkezdeki kurslara toplumun her kesimi katılmaktadır. İnsanların kurslara katılma gerekçeleri çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenler içinde; dil bilgisini tazelemek, konuşma alıştırmaları yapmak, yeni bir hobi edinmek, merkezin kütüphanesini kullanmak ve Rus Edebiyatı alanında derinleşmek öne çıkanlar arasındadır. Ayrıca, Rusya'ya turist olarak seyahat etmeden önce kurslara katılan yahut Ortodoks inancından dolayı dini metinleri okuyabilmek amacıyla dil becerilerini geliştirmek isteyenler de bulunmaktadır. Merkez, Mart

[345] Rus Dünyası Vakfı Banja Luka Merkezini Müdürü Natalija Milaković ile 09 Şubat 2022 tarihinde yüzyüze gerçekleştirilen mülakat.

[346] Narodna i Univerzitetska Biblioteka Republike Srpske, Ruski Kulturni centar Ruske Federacije ''Ruski Mir'' u Banja Luci, https://nub.rs/usluge/citaonice/ruski-kulturni-centar-russkii-mir/, (Erişim Tarihi: 13.04.2022).

2020'den sonra çevrim içi dersler düzenlemeye başlamıştır. Fakat bu durum beklentilerin aksine olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Başta teknik konularda yetersiz ve bu formatı beğenmeyen eski nesilden katılımcılar olmak üzere kurslara gösterilen rağbette bir düşüş yaşanmıştır. Birçok öğrenci merkeze çevrim içi eğitimden hoşlanmadığını bildirmiştir.

Milakoviç merkezin, tüm etkinliklerinin, gerçekleşen ziyaretlerin, gösterilerin ve diğer faaliyetlerin Rusça ve Sırpça olarak yayımlandığı bir Facebook sayfasının olduğunu; ilgililer ile bu kanal üzerinden temasa geçildiğini belirtmiştir. Ayrıca, birkaç kez yaz okulu düzenlediklerini, katılım için en azından A1 seviyesini tamamlamış olmak şartının arandığını ve derslerin içeriğinin Banja Luka'daki merkez tarafından hazırlanan atölye çalışmaları vasıtasıyla oluşturulduğunu belirtmiştir. Son olarak, Rusya'daki yetkililerin Bosna Hersek'te bir başka merkez daha açma kararı almalarını beklediklerini söyleyen Milakoviç, bu durumun henüz kesinlik kazanmadığını sözlerine eklemiştir.[347]

Bosna Hersek'te Rusça eğitim verilen diğer önemli adresler Banja Luka Üniversitesi Filoloji Fakültesi ve Doğu Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesi'dir. Her iki kurum da modern Rus ve Sırp dilleri alanlarında çok sayıda dersin yer aldığı karşılaştırmalı bir program takip etmektedir. Söz konusu bölümlerde sekiz yarıyıl içinde, toplam 55 farklı ders okutulmaktadır. Ayrıca, öğrencinin mezuniyetten önce bir bitirme tezi hazırlama zorunluluğu bulunmaktadır. Söz konusu Rus ve Sırp Dili Edebiyatı Çalışma Programı'nı bitiren öğrenciler üç Rus üniversitesinde lisansüstü eğitime burs başvurusunda bulunma hakkına sahiptirler: Bunlar Moskova, Nijniy Novgorod ve Belgorod Üniversiteleridir. Bu kapsamda yılda on dört öğrenciye burs verilmektedir. Bu kontenjanın 10'u Belgorod Teknik Üniversitesi Shuhov bursuna, ikisi Moskova Rus Dili Enstitüsünün sağladığı Aleksander Puşkin bursuna ve son ikisi de Nijniy Novgorod Üniversitesinin verdiği Nikolay İvanoviç Lobachevski bursuna ayrılmıştır. Bu programların haricinde

[347] Rus Dünyası Vakfı Banja Luka Merkezinin Müdiresi Natalija Milakoviç ile 09 Şubat 2022 tarihinde yapılan mülakat.

öğrenciler, Rusya hükûmetinden burs alma ve Rusya'da bulunan çok sayıda fakülte ve akademide lisansüstü eğitime kayıt olma şansına sahiptirler.[348]

Doğu Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesi bünyesinde 2019 yılında bir Rus Araştırmaları Merkezi'nin açılmasının ardından bu kurum Rus dili ve kültürü alanında önemli bir merkez hâline gelmiştir. Fakültede, Rusçaya ek olarak, Uluslararası Siyasi İlişkiler Çalışma Programı da mevcuttur. Bu projenin ana ortaklarından biri de hatırı sayılır miktarda malzeme bağışı yapan ve mali yardım sağlayan Rus İnsani Yardım Misyonu'dur. Bu minvalde, 2020 senesinde Rus Araştırmaları Merkezi'ne bağlı yeni bir Rusça sınıfı ve son teknoloji ürünler ile donatılmış bir dil laboratuvarı, dönemin Rusya Federasyonu Büyükelçisi Petar Ivantsov'un katılımıyla hizmete açılmıştır.[349] Öte yandan Saraybosna'da, Rus Büyükelçiliğinin desteklediği *Herkes için Rusça (Ruski za vse)* Öğretim Merkezi de bulunmaktadır.[350] Bu merkezin amacı, Saraybosna'da yaşayanların rahatça ulaşabilecekleri bir Rusça kursu sunmaktır. Yukarıda sayılan iki devlet üniversitesine ek olarak, çeşitli birimleri Banja Luka, Bijeljina ve Novi Grad şehirlerine dağılmış olan özel Aerion Pan-European Üniversitesinde de Rusça öğretilmektedir. Bu kuruma bağlı Filoloji Bilimleri Fakültesinin, 15 Rus üniversitesi ile iş birliği anlaşması bulunmaktadır. Anlaşmalı kurumlar arasında; Moskova Devlet Üniversitesi, Yeni Rus Üniversitesi (Moskova), Puşkin Rus Dili Devlet Enstitüsü, Moskova Rus Halk Üniversitesi, Sen Petersburg Devlet Üniversitesi, Rusya Devlet Pedagoji Üniversitesi en önemlileridir. Günümüze dek, Rusya'daki söz konusu üniversitelerle yapılan değişim programlarına Bosna Hersek'ten 40'ın üzerinde öğrenci katılmıştır. Filoloji Bilimleri Fakültesi, değişim programlarının yanı sıra Moskova Devlet Üniversitesi, Lomonosov Tercüme Yüksek Okulu ve Rusya Bilimler Akademisi Slav Araştırmaları Enstitüsü ile iş birliğine gitmek suretiyle "Uluslararası Öğrenciler Bilim Konferansı" düzenlemektedir. Söz konusu

[348] Filoloski Fakultet, Univerzitet u Banja Luci, Šta vas očekuje na Studijskom programu ruskog i srpskog jezika i književnosti?, https://www.flf.unibl.org/category/ruski-jezik/, (Erişim Tarihi: 28.04.2022).

[349] Ruska Humanitarna Misija (RHM), Otvorena Ucionica i Fono labaratorija Ruskog jezika u Palama, https://rhm.rs/pale-otvorena-ucionica-i-fono-laboratorija-ruskog-jezika/, (Erişim Tarihi: 28.04.2022).

[350] Rusça Öğrenme Merkezi 'Ruski za sve' Saraybosna, Resmî Sayfa, http://sarajevo.ruskizasve.com/, (Erişim Tarihi: 15.10.2021).

konferansta öne çıkan başlıklar arasında, Çeviri Çalışmaları ve Rusçanın Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Geleneksel ve Yeni Yollar ile Modern Dünyada Rusça konuları yer almaktadır.[351]

Banja Luka'da, *Rus Kültür Günleri* gibi kültürel etkinlikler de yapılmaktadır.[352] Kültürel faaliyetler kapsamında 2016 ve 2018 yıllarında Banja Luka ve Saraybosna'da Rus İmparatorluk Balesi icra edilmiştir.[353] Aralık 2017'de, *Dostluk Kodu (Kod Prijateljstva)* adı verilen proje kapsamında Bijeljina ile Azak arasında kardeş şehir ilişkisi kurulmuştur.[354] Bölgede kutlanan önemli tarihlerden bir tanesi de 9 Ocak Sırp Cumhuriyeti'nin kuruluş günüdür. 2022 yılındaki kutlamalara ülkedeki Rus azınlığı ve dernekler davet edilerek resmî geçit törenine katılmışlardır. Buna ek olarak, Sırp Cumhuriyeti'ndeki kabine üyeleri ve bakanların katıldıkları resepsiyona Rus Dünyası Vakfı da davet edilmiştir.[355]

Rusların bu ülke ile olan tarihsel bağları oldukça güçlüdür. Özellikle Ekim Devrimi'nden hemen sonra buraya çok sayıda Rus göç ederek, bugünkü Sırp Cumhuriyeti topraklarında yer alan Banja Luka, Zvornik, Gorazde, Bileça ve Saraybosna'ya yerleşmiştir. Ruslar, dönemin Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı halkının kültür ve eğitim alanındaki gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. İkinci Dünya Savaşı'ndan ve Yugoslavya'da sosyalist hükûmetin kurulmasından sonra ciddi sayıda Rus bu coğrafyada yaşamaya devam etmiştir. Bugünkü Doğu Saraybosna Hukuk Fakültesinin selefi olan Saraybosna Hukuk Fakültesinin ilk dekanı

---

[351] Panevropski Univerzitet Aperion, Fakultet filoloških nauka, Izaberi i ti ruski jezik i približi nam Rusiju, https://apeiron-uni.eu/osnovne-studije/fakultet-filoloskih-nauka/, (Erişim Tarihi: 26.04.2022).

[352] Western Balkans in the Crossroads: Ways Forward in Analyzing External Actors' Influence, Briefing Paper IV: External Influence In The Cultural & Religious Sphere, Russian Influence in Bosnia and Herzegovina, https://www.balkancrossroads.com/bp-iv-culture-religion, (Erişim Tarihi: 15.10.2021).

[353] Nezavisne Novine, "Ruski državni balet u Sarajevu priredio bajkoviti spektakl na ledu", Çevrim içi Gazete, https://www.nezavisne.com/kultura/pozornica/Ruski-drzavni-balet-u-Sarajevu-priredio-bajkoviti-spektakl-na-ledu/511351, (Erişim Tarihi: 15.10.2021).

[354] Radio Televizija Republike Srpske, "Moskva- Premijera filma "Kod prijateljstva"", Çevrim içi Gazete, https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=283580, (Erişim Tarihi: 15.10.2021).

[355] Rus Dünyası Vakfı Banja Luka Merkezinin Müdiresi Natalija Milakoviç ile 09 Şubat 2022 tarihinde yapılan mülakat.

Aleksandar Soloviev adlı bir Rus olmuştur.[356] Günümüzde Ruslar, Sırp Cumhuriyeti'nde resmen tanınan on üç ulusal azınlıktan bir tanesidir. Sırp Cumhuriyeti Halk Konseyi, Ulusal Azınlıklar Konseyi ve Ulusal Azınlıklar Birliği gibi kurumlarda delegeleri tarafından temsil edilmektedir. Resmî verilere göre Bosna Hersek'te 156 vatandaş kendisini etnik anlamda Rus olarak tanımlamaktadır. Sırp Cumhuriyeti'ndeki en büyük Rus nüfus ise Banja Luka'da yaşamaktadır. Bununla birlikte Bosna Hersek'te geçici olarak istihdam edilen ve Banja Luka, Modriça ve Brod şehirlerinde özellikle petrol endüstrisi sahasında çalışan Ruslar bulunmaktadır.[357] Son yıllarda Ruslar daha çok Hersek bölgesinde yer alan Trebinje şehrinde yaşamaktadırlar. Karadağ'ın siyasi konumunun değişmesiyle birlikte Ruslar artan biçimde Karadağ'daki gayrimenkullerini satıp, Trebinje'de mülk edinmeye ve şehre yerleşmeye başlamışlardır. Bu durum, ülkede basının dikkatini çekmiş ve bu konu birkaç kez gündeme getirilmiştir.[358] Ancak şehirde henüz bir Rus dil ve kültür kurumu bulunmamaktadır.

Bosna Hersek ve Rusya arasındaki kültürel bağları canlı tutan kurumlardan bir diğeri ise derneklerdir. Bilhassa ülkenin Sırp Cumhuriyeti kesiminde, Rusya'nın, Rus tarihinin ve kültürünün hayranlarını bir araya getiren çok sayıda küçük dernek faaliyet göstermektedir. Bu derneklerin en önemlileri arasında; *Sırp-Rus Köprüsü Derneği* (Banja Luka, Doğu Saraybosna), *Bratstvo Sırp-Rus Dostluk Derneği* (Banja Luka, Doğu Saraybosna) *Sırp-Rus Dostluk Derneği* (Doboj), *Sırp-Rus Dostluk Derneği* (Rogatica) ve *Zavet Sırp-Rus Dostluk Derneği* (Bijeljina) bulunmaktadır. 2022 senesinin başında kurulan ve halk arasında Romani olarak adlandırılan *Rus*

---

[356] Prometej.ba, "Drsutvo i znanost, Manjine u BiH, Rusi u BiH: manjina koja je skoro potpuno iščezla sa sukobom Tito-Staljin", Çevrim içi Gazete, http://www.prometej.ba/clanak/drustvo-i-znanost/manjine-u-bih/rusi-u-bih-manjina-koja-je-skoro-potpuno-iscezla-sa-sukobom-tito-staljin-3077, (Erişim Tarihi: 16.04.2022).

[357] 2004 yılında kurulan Sırp Cumhuriyeti Ulusal Azınlıklar Birliği, 13 ulusal azınlık derneğini barındırmaktadır. Bunlar: Çekler, İtalyanlar, Yahudiler, Macarlar, Makedonlar, Almanlar, Polonyalılar, Romanlar, Slovaklar, Slovenler, Ukraynalılar, Karadağlılar ve Ruslar'dır. (Sırp Cumhuriyeti Resmî Gazetesi, Sayı 18/07, Sırp Cumhuriyeti Ulusal Azınlıklar Konseyi'nin kurulmasına ilişkin karar. Bk. https://www.paragraf.rs/glasila/rs/sluzbeni-glasnik-republike-srbije.html, (Erişim Tarihi: 13.04.2024).

[358] Russia.hr, "Rusi napuštaju Crnu Goru, kupuju nekretnine u Trebinju", Çevrim içi Gazete, https://www.russia.hr/rusi-napustaju-crnu-goru-kupuju-nekretnine-u-trebinju/, (Erişim Tarihi: 23.04.2022).

Derneği ise ülkedeki tüm Rus dernekleri arasında çatı örgütü vazifesi görmektedir. Romani, en kalabalık ve en faal Rus derneği olarak Sırbistan'daki -özellikle Belgrad'daki- Rus dernekleriyle başarılı bir iş birliği yürütmektedir. Söz konusu derneğin kurucusu, annesi Moskovalı bir Rus, babası Bihaçlı bir Sırp olan Dragan Knezeviç'tir.[359]

4.3.3. Kuzey Makedonya

Kuzey Makedonya'da "*Rus Dili, Edebiyatı ve Kültürü Araştırma Merkezi"* büyük bir etkinliğe sahiptir. Bu merkez, Ocak 2016'da Üsküp Aziz Kiril ve Metodi Üniversitesi (UKİM) bünyesinde kurulmuştur.[360] Rusya; İtalya, Çin ve Türkiye ile birlikte bu ülkede kendi kültür merkezlerine sahip olan ülkelerden biridir.[361]

2018 yılı itibarıyla üniversitedeki Rus Merkezi, çocuklar için yaz kursları düzenlemeye başlamıştır[362] ki bu surette yapılan dersler ilk Rusça kursları olarak tarihe geçmiştir. Rusya Federasyonu Üsküp Büyükelçiliğinin girişimi ve Rus Dünyası Vakfı'nın desteğiyle, bir Rus Merkezi kurulmuştur.[363] Rus Kültür Merkezi, Rusça dil dersleri, Rus kültürünün ve tarihinin öğrenilmesi gibi birçok faaliyet yürütmektedir. Merkez, ayrıca Rusçaya dair akademik mahiyette çalışmaların yapılmasına da destek vermektedir. Bu merkez, Kuzey Makedonya'daki diğer birçok eğitim ve kültür kurumu ile iş birliği yaparak etkinlikler gerçekleştirmektedir.

Merkez, faaliyetlerinin bir parçası olarak, Rus dili hakkında konferanslar da düzenlemektedir. Örneğin, 2019 yılında "*Rus dili ve kültürü: geçmiş, bugün ve gelecek"* başlıklı uluslararası bir konferans düzenlenmiştir. Takip eden süreçte konferansa katılan akademisyenlerin sundukları çalışmalar bir bildiri kitabı hâlinde

---

[359]Radio Televizija Republike Srpske, "Knežević: Cilj Udruženja "Romanovi" - promocija ruske kulture i tradicije", Çevrim içi Gazete, https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=468602, (Erişim Tarihi: 16.04.2022).

[360] Time.mk, "Otvoren Ruski centar za izučuvanje na ruskiot jazik", Çevrim içi Gazete, https://time.mk/c/43a63b4f5c/na-skopskiot-univerzitet-otvoren-ruski-centar.html, (Erişim Tarihi: 25.10.2021).

[361] Western Balkans at the Crossroads: Ways Forward in Analyzing External Actors' Influence: North Macedonia, https://www.balkancrossroads.com/bp-iv-culture-religion, (Erişim Tarihi: 22.10.2021).

[362] Russia Beyond, "Ova leto učete ruski jazik besplatno", Çevrim içi Gazete, https://mk.rbth.com/obrazovanie/81206-ruski-centar-kursevi-deca, (Erişim Tarihi: 25.10.2021).

[363] Ruski centar vo Skopje, Resmi Sayfa, https://ruskicentar.mk/, (Erişim Tarihi: 22.10.2021).

yayımlanmıştır.[364] Rus Dünyası Vakfı'nın desteğiyle 2021 yılında, Rus Dili ve Kültürü Günleri düzenlenmiş ve etkinliğe 10 ülkeden yaklaşık 60 kişi katılmıştır. Bu kapsamda ayrıca, 2017 ve 2019 yıllarında Üsküp'teki Rus Kültür Merkezi tarafından düzenlenen önceki iki uluslararası konferansın bildirileri de yayımlanmıştır. Konferansta; dil bilim, Rusçayı öğretme yöntemleri, Rus Edebiyatı, çeviribilim ve Rus kültürü üzerine oturumlar düzenlenmiştir. Programda, ünlü Rus yazar Fiyodor Dostoyevski'nin doğumunun 200'üncü yıldönümü vesilesiyle bu edebiyatçının çalışmaları ve onun Rusya'daki ve dünyadaki çağdaş kültür ve edebiyat üzerindeki etkisi hakkında konuşmalar yapılmıştır.[365]

Merkezin düzenlediği diğer etkinlikler arasında, Kuzey Makedonya Bilim ve Yüksek Öğrenim Bakanlığı tarafından Rusya'da eğitim almak isteyenlere verilen burslar ve *Rossotrudniçestvo'nun* faaliyetleri yer almaktadır. Bu kapsamda Kuzey Makedonya vatandaşları ile bu ülkede sürekli ikamet eden Rusların 2020-2021 eğitim-öğretim yılından itibaren Rusya'da okuyabilmeleri için bir sınav düzenlenmekte ve kazanan öğrencilerin eğitim masrafları Rusya tarafından karşılanmaktadır.[366]

Halka yönelik düzenlenen dil kursları ise Rusya'nın kültür politikalarının bir başka yansımasıdır. Üsküp'te bulunan Aziz Kiril ve Metodi Üniversitesi bünyesinde faaliyet gösteren Rus Merkezi, her eğitim-öğretim döneminde ücretsiz Rusça kursları sunmaktadır. Bu kurslar 2016-2017 eğitim-öğretim yılında başlamıştır. Kurlar temel, orta ve ileri seviye olmak üzere üç kategoride gerçekleştirilmektedir. Kur bitiminde öğrenciler, yazılı ve sözlü kısımlardan oluşan bir bitirme sınavına girmekte ve başarılı olanlar sertifika almaktadırlar. İleri seviyede, katılımcılar, pratik derslerin yanı sıra, başta Rus dilinin fonetiği, kelime oluşumu, söz dizimi ve sözlük bilimi olmak üzere çeşitli kuramsal dersleri takip etmektedirler. Ücretsiz olan "Yabancılar için Rusça" programı kapsamındaki kurslar, Rusya ve Makedonya'dan, liyakatli dil

[364] Zbornik na trudovi od II Meǵunarodna konferencija Ruski jazik literatura i kultura: minato, segašnost idnina, Ruski centar pri, UKIM, 2020, s. 1-144.

[365] Fond Russkiy mir, Zavershilis' Dni russkogo yazyka i kul'tury v Severnoy Makedonii, https://russkiymir.ru/news/292997/, (Erişim Tarihi: 23.10.2021).

[366] Russia Beyond, "Objaven konkurs za besplatno studiranje vo Rusija za makedonski državjani", Çevrim içi Gazete, https://mk.rbth.com/obrazovanie/84953-konkurs-besplatno-studiranje-vo-rusija-za-drzhavjani-na-makedonija, (Erişim Tarihi: 22.10.2021).

bilimciler tarafından verilmektedir. Aziz Kiril ve Metodi Üniversitesindeki bu Rus Merkezinde, özellikle ana dili Makedonca olanlara hitap eden Rusça dinleme programları da bulunmaktadır. Bu eğitimlerin oldukça etkili biçimde uygulandığını söylemek mümkündür. Buna göre 2016'dan itibaren, kurslara 1.000'den fazla öğrenci katılırken aynı dönemde 500'den fazla kişi sadece dinleme programlarına kaydolmuştur.[367]

Rusça eğitimine dair diğer önemli bir çalışma ise *Rusça gönüllüleri* adlı Rus-Makedon kültür projesidir. Bu girişim, Üsküp'te yer alan Makedon Kültürel İş birliği Derneği *İnterkultura* ile Rus gençlik teşkilatı *Sosyal Diplomasiyi Geliştirme Vakfı*'nın çabalarıyla 26 Nisan 2021'de Krasnodar'da ilk adımı atılan bir gençlik, eğitim ve kültür projesidir.[368] Proje, Rusça konuşma kulüpleri ve eğitim faaliyetleri düzenleyerek, Makedon gençleri arasında Rusça ve Rus kültürünün tanıtılmasını amaçlamaktadır. Bununla birlikte Makedon gençleri arasında olumlu bir Rusya imajının oluşturulması da hedeflenmektedir. Projenin ortaya çıkışından kısa bir süre sonra başlayan küresel salgın nedeniyle çalışmalar son bulmamış, aksine Mart-Haziran 2021 döneminde çevrim içi olarak devam etmiştir. Projenin hedef kitlesi Üsküp, Kumanova ve Köprülü şehirlerindeki okullarda Rusça öğrenen 16-19 yaş aralığındaki öğrenciler ile Rusya'nın Krasnodar şehrindeki Kuban Devlet Üniversitesi Filoloji Bölümü talebelerinden müteşekkildir. Bu projeye en çok öğrenci ile katılan okullar arasında; Kumanova'dan Pero Nakov ve Golçe Delçev Cimnazyumu, Köprülü'den Jovçe Tesliçkov, Kole Nedelkovski ve Kočo Racin Cimnazyumları ile Üsküp'ten bir Rusça dil kursu olan *Ozarenie* yer almaktadır. Bu gençlik projesi kapsamında gerçekleştirilen faaliyetler, Makedonya ve Rusya'dan çeşitli gençlik teşkilatları ve resmî kurumlar tarafından da desteklenmektedir. Projenin hayata geçirilmesi adına büyük önem taşıyan mali destek, Rusya Federasyonu Üsküp Büyükelçiliği ve Makedonya'da bulunan Rossotrudniçestvo tarafından sağlanmıştır.[369]

---

[367]Ruski Centar vo Skopje, Resmi Sayfa, https://ruskicentar.mk/kursevi-po-ruski-jazik/, (Erişim Tarihi: 28.11.2022).

[368]Voices Skoplje, "Volonteri na Ruski jazik", Çevrim içi Gazete, https://voiceskopje.org/, (Erişim Tarihi: 30.01.2022).

[369] Voices Skoplje, "Volonteri na Ruski jazik".

Üsküp'te Rusça öğretilen diğer bir kurum ise Blaze Koneski Filoloji Fakültesindeki Slav Araştırmaları Bölümü'dür. Söz konusu bölüm, Kuzey Makedonya'da Rusça, Çekçe ve Lehçenin bölüm seviyesinde ortak bir müfredat çerçevesinde birlikte öğretildiği tek yerdir. Bölümün geçmişi 1946-1947 eğitim-öğretim yılına kadar uzanmaktadır. 1946 yılında kurulan Felsefe Fakültesinde, Rus dili okutmanları çalışmaya başlamıştır.[370] 1947-1948 eğitim-öğretim yılından itibaren Çek Dili ve Edebiyatı, 1959-1960 eğitim-öğretim yılından itibaren ise Leh Dili ve Edebiyatı faaliyete geçirilmiştir. Bölümde, düzenli olarak okutulmamakla birlikte, bazı yıllarda Belarusça ve Ukraynaca seçmeli dersler olarak müfredatta yer almıştır. Blaze Koneski Üniversitesi Slav Araştırmaları Bölümü, 20 Nisan 2019 tarihinde kuruluşunun 50'nci yıldönümü anısına ulusal çapta bir Rusça yarışması düzenlemiştir.[371]

Kuzey Makedonya'da Rus nüfuzunun dil, eğitim ve kültür yoluyla inşa edildiği söylenebilir. Bunun başlıca vasıtaları arasında; Rus kurumları ile geliştirilen bilim, kültür, eğitim projeleri, dini törenler, ortak sanat gösterileri, ulusal bayramların birlikte kutlanması ve her iki ülke akademisyenlerinin gerçekleştirdiği ortak yayınlar sayılabilir. Bilim alanında Rus etkisinin en güçlü temsilcilerinden biri, Makedonya Bilim ve Sanat Akademisi'dir. Rusya ile ortaklaşa düzenlenen bilim günleri, akademinin faaliyetlerinin önemli bir parçasıdır. Akademi mensupları genelde çalışma konusu olarak Kuzey Makedonya ve Rusya arasındaki ikili ilişkileri seçmektedirler. Bu minvalde düzenlenen kurultayların dördüncüsü, Makedon-Rus Araştırmaları başlığı ile 17-18 Eylül 2008 tarihleri arasında Ohri'de gerçekleştirilmiş, faaliyet boyunca Rus-Makedon ilişkilerinin farklı yönleri ile ele alınmıştır.[372]

---

[370] Filološkiot fakultet, Blaže Koneski, Slavistika, https://flf.ukim.mk/katedri-stud-grupi/slavistika/, (Erişim Tarihi: 27.11.2022).

[371] Russia Beyond, "Jubileen 50 natprevar po ruski jazik vo Makedonija", Çevrim içi Gazete, https://mk.rbth.com/obrazovanie/83438-jubileen-50-natprevar-ruski-jazik-makedonija, (Erişim Tarihi: 27.11.2022).

[372] Vistonmer.mk, "Ruskata naučna, obrazovna i kulturna pajažina vo Severna Makedonija", Çevrim içi Gazete, https://vistinomer.mk/ruskata-nauchna-obrazovna-i-kulturna-pajazhina-vo-severna-makedonija/, (Erişim Tarihi: 28.11.2022).

Rus kültürünün en önemli parçası olan Rusçanın merkeze alındığı diğer bir faaliyet ise; bir haftadan bir aya kadar bir takvime yayılabilen kültür günleri adlı etkinliklerdir. Bu vesileyle bilimsel tartışmalardan kültür/sanat çalışmalarına kadar çok sayıda faaliyet geniş bir zaman dilimi içerisinde gerçekleştirilmektedir. Kuzey Makedonya, Ekim 2021'de böyle etkinliklere sahne olmuştur. Yapılan kutlamalar çerçevesinde, başta Aziz Kiril ve Metodi Üniversitesinde bulunan Rus Merkezi olmak üzere ülkedeki pek çok Rus kurumunun yöneticileri tarafından Makedonya'da Rusça öğretilen okullara ziyaretler düzenlenmiştir. Bu minvalde öğrencilere Rusya, Rus kültürü ve edebiyatı konulu konferanslar verilirken, aynı zamanda öğrencilere, tanınmış Rus yazarların Makedoncaya çevrilmiş kitapları dağıtılmıştır. Benzer bir çalışma, 24 Mayıs tarihinde kutlanan Aziz Kiril ve Metodi Günü münasebetiyle de gerçekleştirilmiştir. Rusya Büyükelçiliği bir program hazırlayarak Makedonların bu önemli gününü *Rusya Manevi Kültür Günleri* adı verilen bir etkinlik çerçevesinde kutlamıştır.[373]

4.3.4. Hırvatistan

Balkanlar'daki Rus varlığı ülkeler özelinde değişiklikler gösterse de bölge her zaman Rus dış politikasının öncelikleri arasında yer almıştır. Bu durumun temel nedeni olarak şu üç husus sayılabilir: Panslavizm, Ortodoksluk ve sosyalizm. Son anılan husus özellikle SSCB döneminde etkili olmuştur. Rusya Federasyonu ve Hırvatistan arasındaki ikili ilişkilerin tarihi, özellikle kültür ve sanat alanında çok eskilere gitmektedir. İşte bu keyfiyettn mütevellit Hırvat kültür mirasının Hırvatistan dışındaki en önemli koleksiyonları Sen Petersburg şehrinde bulunmaktadır. Örnek olarak Glagolitik belgeleri verilebilir. Beş kodeks ve 150'den fazla varaktan oluşan ve 13'üncü ila 15'inci yüzyıllar arasında yazıldığı bilinen bu eserler Hırvat milletinin en eski yazılı kültür mirası arasındadır. [374]

Hırvatistan'ın 2013 yılında Avrupa Birliği'ne tam üye olarak kabul edilmesi, bu ülkenin Rusya'ya yönelik dış politikasının AB'nin dış politika hedefleriyle

[373] Ruski Centar vo Skopje, Resmi Sayfa, https://ruskicentar.mk/kursevi-po-ruski-jazik/, (Erişim Tarihi: 28.11.2022).

[374] Republika Hrvatska, Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Ruskoj Federaciji, Resmi Sayfası, Razvoj bilateralnih odnosa, https://mvep.gov.hr/bilateralni-odnosi-83734/razvoj-bilateralnih-odnosa-83735/83735, (Erişim Tarihi: 07.09.2022).

uyumlu hâle gelmesine yol açmıştır. Bu gelişmelerden önceki on senelik zaman dilimi iki ülke arasındaki ilişkilerin en başarılı dönemi olarak ifade edilebilir. Hırvatistan Cumhurbaşkanı (2000-2010) Stipe Mesiç döneminde iki ülke arasındaki ilişkiler büyük bir sıçrama kaydetmiştir. Ivo Josipoviç'in cumhurbaşkanlığı dönemi Rus politikaları açısından iyi başlamışsa da bu dönemde NATO ve Avrupa Birliği'ne girilmesi Moskova ve Zagreb arasındaki iş birliği ve temasların zayıfamasına yol açmıştır. Kolinda Grabar-Kitaroviç'in 2017'de cumhurbaşkanı olması ile birlikte ilişkilerin seyri yeniden olumluya evrilmiştir.[375]

İkili ilişkilere kültür bağlamında bakıldığında, 18 Aralık 1998 tarihinde Moskova'da imzalanan ve iki ülke arasında kültür alanında dostane ilişkileri ve iş birliğini geliştirmeyi amaçlayan mutabakat öne çıkmaktadır. Bu mutabakat metni ile Hırvatistan'da düzenlenen Rus kültür günleri ve Rusya'da düzenlenen Hırvat kültür günleri daimi hâle getirilmiştir. Hırvatistan'da sekiz şehirde şubesi bulunan Hırvat-Rus Dostluk Derneği ise kültür alanında iki ülke arasındaki bağları geliştirmede önemli çalışmalar yapan bir kurum olarak öne çıkmaktadır. Son yıllarda Hırvatistan'da Rus bale grupları, senfoni ve oda orkestraları, Rus filmlerinin gösterimleri ve kitap sergileri düzenlenmiştir. Bu minvalde söz konusu derneğin çabaları kültür alışverişinin devamına olumlu katkılar sağlamaktadır. Örneğin, Aleksander Puşkin ve Yuri Gagarin'in heykellerinin, Zagreb'te 2016 yılında bir yıl sonra ise yine aynı şehirde Sergey Yesenin'in büstünün açılması bu katkılar arasında sayılabilir. [376]

12 Nisan 2018 tarihinde Rus Çariçesi Büyük Katerina'nın anısına tertiplenen serginin resmî açılışı Zagreb'de bulunan Hırvatistan Müzesi'nde gerçekleştirilmiştir. Söz konusu sergi Sen Petersburg ve Zagreb onuruna ve her iki şehir arasındaki dostluğun 50'nci yıldönümü münasebetiyle düzenlenmiştir.[377] Etkinlik, kardeş şehirler ilan edilen Sen Petersburg ve Zagreb arasındaki bağların güçlenmesini

[375] Ria Novosti, "Mezhgosudarstvennyye otnosheniya Rossii i Khorvatii", Çevrim içi Gazete, https://ria.ru/20180715/1524549229.html, (Erişim Tarihi:14.09.2022).
[376] Ria Novosti, "Mezhgosudarstvennyye otnosheniya Rossii i Khorvatii", Çevrim içi Gazete, https://ria.ru/20100511/231717545.html, (Erişim Tarihi: 14.09.2022).
[377] Grad Zagreb Belediyesi, 50. obljetnica prijateljstva između Sankt Peterburga i Zagreba, https://www.zagreb.hr/50-obljetnica-prijateljstva-izme%C4%91u-sankt-peterburg/124588, (Erişim Tarihi: 19.09.2022).

hedeflerken, bu çapta bir sergi, Balkanlar'da ilk kez gerçekleştirilmiştir.[378] Bu minvalde, Rus sanatının Hırvatistan'da oldukça meşhur olduğunu söylemek gerekmektedir. Hırvatistan'daki çeşitli müzeler ve özel koleksiyonlarda Vereşhagin, Ayvazovski ve Repin'den Maleviç'e kadar birçok Rus ressamın eserleri bulunmaktadır. Buna ek olarak, Nikola Konstantinoviç Rörik'in 1933'te Yugoslavya'da açtığı bir sergi için Hırvatistan'a getirilen tabloları özel bir önem taşımaktadır. Söz konusu dönemde Zagreb'e gönderilen 10 tuval, günümüzde de Hırvatistan'daki Çağdaş Galeri'de teşhir edilmektedir. Tablolar en son 2010 yılında halka açık bir sergide gösterilmiştir.[379]

Bu bağlamda Rusya'nın Hırvatistan'daki dil politikaları da ele alınmayı hak etmektedir. 23 Ekim 2017'de Pula'da bulunan Felsefe Fakültesinde Rus Dili ve Kültürü Merkezi Puşkin Enstitüsü açılmıştır.[380] Puşkin Enstitüsünün açılışı *Rus Anları* (Ruski Trenuci) fotoğraf sergisi ile zenginleştirilmiştir. Enstitü, Moskova Devlet Rus Dili Enstitüsüne bağlı olarak çalışmaktadır. Bu üst kurum, Rus dilinin eğitim ve öğretiminin merkezi olarak tanınan, yabancılara Rusça eğitim sunan ve Rusça öğretmenlerinin yetiştirilmesine katkı sağlayan bir kurumdur. Rus Dili Devlet Enstitüsü aynı zamanda Rus Dili Federal Hedef Programının da yürütücüsüdür. Puşkin Enstitüsünün geliştirilmesi, bu kurumun ve Eğitim Bakanlığının ortak sorumluluğundadır.[381] Puşkin Enstitüsü, Rus dili ve kültürünü öğretmek, Rusça bilgisini ölçen sertifika programları düzenlemek, Rusça öğretmenlerinin niteliklerini geliştirmek ve yükseltmek amacıyla kurulmuştur. Enstitü Rusya ve yurt dışında olduğu gibi Hırvatistan'da da oldukça etkindir. 25-31 Ağustos 2022 tarihleri arasında Pula'da yer alan Jurja Dobrila Üniversitesinde Birinci Uluslararası Dil, Çeviri ve

---

[378]Novi List.hr, "Dva baletna spektakla iz Sankt Peterburga na sceni zagrebačkoga HNK", Çevrim içi Gazete, https://www.novilist.hr/ostalo/kultura/kazaliste/dva-baletna-spektakla-iz-sankt-peterburga-na-sceni-zagrebackoga-hnk/, (Erişim Tarihi: 19.09.2022).

[379] TASS.ru,"Posol RF v Khorvatii: dialog s Zagrebom na vysshem urovne vosstanovlen, Anvar Azimov-ob osobennostyakh vzaimootnosheniy Moskvy i Zagreba, 9 aprelya 2019, Interv'yu", Çevrim içi Gazete, https://tass.ru/interviews/6310596, (Erişim Tarihi: 19.09.2022).

[380] Pula.hr, "Svečano otvoren Centar ruskoga jezika i kulture, Institut Puškin", Çevrim içi Gazete, https://www.pula.hr/hr/novosti/detail/16719/svecano-otvoren-centar-ruskoga-jezika-i-kulture-institut-puskin/, (Erişim Tarihi: 19.09.2022).

[381] Filozofski fakultet u Puli, Centar ruskoga jezika i kulture, Institut Puškin, https://ffpu.unipu.hr/ffpu/centar_ruskoga_jezika_i_kulture_institut_puskin, (Erişim Tarihi: 19.09.2022).

Kültürlerarası İletişim Bilimsel Konferansı düzenlenmişir. Konferansın amacı, Slav çalışmaları alanında yeni kuramsal ve uygulamalı araştırmaların sonuçlarının sunulması ve benzer ilgi alanlarına sahip bilim insanlarını bir araya getirmektir. [382] 23 ve 24 Şubat 2022 tarihlerinde ise Pula'daki Puşkin Enstitüsü ile İspanya'nın Granada Üniversitesi, çağdaş Rus yazarlarından olan Yevgeny Vodolazkin ve onun *Lavr* romanına ithaf edilmiş uluslararası bir seminer düzenlemiştir. Bu etkinlikte Rusça dışında 34 farklı dilde yayımlanan ve otoritelerce Tanrı hakkında yazılmış en iyi on edebî eserden biri olarak kabul edilen roman tartışılmıştır.[383]

Hırvatistan'da düzenlenen etkinliklerden bir diğeri, Rossotrudniçestvo ve Pula Şehir Kütüphanesinin iş birliği ile 2 Kasım 2022'de gerçekleştirilmiş olan dünyanın en çok okunan yazarlarından Fiyodor Mihayloviç Dostoyevski'nin doğumunun 200'üncü yıldönümü kutlamasıdır. Dostoyevski Günleri adı verilen bu faaliyet 2 Kasım'da Pula Şehir Kütüphanesinde öğrencilerin katıldığı bir müzik dinletisi ve "Dostoyevski'yi Renklendirelim" başlıklı sergi ile resmen açılmış ve çevrim içi dersler ile devam ettirilmiştir. Açılış gününde konservatuar öğrencileri öğretmenleri ile birlikte Rus besteciler Piyotr İlyiç Çaykovski ve Sergey Rahmaninov'un eserlerini sergilemişlerdir.[384]

Hırvatistan Devlet İstatistik Bürosu verilerine göre, 2021 Nüfus Sayımında Hırvatistan Cumhuriyeti'nde yaşayan Rusların sayısı 1.481 olarak kayıtlara geçmiştir. Bu nüfusun büyük kısmı Zagreb, Primorje-Gorski Kotar ve Split'te yaşamaktadır. Şöyle ki, 2019 yılında yapılan ulusal azınlık konseyi temsilcilerinin seçimlerinde, Split-Dalmaçya, Primorje-Gorski Kotar, Medjimurje ilçeleri ve

---

[382] Filozofski Fakultet u Puli, Najava I. Međunarodne znanstvene konferencije, Jezik, prijevod i međukulturna komunikacija, https://ffpu.unipu.hr/ffpu/centar_ruskoga_jezika_i_kulture_institut_puskin/obavijesti?@=2fat1#news_124300, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

[383] Filozofski Fakultet u Puli, Međunarodni znanstveni seminar u Granadi o "Lavru" Jevgenija Vodolazkina uz podršku katedre za strane jezike i Centra "Institut Puškin" Filozofskog fakulteta u Puli, https://ffpu.unipu.hr/ffpu/centar_ruskoga_jezika_i_kulture_institut_puskin/obavijesti?@=2f9j9#news_124300, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

[384] Filozofski Fakultet u Puli, O manifestaciji, Dani Dostojevskog, https://ffpu.unipu.hr/ffpu/centar_ruskoga_jezika_i_kulture_institut_puskin/obavijesti, (Erişim Tarihi: 22.09.2022).

Zagreb'ten Rus azınlıktan 4 temsilci seçilmiştir.[385] Bu ülkede Rus nüfusun da etkisiyle 1991'den 2013'e kadar olan dönemde birçok Rus derneği kurulmuştur. 2003 yılına gelindiğinde; merkezi Zagreb'de bulunan ve ülkedeki tüm derneklerin faaliyetlerini eş güdümleştirmeyi amaçlayan "Ulusal Hırvatistan Rusları Birliği" kurulmuştur. Bu çatının altında Hırvatistan'da Rusların kurmuş oldukları aşağıdaki dernekler ve topluluklar yer almaktadır: Hırvatistan Cumhuriyeti Ruslar Derneği, Rus Kültür Çevresi, Kalinka Derneği, Slavonya Rusları Derneği, Terem Kadın Derneği, Çakoveç, Hırvat-Rus Dostluk Derneği, Hırvat-Rus İş Kulübü, Julius Baranovski Hırvat-Rus Dostluk Derneği, Akademik Rus Kulübü ve Babuşka Rus Kültür Kulübü. Bu derneklerin haricinde Rijeka şehri ve Primorje-Gorski Kotar ilçesinde Rus Evi ve Pula-Istrian'da Rus Evi bulunmaktadır. [386]

Söz konusu derneklerden, 24 Eylül 2007 tarihinde kurulan Kalinka[387] hâlihazırda 100'ün üzerinde üye sayısına sahiptir ki bunların çoğu Rusça konuşan insanlardır. Bu derneğin ana hedefi, ulusal kimliğin korunması, Rus dilinin ve kültürünün yaygınlaştırılması ile Rusya'nın gelenek ve göreneklerinin Hırvatistan'da tanıtılmasıdır. Dernek bünyesindeki Kalinka topluluğu müzik ve dans gösterileri yapmaktadır. Bu topluluğun sahip olduğu geniş repertuvar ve sergilediği gösteriler, yalnızca Hırvatistan'da değil, aynı zamanda komşu ülkelerde de tanınmalarına ve ün kazanmalarına yardımcı olmuştur. Topluluk, uluslararası festivallere ve Hırvatistan'da azınlıkların düzenlediği gecelere katılarak, Rus kültürünü temsil etmektedir. Kalinka Derneği'nin içinde yer alan bir başka topluluk ise, Malinka adlı çocuk vokal grubudur. Kalinka Derneği, eğitim yapan çocuklara Rusça öğretmekte ve Rus kültürünü tanıtmaktadır. Burada yaklaşık 100 öğrenci Rus dili ve kültürü dersleri almaktadır. Dernek, Çakoveç Şehir Kütüphanesi'nde Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü'nün açılmasını sağlamıştır. Aynı zamanda Rus Kültür Günü ve Rus Mutfağı

[385]Vlada Republike Hrvatske,"Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina, Rusi", Çevrim içi Gazete, https://pravamanjina.gov.hr/nacionalne-manjine/nacionalne-manjine-u-republici-hrvatskoj/rusi/382, (Erişim Tarihi: 21.09.2022).

[386] Filip Škiljan, "Rusi u Hrvatskoj između 1991. i 2011", Studia lexicographica, God. 5 (2011) Sayı 2(9), Institut za migracije i narodnosti, Zagreb, 2011, s. 24-25.

[387] Kalinka, Udruga Ruskog Govornog Podrucija u Medjumurju, https://www.kalinka.hr/o-nama/, (Erişim Tarihi: 23.09.2022).

tanıtımı gibi etkinlikler 12 yıldan bu yana her yıl düzenlemektedir. Derneğin Başkanı Tatjana Mikolaj, Rus-Hırvat ilişkilerine yaptığı katkılardan dolayı Rusya Federasyonu tarafından verilen "Onur Vatandaşı Yüksek Hükûmet Ödülü" ve Rusya Federasyonu'nun tanıtımına yaptığı katkılar sebebiyle Rossotrudniçestvo tarafından "Fahri Rus Dili ve Kültürü Rozeti" ile taltif edilmiştir.[388]

Hırvatistan'da faaliyet gösteren diğer önemli bir kuruluş ise aynı zamanda Rossotrudniçestvo'nun ülkedeki temsilciliğini de yapan Zagreb Rus Evi'dir.[389] Bu kuruluş 2017'nin sonunda, Rossotrudniçestvo'nun temsilciliklerinin yetersiz kalması nedeniyle kurulmuştur. Ayrıca bu kurum Hırvat öğrencileri Rusya'da okumaya teşvik etmektedir. Bu merkeze, Rus fakültelerine kabiliyetli öğrencileri kazandırmak amacıyla küresel salgın öncesinde 20.000 kişilik devasa bir kontenjan ayrılırken bu sayı, çeşitli nedenlerden ötürü ilkin 15.000'e düşürülmüş, akabinde ise söz konusu burs işlerliğini yitirmeye yüz tutmuştur.[390]

Rusya ve Hırvatistan arasındaki akademik ve kültürel bağların geçmişi çok eskilere gitmektedir. Bu ilişkiler, özellikle edebiyat, halk bilimi ve teoloji alanlarında yapılan çalışmalarda kendini göstermektedir.[391] Hırvat tarihi, kültürü ve dili, neredeyse Rusya'daki tüm tarih, filoloji ve siyaset bilimi fakültelerinde öğretilmektedir. Rus Edebiyatında üretilen eserlere bakıldığında Hırvat karakterlerin ve Hırvatistan hakkındaki konuların varlığı göze çarpmaktadır.[392] Örneğin çok sayıda Rusya'ya giden ünlü Hırvat yazar ve seçkin anılarını kaleme almıştır. Kültürel bağların yanı sıra Rusya ve Hırvatistan arasındaki dilsel bağlar da oldukça güçlüdür. Hırvatça ve Rusça, Slav dilleri ailesine mensup oldukları için iki dil arasındaki

---

[388] Kalinka, Udruga Ruskog Govornog Podrucija u Medjumurju, https://www.kalinka.hr/skola-ruskog-jezika/, (Erişim Tarihi: 23.09.2022).

[389] Pravitel'stva Rossiyskoy Federatsii, Resmî Sayfa, https://hr.rs.gov.ru/, (Erişim Tarihi:13.09.2022).

[390] Epi Centar, "Ruski dom i njegova uloga u realizaciji ruskih ciljeva na Balkanu", Çevrim içi Gazete, https://epbih.com/2020/09/23/ruski-dom-i-njegova-uloga-u-realizaciji-ruskih-ciljeva-na-balkanu/, (Erişim Tarihi: 12.09.2022).

[391] Veleposlanstvo Ruske Federacije u Hrvatskoj, Suradnja u području kulture, https://zagreb.mid.ru/hr/countries/bilateral-relations/cultural-connections/, (Erişim Tarihi: 20.10.2021).

[392] Russia Beyond, "Hrvatska očima Rusa: Od kulturnih veza prema europskim perspektivama", Çevrim içi Gazete, https://hr.rbth.com/opinion/2016/03/24/hrvatska-ocima-rusa-od-kulturnih-veza-prema-europskim-perspektivama_578871, (Erişim Tarihi: 15.10.2021).

benzerlikler ve farklılıklar çalışılmaktadır. Rus dili, üniversitelerin haricinde Zagreb'deki üç özel dil okulunda da öğretilmektedir. Ayrıca Rusya'da faaliyet gösteren büyük Hırvat şirketleri, çalışanları için özel dil kursları açmaktadır. [393] Ina Industrogradnja ve Ericsson-Nikola Tesla bu şirketlerden sadece ikisidir. Hırvatistan'da özel teşebbüs tarafından açılmış Rusça öğreten birçok merkez veya dil kursu bulunmaktadır. Bu merkezlerden bazıları; Rus Dili ve Kültürü Merkezi (Horus-Split)[394], Yabancı Diller Okulu (Eureka Merkez)[395], Rus Dili Öğrenme ve Çeviri Stüdyosu (STIL)[396] ile Rus Dili ve Kültürü Derneği şeklinde sıralanabilir. Bunlara ek olarak Hırvatistan'da yaşayan Rus vatandaşlarının hayata geçirdikleri Glasilo (Rus Chronicle) isimli bir kuruluş da bulunmaktadır.[397]

Rusya'nın Hırvatistan'daki faaliyetlerinin diğer bir örneği, 28 Ekim 2021 tarihinde Zagreb Rus Evi ve Rusya Federasyonu Hırvatistan Büyükelçiliği ortaklığıyla düzenlenen ve Sovyetlerin efsanevi çizgi film yapımcısı Sojuzmuljtfiljm'in 85'inci kuruluş yıldönümüne adanmış olan Rus Animasyon Filmleri Festivali'dir. Bu festival, 29-31 Ekim tarihleri arasında Zagreb'deki Kapitol Butik Sinema ve Cinestar Pula'da gerçekleştirilmiştir. Festival, Rossotrudniçestvo, Rossijska Gazeta ve Balkanski Sputnik kuruluşlarının girişimi ve Uluslararası Ortodoks Milletler Birliği Kamu Fonu'nun mali desteğiyle hayata geçirilmiştir. Burada, Rus film şirketi Soyuzmuljtfiljm tarafından yapılmış *Kutudaki Zebra*, *Balın Gizli Vadisi* ile *Peç ve Kurt'un Maceraları* gibi okul çağındaki Rus çocukları için oldukça tanıdık olan animasyon filmleri gösterilmiştir. Festival kapsamında çocuk çizimleri sergisi ve bilgi yarışmaları da düzenlenmiştir. Neticede bu surette Rus

---

[393] Veleposlanstvo Ruske Federacije u Hrvatskoj, Ruski Jezik, https://zagreb.mid.ru/hr/countries/bilateral-relations/ruski_jezik_u_hrvatskoj/, (Erişim Tarihi: 15.10.2021).

[394] Horus-Split Centar za ruski jezik i kulturu, Resmi Sayfa, http://www.udruga-horus.hr/, (Erişim Tarihi: 15.10.2021).

[395] Eureka Centar Škola stranih jezika, Resmî sayfa, http://www.eureka-centar.hr/, (Erişim Tarihi: 15.10.2021).

[396] STIL Studio za učenje ruskog jezika i prevođenje, Resmi Sayfa, http://www.ruskijezik.org/, (Erişim Tarihi: 15.10.2021).

[397] Ruska Ljetopis Glasilo ruske nacionalne manjine u Hrvatskoj, Resmi Sayfa, http://ruskaljetopis.hr/, (Erişim Tarihi: 15.10.2021).

azınlığın üyelerini bir araya getiren, Rus kültürünü temsil ve teşvik eden bir etkinlik ortaya çıkmıştır.[398]

Hırvatistan'da Rusça öğretilen önemli merkezlerden bir tanesi de Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi Doğu Dilleri Bölümündeki Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'dır. Söz konusu kurumda öğretim elemanı olarak çalışan Branka Barçot ile 1 Şubat 2023 tarihinde çevrim içi ortamda yapılan mülakatta, bu bölümün çalışmaları hakkında aşağıdaki değerlendirmeler yapılmıştır:

> "Söz konusu bölüm her yıl 40 öğrenci kabul etmektedir. 2015 yılından bu yana Rus diline olan yüksek ilgi sebebiyle her zaman bu kota doldurulmaktadır. Buna ek olarak, yüksek lisans ve doktora programları da bulunmaktadır. Öğrenciler sıfırdan Rusça öğrenmektedirler. Terminoloji Hırvatça-Rusça olarak öğretilmektedir. Dersler ilk yıl Hırvatça işlenmekte ancak ikinci yıldan itibaren hem kuramsal hem de uygulamalı olmak üzere tüm dersler Rusça olarak yapılmaktadır. İsteyen öğrenciler İngilizceyi de seçerek çift anadal okuyabilmektedirler. Öğrenciler Rus diline oldukça meraklıdırlar. Özellikle Rusya ve Ukrayna arasındaki savaş nedeniyle bölümün öğrenci sayısının düşeceği beklenmiş, ancak Rus kültürüne duyulan güçlü ilgi yüzünden korkulan olmamıştır. Ancak şimdi Lübliyana'daki Rus Evi kapanmış ve çalışanları Slovenya sınırlarını terk etmek zorunda kalmışlardır."[399]

4.3.5. Karadağ

Dış politikadaki hedef ve önceliklerini Avrupa Birliğine ve NATO ittifakına dâhil olma üzerine inşa eden Karadağ; Rusya ile ekonomi, bilim, teknoloji ve kültür alanlarında ilişkilerini geliştirmeye ve tarihî bağlarını sürdürmeye çalışmaktadır.[400] Her şeyden önce iki ülke arasındaki ilişkilerin tarihî boyutu vurgulanmaktadır, çünkü Karadağ daha bağımsız bir ülke olarak ortaya çıkmadan çok önceleri, henüz 1806 yılında Kotor'da bir Rus konsolosluğu açılmıştır. Bu gelişme aynı zamanda iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin başlangıcı olarak kabul edilmektedir.[401] 2021 yılı

---

[398] Russia Beyond Hrvatska, Çevrim içi Gazete, Festival ruskog animiranog filma u Zagrebu i Puli, https://hr.rbth.com/arts/90324-festival-ruskog-animiranog-filma, (Erişim Tarihi: 13.09.2022).

[399] Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi Doğu Slav Dilleri ve Edebiyatı Bölümü Rus Dili Dalında öğretim elemanı Branka Barçot ile 01 Şubat 2023 tarihinde gerçekleştirilen çevrim içi mülakat.

[400] Marko Kusovac, Odnos Crne Gore i Rusije, Matica Crnogorska, 2014, s. 60.

[401] Andrea Tadic, Ruski konzulat u Kotoru od 1804 do 1806 godine, Univerzitet Crne Gore, Fakultet Politickih nauka, Podgorica, 2016, s. 3-4.

itibarıyla Karadağ ve Rusya arasındaki ilk resmî temaların üzerinden 215 yıl geçtiği söylenebilir.[402]

Rusya'nın Karadağ'da takip ettiği dil ve kültür politikalarından bahsetmeden önce, Batı Balkanlar'da söz konusu ülkeye atfedilen özel önem hakkında bilgi vermek gerekmektedir. Bu hususiyet, Karadağ'da yaşayan Rusların varlığıdır. Rusların büyük çoğunluğu kalıcı olarak bu ülkeye gelmiştir. Şöyle ki, Karadağ basınında çıkan haberlerde ülkedeki bazı yerleşim birimlerinin *küçük Rusya* olarak adlandırılmaya başlandığı görülmektedir. Karadağ'da sürekli oturma iznine sahip olmanın en kısa yolu ticari bir işletme sahibi olmaktan geçtiği için bu ülkede yaşayan Rusların neredeyse tamamı kendi şirketlerini kurmuşlardır.[403]

Karadağ'daki Rus varlığı, Rusya'nın bu ülkede birçok dil ve kültür kurumuna hayatiyet kazandırmasını da beraberinde getirmiştir. Bu merkezlerden en önemlileri Podgoritsa ve Bar şehirlerinde bulunmaktadır. Söz konusu dil kursları katılımcılar için farklı seviyelerde Rusça kursları ve atölye çalışmaları sunmaktadır. İki ülke arasındaki kültürel bağları güçlendirmek ve iş birliğini geliştirmek amacıyla "Bar Kültür Merkezi" faaliyete sokulmuştur.[404] Podgoritsa ve Bar'daki Ruslar, bu ve benzeri kurumlara rağbet etmektedirler. Bu minvalde Budva şehrinde, Rusça eğitim veren bir ilkokul açılmıştır. Rusya Federasyonu Eğitim ve Bilim Bakanlığı tarafından belirlenen müfredata göre eğitim-öğretim faaliyetleri yapılan bu okulda öğrencilere ülkenin resmî dili olan Karadağca da öğretilmektedir.[405] Şehirde, ayrıca özel teşebbüs tarafından açılan Rusça kursları da bulunmaktadır. Budva'daki bu okullar, çocukların ana dillerini öğrenmelerini ve Rus makamlarından onaylı diploma almalarını sağlamaktadır. Dukley Akademi adlı eğitim kurumu, ilkokul ve lise seviyesindeki öğrencilere, Rusya'nın belirlediği müfredata uygun bir eğitim-öğretim

[402]Montenegro Independent News Agency (MINA),"Krivokapić: Najbolji odnosi sa Rusijom u duhu tradicije", Çevrim içi Gazete, https://mina.news/vijesti-iz-crne-gore/krivokapic-najbolji-odnosi-sa-rusijom-u-duhu-tradicije/, (Erişim Tarihi: 12.11.2022).

[403] Primorske Novine.me, "Crna Gora kao mala Rusija", Çevrim içi Gazete, https://www.primorskenovine.me/index.php/k2/crna-gora-ka-mala-rusija, (Erişim Tarihi: 23.11.2022).

[404] Mondo.me, "Otvoren Ruski Centar u Baru", Çevrim içi Gazete, https://mondo.me/info/Crna-gora/a160/Otvoren-Ruski-centar-u-Baru.html, (Erişim Tarihi: 18.10.2021).

[405] Novosti.rs, "Piši ruski, ali živi crnogorski", Çevrim içi Gazete, https://www.novosti.rs/vesti/planeta.70.html%3A343791-Pisi-ruski-ali-zivi-crnogorski, (Erişim Tarihi: 22.10.2021).

sağlamaktadır. Bu kurumdan alınan diplomalar Rusya'da da tanınmaktadır.[406] Bu okul 2016 yılında diğer bir özel Rus eğitim kurumu olan Katyuşa adlı okuldan ayrılarak kurulmuştur.[407] Günümüzde Budva şehrinde Rusya'dan göç etmiş ailelere mensup yaklaşık 150 ilkokul öğrencisi bulunmaktadır. Bu öğrencilerin neredeyse üçte biri Dukley Akademi adlı Rus okuluna devam etmektedir. Bu eğitim kurumu bünyesinde 2,5 yaşından itibaren öğrenci kabul eden anaokulları da mevcuttur. Tam zamanlı, yarı zamanlı ve uzaktan seçenekleriyle eğitim veren bu okul, üstün yetenekli çocuklara burslar da vermektedir. Dersler Rusça olarak yapılmakta ve ülkenin resmî dili olan Karadağca da ders müfredatında zorunlu olarak yer almaktadır.[408]

Karadağ'da faaliyet gösteren özel Rus okulları yukarıda sayılanlar ile sınırlı değildir. Uluslararası Özel Adriyatik Koleji Budva şehrinde 1 Eylül 2014 tarihinde, kurulmuştur. Okula, Karadağ Eğitim Bakanlığı tarafından ruhsat verilmiş ve 2021 tarihinde Uluslararası Bakalorya Kurumu tarafından, uluslararası geçerliğe sahip diploma programı uygulamak için yetki verilmiştir. Eğitim dili Rusça olan okul, anaokulundan liseye kadar eğitim vermektedir. Ancak 1'inci sınıftan 9'uncu sınıfa kadar tüm öğrenciler İngilizce ve Karadağca öğrenmektedir. Ortaokul seviyesinden itibaren dersler Rusya-Karadağ birleşik eğitim programına göre yürütülmektedir. Okul, eğitimin yanında, lise seviyesindeki öğrenciler için Rusya Federasyonu Devlet Final Sınavlarına (Temel Devlet Sınavı ve Birleşik Devlet Sınavı) hazırlık eğitimi de yapmaktadır.[409] Rusya ve Karadağ arasında yükseköğrenim düzeyinde de iş birliği yapılmaktadır. Bu minvalde, Karadağ Üniversitesinde Filoloji Fakültesi bünyesinde faaliyet gösteren bir Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü bulunmakta; burada lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesinde eğitim verilmektedir. Bölümden lisans derecesi alan öğrencilerden; gramer, kelime bilgisi ve fonetik becerilerinin yüksek olması, C1

---

[406]Slobodna Evropa,"Prva ruska škola pod crnogorskim suncem", Çevrim içi Gazete, https://www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-ruska-skola/28019196.html, (Erişim Tarihi: 07.09.2022).

[407] School and College, Katyusha. Russkaya shkola v Chernogorii, https://www.schoolandcollegelistings.com/ME/Crna-Gora/, (Erişim Tarihi: 23.11.2022)

[408] Way to Montenegro, Dukley Academy, https://waytomonte.com/en/p-3381-dukley-academy, (Erişim Tarihi: 27.09.2022).

[409] Adriatik Koledž, Međunarodna privatna škola, Resmî Sayfa, http://adriaticcollege.com/me/misija, (Erişim Tarihi: 20.11.2022).

seviyesine sahip olmaları, konuşma, dinleme, okuma ve yazma becerilerinde yetkinleşmeleri beklenmektedir.[410]

Rus kültür diplomasisinin önemli araçlarından biri olan Rus Evi, Sırbistan, Hırvatistan ve Bosna-Hersek'te olduğu gibi Karadağ'da da çalışmalarını sürdürmektedir. Faaliyetlerinde özellikle yükseköğretim kurumları ile iş birliği yapmaya özen gösteren kurum, Karadağ bürokrasisinin yetkili organları ile iyi ilişkiler sürdürmeye gayret etmektedir. Karadağ'da, Budva ve Podgoritsa şehirlerinde olmak üzere iki önemli merkez bulunurken, başkentteki şubenin özellikle küresel salgın sonrası çalışmalarıyla belirgin şekilde öne çıktığını belirtmek gerekmektedir. Söz konusu Rus Evi, Rusların yoğun olarak yaşadıkları sahil şehirlerinde faaliyet gösteren ve hedef kitlesi Rus göçmenler olan diğer kurumların aksine, Karadağ halkına yönelik çalışmalar yapmaktadır. Bu kapsamda Rus Evi'nin Kasım 2021'de Podgoritsa ve Budva'da düzenlediği *Balkan-Rus Çizgi Film Festivali*, gerçekleştirilen önemli bir etkinlik olarak dikkat çekmektedir. Festival, Rossotrudniçestvo'nun Karadağ temsilcisi Aleksey Fomin'in katılımıyla açılmıştır. Podgoritsa'daki Büyük Konser Salonunda düzenlenen gala gecesine, bölgede faaliyet gösteren Balkanski Putnik şirketinin temsilcisi Elena Zelinskaja, Ruske Gazeta'nın yazarı ve aynı zamanda Karadağ'daki Rus diasporasının temsilcisi Suzana Alperina gibi önemli simalar katılmıştır. Gecenin açılışında, Karadağ'da yaşayan Rusları temsilen Aleksander Hrgijan bir konuşma yapmıştır. Tören, Podgoritsa'daki Moskova Kültür Merkezinden Anastasija Vrbica ve drama bölümü öğrencileri tarafından hazırlanan gösteri sunumu ile devam etmiştir. Etkinlik, Soyuzmuljtfilm yapım şirketinin yeni filmi *Hofmania*'nın ilk gösterimi ile nihayete ermiştir. Festival boyunca izleyiciler Rus çizgi filmlerini seyretme fırsatı bulmalarının yanında, en eski Rus film stüdyosu olan Soyuzmuljtfilm'in klasik hâline gelmiş eserlerine de aşina olmuşlardır.[411]

---

[410]Univerzitet Crne Gore, Filoloski Fakuletet, Ruski jezik i Knjizevnost, Studijski Program, https://www.ucg.ac.me/studprog/23/3/1/2022-ruski-jezik-i-knjizevnost-2020, (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

[411] Pobjeda.me, "Balkanski festival ruskih crtanih filmova upriličen u Podgorici i Budvi U duhu radosti i pozitivnih emocija", Çevrim içi Gazete,https://www.pobjeda.me/clanak/u-duhu-radosti-i-pozitivnih-emocija, (Erişim Tarihi. 26.11.2022).

Karadağ'daki kültür etkinliklerinden bir diğeri ise 12 Nisan 2022 tarihinde Tivat'ta Sovyet ulusal kahramanı kozmonot Yuri Gagarin anısına düzenlenen fotoğraf sergisidir. Esasında Tivat, Gagarin ismine yabancı değildir, çünkü bu şehir hâlihazırda 2016 yılında Gagarin'in uzaya çıkışının 55'inci yıldönümü anısına dikilen bir heykele ev sahipliği yapmaktadır. Sergi, Sloven-Rus Dostluk Derneği, Rus Medeniyetinin Zirvesi isimli sivil toplum kuruluşu ve Rossotrudniçestvo'nun iş birliğinde hayata geçirilmiştir. Burada sunulan seçkide, Gagarin'in 12 Nisan 1961'deki tarihi uzay yolculuğunun hazırlıkları, uçuş anından kareler ve seyahatin etkileriyle alâkalı önemli anların fotoğraflarının bulunduğu yirmi görsel yer almıştır. Serginin açılışına ziyaretçilerin yanı sıra Tivat Belediye Başkanı Zeljko Komnenoviç ve Rusya Büyükelçisi Vladislav Maslenikov katılmıştır.[412]

Rusya Büyükelçiliği ve Podgoritsa Rus Evi, Karadağ'da Rusçanın, Rus tarihinin ve kültürünün tanıtılması ve iki millet arasındaki dostluğun sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Fakat bu güçlü bağa katkıda bulunan, sivil toplum kuruluşları ve dernekler de bulunmaktadır. Söz konusu derneklerden biri Podgoritsa'da kurulmuş olan *Birinci Petar Karadağ-Rusya Dostluk Derneği*'dir. 2 Temmuz 2013 tarihinde hayatiyet kazandırılan bu derneğin amacı "iki millet arasındaki kadim dostluğun devamı için çalışmak" şeklinde belirlenmiştir. Derneğin, çalışmaları içinde en bilineni, basında da tartışılan, son Rus imparatoru II. Nikola'nın bir anıtını dikme girişimidir. Dernek, bunun yanı sıra, iki ülkede çeşitli gösteri programları, ziyaret gezileri ve sergiler düzenlemeye gayret etmektedir. Ayrıca, derneğin resmî çevrim içi sayfasında yer alan arşiv bölümünde, iki halk arasındaki tarihi bağlara göndermede bulunan yazılardan oluşan bir seçki yer almaktadır.[413]

Faaliyetleriyle öne çıkan diğer bir dernek ise Niksiç şehrinde kurulmuş olan *Aziz Georgije Karadağ-Rusya Dostluk Derneği*'dir. Bu dernek, Rusya ve Karadağ arasındaki ortak kültür öğeleri üzerine film gösterileri ile şiir geceleri

[412]Vijesti25, "Obilježena 61. godišnjica prvog leta čovjeka u svemir: Sjećanje na legendarnog Gagarina", Çevrim içi Gazete, https://www.vijesti.me/kultura/599661/obiljezena-61-godisnjica-prvog-leta-covjeka-u-svemir-sjecanje-na-legendarnog-gagarina?fbclid=IwAR3imYSoszKvs7fvbtyHYWuoof72Rgtwe-gqg61uebDYnplOtiSJ2zMEP2I, (Erişim Tarihi: 26.11.2022).

[413]Društvo Crnogorsko Ruskog prijateljstva Petar Prvi, Rjesenje, Resmi Sayfa, https://dcrppetarprvi.wordpress.com/dokumenta/rjesenje/, (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

düzenlemektedir. Buna ek olarak, her Perşembe günü, dernek binasında *Rus Kültürü Akşamları* adlı etkinlik tertiplenmektedir. Bu gecelerde, Rus Edebiyatından seçkiler okunduğu gibi, müzik dinletileri yahut çağdaş Rus sinemasının önemli yapıtlarından film gösterileri de gerçekleştirilmektedir. Örneğin bunlar arasında Ada, Rusya'nın İkinci Vaftizi gibi filmler ile "Kırım-Eve Geri Dönüş" belgeseli gösterilmiştir.[414]

İki ülke arasındaki kültürel ilişkilerin diğer bir ayağı ise öğrenci değişim programlarıdır. Moskova ve Podgoritsa arasında imzalanmış iş birliği ve öğrenci değişim anlaşmasının bir gereği olarak, 24 Nisan-4 Mayıs 2018 tarihleri arasında Rusya'daki Kostroma şehri 25 Numaralı Cimnazyum'unun öğrenci ve öğretmenleri, Karadağ'daki Berane şehrini ziyaret etmişlerdir. Buna karşılık, Karadağ'ın Berane kasabasında bulunan ve aynı zamanda bir Rusça sınıfı barındıran Panto Malişiç Cimnazyum'u öğrencileri de Kostroma'yı ziyaret etmişlerdir. Bu ziyaretlerin amaçları arasında, Rus ve Karadağlı gençlerin birbirlerinin kültür ve gelenekleri tanımaları, öğrenciler arasında dostluk bağlarının kurulması ve Karadağlı öğrencilerin Rusça bilgilerini geliştirme gibi husus yer almaktadır. Ayrıca Kostroma ve Berane kardeş şehirler olarak ilan edilmişlerdir.[415]

4.3.6. Slovenya

Slovenya, Rusya'nın Yugoslavya cumhuriyetleri içinde faaliyetlerinin sınırlı olduğu bir ülke olarak ifade edilebilir. Bu durumun başlıca nedeni, Slovenya'nın 1991'den sonra hızlı bir şekilde Batı dünyasına eklemlenmesidir. Bu şartlar altında Slovenya'daki ilk Rus Evi 21 Nisan 2011 tarihinde, başkent Lübliyana'da açılmıştır.[416] Ancak 2022 yılında Slovenya hükûmeti, Rusya Ukrayna savaşı nedeniyle Rus Evi'ni kapatma kararı almıştır. Faaliyette bulunduğu süre zarfında, Slovenya'da yaşayan Ruslara ve Rus kültürüne ilgi duyan Slovenlere hitap eden bu

[414] Pravoslavie.ru, Çevrim içi Gazete, U Niksicu prikazan dokumentarni film Krim. Povratak kuci, https://pravoslavie.ru/90851.html, (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

[415]Gimnazii №25 goroda Kostromy, Mezhdunarodnoye sotrudnichestvo Soglasheniye o mezhdunarodnom sotrudnichestve, https://xn--80aei5ahbicjge.gmn25.edusite.ru/p3aa1.html, (Erişim Tarihi: 23.11.2022).

[416] Rossiyskiy sovet po mezhdunarodnym delam (RSMD), Rossiya i Sloveniya: istoriya i perspektivy dvustoronnego sotrudnichestva, https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/rossiya-i-sloveniya-istoriya-i-perspektivy-dvustoronnego-sotrudnichestva/, (Erişim Tarihi: 12.10.2021).

kurum; sergiler düzenlemiş, Rusça kurslar yapmış ve dahası Rusça eserlerden oluşan zengin bir kütüphane meydana getirmiştir. [417]

Slovenya'da etkinlik gösteren diğer bir kurum ise *Rusya Bilimler Akademisi Slav Araştırmaları Enstitüsü'*dür. Akademik çalışmaların yürütüldüğü bu kurum, Slovenya Çağdaş Tarih Enstitüsü ve Maribor Üniversitesi bünyesindeki Sloven Araştırma Merkezi ile yakın ilişkiler içerisindedir. Enstitü, her iki ülke bilim insanlarının katkılarıyla, Slovenya tarihi ve Rusya-Slovenya ilişkileri hakkında yapılan araştırmaların yayımlandığı tarih ve kültür dergisi *Slovenica*'yı çıkarmaktadır. Slovenya ve Rusya bu surette ortak tarihi hafızayı canlı tutmaya çalışmaktadır. Bu maksada matuf diğer bir faaliyet ise ortak tarihi ittifakların anılmasıdır. Bu minvalde, her yıl Birinci Dünya Savaşı sırasında 12 Mart 1916 tarihinde *Vrşiç* Geçidi'nde yaşanan bir çığ felaketi sonucu hayatını kaybeden Rus savaş esirlerini anma etkinlikleri düzenlenmektedir.[418] Benzer şekilde, her yıl mayıs ayında *Murska Sobota* kasabasında yer alan zafer anıtına, İkinci Dünya Savaşı'nda hayatını kaybeden Sovyet askerlerinin ve Yugoslav partizanların anısına çelenkler koyulmaktadır.[419]

Rusya'nın yumuşak güç faaliyetleri kapsamında çalışan diğer önemli bir kurumu ise Maribor'da bulunan Rus Dünyası Vakfı'dır. Söz konusu merkez, tıpkı Rus Evi gibi 2011 yılında açılmıştır. Bu vakıf, kültür alanında gerçekleştirdiği etkinliklerle öne çıkmaktadır. Kuruluş amacı Maribor sakinlerine Rus kültürünü tanıtmak ve her iki millet arasındaki mevcut bağları güçlendirmektir. Günümüze dek gerçekleştirilen etkinlikler arasında; bir iş konferansı (2012), Maribor'daki Sen Petersburg Günleri (2012 ve 2018), Slovenya genelindeki Rus Animasyon Film Festivali (2013), Rus Kültürü Günleri (2014), Mihail Lermontov'un 200'üncü doğum yıldönümü anma programı (2015), bale gecesi (2018) ve Rusya'nın Çiçekleri Projesi (2018) sayılabilir. Bunlara ek olarak çok sayıda konser, sergi ve film akşamları ile

[417] Mladina.si, "Zaprtje Ruskega doma v Ljubljani in drugi znaki rusofobije", Çevrim içi Gazete, https://www.mladina.si/215429/zaprtje-ruskega-doma-v-ljubljani-in-drugi-znaki-rusofobije/, (Erişim Tarihi: 20.11.2022).

[418] TASS, Putin, Slovenian president agree to establish Russia-Slovenia Friendship Day, https://tass.com/politics/1318551, (Erişim Tarihi: 15.10.2021).

[419] Rossiyskiy sovet po mezhdunarodnym delam (RSMD), Rossiya i Sloveniya: istoriya i perspektivy dvustoronnego sotrudnichestva.

ünlü Rus sanatçılarla yapılan söyleşilerin yer aldığı toplantılar düzenlenmiştir. Vakfın, hayata geçirdiği Rusça kursları vasıtasıyla günümüze dek 280'den fazla Mariborlu söz konusu dili öğrenme imkânı bulmuştur.[420]

Lübliyana'da kamu yararına çalışan ve kâr amacı gütmeyen uluslararası diğer bir kurum ise 2004 yılında kurulan Slav Kültürleri Forumu'dur. Bu forum, 13 Slav ülkesinde yaşayan 300 milyondan fazla insanı birbirine yakınlaştırmayı amaçlamaktadır.[421] Vakfın geliştirdiği önemli projelerden bir tanesi de Berlin Duvarı'nın yıkılmasını müteakiben kaleme alınmış 100 Slav romanını yayımlama girişimidir. Bu kapsamda başlatılan çalışma ile günümüze dek 90 kitap neşredilmiştir. Proje kapsamında düzenlenen etkinliklerle, dokuz ülkeden 108 Slav asıllı yazar okuyucularla bir araya getirilmiştir. Hazırlanan seçki, Slava Çeviri Projesi aracılığıyla İngilizce ve Portekizceye de tercüme edilmiştir. Tercüme edilen eserler vakıf tarafından, New York, Rio de Janeiro, Brüksel, Paris, Strazburg, Viyana ve Pekin'de düzenlenen uluslararası konferanslar ve seminerler vasıtasıyla kamuoyuna tanıtılmaktadır. Buna ek olarak, benzer seminerler Slav ülkelerinde de yapılmaktadır. Ayrıca vakıf konserler, uluslararası festivaller ve sergiler de tertiplemektedir. Vakfın Moskova, Belgrad ve Slovenya'nın Radlje ob Dravi şehirlerinde temsilcilikleri vardır. Piran şehrinde ise vakfa bağlı olarak çalışan *Piranova* adında bir "Slav Kültür Mirası Araştırma Merkezi" hizmete sokulmuştur.[422]

Günümüzde 500'den fazla kültür kuruluşunu birbirine bağlayan bir çatı örgütü niteliğinde olan Slav Kültürleri Forumu, 2020 yılı verilerine göre çeşitli faaliyetleri vasıtasıyla (konferanslar, festivaller, konserler, sergiler vs.) 1 milyonun üzerinde insana ulaşmıştır. Bu bağlamda kurumun oldukça faal ve başarılı bir yıl geçirdiğini söylemek mümkündür.[423] Söz konusu forum, hem üye ülkeler içerisinde hem de uluslararası alanda çeşitli kurum ve kişilerle ortaklıklar yapılmakta ve çeşitli iş birliği imkânları geliştirmektedir. Bu kapsamda; İtalya'nın Milano şehrindeki

[420] Ruski Mir, Dobrodošli na spletni strani Ruskega centra v Mariboru, Resmi Sayfa, https://ruskimir.si/#nasiaktivnosti, (Erişim Tarihi: 22.11.2022).
[421] Forum Slavenskih Kultura, Resmi Sayfa, https://www.fsk.si/hr/, (Erişim Tarihi: 25.11.2022).
[422] Andreja Rihter, Forum slavenskih kultura, živa poveznica slavenskih država, Arhiva, 2021, s. 32.
[423] Andreja Rihter, Forum slavenskih kultura, s. 31.

IULM Üniversitesi (2014), Rusya Devlet Yabancı Edebiyat Eserleri Kütüphanesi (2016), Sen Petersburg Belediyesi (2017), Rusya Federasyonu Kaluga Eyaleti Kültür Bakanlığı, Rusya Devlet Kütüphanesi, Rusya Federasyonu Müzik Müzeleri ve Koleksiyonları Derneği (2019) gibi kurumlarla bir takım anlaşmalar yapılmıştır.[424]

Rusya ve Slovenya arasındaki ilişkileri geliştirmeye çalışan diğer bir kurum ise Dostluk ve Kültürel İlişkiler Derneği'dir. İki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin kuruluşunun 25'inci yıldönümü vesilesiyle meydana getirilen bu dernek, 30 Mart 2017 tarihinde Moskova'da faaliyetlerine başlamıştır. Söz konusu dernek, her iki ülkedeki yerel yönetimler arasındaki temasların güçlendirilmesine gayret etmektedir. Ayrıca derneğin hedeflerinden birisi de yükseköğretim kurumları ve akademiler arasında, bilhassa beşerî bilimlerde ortak çalışmalar geliştirilmesidir. Dostluk ve Kültürel İlişkiler Derneği, Slovenya'da bulunan askerî anıtların ve Rus simaların heykellerinin bakımlarına, önemli günlerin kutlanmasına ve gençlik değişim programlarına da katkı sunmaya çalışmaktadır.[425]

Lübliyana'da özel Rus okulları da faaliyet göstermektedirler. Bu minvalde anılması gereken kurumlardan bir tanesi, Slovenya'da kaliteli Rus dili ve edebiyatı öğrenimi sunmayı hedefleyen ve uluslararası bir eğitim projesi olan *Poletna Shola*'dır. Türkçesi Yaz Okulu anlamına gelen bu proje, Sen Petersburg'daki Gerzen Üniversitesinden gelen öğretim üyelerinin rehberliğinde sürdürülen bir Rusça eğitimi programıdır. Bu kapsamda gençler, Rusça öğrenirlerken aynı zamanda Rusya'daki akranlarıyla ortak proje çalışmaları da yürütmektedirler. Söz konusu yaz okulunun ücreti katılımcı başına 200 avro olarak belirlenmiştir.[426]

Lübliyana'da çocuklara yönelik faaliyetler gösteren diğer bir özel dil okulu ise *Zavod Vesela dRuşçina*'dır. Okul, Slovenya Cumhuriyeti Eğitim, Bilim, Kültür ve Spor Bakanlığının desteğiyle açılmıştır. Okulun kuruluş amacı Slovenya'da

---

[424] Forum Slavenskih Kultura, Sporazumi o Saradnji, https://www.fsk.si/hr/partnerstva/sporazumi-o-suradnji/, (Erişim Tarihi: 26.11.2022).

[425] Russia Beyond Slovenija, "V Moskvi ustanovili rusko-slovensko Društvo prijateljstva in kulturnih vezi", Çevrim içi Gazete, https://si.rbth.com/news/2017/03/30/ustanovljeno-je-rusko-slovensko-drustvo-prijateljstva-in-kulturnih-vezi_730161, (Erişim Tarihi: 19.11.2022).

[426] Poletna šola ruskega jezika v Sloveniji, Resmi Sayfa, http://ru.ruskasola.si/ruska-filoloska-sola-2/, (Erişim Tarihi: 23.11.2022).

yaşayan Rus çocuklarına, ana dillerini ve kültürlerini sınıf ortamında öğretmektir. Slovenya'nın dört bir yanından 3 ila 18 yaşları arasındaki öğrencilerin devam ettiği bu kurum, faaliyetlerine Mayıs 2006'da başlamıştır. Okulun öğrencileri Rusça derslerinin yanı sıra, Rus Edebiyatı, kültürü, tarihi ve coğrafyası hakkında düzenlenen derslere de katılmaktadırlar. Bu kurum Rusçayı dersler ve ev ödevleri yardımıyla değil Rusya gezileri, tiyatro gösterileri, spor kampları, yarışmalar, kültür ve atölye çalışmaları vasıtasıyla öğretmeye çalışmaktadır.[427]

Slovenya'nın başkentinde yer alan diğer bir kurum ise iş insanlarına hitap eden *Bartus Dil Okulu*'dur. Bu kursta, şirketlerde veya kamu kurumlarında çalışan üst düzey yöneticilere özel olarak hazırlanmış dersler verilmektedir. Buna ek olarak mesleği profesyonel çevirmenlik olan kişiler için özel eğitimler sunulmaktadır. Bu okul, şirketlerin talepleri doğrultusunda ihtiyaca yönelik dersler vermektedir. Fakat diğer dil kurslarınınkine benzer biçimde Rusça derslerinden oluşan bir eğitim programının hazırlanması da bu eğitim kurumunun gündemindedir. Okul, temel dil bilgisi eğitiminin yanında, Rus kültürü ve edebiyatı hakkında da kapsamlı bir müfredat sunmaktadır. Kurumun kendi verilerine göre, son yirmi yılda, başta Rusça kursları olmak üzere, çeşitli atölye çalışmalarına Sloven şirketlerinden 7.000'in üzerinde beyaz yakalı katılmıştır.[428]

Slovenya'da yakın zamanda gündemi işgal eden önemli konulardan birisi, müfredata ilkokullarda ikinci zorunlu yabancı dilin eklenmesi meselesidir. Bu dilin Rusça olması hususunda önemli tartışmalar yapılmış olsa da özellikle Brüksel'in ağırlığını koyması yüzünden Avrupa Birliği'nin resmî dillerinden birinin bu yarışı kazanması beklenmektedir. Ülkede Rus dili üzerine çalışan kimi eğitimciler, bu durumdan duydukları rahatsızlığı açık bir şekilde ifade etmektedirler. Slovenya Slav Topluluğu, Lübliyana Üniversitesi Felsefe Fakültesi Rus Dili Bölümü, Rusya Bilim ve Kültür Merkezi, Tone Pavçek Vakfı ve ülkedeki Rusça öğretmenleri bu konuyu yakından takip etmektedirler. Bununla birlikte, okullarda Rusça öğrenmenin, aynı zamanda Kiril alfabesini öğrenmek ile aynı anlama geldiği de dikkate alınmaktadır.

---

[427] Zavod Vesela dRuşçina, zavod za izobraževanje in kulturo, Resmî Sayfa, http://ruskasola.si/, (Erişim Tarihi: 22.11.2022).

[428] Bartus, Şola Ruşçine In Drugıh Jezıkov, Resmi Sayfa, https://www.bartus.si/, (Erişim Tarihi: 23.11.2022).

Bu durum ise öğrencilerin Sırpça, Makedonca, Bulgarca, Belarusça ve Ukraynaca gibi Kiril alfabesini kullanan diğer birçok dili okuyabilmelerini mümkün kılmaktadır. Slovenya Eğitim, Bilim ve Spor Bakanlığı, Rusya Federasyonu Büyükelçiliği ve Slovenya-Rusya Derneği arasında Slovenya'da Eğitimde Rus Dili ve Kültürünün Teşviki Konusunda İşbirliği Bildirgesi'nin imzalanmasının üzerinden on yıldan fazla zaman geçmiştir. Bu mutabakat, Sloven okullarında Rus dili ve kültürünün öğretilmesini ve benimsetilmesini teşvik etmektedir.[429]

Söz konusu anlaşma ile Sloven okullarında Rusçanın varlığını güçlendirmek maksadıyla çeşitli kültürel etkinlikler, mutfak atölyeleri, geziler ve öğrenci değişim programları yapılmıştır. Çoğu zaman bu faaliyetlerin mali açıdan desteklenmesi bir sorun olarak belirmektedir. Bu sorunların aşılması maksadıyla, ülkenin en önemli şairlerinden ve Rusça şiir tercümanlarından birinin adını taşıyan bir vakıf kurulmuştur. Bu kurum, 2010 yılında hayata geçirilen ve sadece Sloven okullarında Rusçanın ve Rus kültürünün desteklenmesini amaç edinmiş olan Tone Pavçek Vakfı'dır.[430] Vakfın onuncu kuruluş yılı vesilesiyle Rusya Federasyonu Slovenya Büyükelçiliğinde özel bir basın toplantısı düzenlenmiştir. Dönemin yöneticilerinden Julije Mesariç, bu toplantıda yaptığı konuşmada, son on yıl içerisinde Rusça genel yeterlik sınavına başvuran aday sayısının üç kattan fazla arttığını söylemiştir. Mesariç, vakfın kuruluşundan bu yana Rus dili ve kültürüne ilişkin 120'den fazla projeye ve 12.500 civarında ilkokul öğrencisinin katıldığı eğitimlere mali destek sağlandığını belirtmiştir. Şkofja Loka Cimnazyumunda görev yapan Marjeta Petek Ahaçiç'in, altı yıldır meslektaşlarıyla birlikte düzenlediği Geleneksel Rus Kültürü Festivali "Rusiade" ve aynı eğitim kurumunun spor salonunda her yıl gerçekleştirilen Rus Film Haftası etkinlikleri vakfın desteklediği diğer projeler arasındadır. Burada

[429] Tibor Malinovic, Russia Beyond, "Bo ruščina dobila svoje mesto v slovenskih osnovnih šolah?", Çevrim içi Gazete, https://si.rbth.com/culture_and_sport/2017/06/27/bo-ruscina-dobila-svoje-mesto-v-slovenskih-osnovnih-solah_790440, (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

[430] Slorus, "Sklad Toneta Pavčka za promocijo ruskega jezika in kulture", Çevrim içi Gazete, http://www.slorus.si/sklad.html, (Erişim Tarihi: 23.11.2022).

Rusça eğitimi alan öğrenciler, daha sonra Slovenya'nın başka yerlerinde gösterilecek olan Rus filmleri için altyazı hazırlayarak eğitimlerini pekiştirmektedirler.[431]

Rusya ve Slovenya arasındaki kültürel bağlardan bir diğeri ise Slovenya'da bulunan Sovyet askerlerinin anısına hazırlanmış olan 70 civarında anıt ve heykeldir. Bu anıtların bakımlarının düzenli olarak yapılması ve anma törenleri çerçevesinde bir buluşma noktası hâline getirilmeleri kayda değer bir gelişmedir. Bu bağlamda, 30 Temmuz 2016 tarihinde Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Slovenya Cumhurbaşkanı Borut Pahor, her iki dünya savaşında Slovenya'da toprağa düşen Rus askerlerinin hatırasına bir anıtın açılışını gerçekleştirmişlerdir. Yapımına 2011 senesinde iki ülke liderleri tarafından karar verilen söz konusu anıt, yarım daire şeklinde düzenlenmiş sekiz beyaz mermer sütundan oluşmuştur. Bu mermerlere söz konusu savaşlarda hayatlarını kaybeden 3.000'den fazla askerin isimleri kazınmıştır. Bu açılış töreni esnasında Rus yetkililer, Slovenlere ülkedeki anıtlara özenle baktıkları için teşekkür etmişlerdir.[432]

---

[431] Tibor Malinovic, Russia Beyond, "Ruščina je okrepila svoj položaj v slovenskih šolah", Çevrim içi Gazete,
https://si.rbth.com/culture_and_sport/2017/05/23/ruscina-je-okrepila-svoj-polozaj-v-slovenskih-solah_768381, (Erişim Tarihi: 24.11.2022).

[432] Radio Televizija Vojvodine, "İzvor: Tanjug, Spomenik ruskim vojnicima u Sloveniji", Çevrim içi Gazete,
https://rtv.rs/sr_lat/region/spomenik-ruskim-vojnicima-u-sloveniji_742133.html,
(Erişim Tarih: 19.11.2022).

5. Türkiye, Çin ve Rusya'nın Dil ve Kültür Politikalarının SWOT Analizi Vasıtasıyla Karşılaştırılması

Türkiye, Çin ve Rusya'nın Yugoslavya ülkelerindeki dil ve kültür faaliyetleri önceki bölümlerde açıklanmıştır. Bu bölümde ise söz konusu faaliyetlerin arkasında yatan politikalar SWOT analizi yardımıyla karşılaştırılmaktadır. İncelenen ülkelerden ilki olan Türkiye'nin 2000'li yıllar ile birlikte Türkçeyi, Türk kültürünü ve Türk tarihi mirasını merkeze alarak faal bir dil ve kültür politikası tatbik etmeye çalıştığı söylenebilir. Yunus Emre Enstitüsü tarafından yapılan Türkçe öğretimi, ortak tarihî geçmiş, söz konusu bölgelerde yaşayan Türkler veya Müslümanlar ile kurulan bağlar ve Türk dizileri gibi bileşenler tarafından desteklenmektedir. Bu bağlamda, Yugoslavya coğrafyası Türkiye'nin önem verdiği bölgelerden bir tanesidir.

İkinci ülke olan Çin'in dış politikasında yumuşak gücün önemi, özellikle 2004 yılında Konfüçyüs Enstitülerinin kurulmaya başlanmasını mütakiben oldukça artmıştır. Merkezine Mandarin öğretimini yerleştiren bu politika, Çin kültürüne ait yazı sanatından danslara, Çin satrancından kadim dövüş sanatlarına kadar uzanan çeşitli araçlar ile desteklenmektedir. Çin, uzun vadede kültür politikaları vasıtasıyla yaratacağı nüfuz alanlarını, Kuşak Yol Projesi ve ticaret gibi araçlarla genişletmeye çalışmaktadır.

Bu bölümde ele alınan son ülke ise Rusya'dır. Sovyetler Birliği'nin yıkılmasından sonra kurulan Rusya Fedarasyonu açısından 1990'lı yıllar kayıp yıllar olarak tarihe geçmiştir. Âdeta siyasi ve ekonomik bir buhran döneminden çıkışı mütakiben, şekillenen dış politikada yumuşak güce önem verilmeye başlanmıştır. 2007 yılı ile birlikte dil ve kültür, Rus dış politikasının önemli bir bileşeni hâline gelirken Rus Dünyası Vakfı ve onun himayesinde açılan Rus Evi söz konusu politikaların icracısı olmuştur. Bu minvalde Rusça eğitimi, Rus edebiyatı, sineması ve müziği öne çıkmıştır. Moskova yönetimi, Rusçayı Rusya dışında yaşayan soydaşlarına ulaştırmayı temel bir politika olarak benimsemektedir. Yugoslavya coğrafyası Rusya tarafından ehemmiyet verilen bölgelerden bir tanesidir. Bu bölümde, söz konusu üç dış gücün izledikleri politikaların, ülkeden ülkeye gösterdiği

farklılıkar, güçlü yanlar, sahip oldukları fırsatlar, zayıf yanlar ve karşı karşıya bulundukları tehditler merkeze alınmak suretiyle değerlendirilmektedir.

5.1. Sırbistan

Türkiye, Çin ve Rusya'nın Yugoslavya cumhuriyetlerinde dil ve kültür bakımlarından başarılı çalışmalar yürüttükleri bilinmektedir. Bu ülkelerden birisi de Sırbistan'dır. Üç ülkenin söz konusu kültür kurumları tarafından icra edilen politikaların başarısı, etkisi, Sırbistan'da algılanma biçimi, bulduğu karşılık ve en önemlisi de bu politikaların geleceği, ortaya koyulan SWOT analizi yardımıyla açıklanmaktadır. Tablo 9 Sırbistan'da tatbik edilen dil ve kültür politikalarının karşılaştırmalı bir çözümlemesini sunmaktadır.

Tablo 9: Sırbistan'daki Dil ve Kültür Politikalarının SWOT Analizi

Ülke		Güçlü Yanlar	Fırsatlar	Zayıf Yanlar	Tehditler
Sırbistan	Türkiye	-Dostane İlişkiler -Güçlü İktisadi İlişkiler -Türk Dizileri	-Ekonomik ve Kültürel İş Birliği -Ülkedeki Müslüman Nüfus -Sırpçada Yer Alan Türkçe Kelimeler	-Politikaların Siyasi Söyleme Bağlı Olması -Türk Politikalarının Dalgalı Bir Seyir İzlemesi	- Rusya ve Çin ile Rekabet - Olası AB Üyeliği - Karşıt Siyasi Kutuplarda Yer Alma İhtimali -İki Dil Arasındaki Yapısal Farklılıklar
	Çin	- Güçlü Kültür Politikalarının İktisat ile Desteklenmesi -Çincenin Seçmeli Ders Olarak Okutulması -Karşılıklı İyi İlişkiler -Çin'in Olumlu İmajı	-Dil, Kültür ve Eğitim Alanlarında İş Birliği -Öğrenci Değişim Programları	-Çin'in İktisadi Girişimlerine Yönelik Tepkiler	-Çincenin ve Çin Alfabesinin Zorluğu -Çin'in Ekonomik Büyüklüğünün İlişkileri Tek Taraflı Duruma İndirgeme İhtimali -Kültürel Farklılık -Coğrafi Olarak İki Ülkenin Birbirine Uzak Olması
	Rusya	-Rus STK'lar, -Güçlü Diplomatik İlişkiler -Rus Şirketlerinin Faaliyetleri -Ortak Köken ve Tarihî Bağlar	-Ortak Geçmişin Getirdiği Nostalji Duyguları -Aynı Dil Ailesine Mensubiyet -Ortak Alfabe	-Ülkeler Arasındaki Ölçek Farkı -Sırbistan'daki Batı Yanlısı Muhalefet	-Sırbistan'ın Batı Yanlısı Siyaset Benimsemesi

Kaynak: Yazar tarafından söz konusu enstitülerin resmî sayfalarındaki verilere istinaden oluşturulmuştur.

Tablo 9'a göre Türkiye'nin Sırbistan'daki politikalarının güçlü yanlarının başında, son yıllarda iki ülke arasındaki mevcut iyi ilişkiler gelmektedir. Bu durum, özellikle Yunus Emre Enstitüsü ve YTB açısından iyi bir çalışma atmosferi yaratmaktadır. Yunus Emre Enstitüsü Belgrad şubesi ile yazılı olarak gerçekleştirilen mülakatta bu durumun önemi, "son dönemlerde iki ülke siyasal olarak birbirine yakınlaşmıştır" cümlesi ile vurgulanarak söz konusu kurumun çalışmalarında bürokratik zorluklar ile karşılaşılmadığı ifade edilmiştir.[433]

Türkiye ile Sırbistan arasında artan ticaret hacmi ve bu ülkeye yönelen Türk yatırımları, bir başka güçlü yön oluşturmaktadır. Son üç yılın verilerine göre; iki ülke arasındaki dış ticaret hacmi 2020'de 1,45, 2021'de 1,93 ve 2022'de ise 2,35 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.[434] Verilerin işaret ettiği üzere dış ticaret hacmi yıldan yıla istikrarlı bir biçimde artmaktadır. Buna ek olarak, Sırbistan'da Türklerin yaptıkları doğrudan sanayi yatırımları ve vizesiz (son düzenleme ile kimlik kartıyla) gerçekleşen seyahatlerin etkisiyle gelişen turizm faaliyetleri Türkçeyi daha görünür ve öğrenilmek istenen bir dil hâline getirmektedir. Bu durum Yunus Emre Enstitüsünün düzenlediği Türkçe kurslarına katılan öğrencilerin sayısında da kendini göstermektedir. Bu kurumun yetkilisi ile gerçekleştirilen mülakatta; "yıllık 400 civarında öğrenciye Türkçe dersleri verildiği, bunun dışındaki faaliyetler ile de yılda azımsanamayacak bir sayı olan 2.000 civarında kişiye ulaşıldığı" ifade edilmiştir.[435]

Sırbistan'da Türk dil ve kültür politikaları bağlamında Türk dizileri oldukça başarılıdır. Bilindiği üzere, Türk dizileri yurt dışında boy göstermeye başladıktan sonra önemli bir kültür diplomasisi aracına dönüşmüştür. Esasında Türk dizileri 2000'li yıllarda uluslararası arenada daha görünür hâle gelmişlerdir.[436] 2010'lu yıllardan itibaren Balkan ülkelerinde büyük bir atılım gerçekleştiren Türk dizileri;

---

[433] Belgrad Yunus Emre Enstitüsü Koordinatörü Dinsel Şahin ile Mülakat 14 Şubat 2022 tarihinde yüz yüze, ve08 Mart 2022 tarihinde yazılı olarak gerçekleştirilen mülakatlar.

[434] Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı Resmî Sayfası, https://www.mfa.gov.tr/turkiye-sirbistan_siyasi-iliskileri-.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 04.04.2023).

[435] Belgrad Yunus Emre Enstitüsü Koordinatörü Dinsel Şahin ile Mülakat.

[436] Fahri Türk, Taner Karakuzu, Ahmet Özdemir ve İlker Limon, "Yumuşak Güç Bağlamında Orta Asya'da Türk Dizileri ve TRT Kurumunun Rolü", Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi ESBA, Cilt 14, Sayı 1, Ocak 2023, s. 7, https://www.esbadergisi.com/index.php/tr/sayilar/sutun-d-tr/sayi-26, (Erişim Tarihi: 03.03.2024).

Gümüş, Binbir Gece, Yaprak Dökümü, Muhteşem Yüzyıl, Adını Feriha Koydum gibi yapımlarla Sırbistan'da çok yüksek izlenme oranlarına ulaşmıştır. Takip eden yıllarda, bu izlenme başarısı yerini Türkçeye olan doğal ilgiye bırakmıştır. Belgrad YEE Koordinatörü Şahin, basına verdiği mülakatta, senede üç dönem olarak planlanan kurslarda mevcut öğrenci kapasitesini 2-3 katına çıkarmayı arzuladıklarını söylerken, Türkiye'nin Belgrad Büyükelçisi Hami Aksoy ise aşağıdaki ifadeleri dile getirmiştir: "Birkaç sınıfı ziyaret ettim. Kursiyerlere neden başka bir dil değil de Türkçe öğrenmek istediklerini sordum. Türk dizilerinden çok etkilendiklerini ve Türkiye'ye gitmek istediklerini söylediler."[437]

Türkiye'nin dil ve kültür politikalarının güçlü yönlerine değinirken, gelecekteki olası fırsatlardan da bahsetmek gerekmektedir. Zira, günümüzün olası fırsatları, hayata geçirildikleri takdirde kolaylıkla yarının güçlü özelliklerine dönüşebilirler. Bu noktada dikkate alınması gereken ilk husus, karşılıklı ekonomik ilişkilerin beslediği fırsatlardır. Türkçe, Türk şirketlerinde iş bulma beklentisiyle öğrenilmek istenen bir dile dönüşmenin eşiğindedir. Örneğin, Sırbistan'da Türkler tarafından kurulmuş şirket sayısı 2015 yılında 136 iken, 2017'de bu sayı 454'e[438], 2021'de ise 636'ya ulaşmıştır.[439] Bu durum söz konusu dilin öğrenilmesini teşvik etmektedir.

Türkiye ve Sırbistan, Kıta Avrupası'nın etkisinin hissedildiği, modern eğitim kurumlarına sahiptir. Özellikle yükseköğretim alanında, her iki ülkede de köklü kurumlar mevcuttur. Bu bağlamda Belgrad Üniversitesi, Yugoslavya'daki ilk Türkoloji Bölümüne ev sahipliği yaparken, Ankara Üniversitesi DTCF ise Türkiye'nin ilk ve tek Sırp Dili ve Edebiyatı Bölümünü bünyesinde barındırmaktadır.

---

[437] TRT Haber, "Sırbistan'da Türkçeye ilgi artıyor", Çevrim İçi Gazete, https://www.trthaber.com/haber/dunya/sirbistanda-turkceye-ilgi-artiyor-636865.html, (Erişim Tarihi: 04.04.2023).

[438] Anadolu Ajansı, "Sırbistan'daki Türk firma sayısı 2 yılda 3'e katlandı", Çevrim İçi Gazete, https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/sirbistandaki-turk-firma-sayisi-2-yilda-3e-katlandi/763080, (Erişim Tarihi: 04.04.2023).

[439] Balkan News, "Sırbistan'da 600'den fazla Türk şirketi faaliyet gösteriyor", Çevrim İçi Gazete, https://www.balkannews.com.tr/ekonomi/sirbistan-da-600-den-fazla-turk-sirketi-faaliyet-gosteriyor-h854.html, (Erişim Tarihi: 04.04.2023).

Söz konusu kurumlar arasında tesis edilmesi muhtemel iş birlikleri, diğer bir fırsat olarak iki ülkenin önünde durmaktadır.

Yükseköğretimde atılan bu adımların haricinde, Sırbistan'ın Sancak bölgesinde yaşayan Müslümanlar da; Türk dil ve kültür politikalarını destekleme potansiyeline sahiptir. Bu minvalde Sırbistan Türkleri Derneği'nin çalışmaları öne çıkmaktadır. Bu dernek Sırbistan'da Türkçenin seçmeli bir ders olarak okutulması için çalışmalar yapmıştır.[440] Başkan Alija Şahoviç, bu girişimi hayata geçirmek için okul müdürleri ile görüşmüş ve başta Yeni Pazar şehri ile çevre beldeler olmak üzere, Türkçe derslerin okullarda okutulmasına yönelik büyük bir ilginin olduğunu söylemiştir.[441] Ancak bu girişimlerden somut bir çıktı hasıl olmamıştır.[442]

Türkiye'nin dil politikaları bağlamında Sırpçada bulunan ve sayıları binleri bulan Türkçe kökenli kelimeler önemli bir rol oynamaktadır. Şöyle ki bu durum; Yunus Emre Enstitüsünün dikkatinden kaçmamış, gerçekleştirilen mülakatta Koordinatör Şahin, kurumun faaliyetlerini değerlendirirken Sırpça içerisinde yer alan Türkçe kelimelerin önemini aşağıdaki ifadelerle vurgulamıştır: "Bu bölgedeki insanlar Osmanlı İmparatorluğu'nun son zamanlarına kadar bir arada barış ve huzur içinde uzunca yıllar yaşamışlardır. Bu durum kültürlerin birbirini etkilemesine yol açmış ve iki millet hem günlük yaşamlarında hem de dilsel alanda birbirlerinden etkilenmişlerdir. Bu minvalde belirtmek gerekir ki her iki dilde 8.000 civarında ortak sözcük bulunmaktadır, [...] Sözün özü Sırbistan ve Türkiye halkları ortak tarihlerinin yanı sıra kültürel olarak da birbirlerine çok yakındırlar […] Dolayısıyla yaptığımız etkinlikler, içerisinde dil ve kültüre dair elementler bulundurmakta, iki eski dost ülkenin birbirini hatırlamasına yardımcı olmaktadır."[443]

---

[440] N1.info.com, "Inicijativa za uvođenje turskog jezika u osnovnim školama u Srbiji", Çevrim İçi Gazete, https://ba.n1info.com/svijet/a511-turski-jezik-u-srpskim-skolama/, (Erişim Tarihi: 03.10.2022); Fahri Türk ve Delva Bajraktarevic, "Sırbistan'daki Türk Dernekleri ve Ülkede Yaşayan Türklere Yönelik Politikaları 2002-2021", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 25, Sayı 2, s. 576-579.

[441] Sandzakhaber.net, "TRT-Udruženje Turaka u Srbiji traži uvođenje turskog jezika u osnovnim školama", Çevrimi İçi Gazete, https://sandzakhaber.net/trt-udruzenje-turaka-u-srbiji-trazi-uvodenje-turskog-jezika-u-osnovnim-skolama/, (Erişim Tarihi: 03.10.2022).

[442] Burak Gümüş, Sırbistan Türkleri ve Türkçe, Balkanlarda Yaşayan Türk Azınıkları ve Türkçeye Yönelik Dil Politikaları, Der. Fahri Türk, Astana Yayınları, Ankara 2016, s. 214-215.

[443] Belgrad Yunus Emre Enstitüsü Koordinatörü Dinsel Şahin ile Mülakat.

SWOT analizinin diğer yarısı ise olumsuzluklar üzerine odaklanmaktadır. Bunlar arasında politikaların hâlihazırdaki zayıf ve noksan tarafları yer almaktadır. Bunların başında, Türkiye ve Sırbistan arasındaki ilişkilerde dönem dönem yaşanan çalkantılar gelmektedir. Bu bağlamda özellikle tarihteki olumsuz imajlar öne çıkmaktadır. Türklük, Avrupa'nın düşün dünyasında ve özellikle kendilerini tanımlama sürecinde, "öteki" olarak tasvir edilmiş güçlü bir imgedir. Sırplar da bu düşünceye yabancı değildirler. Gerek halk şarkılarında, gerekse hikâyeler ve tarih kitaplarında; karşı karşıya gelinen bir Türk daima mevcuttur. Bu durum, Türk kültür politikalarının önündeki çetin sınavdır.

Türk politikalarının bir diğer zayıf yanı ise; Sırbistan politikasının mevcut iktidarların görüş ve düşüncelerine bağlı olarak şekillenmesidir. Şöyle ki bu sorun; aynı iktidarın, farklı yıllarda, birbirinin tam tersi yönde değişen yaklaşımlarında da kendisini gösterebilmektedir. Öte yandan, özellikle dil ve kültür politikaları, büyük emeklerle, âdeta adım adım zorlu bir süreçte inşa edilebilecektir. Bu çalışmanın giriş kısmında, yumuşak güç politikalarının etkinliği tartışılırken, maliyetinin bir hayli ucuz olduğu söylenmişse de kültür politikalarının uzun vadede verilen emek ile doğru orantılı olarak başarıya ulaşabileceği söylenebilir.

Sırbistan'daki Türk politikalarının karşısındaki tehditlerden ilki, Rusya ve Çin'in bu ülkedeki etkinliğinin Türkiye'yi geri plana itme ihtimalidir. Sırbistan'ın her üç ülkenin politikalarına açık yapısı düşünüldüğünde rekabetin bu ülkede oldukça çetin şartlarda gerçekleşebileceği söylenebilir. İkinci tehdit ise Sırbistan'ın olası AB üyeliği olarak gözükmektedir. Birlik kendi dışında kalan ülkelere yönelik dil ve kültür politikalarını sınırlandırabilir. Üçüncü tehdit ise, siyasi gelişmelerin her iki ülkeyi karşıt kamplara sürükleme ihtimalidir. Son olarak Türkçe ve Sırpçanın farklı dil ailelerinden geldiği hususu önem arz etmektedir. Bu nedenle, Türkçe öğrenmede doğabilecek zorluklar bir süre sonra Sırpların bu dile duydukları ilginin zayıflamasına yol açabilir. Bunlar, Türkiye'nin Sırbistan'daki dil ve kültür politikalarının karşısında yer alan başlıca tehditlerdir.

Politikaları incelenen ikinci ülke olan Çin'in Sırbistan'daki varlığı ve söz konusu ülke hakkında geliştirdiği dış politikanın önemli bir bileşeni dil ve kültüre

dayanmaktadır. Ülkede üç Konfüçyüs Enstitüsü bulunmaktadır. Çin yönetimi, enstitünün faaliyetlerini ve şube sayısını artırmayı arzulamak suretiyle Sırbistan'da yeni merkezler açma azmini ortaya koymaktadır. Karşılıklı iyi ilişkiler Çincenin Sırbistan eğitim sistemi içinde seçmeli ders olarak ilk, orta ve lise seviyelerinde okutulmasına zemin hazırlamıştır. Kaydedilen bu gelişme, Çin dil ve kültür politikalarının Sırbistan'daki geleceği açısından hayati bir önem taşımaktadır. Ulaşılan son verilere göre Sırbistan'da 3.000 civarında öğrenci Mandarin dili öğrenmektedir. Çince Sırbistan genelindeki 14 lise, 34 ilkokul ve 30 ortaokulda seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Bu kapsamda Çin Eğitim Bakanlığının görevlendirdiği 42 öğretmen Sırbistan'daki okullarda çalışmak üzere söz konusu ülkeye yerleşmiştir. Öğretmenlerin maaşları Sırp makamları tarafından değil, Konfüçyüs Enstitüsünün bütçesinden karşılanmaktadır.[444]

Çin'in Sırbistan'daki güçlü yanlarından bir diğeri ise dil ve kültür alanında atılan adımların etkisini iktisadi alanda göstermesidir. Bu durum, kendisini, hem söz konusu kültür kurumlarının donatılmasında hem de dev Çinli şirketlerin yaptıkları yatırımlarda göstermektedir. Avrupa Parlamentosu'nun hazırlattığı bir rapora göre Çin'in Sırbistan'daki altyapı yatırımlarının büyüklüğü 2022 itibarıyla 10,3 milyar dolara ulaşmış durumdadır.[445] Çin'in ekonomik gücüyle dikkatleri üzerlerine çekmesi bilhassa eğitimli Sırp gençlerinin kariyer arayışında bu ülkenin bir ara durak olarak öne çıkmasını sağlamaktadır. Çin'in ekonomik gücü, dolayısıyla da Çince öğrenmenin faydalı bir faaliyet olarak görülmesi, Pekin'in dil ve kültür politikalarını başarıya götürecek bir potansiyel barındırmaktadır.

Çin'in Sırbistan'daki dil ve kültür politikaları incelenirken, fırsatlar arasında değerlendirilebilecek birinci husus, iki ülke arasında, orta öğretimde sağlanan iş birliğinin üniversiteler ve diğer akademik kurumlar arasında da geliştirilme ihtimalidir. Çin, özellikle Karadağ örneğinde görüldüğü üzere, yükseköğretim

[444] Blic.rs, "Kineski u Srpskim Školama od 1. Septembra evo sta ce djaci sve morati da znaju, a u planu je i uvođenje i još tri jezika", Çevrim İçi Gazete, https://www.blic.rs/vesti/drustvo/kineski-u-srpskim-skolama-od-1-septembra-evo-sta-ce-daci-sve-morati-da-znaju-a-u/z774z05, (Erişim Tarihi: 12.04.2023).

[445] Branislav Stanicek, "China's strategic interests in the Western Balkans", EPRS European Parliamentary Research Service, Rapor No. PE 733.558, Haziran 2022, s. 4.

seviyesinde oldukça güçlü bağlantılar kurabilme yeteneği ve imkânına sahiptir. Bu bağlamda Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Çin Dili Bölümü'nün gelişimi desteklenebilir ve Çin'deki köklü kurumlar ile ortak girişimler de bulunulabilir. Bu kapsamda ikinci bir fırsat ise iki ülke arasındaki öğrenci değişim programlarını güçlendirmektedir.

Sırbistan'da Çin'in karşı karşıya kaldığı bazı zayıf yanlar da bulunmaktadır. Bu hususlar, bilhassa dil ve kültüre yönelik atılan adımlara ket vurmaya matuftur. Bunların başında, Çinli şirketlerin, ülkede yürüttükleri yoğun altyapı yatırımlarına karşı gelişen endişe ve tepkinin, Çin dili ve kültürüne yönelmesi gelmektedir. Bu durum, henüz Sırp kamuoyunda büyük bir sorun olarak kendisini göstermemiş olsa da konu bilhassa Batı yanlısı basın organlarında dönem dönem gündeme getirilmektedir. Örneğin, Ihor Levchenko tarafından kaleme alınan bir yazıda, "*Çin Yatırımlarının Baskısı Altındaki Sırbistan"* başlığı tercih edilmiştir. Makalede Çin'in Batı Balkanlar'da ivme kazanan yatırımları ve bu surette Sırbistan'ın en büyük ortaklarından biri hâline geldiği vurgulandıktan sonra; alınan borçların getirdiği yük, Sırp ekonomisinin Çin'e bağımlılığı, dijital teknoloji sektöründe Çinli şirketlerin tekeli ve bazı Çin yatırımlarının AB Mevzuatına uygun olmaması nedeniyle Sırbistan'ın AB üyeliğine yönelik müzakerelerde yaşayacağı sorunlar dile getirilmektedir.[446]

Yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere, Çin'in ekonomik gücü ve bunun zamanla ikili ilişkileri tek taraflı bir duruma indirgeme ihtimali, Sırp tarafında tedirginlik yaratmaktadır. Buna ek olarak, Çincenin öğrenilmesi oldukça zor bir dil olması nedeniyle bu dili öğrenmeye devam eden kişilerin pek çoğunun Çin kültürüne yönelik entelektüel merakının yanında ikinci ve daha güçlü bir motivasyon kaynağına ihtiyaç duyduklarını söylemek yanlış değildir. İki toplum arasındaki derin zihniyet ve kültür farklılıkları, herhangi bir anlaşmazlık durumunda görüş ayrılıklarını derinleştirebilirler.

[446] Ihor Levchenko, New Eastern Europe, "Serbia is under pressure from Chinese investments", Çevrim İçi Gazete, https://neweasterneurope.eu/2021/11/29/serbia-is-under-pressure-from-chinese-investments/, (Erişim Tarihi: 12.04.2023).

Rusya'nın Yugoslavya cumhuriyetleri arasında kültürel anlamda en öne çıktığı ülke Sırbistan'dır. Rusya'nın bu ülkedeki faaliyetleri Rus Dünyası Vakfı ve ona bağlı olarak çalışan Rus Kültür Merkezi, medya organları, eğitim kurumları, vakıflar ve sivil toplum kuruluşları tarafından gerçekleştirilmektedir. Rusya'nın kamu diplomasisi yoluyla imajını korumaya özen gösterdiği ülkelerin başında Sırbistan yer almaktadır. Özellikle enerji alanındaki Rus şirketleri Sırbistan'da izlenen dil ve kültür politikalarına katkı sağlamaya gayret etmektedirler.

Rusya'nın Sırbistan'da izlediği dil ve kültür politikaları güçlü yönleriyle ele alındığında, öncelikle iki milletin de Slav olduğu ve köklü tarihî bağlar taşıdığı söylenebilir. Sadece bu durum dahi, Rusya'nın Sırbistan politikalarının başarısına hizmet etmektedir. Belgrad'ta bulunan Rus Dünyası Vakfı'nda yönetici olarak çalışan Yevgeniy Eduardoviç bu durumu aşağıdaki ifadelerle dile getirmektedir: "Sırbistan ile üç ortak bağımız var ve bunlar ortak tarih, Ortodoksluk ve ortak kültürel kodlar olarak ifade edilebilir. Bunlar, bizim yaptığımız 200-300 sergi vb. etkinlik gibi değil, bizden geriye gerçekten kalanlardır. Çünkü insanlar bu etkinlikleri hatırlamayabilir, fakat değindiğim bu bağlar her zaman kalıcı olacaktır."[447] Denilebilir ki Rusya, bu ülkedeki politikalarını inşa ederken, kendisi hakkında yakınlık ve sempati doğurabilecek her detayı kullanmaktadır.

Tarihî bağlar ve ortak Slav kökenlere yapılan vurgusunun beraberinde getirdiği duygudaşlık neticesinde, iki devlet arasında bürokrasi ve siyaset düzeyinde de yakın bir iş birliği imkânı ortaya çıkmaktadır. Bu durum, ortak çalışmalar yürütülmesini kolaylaştırmaktadır. Rusya'nın Sırbistan'da oldukça güçlü olduğu diğer bir husus ise, Rus menşeli STK'ların faaliyetleridir. Söz konusu STK'lar, kuruluş gayelerine uygun etkinlikler yürütürlerken aynı zamanda, Rus dili ve kültürünü temsil etmektedirler. Belgrad Rus Dünyası Vakfı Rus Evi yöneticisi Eduardoviç de bu derneklere ve sivil toplum kuruluşlarına dikkat çekmiştir. Kendisi, bilhassa Rus-Sırp Derneği'ne işaret ederek STK'ları önemli ortaklar olarak

[447] Rus Dünyası Vakfı Rus Evi Müdür Yardımcısı Yevgeniy Eduardoviç ile Belgrad'ta 22.02.2022 tarihinde yapılan görüşme.

tanımlamıştır. Derneğin, bir sivil toplum kuruluşu olarak Rus Evi ile benzer faaliyetler gerçekleştirdiğini, söylemiştir.[448]

Rusya'nın güçlü yanlarından bir diğeri de Rus şirketlerinin Sırbistan'da artan faaliyetleri neticesinde, Rusça bilen kalifiye elemana ihtiyaç duyulmasıdır. Bu şirketler arasında; enerji alanında NIS, doğal gaz ve petrol alanında Gazprom ve Lukoil ile Rusya'nın en büyük bankası olan Sbirbank sayılabilir.

Sırbistan'daki Rus dil ve kültür politikalarına muhtemel fırsatlar penceresinden bakıldığında; ilk önce benzer sosyalist geçmiş hasebiyle, Rusya adının uyandırdığı nostalji duygusu ve sempatisi yeni girişimleri doğurma ihtimali taşımaktadır. Bilhassa; II. Dünya Savaşı esnasında iki milletin müttefik saflarda yer almış olması benzer şekilde büyük kayıplar vermesi ve sonrasında kurulan ideolojik yakınlık, bu temelde şekillenerek yeni girişimlerin önünü açmaktadır. Bu kapsamda gerçekleştirilen etkinliklerin en önemlisi hiç şüphesiz Ebedî Ateş'in yakılması olarak kayda geçmiştir. Büyük Zafer'in 75'inci ve Yugoslavya'nın II. Dünya Savaşı'nda işgalden kurtuluşunun 76'ncı yıldönümü kapsamında düzenlenen tören 15 Aralık 2020 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Söz konusu anıt Belgrad Kurtarıcıları Anıt Mezarlığı'nda yer almaktadır. Sırbistan Cumhurbaşkanı ve Rusya Federasyonu Başkanı'nın himayesinde gerçekleştirilen ateş yakma törenine Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Rossotrudniçestvo Sırbistan sorumlusu ve Belgrad Rus Evi temsilcisi katılmıştır.[449] Bu bağlamda, II. Dünya Savaşı ve sosyalist dönem temalı yeni faaliyetlerin, Sırp milletinde karşılık bulacağı ve bu kulvarın Rus kültür politikaları için yeni fırsatlar doğacağı muhakkaktır.

Fırsatlar bağlamında ikinci bir şey ise her iki milletin, Slav dilleri konuşması ve Kril alfabesine sahip olmasıdır. Bu durum Rusya'nın kültür politikasını torpilleyici bir potansiyel barındırmaktadır. Medya, yayıncılık, eğitim, dil kursları gibi alanlarda Rus girişimleri büyük bir avantaj barındırmaktadır. Bu durum, Rus politikalarının Sırbistan'daki toplumsal kabul sürecine katkıda bulunmaktadır.

---

[448] Rus Dünyası Vakfı Rus Evi Müdür Yardımcısı Yevgeniy Eduardoviç ile Belgrad'ta 22.02.2022 tarihinde yapılan görüşme.

[449] Evgeniy Pavlov, У Београду упаљена Вечна ватра, Ebedi Ateş Belgrad'da yandı, Ruski Dom Sırbistan Çevrim İçi Sayfası, https://ruskidom.rs/sr/2020/12/15/u-beogradu-upa-ena-vechna-vatra/, (Erişim Tarihi: 17.04.2023).

Bu kadar önemli güçlü yanlara ve fırsatlara rağmen Rusya'nın dil ve kültür politikasının kimi zayıf tarafları da mevcuttur. Bunlar; iki ülke arasındaki devasa ölçek farkı ve bunun özellikle karar alma noktasında ağırlığının her zaman Rusya lehine kayma ihtimali ve Sırbistan'daki Batı ve Avrupa Birliği yanlısı muhalefetin geliştirdiği Rusya karşıtı söylem olarak ifade edilebilir. Sayılanlardan ilki, daha çok ekonomik ve dış siyaset ile ilgili konularda belirleyici iken dil ve kültür politikalarına etkisi ise ancak tali yollardan gerçekleşebilir. İkinci husus ise Sırbistan'da gün geçtikçe güçlenen Batı yanlısı muhalefettir. Şöyle ki bu durum Rus kültür politikasını Sırbistan'da başarısızlığa uğratma ihtimali taşımaktadır.

Bu minvalde dikkatlerden kaçırılmaması gereken muhtemel tehditler; yukarıda dile getirildiği üzere Sırbistan'ın Batı yanlısı bir dış siyaset izlemeye başlaması durumunda Rusçaya ve Rus kültürüne yönelik ilginin zayıflamaya aday olmasıdır. Her ne kadar, Sırbistan Rusya dostu bir ülke olarak yaftalanmış olsa da, dışarıya karşı dengeli bir siyaset izlemektedir. NATO üyesi ülkeler ile çevrelenmiş bir devlet olarak Rusya ile yakın ilişkiler içinde bulunan Sırbistan bir yandan da Avrupa Birliği üyelik sürecini kararlılıkla süürdürmektedir. Bu durum, Sırp dış siyasetinde keskin bir değişimi beraberinde getirebileceği gibi; Rus kültür dış politikasının Sırbistan ayağında sorunlar yaşanmasına da neden olabilir.

5.2. Bosna Hersek

Türkiye, Çin ve Rusya'nın dil ve kültür politikaları bağlamında faaliyette bulundukları diğer bir Yugoslav Cumhuriyeti ise Bosna Hersek'tir. Bu bölümde söz konusu ülkelerin kültürel ve dilsel faaliyetleri, SWOT analizi yardımıyla çözümlemeye tabi tutulmuştur. Tablo 10 Bosna Hersek'te tatbik edilen dil ve kültür politikalarının karşılaştırlmalı bir değerlendirmesini sunmaktadır.

Tablo 10: Bosna Hersek'teki Dil ve Kültür Politikalarının SWOT Analizi

Ülke		Güçlü Yanlar	Fırsatlar	Zayıf Yanlar	Tehditler
Bosna Hersek	Türkiye	-Türkiye'nin Güçlü Kurumsal Geçmişi -Tercihim Türkçe Projesi -Türk Dizileri -İki Toplum Arasındaki Güçlü Tarihî Bağlar	-Dil, Kültür ve Eğitim Kurumları Arasında Güçlü İş Birliği İmkânı -Ülkedeki Müslüman Nüfus	-Ülkedeki Hantal Bürokratik Yapı -Ülke Seçkinlerindeki Yaygın Statükocu Bakış	-Ülkede Zaman Zaman Gerginleşen Siyasi Ortam -Olası AB Üyeliği
	Çin	-Konfüçyüs Enstitüsünün Çinceye Olan Rağbeti Tetiklemesi -Mandarin Dilinin İlk, Orta ve Lise Seviyesinde Okutulması	-Öğrenci Değişim Programları	-Ülkedeki Hantal Bürokratik Yapı -Çin'in İktisadi Girişimlerinin Gelişmemesi	-Çincenin ve Çin Alfabesinin Zorluğu -Kültür Farkı, -Coğrafi Mesafe
	Rusya	-Aynı Aileden Gelen Akraba Diller -Rus Kültür Derneklerinin Faaliyetleri	-Yükseköğretim Kurumları Arasında İş Birliği -Öğrenci ve Öğretim Elemanı Değişim Programları	-Rusya'nın Ülkenin Bir Bölümüne Yoğunlaşması -Ülkedeki Hantal Bürokratik Yapı	-Ülkenin Olası NATO yahut AB Üyeliği -Batı Yanlısı Partilerin İktidara Gelme İhtimali

Kaynak: Yazar tarafından söz konusu enstitülerin resmî sayfalarındaki verilere istinaden oluşturulmuştur.

Türkiye ve Bosna Hersek arasındaki mevcut tarihsel ve kültürel bağların yanında Müslüman nüfus ikili ilişkilerin en güçlü dayanağıdır. Bu temel üzerine inşa edilen Türk dil ve kültür politikalarının en güçlü yanı ise söz konusu politikaları icra eden kurumların bölgede sahip oldukları olumlu imajdır. Bu durumun önemi Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü tarafından aşağıdaki ifadelerle dile getirilmiştir: "Hızlı organizasyon yapabilme kapasitesi ve yeterli sayıdaki personeli sayesinde birden çok faaliyeti zamanında ve düzgün yapabilme becerisine sahip olma bu kurumun başarısını sağlamaktadır."[450] Söz konusu kurumsal tecrübe, Yunus Emre Enstitüsü, Diyanet Vakfı, TRT ve Anadolu Ajansı gibi kurumlar vasıtasıyla aktarılmaktadır.

[450] Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü Koordinatörlüğü ile 07 Nisan 2022 tarihinde gerçekleştirilen yazılı mülakat.

Yukarıda bahsedilen kurumsallık, Yunus Emre Enstitüsünün 2012'den bu yana büyük bir başarı ile uyguladığı *Tercihim Türkçe* başlıklı ikinci yabancı dil projesinde kendisini göstermektedir. Bu kapsamda projeye dahil olan ilk, orta ve lise seviyesinde eğitim gören öğrencilerin sayıları Tablo 4 vasıtasıyla ortaya koyulmuştur. Bu rakamlar ışığında, söz konusu projenin, uygulandığı ülkeler içinde en başarılı örneğin Bosna Hersek olduğu söylenebilir. Büyük bir istikrarla sürdürülen Tercihim Türkçe Projesi, dil politikaları bağlamında Türkiye'nin eski Yugoslavya cumhuriyetlerinde takip ettiği en kapsamlı ve başarılı iştir. Bu projenin tek olumsuz özelliği, Bosna Hersek'te dar bir alanda yani çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu kantonlarda uygulanması ve Sırp Cumhuriyeti'nin ihmal edilmesidir. Türkçenin ikinci yabancı dil olarak, görmüş olduğu bu büyük ilgi, Türkiye'nin dil ve kültür politikalarının güçlü yanı olarak öne çıkmaktadır.

Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü koordinatörü ile yazılı olarak gerçekleştirilen mülakatta Bosna Hersek ve Türkiye arasındaki 500 yıllık ortak tarihî geçmiş vurgulanarak, YEE'nin Bosna Hersek'te yaptığı faaliyetlerin bel kemiğinin ortak kültürel öğeler üzerinden şekillendiği belirtilmiştir.[451] Bu noktada koordinatör, Bosna Hersek Yunus Emre Enstitüsünü, dil kursları düzenleyen Konfüçyüs Enstitüsü ve Goethe Enstitüsü gibi kurumlardan ayıran en önemli özelliğin kültürel faaliyetlerin sayısındaki yükseklik ve başarı olduğunu söylemiştir. Yetkili, "Kurumunuzu, sizinle benzer çalışmalar yapan, diğer ülkelerin kurumları (Konfüçyüs, Yunus Emre ve Goethe enstitüleri vb.) ile kıyaslayabilir misiniz?" sorusuna: "Bosna Hersek'te yukarıda bahsi geçen kurumlar bulunmaktadır. Bu kurumlarda da Yunus Emre Enstitüsünde olduğu gibi benzer faaliyetler ve dil kursları yapılmaktadır. Yunus Emre Enstitüsünü diğerlerden ayıran en belirgin farklılık tüm ülke genelinde yoğun bir şekilde dil ve kültür faaliyetleri tertiplemesidir." Ayrıca "Bosna Hersek, Türk kültürüne yabancı olmayan bir ülkedir. İki ülkenin ortak tarihsel geçmişi bulunmaktadır. Bu nedenle gerçekleştirilen faaliyetler Bosna'da ilgiyle takip edilmektedir. Bosnalılar yapılan faaliyetlerde kendi kültürlerinden de izler bulmaktadırlar."[452]

[451] Saraybosna Yunus Emre Enstitüsü Koordinatörlüğü ile yapılan yazılı mülakat.
[452] SaraybosnaYunus Emre Enstitüsü Koordinatörlüğü ile yapılan yazılı mülakat.

Bosna Hersek'teki Türk dil ve kültür politikalarına katkı yapan diğer bir husus ise ülkede izlenen Türk dizileridir. Sırbistan'dakine benzer şekilde Balkan ülkelerinin büyük bir kısmında beğenilen Türk dizileri, Bosna Hersek'te de yüksek izlenme oranlarına ulaşmışlardır. Takip eden yıllarda, bu izlenme başarısı yerini Türkçeye olan doğal bir ilgiye bırakmıştır. Özellikle Bosna Hersek'te faaliyet gösteren ONB isimli kanal, "Öyle Bir Geçer Zaman Ki", "Kınalı Kar", "Yaralı Kuşlar", "Kuzey-Güney", "Elif" ve "Dila Hanım" adlı Türk yapımlarını Bosna'ya getirerek izleyicilerle buluşturmuştur. Kanalın halkla ilişkiler biriminin yöneticisi Saşa Martiç, Anadolu Ajansı'na verdiği demeçte; Türk dizilerinin yeni bölümlerinin yayımlandığı saatlerde kanalın reyting rekorları kırdığını belirterek, tüm Avrupa'da Türk dizilerinin gösterildiği televizyon kanalları arasında reytingi en yüksek olan kanalın kendilerininki olduğunu dile getirmiştir. Martiç, dizi seçimlerini Bosna halkının taleplerini dikkate alarak yaptıklarını, yakın geçmişte başlarından acı olaylar geçen Bosnalıların belki de bu yüzden hüzünlü dizileri daha çok sevdiklerini ifade etmiştir. Ayrıca Martiç tarafından, Bosnalıların diziler vesilesiyle Türkçeye ilgi duymaya başladıklarının altı çizilmiştir.[453]

Bosna Hersek'te Ankara'nın izlediği kültür politikalarının geleceği açısından mevcut fırsatların başında ise, ülkedeki Müslümanlar ile Türkiye'nin dil ve kültür politikalarını yürüten kurumlarının faaliyetleri gelmektedir. Ortak tarih bilinci bu bağlamda tekrar devreye girmekte; kurumların faaliyetlerini dil kursları ekseninden çıkartarak kültürel temelde oldukça geniş bir yelpazeye oturtmaktadır. İkincisi yükseköğretim kurumları arasındaki mevcut iş birliği potansiyelidir. Daha önce vurgulandığı üzere çeşitli ülkelerde yürürlüğe koyulan *Türkoloji Projesi'*ne Bosna Hersek de dahil edilmiştir. Bu kapsamda Tuzla Üniversitesi Beşeri Bilimler Fakültesinde, Mostar Üniversitesi Cemal Biyediç Eğitim Fakültesinde, Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesinde ve Zenitsa Üniversitesinde, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri açılmıştır.[454] Buna karşın Türkiye'deki tek Boşnak Dili ve Edebiyatı

[453] Sanela Crnovsanin, Anadolu Ajansı, "Türk dizileri Bosna Hersek'te Türkiye sevgisini artırıyor", Çevrim İçi Gazete, https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/turk-dizileri-bosna-hersekte-turkiye-sevgisini-artiriyor/1646209, (Erişim Tarihi: 05.04.2023).

[454]Murat Parlakpınar, Yunus Emre Enstitüsü'nün Türkoloji Alan'daki Faaliyetleri, 3rd International Conference On Language And Literature"Turkish in Europa" Tiran, Proceedings Book, Cilt 2, s. 280.

Bölümü ise Trakya Üniversitesi bünyesinde faaliyet göstermektedir. Her ne kadar dar ve kısıtlı bir kadro ile çalışsalar da söz konusu kurum Bosna Hersek ve Türkiye'nin dil bölümleri arasında karşılıklı iş birliğini güçlendirme potansiyeline sahiptir.

Türkiye'nin kültür ve dil politikalarının Bosna Hersek'teki zayıf yanları ise şu şekilde ifade edilebilir: İlkin Bosna Hersek'in sahip olduğu hantal bürokratik yapının yeni girişimlerin önünü tıkaması ve ülke seçkinlerinde hâkim olan statükocu bakış açısının getirdiği zorluklar dile getirilebilir. Aslında bu iki hususun bir bütün olarak kabul edilmesi daha isabetlidir. Anlaşıldığı üzere, zayıflık, Türk tarafının yaptığı yahut yapmayı ihmal ettiği bir husus olmaktan çok; Bosna Hersek'teki idari yapının karmaşıklığından kaynaklanmaktadır. Bu durum, Yunus Emre Enstitüsü Koordinatörü tarafından da aşağıdaki şekilde dile getirilmiştir: "Eğitim ve kültür bakanlıklarının yanında belediyeler ile de iyi ilişkiler tesis edilmiştir. Ülkedeki birçok devlet üniversitesi ile protokoller yapılmıştır. Ancak yaşanan zorluklar daha ziyade Bosna Hersek'teki siyasi sistemin hantal yapısından ileri gelmektedir."[455]

Bosna Hersek'te Türkiye'nin izlediği yumuşak güç politikalarına yönelik olası tehditlerin başında ise ülkede zaman zaman siyasi tansiyonun yükselmesi ve bu durumun özellikle yabancı kurumların çalışmalarını zorlaştırması gelmektedir. Ülkedeki mevcut siyasi sistem, ortaya çıkan sorunların ve muhtemel gerginliklerin en büyük müsebbibidir. Böyle bir durumda yabancı kurumlar dikkatlerini dil ve kültür alanlarına teksif etseler bile faaliyetlerin sekteye uğrama ithimalleri mevcuttur. İkincisi ise Bosna Hersek'in muhtemel Avrupa Birliği üyeliğinin, üçüncü ülkelerin dil ve kültür politikalarına ket vurma ihtimalidir.

Çin, Bosna Hersek'te dil ve kültür politikalarına önem veren ülkelerden bir diğeridir. Özellikle Konfüçyüs Enstitüsü, ülkedeki etkinliğini günden güne artırmaktadır. Banja Luka, Saraybosna ve Doğu Saraybosna'da bulunan üç şubede faaliyet gösteren enstitü, bunun yanı sıra Banja Luka Üniversitesi ve Saraybosna Üniversitesi gibi kurumlarda açılmış olan Sinoloji bölümlerine de tam destek vermektedir. Konfüçyüs Enstitülerinin ülkede üç şubeye ulaşması, halk tarafından Çinceye olan rağbetin gücünü göstermektedir.

[455] SaraybosnaYunus Emre Enstitüsü Koordinatörlüğü ile yapılan yazılı mülakat.

Çin'in dil ve kültür politikalarının diğer bir başarısı ise Mandarinin ilk ve orta seviyedeki okullarda seçmeli yabancı dil olarak müfredata eklenmesidir. Örneğin Sırp Cumhuriyeti'ndeki ilk ve orta seviyeli dört okulda isteğe bağlı olarak Çince dersleri verilmeye başlanmıştır. Söz konusu dersler, okullarda kayıtlı olan yaklaşık 400 genç ve çevre liselerden 60 öğrencinin katıldığı pilot bir proje şeklinde başlatılmıştır.[456] Banja Luka Konfüçyüs Enstitüsü yetkilisi ile yapılan mülakatta bu proje kapsamında aşağıdaki ifadeler dile getirilmiştir: "Çin Büyükelçiliği, Saraybosna, Doğu Saraybosna, Samaç ve Foça'da orta öğretimde seçmeli dersler vermeye çalışmıştır, ancak projenin şimdilik başarısız olduğu söylenebilir. Bunun nedenlerinin başında profesörlerin Çinli olmaları ve Sırpça bilmemeleri gelmektedir. Özellikle alfabe farklılığından dolayı ilkokul çağındaki çocukların bu dile ısınmaları zor olmuştur. Günümüzde ilkokul ve anaokulu çağındaki çocuklarla yapılan derslerde Sırpça ve Çince bilen Bosnalı öğretmenler ile çalışıyoruz." Bunun haricinde *Enstitünün Petar Kocic, Jovan Jovanoviç Zmaj, Aleksa Santiç, Vuk Stefanoviç Karadziç ve Ivo Andriç ilkokulları* ile yaptığı anlaşmaların geçerli oldukları belirtilmiştir.[457]

Çin açısından Bosna Hersek'te söz konusu olan fırsatlar ifade edilirken özellikle bir hususun altı çizilmelidir. İki ülke aralarındaki öğrenci değişim programlarını geliştirilebilir. Konfüçyüs Enstitüsü, Bosna üniversiteleri ile Çin'deki yükseköğretim kurumları arasında irtibat kurma konusunda oldukça yeteneklidir. Bu durum, enstitünün eğitimlerine katılan ve bilhassa dil alanında kendisini geliştiren Bosna Hersekli üniversite öğrencilerinin eğitimlerine Çin'de devam etmelerine imkân sağlayabilir.

Bosna Hersek'te Çin'in zayıf yanlarının başında ülkedeki hantal bürokratik yapının, Konfüçyüs Enstitüsünün faaliyetlerini sekteye uğratma ihtimali gelmektedir. Konfüçyüs Enstitüsü ile gerçekleştirilen mülakatta özellikle kuruluş aşamasında birtakım bürokratik sorunların yaşandığı ve ilk bir yılın oldukça zorlu geçtiği

[456]Radio Televizija Republike Srpske (RTRS), Çevrim İçi Gazete, Trivićeva i Đi Ping-sporazum o obezbjeđivanju nastavnika kineskog jezika, https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=340821, (Erişim Tarihi: 12.04.2023).

[457] Banja Luka Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Müdürü Ljiljana Steviç ile 08.02.2022 tarihinde gerçekleştirilen yüz yüze mülakat.

belirtilmiştir.[458] Çin'in dil ve kültür politikalarının karşılaştığı diğer zayıf bir yön ise, Çinli şirketlerin, Bosna Hersek'te yatırım yapmaya diğer Yugoslavya cumhuriyetlerine nazaran pek istekli olmamaları ve bundan dolayı diğer ülkelerde karşılaşılan iktisadi temelli motivasyonun bu ülkede mevcut olmamasıdır. Her ne kadar, sinoloji mezunu öğrencilerin Çin menşeli şirketlerde iş bulabilecekleri söylense de bu şirketlerin Bosna Hersek'teki varlığı ile Sırbistan yahut Karadağ gibi ülkelerdeki durumu kıyaslanmaktan uzaktır. Haddizatında Çin, Bosna Hersek'teki faaliyetlerini kültür temelinde yürütmeyi tercih etmektedir.[459]

Çin politikalarının karşı karşıya olduğu tehditlerin temelinde Çincenin öğrenilmesi zor olan yapısı ve kendine özgü alfabesi yatmaktadır. İkinci neden ise Bosna ve Çin toplumları arasındaki zihniyet ve kültür farklılıklarından ileri gelmektedir. Söz konusu tehditlerden ilki, yukarıda vurgulandığı üzere ilkokullarda uygulanan bir projenin başarısızlığında kendisini göstermiştir. Her ne kadar bu duruma karşı önlemler alınmış olsa da; gelecekteki girişimler esnasında tekrarlanması muhtemeldir. Buna ek olarak zihniyet farklılıkları ve siyasi konjonktürdeki ani değişimlerden kaynaklanan çatışmalar yaşanması muhtemeldir.

Rusya, Bosna Hersek'te dil ve kültür politikaları izleyen diğer bir ülkedir. Burada, ciddi bir Ortodoks nüfusun yaşaması, Rusya'ya doğal bir nüfuz ve hareket alanı sunmaktadır. Bu bağlamda Rusya'nın Bosna Hersek'teki dil ve kültür politikalarının merkezinde, Sırp nüfusun ezici çoğunluğu oluşturduğu Sırp Cumhuriyeti'nin başkenti Banja Luka şehrinde açılan Rus Dünyası Vakfı yer almaktadır. Rusçanın öğretildiği diğer önemli kurumlar ise Banja Luka Üniversitesi ve Doğu Saraybosna Üniversitesi bünyelerinde bulunan Rus Dili ve Edebiyatı bölümleridir. Kültürel faaliyetlerin bir diğeri ise her yıl düzenlenen Rus Kültür Günleri adlı etkinliklerdir. Belgrad ve Banja Luka'da eş zamanlı olarak gerçekleştirilen etkinlikler, bilhassa Bosna Hersek'te büyük yankı uyandırmaktadır.

---

[458] Banja Luka Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Müdürü Ljiljana Steviç ile yapılan mülakat.

[459] Tijana Cvjetiçanin, Chinese Influence in Bosnia and Herzegovina, CEPA Çevrim İçi Sayfası, 7 Eylül 2022, https://cepa.org/comprehensive-reports/chinese-influence-in-bosnia-and-herzegovina/, (Erişim Tarihi: 12.04.2023)

Bosna Hersek'te Rusya'nın izlediği dil ve kültür politikalarının güçlü yanları ise şu şekilde ifade edilebilir. Öncelikle, her iki milletin, akraba dillere sahip oluşunun yol açtığı kolaylık hayata geçirilen faaliyetler için güçlü bir zemin meydana getirmektedir. Bu minvalde Banja Luka Rus Dünyası Vakfı, Rusya'nın Bosna Hersek'te yürüttüğü dil ve kültür politikalarının merkezi konumundadır. Kuruluş sürecinde ve sonrasında herhangi bürokratik bir sorun yaşamayan kurum, Bosna Hersek Eğitim ve Kültür Bakanlığı, Rus şirketleri ve Sırp Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Kabinesi tarafından desteklenmektedir.[460] Bosna Hersek'te Rusça üzerine eğitim veren diğer resmî kurumlar ise; Banja Luka Üniversitesi Filoloji Fakültesi ve Doğu Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesi olarak bilinmektedir. Son anılan kurumun bünyesinde 2019 yılında açılan Rus Araştırmaları Merkezi'nin ardından, burası Rus dili ve kültürü alanında daha önemli bir üs hâline gelmiştir.[461] Söz konusu çalışmaların başarılı bir biçimde yürütülmesinde ve Rusya'nın dil kuruluşlarının kurumsal varlıklarını pekiştirmelerinde akraba dil ve benzer kültüre sahip olmanın getirdiği avantajlar hiç kuşkusuz önemli bir rol oynamaktadır.

Bosna Hersek'te Rusya'nın dil ve kültür politikalarının dayandığı diğer güçlü bir mesnet noktası ise iki ülke arasındaki kültürel bağları canlı tutan derneklerdir. Bilhassa Sırp Cumhuriyeti'nde Rusya, Rus tarihi ve kültürü hayranlarını bir araya getiren çok sayıda irili ufaklı dernek faaliyet göstermektedir. Bu dernekler Banja Luka, Doğu Saraybosna, Doboj, Rogatica ve Bijeljina şehirlerinde faaliyetler yürütmektedirler. 2022 yılının başında kurulan ve halk tarafından Romani adıyla da bilinen "Rus Derneği" (Udruzenje Rusa) ise ülkedeki tüm Rus derneklerinin çatı kuruluşu vazifesi görmektedir.[462]

Rusya, Bosna Hersek'te izlediği dil ve kültür politikalarını geliştirme adına bazı fırsatlara da sahiptir. Bunların başında yükseköğretim kurumları arasındaki

---

[460] Konu hakkında sunulan bilgiler Rus Dünyası Vakfı Banja Luka Merkezinin Müdürü Natalija Milakoviç ile 09 Şubat 2022 tarihinde yüz yüze gerçekleştirilen mülakat yoluyla elde edilmiştir.

[461] Filoloski Fakultet, Univerzitet u Banja Luci, Šta vas očekuje na Studijskom programu ruskog i srpskog jezika i književnosti?, https://www.flf.unibl.org/category/ruski-jezik/, (Erişim Tarihi: 17.04.2023).

[462] Radio Televizija Republike Srpske, "Knežević: Cilj Udruženja "Romanovi" - promocija ruske kulture i tradicije", Çevrim İçi Gazete, https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=468602, (Erişim Tarihi: 16.04.2022).

anlaşmalar ve yeni açılacak kültür merkezleri vasıtasıyla, ülkeler arasındaki iş birliğini güçlendirme potansiyeli gelmektedir. Hâlihazırda Banja Luka Üniversitesi Filoloji Fakültesi ve Doğu Saraybosna Üniversitesi Felsefe Fakültesinde Rusça öğretilmektedir. Bu kurumlara, özellikle Federasyon'da bulunan diğer üniversitelerde açılması muhtemel yenileri eklenebilir. İkinci bir fırsat olarak ise öğrenci ve öğretim elemanı değişim programlarını geliştirme potansiyeli dile getirilebilir. Örneğin, 2022 yılında Bosna Hersek'te Rusça eğitimi alan toplam 14 öğrenciye burs verilmiştir.[463]

Söz konusu ülke üzerindeki Rus politikalarının zayıf yanlarına değinmek gerekirse, bunların başında Rusya'nın ilgisinin politik ve kurumsal bazda ülkenin belli bir bölümüne odaklanması gelmektedir. Rusya'nın faaliyetleri Sırp Cumhuriyeti üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu durum, Rus politikalarının etkisinin bütün Bosna Hersek geneline teşmil edilmesini engellemektedir. İkinci zayıf nokta ise, Türkiye ve Çin örneklerinde de altı çizilen Bosna Hersek'teki hantal bürokratik yapının özellikle yabancı kurumların faaliyetlerini aksatması yahut olumsuz yönde etkilemesidir.

Dil ve kültür politikalarının karşı karşıya olduğu tehditler ise şu şekilde sıralanabilir: Bosna Hersek'in olası Avrupa Birliği veya NATO üyeliği sonrasında, ülkenin dış politikasında Rusya'ya yönelik tavrın değişmesi yahut ülkede Batı yanlısı siyasi partilerin iktidara gelmesi neticesinde Rusya'nın dil ve kültür politikalarının başarısızlığa uğrama ihtimalinin ortaya çıkmasıdır. Bosna Hersek'in yakın gelecekte her iki kuruma üye olması beklenmese de; sadece bu ülkede Batı yanlısı partilerin iktidara gelmeleri dahi Rusya'ya karşı izlenen dış politikada önemli değişiklikler yaşanmasına neden olabilir. Bu durum, hiç şüphesiz, Rus dil ve kültür kurumlarının faaliyetlerini sekteye uğratma ihtimali taşımaktadır.

5.3. Kuzey Makedonya

Türkiye, Çin ve Rusya'nın dil ve kültür politikaları açısından önemli diğer bir ülke ise Kuzey Makedonya'dır. Çalışmanın bu kısmında, söz konusu ülkelerin kültür dış politikalarını biçimlendiren kurumların faaliyetleri SWOT analizi yardımı ile

[463] Filoloski Fakultet, Univerzitet u Banja Luci, Šta vas očekuje na Studijskom programu ruskog i srpskog jezika i književnosti?, https://www.flf.unibl.org/category/ruski-jezik/, (Erişim Tarihi: 28.04.2022).

açıklanmaktadır. Tablo 11 vasıtasıyla her üç ülkenin Kuzey Makedonya üzerindeki dil ve kültür politikalarının bir çözümlemesi yapılmaktadır.

Tablo 11: Kuzey Makedonya'daki Dil ve Kültür Politikalarının SWOT Analizi

Ülke		Güçlü Yanlar	Fırsatlar	Zayıf Yanlar	Tehditler
Kuzey Makedonya	Türkiye	-Türkiye'nin Güçlü Kurumsal Varlığı -Türk Eğitim Kurumları -Ülkede Çekilen Türk Dizileri	-Gelişen Ekonomik İlişkiler -Ülkede Yaşayan Türk Nüfus	- Farklı Etnik Kesimler Arasındaki Mücadele - Türk Nüfusun Eğitime Zor Ulaşması	-Türk Nüfusun Asimilasyona Maruz Kalma İhtimali -Olası AB Üyeliği
	Çin	-Kültür Politikalarının Tıbbi ve İktisadi Yardımlar ile Desteklenmesi	-Yükseköğretim Kurumları Arasındaki İşbirliği	-Çin'in İktisadi Girişimlerine Yönelik Tepkiler	-Çincenin ve Çin Alfabesinin Zorluğu -İki Ülke Arasındaki Coğrafi Mesafe
	Rusya	-Rus Dünyası Vakfı'nın Çalışmaları -Öğrenci Değişim Programları -STK'ların Çalışmaları	- Aynı Dil Ailesine Mensubiyet	-NATO Üyeliği Sonrası Batı Merkezli Dış Politika	-AB Üyeliğine Matuf Batı Yanlısı Politikalar İzlenmesi

Kaynak: Yazar tarafından söz konusu enstitülerin resmî sayfalarındaki verilere istinaden oluşturulmuştur.

Kuzey Makedonya, Türkiye'nin dil ve kültür politikalarının güçlü olduğu diğer bir ülke olarak nitelenebilir. Bu ülke, Bosna Hersek örneğinde olduğu gibi nüfusunun ciddi bir kesiminin Müslüman olması ve topraklarında Türk azınlığın yaşaması yüzünden Türkiye için büyük önem taşıyan bir Yugoslav Cumhuriyeti'dir. Buna ek olarak, Yugoslav Cumhuriyetleri arasında Türkiye ile en sıkı tarihî ve kültürel bağlara sahip olan ülkedir. Söz konusu bağların temelinde, Türkiye'deki Rumeli göçmenlerinin hatırı sayılır bir kısmının Kuzey Makedonya sınırları içerisinde yer alan Üsküp, Manastır, Kalkandelen ve Köprülü gibi şehirlerden gitmiş olmaları yatmaktadır. Tarihî ve kültürel bağlar, ülkede Türk dil ve kültür kurumlarının faaliyetleri için güçlü bir dayanak teşkil etmektedir. Bu durum, Türkiye'nin günümüzdeki politikalarını destekleyen en güçlü cihettir.

Türkiye'nin politikalarının diğer bir dayanak noktası ise ülkede Türkçe öğreten kuruluşlardır. Bu alanda özellikle 2006 yılından günümüze faaliyetlerini

sürdüren Uluslararası Balkan Üniversitesi öne çıkmaktadır. Söz konusu üniversitenin Yunus Emre Enstitüsü ile bir protokolü bulunmaktadır.[464] Kuzey Makedonya'da bulunan diğer eğitim kurumları; Uluslararası Vizyon Üniversitesi ve Türk Maarif Vakfı Okulları olarak sıralanabilir. Bunların yanı sıra ülkedeki Türklerin eğitim öğretim görmeye devam ettikleri Üsküp'teki Tefeyyüz İlköğretim Okulu ve Gostivar'da TİKA tarafından inşa edilen Mustafa Kemal Atatürk İlköğretim Okulu Türkçe eğitim veren diğer kurumlar olarak öne çıkmaktadırlar.

Kuzey Makedonya'da Türk dil ve kültür politikalarının izlenmesini kolaylaştıran diğer bir husus ise ülkede büyük ses getiren Türk dizileridir. Sırbistan ve Bosna Hersek'te olduğu gibi, Türk dizilerinin Kuzey Makedonya'da da büyük bir rağbet gördüklerini söylemek mümkündür. Fakat burada önemli diğer bir cihet ise Türk dizilerinin çekimlerinin bu ülkede gerçekleştirilmesidir. Doğal olarak Makedonya Türklerini konu edinen dizilerin varlığı, bölge insanını Türkiye'ye, Türkiye'yi de Kuzey Makedonya'ya yaklaştırmıştır. Özellikle 2007-2009 yılları arasında 83 bölüm olarak çekilen *Elveda Rumeli* ve 2022-2023 döneminde 25 bölüm olarak çekilen *Balkan Ninnisi* adlı diziler ses getirmiştir. Söz konusu yapımların başarılarına kayıtsız kalmayan Yunus Emre Enstitüsü Aralık 2022'de Balkanlar'da Türk Dizileri başlıklı bir panel serisinin ilkini Üsküp'te düzenlemiştir. Bu etkinlikte konuşan YEE Başkan Yardımcısı Ahmet Naim Çiçekler aşağıdaki ifadeleri dile getirmiştir: "Türk dizileri hakkındaki etkinliklerin ilkini Üsküp'te yaptık. Türkiye dünyada en fazla dizi ihraç eden ikinci ülke konumundadır. Bu yapımlar hem Türkçenin hem de Türk kültürünün dünyaya tanıtılmasına önemli bir katkı sağlamaktadır. İnsanların Türkçe öğrenmeye başlamalarındaki en önemli sebeplerden birisi hiç kuşkusuz diziler yoluyla gelişen hayranlıklardır."[465]

Türkiye'nin Kuzey Makedonya'da takip ettiği dil ve kültür politikalarının önündeki fırsatların başında ise Türkiye ile gelişen ekonomik ilişkilerin Türkçeye olan ihtiyacı artırması gelmektedir. 2020 yılında 516, 2021'de 543 ve 2022'de ise 955 milyon dolar olarak gerçekleşen ve yükselmesi beklenen dış ticaret hacmi ile

[464] ÜsküpYunus Emre Enstitüsü Sekreteri Marija Lolovska ile Yazılı Mülakat, 15 Temmuz 2022.

[465] TRT Avaz, "Kuzey Makedonya'da "Balkanlar'da Türk Dizileri" paneli düzenlendi", Çevrim İçi Gazete, https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/kuzey-makedonyada-balkanlarda-turk-dizileri-paneli-duzenlendi/639819b101a30a1b241126e3, (Erişim Tarihi: 05.04.2023).

turizm faaliyetleri Kuzey Makedonya'da Türkçe bilen elemanlara duyulan ihtiyacı tetiklemektedir. 2023 yılında ikili ticaret hacminin 1 milyar doları aşması beklenirken bu ülkede sayıları 100 civarında olan Türk firmaları 1,3 milyar dolarlık yatırımları ile Kuzey Makedonya'daki en büyük yedinci yabancı girişimcidir ki bu işletmeler yaklaşık 5.000 kişiye istihdam sağlamaktadırlar.[466]

Türkiye açısından Kuzey Makedonya'da fırsatlar hanesindeki diğer olumlu bir husus ise bu ülkede yaşayan Türk nüfusudur. Resmî verilere göre ülke nüfusunun yaklaşık %4'ü Türklerden oluşmaktadır. Buna göre Türklerin nüfusları yaklaşık 84.000 kişidir. En son 2021 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımı özellikle Makedonya Türkleri tarafından kabul edilmemektedir. Yazar Leyla Emin Şerif basına yaptığı açıklamada sayım esnasında eşit temsil ilkesine uyulmadığını, Türk saymanlar bulundurulmadığını dolayısıyla sonuçların gerçeği yansıtmadığını söylemiştir. Şerif, ülkedeki Türk nüfusun 100 bin ila 140 bin arasında olduğunu ve bunun ülke nüfusunun en az yüzde 7'sine tekâbül ettiğine inandıklarını belirtmiştir.[467]

Türkiye'nin Kuzey Makedonya politikalarının zayıf noktaları ise şu şekilde ifade edilebilir: Bunlardan ilki Makedonya'daki farklı etnik kesimler arasındaki mücadelenin zaman zaman Türkiye aleyhine bir tablo ortaya çıkarmasıdır. Kuzey Makedonya'da nüfusu en kalabalık millet Makedonlar, ikinci sırada ise Arnavutlar gelmektedir. Bu iki etnik grup arasında kimi zaman çekişmeler yaşanmaktadır. Şöyle ki bu çekişmeler, zaman zaman ayrılıkçı Arnavut güçlerin başlattığı silahlı çatışmalara dönüşmüş ve neticede Arnavutlar ve Makedonlar 22 Ocak-12 Kasım 2001 tarihleri arasında sıcak çatışmaya girmişlerdir.[468] Buna benzer olayların tekrarlanma ihtimali Türkiye'nin politikalarını sekteye uğratabilir. Türkiye'nin zayıf noktalarından bir diğeri ise ülkedeki Türk nüfusun Kuzey Makedonya'da yüksek eğitim yapmaması ve Türklerin bürokrasi içinde kilit pozisyonlara gelememeleridir.

---

[466] Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı Resmî Sayfası, https://www.mfa.gov.tr/turkiye-makedonya-cumhuriyeti-siyasi-iliskileri-.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 05.04.2023).

[467] Necdet Burak Özyurt, Yeni Şafak, "Kuzey Makedonyalı Türkler tepkili: Nüfus sayımı gerçeği yansıtmıyor.", Çevrim İçi Gazete, https://www.yenisafak.com/dunya/kuzey-makedonyali-turkler-tepkili-nufus-sayimi-gercegi-yansitmiyor-3772708, (Erişim Tarihi: 05.04.2023).

[468] Fatih Demircioğlu, "Makedonya Cumhuriyeti'nde Barış ve Güvenlik Meseleleri", Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, Haziran 2019, s. 223.

Kuzey Makedonya'da Türk politikalarının karşısındaki tehditlerin başında ise ülkedeki Türk nüfusu asimile etmeye yönelik politikaların uygulamaya sokulma ihtimali gelmektedir. Özellikle Arnavutların, Türk kimliğini Müslümanlık üst kimliği içerisinde asimile etmeye çalışmaları, Türkçe sınıfların açılmadığı köy okullarında Türk çocuklarının Arnavutça derslere yönlendirilmesi milli bilinç kaybını beraberinde getirebilir. Bunun neticesinde Türkiye, ülkedeki doğal tabanını kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabilir. İkinci olarak ise Kuzey Makedonya'nın AB'ye üyeliğinden sonra; yabancı dil ve kültür kurumlarının sınırlayıcı yasalara tabi kılınması ihtimali belirebilir. Kuzey Makedonya'nın olası Avrupa Birliği üyeliği, mevzuatın değişmesine vesile olmak suretiyle AB dışı ülkelerin dil ve kültür politikalarına ket vurabilir.

Kuzey Makedonya'da dil ve kültür politikaları izleyen diğer bir ülke ise Çin'dir. Bu minvalde Üsküp'te Mandarin ve Çin kültürünü temsil eden Konfüçyüs Enstitüsü başrolü oynamaktadır. Kiril ve Metodi Üniversitesi bünyesinde faaliyet gösteren bu enstitü öncelikle üniversite gençliğini hedeflemektedir. Bununla birlikte, Kuzey Makedonya'da Çin tarafından sürdürülen dil ve kültür politikalarının diğer Yugoslav Cumhuriyetleri ile kıyaslandığında fazla etkili olmadığını söylemek mümkündür. Kuzey Makedonya'nın, Çin'in altyapı projelerinin dışında kalması bu durumun başlıca müsebbibidir. Bununla birlikte, ülke tamamen göz ardı edilmiş değildir. Üsküp'te açılmış olan Konfüçyüs Enstitüsü vasıtasıyla dil ve kültür alanında faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Dil kursları ve diğer kültürel etkinliklerle Kuzey Makedonya'daki varlığını güçlendirmeye çalışan Konfüçyüs Enstitüsünün faaliyetleri, tıbbi yardımlar ve altyapı alanındaki yatırımlar ile desteklenmektedir. Şöyle ki Ana Krstinovska tarafından kaleme alınan bir raporda; Kovid 19 salgını sürecinde Çin'den alınan aşı ve diğer sağlık malzemeleri ile Çinlilerin bu ülkede üstlendikleri bazı altyapı ve iletişim projelerine dikkat çekilmiştir. Yazıda, ayrıca, Kuzey Makedonya yönetiminin istikrarsız ve ülkenin zayıf ekonomik yapısının Çin'in hegemonya kurma girişimlerine kapı araladığı belirtilmiştir.[469]

[469] Ana Krstinovska, Chinese Influence in North Macedonia, CEPA Çevrmiçi Sayfası, 30 Ağustos 2022, https://cepa.org/comprehensive-reports/chinese-influence-in-north-macedonia/, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).

Çin politikalarının Kuzey Makedonya'da gelecekteki güçlü yönlerinden bir tanesi olmaya aday fırsatı ise şu şekildedir: Çin ve Kuzey Makedonya yükseköğretim kurumları, aralarında iş birliğine gitme konusunda bir hayli yüksek bir potansiyel barındırmaktadır. Ana Krstinovska'nın kaleme aldığı raporda Kuzey Makedonya üniversiteleri ile Wuhan Üniversitesi arasındaki akademik personel değişimlerine değinilmiştir. Buna ek olarak Çinli akademisyenler tarafından Makedonyalı öğrencilere çevrim içi ortamda dersler verildiği vurgulanmıştır.[470]

Söz konusu ülke Çin olunca, kadim tarihi ve köklü kültürü kadar dikkat çeken diğer bir husus ise sahip olduğu devasa ekonomik kaynaklardır. Sırbistan ve Bosna Hersek örneklerinde görüldüğü üzere, Çin'in Kuzey Makedonya'daki dil ve kültür politikalarının zayıf noktası; Çinli şirketlerin, ülkede yürüttükleri yoğun altyapı yatırımlarına karşı ortaya çıkan endişe ve tepkinin, Çin diline ve kültürüne yönelmesidir. Bilindiği üzere, Konfüçyüs Enstitüleri, şubelerini üniversitelerde açmakta, dolayısıyla faaliyet gösterdikleri ülkelerin zeki ve dinamik gençlerini kazanmaya çalışmaktadırlar. Fakat bu sınırlı kitleye nüfuz etme politikası, aksi bir durumda kazanımların çok hızlı biçimde yok olma tehlikesini de beraberinde getirmektedir. Bu durum Çin açısından, Kuzey Makedonya'daki en zayıf yön olarak ortaya çıkmaktadır.

Çin politikalarının Kuzey Makedonya'da karşı karşıya olduğu tehditler arasında ise; Çincenin öğrenilmesi oldukça zor bir dil olması, sahip olduğu özgün alfabe nedeniyle tercih edilmemesi ve iki ülke arasındaki coğrafi mesafe gibi hususlar sayılabilir. Çin yönetimi ve Konfüçyüs Enstitüsünün Bosna Hersek'te yaşadığı olumsuz tecrübe akla gelebilir. Kuzey Makedonya'da Mandarin öğretiminin karşısındaki en büyük tehdit; öğrenilmesi oldukça zor olan Çinceye karşı, yerel halktaki mevcut ilginin kaybolma ihtimalidir.

Rusya, Kuzey Makedonya'da dil ve kültür politikaları izleyen diğer bir ülke olarak öne çıkmaktadır. Rusya bu ülkedeki çalışmalarını, Rus Dünyası Vakfı çatısı altında Kiril ve Metodi Üniversitesi bünyesinde açmış olduğu *Rus Dili, Edebiyatı ve*

[470] Ana Krstinovska, Chinese Influence in North Macedonia, CEPA Çevrim İçi Sayfası, 30 Ağustos 2022, https://cepa.org/comprehensive-reports/chinese-influence-in-north-macedonia/, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).

Kültürü Araştırma Merkezi vasıtasıyla yürütmektedir. Rusya'nın Kuzey Makedonya'da izlediği dil ve kültür politikalarının güçlü yanlarının başında Rus Dünyası Vakfı'nın kurumsal varlığı gelmektedir. Üsküp Aziz Kiril ve Metodi Üniversitesi bünyesinde çalışmalarına devam eden bu merkez, her ne kadar Ocak 2016 gibi nispeten geç bir tarihte kurulmuş olsa da[471] buradaki hummalı faaliyetleri neticesinde kendisini kabul ettirmeyi başarmıştır. Kurumun ana faaliyet alanı olan Rusça kursları dışında öne çıkan diğer çalışmalar arasında; çocuklar için Rusça kursları, Rus kültürü ile alâkalı konferanslar, Rusya Kültür Günleri etkinlikleri ve Rusya'da burs ve eğitim almak isteyen gençlere verilen danışmanlık hizmetleri sayılabilir.

Rusya'nın bu ülkedeki diğer güçlü bir yanı ise, dil ve kültür politikalarının STK'lar tarafından desteklenmesidir. *Rusça gönüllüleri* adlı Rus-Makedon kültür projesi bu girişimler arasında en önemlisidir. Üsküp'te bulunan Makedon Kültürel İş birliği Derneği *Interkultura* Rusya'da faaliyet gösteren gençlik teşkilatı *Sosyal Diplomasiyi Geliştirme Vakfı*'nın çabalarıyla hayata geçirilmiştir. Böylece, başta Rusça konuşma kulüpleri ve Rusça sınıfları vasıtasıyla, Makedon gençler arasında Rusça ve Rus kültürünün tanıtılması ve genç dimağlarda olumlu bir Rusya imajının oluşturulması amaçlanmaktadır. Projenin finansmanı Rusya Federasyonu Üsküp Büyükelçiliği ve Rossotrudniçestvo tarafından sağlanmıştır.[472]

Rusya'nın Kuzey Makedonya'daki dil ve kültür politikalarının önündeki fırsatlara bakıldığında; bunların bilhassa eğitim ve öğrenci değişimi programlarının geliştirilmesi üzerine inşa edilebileceği söylenebilir. Bununla birlikte, her iki milletin, aynı alfabe ile yazılan, akraba dillere sahip oluşu, bahsedilen faaliyetler çerçevesinde tatbik edilen dil politikalarının ileri aşamalara taşınmasını kolaylaştırabilir. Bu, hem dil ekseninde, yukarıda sayılan çalışmaların çeşitlendirilmesine imkân sağlayabilir hem de gerçekleştirilen kültürel etkinliklerin Makedon halkı nezdinde daha kolay bir şekilde kabul görmesine yardımcı olabilir.

---

[471] Time.mk, "Otvoren Ruski centar za izučuvanje na ruskiot jazik", Çevrim içi gazete, https://time.mk/c/43a63b4f5c/na-skopskiot-univerzitet-otvoren-ruski-centar.html, (Erişim Tarihi: 18.04.2023).

[472] Voices Skoplje, Magazine for all Young People aroud the World, "Volonteri na Ruski jazik", https://voiceskopje.org/, (Erişim Tarihi: 18.04.2023).

Rusya'nın politikalarının zayıf yönü ise; Kuzey Makedonya'nın dış siyasette günden güne Batı eksenine kayması olarak dile getirilebilir. Ülkenin NATO üyeliğinden sonra, bu yönelim daha belirgin ve Rusya'nın çıkarlarını tehdit eder bir hâle gelmiştir. Rusya ise Kuzey Makedonya'daki bu gelişmeleri dikkatle takip etmek suretiyle, gerek ülkedeki yatırımlarını korumak gerekse Makedonya'daki Slav kültürü ve mirasına sahip çıkarak Batı Balkanlar'daki nüfuzunu sürdürmeye gayret etmektedir.[473] Rus dil ve kültür politikalarının Kuzey Makedonya'da karşı karşıya kaldığı başlıca tehdit ise bu ülkenin NATO'ya üye olması ve AB üyeliği yolunda izlenen Batı eksenli politikaların Rusya'nın dil ve kültür politikalarını olumsuz yönde etkileme ihtimalidir.

5.4. Hırvatistan

Hırvatistan, Türkiye, Çin ve Rusya gibi aktörlerle kültürel ve iktisadi alanlarda ilişkilerini geliştirmeye önem veren diğer bir Yugoslav Cumhuriyeti'dir. Aynı zamanda Avrupa Birliği ve NATO üyesi olan Hırvatistan, her üç ülke ile de samimi fakat AB üyeliğinin gerektirdiği ölçüler içerisinde mesafeli ilişkiler yürütmektedir. Çalışmanın bu kısmında, söz konusu kurumlar tarafından tatbik edilen kültür politikalarının durumu ve etkisi SWOT analizi yardımıyla açıklanmaktadır. Tablo 12 vasıtasıyla söz konusu ülkelerin Hırvatistan'daki dil ve kültür politikalarının bir çözümlemesi sunulmaktadır.

Tablo 12: Hırvatistan'daki Dil ve Kültür Politikalarının SWOT Analizi

Ülke		Güçlü Yanlar	Fırsatlar	Zayıf Yanlar	Tehditler
Hırvatistan	**Türkiye**	-İlişkileri Güçlendirmeye Çalışan STK'ların Varlığı -Ekonomik İlişkilerin Yıldan Yıla Gelişmesi	-Hırvatistan'da Türkçeye İhtiyaç Duyulduğuna Yönelik Algı	-Kurumların İstenen Seviyede Çalışamaması -Türk Kültürü ve Türkçeye İlginin Zayıflığı -Din ve Kültür Farklılıkları	-Batılı Düşünce Tarzı

[473] Konu hakkında detaylı bir inceleme için bk. Julija Brsakoska Bazerkoska-Aleksandar Spasov, Challenging The West By (Ab) Using The Vacuum: The Case Of The Russian Influence In Republic Of North Macedonia, Kiril ve Metodi Üniversitesi Çevrim İçi Yayını, s. 8. https://repository.ukim.mk/bitstream/20.500.12188/8508/1/9.-Julija-B.-Bazerkoska-Aleksandar-Spasov.pdf., (Erişim Tarihi: 18.04.2023).

	Çin	-Konfüçyüs Enstitüsünün Başarılı Çalışmaları ve İş Dünyasına Yönelik Özel Mandarin Kursları -Çincenin Liselerde Seçmeli Ders Olarak Okutulması	- Dil, Kültür ve Eğitim Alanında İş Birliği	-Enstitünün Yükseköğretimde İstenen Başarıya Ulaşamaması -Konfüçyüs Enstitüsünün Kurslar için İleri Düzeyde İngilizce Talep Etmesi	-Çincenin ve Çin Alfabesinin Zorluğu -Kültür Farkı, -Coğrafi Mesafe
	Rusya	- Hırvat STK'ların Rus Dil ve Kültür Kurumlarını Desteklemeleri -Rus Şirketlerin Artan Faaliyetleri -Genç Nesillerin Rusçaya Artan Rağbetleri	-Aynı Dil Ailesine Mensubiyet -Rusça Bilenlerin Daha Kolay İş Bulması	- Rusçanın İkinci Yabancı Dil Olarak Tercih Edilmesi	-NATO ve AB Üyeliğinin Rusya-Hırvatistan İlişkilerine Ket Vurması

Kaynak: Yazar tarafından söz konusu enstitülerin resmî sayfalarındaki verilere istinaden oluşturulmuştur.

Türkiye'nin Hırvatistan üzerindeki dil ve kültür politikalarının, Yunus Emre Enstitüsünün Zagreb'de bulunan şubesi üzerinden şekillendiği söylenebilir. Türk politikalarının en güçlü yanını, ikili ilişkileri kültür temelinde geliştirme isteği ve söz konusu ilişkileri güçlendirmeye yönelik faaliyetler gösteren STK'ların varlığı oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Yunus Emre Enstitüsü gibi resmî kurumların yanı sıra ikili ilişkileri geliştirmeye çalışan sivil toplum örgütleri de etkili olmaktadır. Zagreb'de faaliyete geçirilen Türk-Hırvat Dostluk Derneği (1994) ve Rijeka şehrinde kurulan Türk-Hırvat Derneği (1995) bu bağlamda anılması gereken kuruluşlar arasındadır. Bahsedilen derneklerin dışında, 2016 yılındaki açılış törenine dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın katıldığı Yunus Emre Enstitüsü, Zagreb'de faaliyet gösteren en önemli Türk kültür kuruluşudur.[474]

Bu bağlamda Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi Doğu Dilleri Bölümü Türkoloji Anabilim Dalı'nda çalışan Türkolog Barbara Kerovac'ın söyledikleri bir hayli dikkat çekmektedir: "Hırvat toplumunda son yirmi yıldan bu yana Türkiye ve Türkler hakkındaki eski olumsuz imaj değişerek Türk diline ve kültürüne yönelik güçlü bir rağbet ortaya çıkmıştır. 2000'li yılların başında ödüllü Türk edebiyatçıların

[474] Zagreb Yunus Emre Enstitüsü, her ne kadar ülkede yoğun çalışmalar içinde ve hatta Slovenya'daki faaliyetlerin de yürütüldüğü bir merkez konumunda olsa da, mülakat taleplerine olumlu yanıt verilmemiştir.

Hırvat kamuoyunda tanıtılmasında medya ve kültürün (Türk drama dizileri, film, müzik, yemek pişirme vb.) önemli katkıları olmuştur. Bunların haricinde, Türkiye ve Hırvatistan arasında diplomasi ve ekonomik alanlarda da iş birliği yapılmaktadır. Türkiye, Hırvatistan'da ekonomik alanda başarılı, siyasi alanda ise etkili bir ülke olarak algılanmaktadır."[475]

Uluslararası transit ticaret ve turizm alanındaki ilişkiler Türkiye'nin dil politikalarına katkı sunmaktadır. Bu minvalde ekonomik ilişkilerin yıldan yıla gelişmesi, ikinci güçlü yan olarak ifade edilebilir. Şöyle ki, Hırvatistan'ın Türkiye açısından karayolu taşımacılığı, liman işletmeciliği ve turizm sektöründe her geçen yıl önem kazanması, bu ülkede Türkçeye olan ihtiyacı artırmaktadır. Bunlara ilaveten, 2022 yılı itibarıyla Hırvatistan ve Türkiye arasındaki dış ticaret hacmi 1,150 milyar dolar olarak gerçekleşerek tarihi bir rekor kırmıştır.[476] Hırvat pazarında inşaat, ulaşım, turizm, otelcilik, tekstil, gıda ve enerji alanlarında faaliyet gösteren çok sayıda Türk firması Türkçe bilen elemanlar istihdam etmektedir.[477]

Esasen Türkiye'nin Hırvatistan'daki dil ve kültür politikalarının zayıflığı; kültür ve dil politikaları izleyen kurumların faaliyetlerinin istenen seviyeye ulaşamaması, iki toplum arasındaki din ve kültür farklılıklarından dolayı Türk kültürüne ve Türkçeye olan ilginin zayıf olması gibi noktalarda düğümlenmektedir. Bunlardan ilkinin temelinde, ülkedeki Yunus Emre Enstitüsünün oldukça geç bir dönemde, 2016 yılında faaliyetine başlaması yatmaktadır. Bu nedenle söz konusu kurum, diğer ülkelerde sağladığı etkinliğe ulaşabilmek için oldukça yoğun bir mesai harcamak zorundadır.[478] Diğer bir ifadeyle Türkiye'nin dil ve kültür politikalarının

---

[475] Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi Doğu Dilleri Bölümü Türkoloji Anabilim Dalı'ndan Barbara Kerovac ile 31 Ocak 2023 tarihinde gerçekleştirilen çevrim içi mülakat.

[476] Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı Resmî Sayfası, https://www.mfa.gov.tr/turkiye-hirvatistan-siyasi-iliskileri-.tr.mfa, (Erişim Tarihi: 08.04.2023).

[477] Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi Doğu Dilleri Bölümü Türkoloji Anabilim Dalı'ndan Barbara Kerovac ile çevrim içi mülakat.

[478] Türkiye ve Hırvatistan arasında dilde ve kültürde kurumsallaşamama sorununa en iyi örnek olarak Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Balkan Dilleri Bölümü bünyesinde açılmış fakat günümüzde hâlen faaliyete sokulamamış Hırvat Dili ve Edebiyatı Bölümü gösterilebilir. Bu program, kısa bir süre hizmet görmüş, hatta Hırvat öğretim elemanları misafir edilmiş ve sonrasında askıya alınmıştır, (Trakya Üniversitesi 30. Yılında Bir Balkan Üniversitesi, Yayına Hazırlayanlar: Beyhan Karamanlıoğlu-Erengül Özdemir-Recep Zogo-Feyza Nazan Gündüz, Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Yayını, no. 134, Edirne 2012, s. 366-367).

amiral gemisi konumundaki Yunus Emre Enstitüsünün bu ülkede nispeten geç bir tarihte faaliyete sokulması ilişkilerin derinleşmesine imkân vermemiştir.

Hırvatistan'da Türkiye'nin politikalarına yönelik tehditlerin başında ise Hırvatların yüzlerini Batı medeniyetine dönmüş olmaları gelmektedir. Bu durum dünyanın geri kalanına yönelik kültürel ilginin zayıflamasına yol açmaktadır. Batı merkezli bu düşünce tarzı, Türk dil ve kültür politikalarını, olumsuz olarak etkilemektedir.

Çin Hırvatistan'da dil ve kültür politikalarına bilhassa önem vermektedir. Diğer yandan Çin, Hırvatistan ile ilişkilerini Avrupa Birliği ülkelerine bir atlama tahtası olarak görmektedir. Hırvatistan, küresel ölçekteki politikalarını ticaret ve lojistik ağına hâkim olma temelinde kuran Çin açısından mutlaka faaliyet gösterilmesi gereken bir ülke konumundadır. Bu anlamda, Çin bu ülkedeki politikalarını başarılı kılabilmek maksadıyla, ilişkilerin iktisadi bağlamı kadar dil ve kültürel öğelere de önem vermektedir. Dil ve kültür politikalarının dayanağı ise Konfüçyüs Enstitüsüleridir. Bu minvalde, aşağıda anlatıldığı üzere Slovenya örneğinde büyük başarı kazanmış olan, ihtisaslaşmış kursların Zagreb'de de açılması kayda değer bir gelişmedir. Böylece Konfüçyüs Enstitüsü, alışılagelen politikaların ötesine geçerek, kurumlararası iş birliğini üniversitelerden, sanayi ve ticaret odalarına taşımaktadır. Kültür temelli çalışmaları, ekonomik ilişkileri geliştirmenin bir aracı olarak kullanma niyeti taşıyan söz konusu girişim kapsamında Hırvat Ticaret Odası ve Zagreb Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü ortak eğitimler hazırlamaktadır. Ayrıca, Konfüçyüs Enstitüsünün idari geleneğinin aksine yönetim kuruluna, Hırvat iş adamları da dahil edilmiştir.[479]

Çin'in dil ve kültür politikaları açısıdan gelecek vadeden diğer bir güçlü yanı ise Hırvat liselerinde Mandarin dilinin seçmeli ders olarak okutulmaya başlanmasıdır. Henüz emekleme aşamasındaki bu yeni uygulamaya göre Hırvatistan'da belirlenen bazı liselerde, Konfüçyüs Enstitüsü öğretmenleri tarafından

[479] Poslovni.hr, Znate li za ovaj znak 您好? Čita se 'nin hao' i mogao bi vam osigurati unosne poslove s Kinezima, https://www.poslovni.hr/vijesti/znate-li-za-ovaj-znak-cita-se-nin-hao-i-mogao-bi-vam-osigurati-unosne-poslove-s-kinezima-197301, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).

temel sevide Mandarin dersleri verilmesi düşünülmektedir.[480] Bu derslerin, Sırbistan örneğinde ne kadar etkili bir biçimde yapıldıkları hatırlanacak olursa, Hırvatistan'da da ciddi bir başarı kazanma ihtimali bir hayli yüksektir.

Konfüçyüs Enstitüsü, Hırvat yükseköğretim kurumları ile iş birliğini geliştirmeye gayret etmektedir. Hâlihazırda bu gayeye matuf olarak Zagreb Üniversitesi ve Şanghay Uluslararası İşletme ve Ekonomi Üniversitesi ortak girişimi ile kurulmuş olan Zagreb Konfüçyüs Enstitüsü, Zagreb Üniversitesi Sinoloji Bölümü'nü güçlendirmeye çalışmaktadır.[481] Konfüçyüs Enstitüsünün yükseköğretim alanındaki faaliyetleri yoğunlaştıkça, Çin ve Hırvat üniversiteleri arasındaki iş birliği kuvvetlenecektir.

Çin'in Hırvatistan'daki zayıf yönlerinin başında ise daha önce vurgulandığı üzere enstitünün yükseköğretimde istenen etkinliğe henüz ulaşamamış olması gelmektedir. Bunda Hırvatistan'da sadece bir Sinoloji Bölümü bulunmasının yanı sıra, söz konusu ülkelerin üniversiteleri arasındaki ilişkilerin zayıflığının da önemli bir payı bulunmaktadır. Çin'in dil ve kültür politikaları bakımından Hırvatistan'daki ikinci zayıf noktası ise mevzuat ile alâkalıdır. Söz gelimi Konfüçyüs Enstitüsünde verilen Çince derslerine kayıt olmak isteyenlerden Avrupa Ortak Dil Referans Çerçevesi kuralları uyarınca aranan ileri düzeyde İngilizce bilme şartı, katılımı sınırlayan ve Çinli kurumların faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyen bir düzenlemedir.[482]

Çin'in Hırvatistan'da izlediği politikaların karşı karşıya olduğu tehditler ise Çincenin öğrenilmesi oldukça zor bir dil olması, sahip olduğu özgün alfabe nedeniyle tercih edilmemesi, iki toplum arasındaki kültürel farklılıklar ve coğrafi mesafe şeklinde sıralanabilir. Hırvatistan'da, Mandarin öğretiminin karşısındaki en büyük tehdit; Hırvatlarda bu dile karşı uyanması beklenen ilginin sönmesi ihtimalidir. İkincisi olarak, Hırvat kimliğinin ve kültürünün hayatın her alanına

[480] Univerzitet u Zagrebu, Sveučılišnı Centar za Kıneskı Jezık, Kulturu i Poslovanje, https://www.ki.unizg.hr/kineski-jezik-za-studente/, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).
[481] Konfüçyüs Enstitüsü, Zagreb Konfüçyüs Enstitüsü Resmî Sayfası, https://www.ki.unizg.hr/o-nama/, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).
[482] Univerzitet u Zagrebu, Sveučılišnı Centar za Kıneskı Jezık, Kulturu i Poslovanje, https://www.ki.unizg.hr/kineski-jezik-za-studente/, (Erişim Tarihi: 14.04.2023).

sirayet etmesi nedeniyle yabancı bir kültürün bileşeni durumundaki Çince'ye olan rağbetin zayıflama ihtimalidir.

Hırvatistan'da dil ve kültür politikaları izleyen diğer bir ülke ise Rusya'dır. Pula'daki Felsefe Fakültesi'nde Rus Dili ve Kültürü Merkezi Puşkin Enstitüsü (2017), Rossotrudniçestvo ve Zagreb'de açılan Rus Evi (2021) bu ülkede faaliyet gösteren başlıca Rus kültür kuruluşlarıdır. Bunlara ek olarak Hırvatistan'da yaşayan Ruslar ve Rusofon Hırvatlar tarafından yönetilen pek çok sivil toplum kuruluşu ve dernek faaliyette bulunmaktadır. Rusya tarafından geliştirilen politikaların güçlü yanlarına bakıldığında; öncelikle Rus dil ve kültür kurumlarının çalışmalarının Hırvat STK ve dernekler tarafından desteklendiği görülmektedir. Bunlar arasında Hırvatistan'da sekiz şehirde şubesi bulunan Hırvat-Rus Dostluk Derneği, kültür alanındaki çalışmalarıyla öne çıkmaktadır. Ülkede bizzat Ruslar tarafından kurulmuş olan toplam on bir dernek Rusya'nın kültür politikalarına hizmet etmektedir.

Rusça, Hırvatistan'da Rus Evi, Pula Felsefe Fakültesi bünyesinde açılan Rus Dili ve Kültürü Merkezi olarak faaliyet gösteren Puşkin Enstitüsü ve Zagreb Üniversitesindeki Doğu Slav Dilleri Edebiyatı Bölümü'nde öğretilmektedir. Bunlara ek olarak, özel eğitim kurumlarında da Rusça dersleri verilmektedir. Bunun sebebi Hırvat gençlerin, Rus şirketlerinde kariyer yapmak amacıyla Rusçaya yönelmeleridir. Bu durum, aynı zamanda Hırvatistan'daki Rus dil ve kültür politikalarının önündeki fırsatları da gözler önüne sermektedir. Bu şartlar altında Rus şirketleri Hırvatistan'da; Hırvat şirketleri ise Rusya'da etkinliklerini günden güne artırmaktadırlar. Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi Doğu Slav Dilleri ve Edebiyatı Bölümü Rus Dili Anabilim Dalı'nda öğretim görevlisi olarak çalışan Branka Barçot yapılan çevrim içi mülakatta şu sözleri sarf etmiştir: "Öğrencilerin Rusçaya gösterdikleri ilginin temelinde ülkedeki güçlü turizm sektörü ve diğer iş dallarında, özel şirketlerde veya devlet kurumlarında rahat iş bulma imkânları yatmaktadır. Rus diline çok meraklı olan öğrenciler eğitimleri sırasında kurslardan da destek almaktadırlar. Mezunlarımız

sadece filoloji alanında değil çok geniş bir yelpazede çalışma imkânına sahiptirler."[483]

Rusya'nın dil ve kültür politikalarının önündeki fırsatlardan bir diğeri ise bu ülkedeki faaliyetlerini çeşitlendirme ve halka yayabilme kabiliyetidir. Her iki millet, Slav dil ailesine mensup olduğu için Rusya bu ülkedeki dil politikalarını ileri taşıma potansiyeline sahiptir. Aynı zamanda, Hırvatların Rus dili ve kültürüne bakışları da Rusya'nın güçlü yanlarından birisidir. Barčot bu konu hakkında ise şu ifadeleri dile getirmiştir: "Rus kültürüne duyulan hayranlık yüzünden öğrenciler Rusça öğrenmeyi arzulamaktadırlar. Ayrıca iki dil arasındaki lengüistik yakınlık ve Rusçanın en güçlü Slav dili olması öğrencilerin bu dili tercih etmelerine yol açmaktadır."[484]

Hırvatistan'da, Rus dili ve kültürü üzerine inşa edilen politikaların zayıf yanları ise şu şekilde ifade edilebilir: Öncelikle, Hırvatistan'da gençlerin yabancı dil öğrenme hususundaki ilk tercihleri, Rusçadan ziyade bir Batı dili olmaktadır. EuroStat tarafından 2016 yılında yapılan bir ankete göre; Hırvatların %45'i bir, %22'si iki ve %6'sı 3 ve üzerinde yabancı dil bilmektedir.[485] Bu diller içinde İngilizce, Almanca ve İtalyanca başı çekmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında Hırvatistan'ı tercih eden turistlerin büyük çoğunluğunun İngiltere, Almanya, İsviçre ve İtalya gibi ülkelerden gelmeleri önemli bir rol oynamaktadır.

Rusya'nın dil ve kültür politikalarının karşısındaki tehditler ise şu şekilde özetlenebilir: Hırvatistan'ın Avrupa Birliği ve NATO üyeliği, Rusya'nın bu ülkedeki politikalarını etkileme potansiyeline sahiptir. Ancak günümüzde böyle bir sorun mevcut değildir. Aksine, Hırvatistan Cumhurbaşkanı Zoran Milanoviç Ukrayna savaşı vesilesiyle Rusya'ya yönelik ticari yaptırımları eleştirerek Rusya ve ABD'yi barış görüşmeleri yapmaya davet etmiştir.[486] Milanoviç bir başka mülakatında ise

---

[483] Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi Doğu Slav Dilleri ve Edebiyatı Bölümü Rus Dili Dalında öğretim elemanı Branka Barçot ile 01 Şubat 2023 tarihinde gerçekleştirilen çevrim içi mülakat.

[484] Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi Doğu Slav Dilleri ve Edebiyatı Bölümü Rus Dili Dalında öğretim elemanı Branka Barçot ile çevrim içi mülakat.

[485]https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Foreign_language_skills_statistics, (Erişim Tarihi:18.04.2023).

[486] TRT Haber, "Hırvatistan Cumhurbaşkanı'ndan Rusya'ya yönelik yaptırımlara eleştiri", Çevrim içi Gazete, https://www.trthaber.com/haber/dunya/hirvatistan-cumhurbaskanindan-rusyaya-yonelik-yaptirimlara-elestiri-739901.html, (Erişim Tarihi: 18.04.2023).

ülkesinin Kiev'e askerî yardımlarda bulunmayacağını ve 2014'te Rusya tarafından ilhak edilen Kırım'ın bir daha asla Ukrayna'nın bir parçası olmayacağını dile getirmiştir.[487] Bu gelişmeler ışığında, Hırvatistan'daki Rus politikalarının, kısa vadede tehdit altında olmadığını söylemek mümkündür. Ancak muhtemel bir iktidar değişikliği AB'den gelebilecek baskılar Hırvatistan'ın bu konudaki görüşünün değişmesine yol açabilir.

5.5. Karadağ

Karadağ; Türkiye, Çin ve Rusya'nın dil ve kültür politikalarında önemli rol oynayan bir Yugoslav Cumhuriyetidir. Avrupa Birliği üyeliği yolunda ilerleyen ve hâlihazırda NATO üyesi olan Karadağ, her üç ülke ile de farklı seviyelerde ilişkiler geliştirmektedir. Çalışmanın bu kısmında, söz konusu ülkelerin Karadağ'a yönelik kültür politikaları SWOT analizi vasıtasıyla çözümlenmektedir. Tablo 13 vasıtasıyla bu ülkelerin Karadağ'daki dil ve kültür politikalarının bir değerlendirmesi yapılmaktadır.

Tablo 13: Karadağ'daki Dil ve Kültür Politikalarının SWOT Analizi

Ülke		Güçlü Yanlar	Fırsatlar	Zayıf Yanlar	Tehditler
Karadağ	Türkiye	-İkili İlişkilerin Gelişmesi -Türk Girişimcilerin Faaliyetleri	- Göç Neticesinde Artan Türk Nüfusu -Türk Okullarının Yaygınlaşması	-Türkiye'nin Yaklaşımındaki Kurumsal Eksiklikler	-Rusya ve Çin ile Rekabet -İki Dil Arasındaki Yapısal Farklılıklar -Din ve Kültür Farklılıkları
	Çin	-Çinceye Yönelik Artan İlgi -Çinli Şirketlerin Ülkede Yoğunlaşan Faaliyetleri -İki Ülke Arasında İmzalanan Kültür, Eğitim ve İş Birliği Anlaşması	-Yükseköğretim Kurumları Arasında İş Birliği -Karadağ'ın Çok Milletli ve Dışa Dönük Yapısı	-Çin'in İktisadi Girişimlerine Yönelik Tepkiler	-Çincenin ve Çin Alfabesinin Zorluğu -Kültürel Farklılıklar -Coğrafi Mesafe

[487] EuroNews, "Hırvatistan Cumhurbaşkanı Milanovic: Kiev'e askerî yardıma karşıyım; Kırım Ukrayna'nın olmayacak", Çevrim içi Gazete, https://tr.euronews.com/2023/01/30/hirvatistan-cumhurbaskani-milanovic-kieve-askeri-yardima-karsiyim-kirim-ukraynanin-olmayac, (Erişim Tarihi: 18.04.2023).

	Rusya	-Ülkedeki Rus Nüfusu -Karadağ'daki Rus Okulları -Rus STK'ların Faaliyetleri	-Ortak Köken ve Tarihi Bağlar -Aynı Dil Ailesine Mensubiyet	-Rusya Ukrayna Savaşının Başlamasından Sonra Gerginleşen İkili İlişkiler	-NATO Üyeliği Sonrası İzlenen Batı Yönelimli Dış Politika

Kaynak: Yazar tarafından söz konusu enstitülerin resmî sayfalarındaki verilere istinaden oluşturulmuştur.

Karadağ'da Türkçeye ve Türk kültürüne gösterilen ilgi günden güne güçlenmektedir. Bu gelişmede, son yıllarda Karadağ'a yönelik ivne kazanan Türk göçünün yadsınamaz bir payı bulunmaktadır. YTB, Yunus Emre Enstitüsü, Diyanet Vakfı ve Anadolu Ajansı gibi kurumlar bu ülkede kültür politikalarının sürdürülmesinde faaliyet gösteren başlıca kuruluşlardır. Bu minvalde Türkiye'nin güçlü yanları olarak ikili ilişkilerin yıldan yıla güçlenmesi ve Türk girişimcilerin her geçen yıl daha fazla proje üstlenmesi gibi hususlar sayılabilir. Bu minvalde, Karadağ ile Türkiye arasındaki dostane ilişkiler, Türkiye'nin dil ve kültür politikalarını yürüten kurumlarına geniş bir hareket alanı sunmaktadır. Günümüzde Türkiye ve Karadağ arasındaki ikili ilişkilerde adeta bir balayı havası yaşandığını söylemek mümkündür. NATO'ya mensubiyetin, güvenlik arayışının ötesinde ortak bir zihniyet paydasında buluşmaya vesile olduğu dikkate alındığında,[488] iki ülke arasındaki dostane ilişkilerin gelişebileceği söylenebilir.

İkinci önemli husus, Türk girişimcilerin Karadağ'daki yatırımlarıdır. Bu durum, büyük altyapı ihalelerinin Türk firmalarınca üstlenilmesi şeklinde kendini gösterdiği gibi, ekonomide ve ticarette Karadağlıların günlük hayatlarına da dokunmaktadır. 2022 yılı verilerine göre, Karadağ'da büyük çoğunluğu oturma izni almak için kurulan 3.200 civarında Türk şirketi bulunurken, bunlardan sadece 400 kadarının gerçek manada faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Bu ülkede yaşayan Türklerin sayısı ise 2.500 kişinin biraz üzerindedir.[489] Bu insanların büyük çoğunluğu, kendi işlerini yapmaktadırlar.

[488] Uğur Matiç, "Türk Dış Politikasının Batı Yönelimi: NATO Üyeliği", Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi (ESBA), Cilt 9, Sayı 1, Ocak 2018, s. 36-37, https://www.esbadergisi.com/index.php/tr/sayilar/sutun-c-tr/sayi-16, (Erişim Tarihi: 03.03.2024).

[489] Duvarenglish.com, "Montenegrin ambassador to Turkey: One third of foreign companies in Montenegro are owned by Turks", Çevrim İçi Gazete, https://www.duvarenglish.com/montenegrin-

Çözümlemeye, fırsatlar bağlamında devam edildiğinde bunların başında, Karadağ'da yaşayan Türklerin geldiği söylenebilir. Bu durumun beslediği olası fırsatlar arasında ise, Karadağ'da artan Türk nüfusunun bir süre sonra ihtiyaç duymaya başlayacağı Türk okulları gelmektedir. Hâlihazırda Yunus Emre Enstitüsü[490] bünyesindeki Türkçe kursları genelde Karadağlılar için düzenlenmektedir. Bu minvalde Türk okullarının Karadağ'da zamanla yaygınlık kazanması muhtemeldir. Karadağ'a yönelik Türk göçü Türkçenin daha görünür hâle gelmesine yol açma potansiyeline sahiptir.[491] Bu durum Türk politikalarının diğer bir güçlü yanını oluşturmaktadır. Dahası Türkler vasıtasıyla Türkçe kelimeler, Karadağ halkı tarafından daha sık duyulur hâle gelmiştir.

Türkiye'nin Karadağ üzerindeki dil ve kültür politikalarının zayıf noktası ise ilk anılan ülkenin yaklaşımındaki kurumsal eksiklikler olarak ifade edilebilr. Bu eksiklikler, dil ve kültür politikalarının, olumsuz yönde etkilenmesine neden olabilecektir. Fakat bilhassa Sırbistan ve Bosna Hersek'te faaliyet gösteren kurumların başarı kazandıkları göz önüne alındığında, Karadağ özelinde bu sorunun aşılmaması mümkün değildir.

Karadağ'da Türkiye'nin politikalarına yönelik olası tehditler ise şu şekilde ifade edilebilir: Bu ülkede güçlenen Rus ve Çin etkisinin diğer Yugoslav ülkelerinin aksine burada Türk kurumlarının faaliyetlerini sınırlayıcı bir rol oynaması, iki dil arasındaki yapısal farklılıklar ve her iki millet arasındaki din ve kültür farklılıkları Türk politikalarına yönelik tehditlerdir. Bunlardan ilki özellikle ekonomide yaşanabilecek sorunlar sonucunda gerçekleşebilir. Hâlihazırda Çin, Karadağ'a en çok mal ihraç eden ikinci ülke konumundadır. Bununla yetinmeyen dev Asya ülkesi, Karadağ'daki altyapı yatırımları ile sık sık gündeme gelmektedir. Rusya ise dikkatini gayrimenkul yatırımlarına teksif etmiş durumdadır. Karadağ'da yabancılara satılan emlak sayılarına bakıldığında Rusların açık ara önde oldukları görülmektedir.[492] Bu

---

ambassador-to-turkey-kastratovic-one-third-of-foreign-companies-in-montenegro-are-owned-by-turks-news-60159, (Erişim Tarihi: 08.04.2023).

[490] Podgoritsa Yunus Emre Enstitüsü, mülakat taleplerine olumlu yanıt vermemiş, görüşmeyi ısrarlı girişimlere rağmen reddetmiştir.

[491] Türk, "Turci u Crnoj Gori i Turski Jezik", Crna Gora I Osmansko Carstvo Zbornik, s. 567-585.

[492] T.C. Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Karadağ Ülke Profili, s. 8-9,

gelişmeler neticesinde diğer iki ülke olan Çin ve Rusya ile en sert rekabetin Sırbistan ve Karadağ'da yaşanacağı, dolayısıyla Türkiye'nin politikalarının bu rekabet neticesinde olumsuz yönde etkilenebileceği söylenebilir.

Diğer yandan Türkçe ve Karadağcanın farklı dil ailelerine mensup olmaları ve iki millet arasındaki farklı dini ve kültürel aidiyet de tehdit oluşturmaktadır. Karadağ cephesinde, karşı karşıya kalınan en büyük sorun ise Türkçenin Slav dillerini konuşan insanlar tarafından zor öğrenilmesidir. Bu durum örneğin Türkçeyi Rusçaya göre dezavantajlı kılmaktadır. Ayrıca Karadağ farklı bir din ve bu inancın şekillendirdiği bir kültür dairesi içinde yer almaktadır. Ortodoksluk, Çetinje Manastırı, Ostrog Manastırı, Aziz Petar gibi semboller Karadağ milli kimliğinin oluşumunda büyük bir rol oynamaktadır. Dönem dönem ortaya çıkan siyasi konjonktür bu sembollerin daha fazla hatırlanmasına neden olabilmektedir. Bütün bunlar, Türkiye'nin politikalarını akamete uğratabilecek bir tehdit olarak her zaman mümkündür.

İncelenen ikinci ülke olan Çin'in dil ve kültür politikaları Karadağ'da önemli mesafeler katetmektedir. Bu ülkenin, Avrupa Birliği üyeliği yolunda attığı adımlar Çin tarafını memnun etmektedir. Çünkü Karadağ, Çin açısından Avrupa'ya açılan bir kapı konumundadır. Çin'in Karadağ'da izlediği dil ve kültür politikalarının güçlü yanlarının başında, Konfüçyüs Enstitüsünün faaliyetleri neticesinde Çincenin itibar kazanması gelmektedir. Bu yakınlaşmanın ortaya çıkmasına *Kültür ve Eğitimde İş Birliği Anlaşması* vesile olmuştur. Bu anlaşma, Karadağ'daki Donja Gorica Üniversitesinin Pekin'de bulunan Çin Bilimler Akademisi ve Çin Sosyal Bilimler Akademisi gibi kurumlara üyeliğinin yanında Podgoritsa Üniversitesinin Çin'deki üniversiteler ile öğrenci ve öğretim görevlisi değişimine gitmesine yol açmıştır.[493]

Çin'in bu ülkedeki politikalarını destekleyen diğer güçlü bir yön ise Çinli şirketlerin Karadağ'da artan altyapı yatırımları nedeniyle, Çince bilen kalifiye elemana duyulan ihtiyaçtır. Bu durum Karadağlı seçkinleri, Karadağ Üniversitesi

---

https://ticaret.gov.tr/data/5efee8de13b87612f80cb7a4/KARADAG-%C3%9Clke%20Profili_2023.pdf, (Erişim Tarihi: 03.03.2024).

[493] Univerzitet Crne Gore, Konfucije İnstitut, https://www.ucg.ac.me/rektorat/konfucije, (Erişim Tarihi: 16.04.2023).

bünyesinde Konfüçyüs Enstitüsünün açtığı Mandarin kurslarına katılmaya itmektedir. Bu konuda, Podgoritsa'da bulunan Konfüçyüs Enstitüsü yetkilisi ile gerçekleştirilen yazılı mülakatta; öğrencilerin enstitüye başvurma amaçları arasında uluslararası geçerliliği olan HSK 6 seviyesinde Mandarin eğitimi almak istemeleri öne çıkmaktadır.[494]

Çin'in bu ülkedeki fırsatları ise iki ülke arasında hem dil ve kültür kurumları hem de yükseköğretim kurumları arasında sürdürülebilir bir iş birliği potansiyeli barındırmasıdır. Karadağ'ın çok milletli ve dışa açık yapısı da Çin açısından önemli bir fırsat sunmaktadır. Bu durum, devlet eliyle yahut özel girişimciler tarafından yeni yükseköğretim kurumlarının hayata geçirilmesini kolaylaştırmaktadır. Şüphesiz bu gelişmeler, Konfüçyüs Enstitüsü şubelerinin çoğalmasına ve üniversiteler arası anlaşmaların yapılmasına imkân tanımaktadır. Hâlihazırda Karadağ'da özel bir eğitim kurumu olan Donja Gorica Üniversitesinin Pekin Union Üniversitesi ile iş birliğine giderek bir Konfüçyüs sınıfı açması yukarıda ileri sürülen iddiayı destekleyecek niteliktedir.[495]

Çin'in Karadağ'daki kültür politikalarının zayıf noktalarının başında ise Çinli şirketlerin, bu ülkede yürüttükleri yoğun altyapı yatırımlarına karşı ortaya çıkan endişe ve tepkinin, Çin dili ve kültürüne karşı bir infial yaratma ihtimali gelmektedir. Çin, Yugoslav cumhuriyetlerinin büyük çoğunda olduğu gibi Karadağ'da da ekonomik anlamda etkinlik kurma çabası içindedir.[496] Fakat bu konu tüm kesimler tarafından olumlu karşılanmamaktadır. Bilhassa Avrupa menşeli basın yayın organlarında Çin'in altyapı yatırımlarını ve kredileri, bir borç tuzağı olarak kullandığını iddia eden makaleler yayımlanmaktadır.[497] Söz konusu tartışmaların Karadağ kamuoyunda ciddi bir akis yapması, Çin'in dil ve kültür politikalarının sorgulanmasına neden olmaktadır.

---

[494] Podgoritsa Konfüçyüs Enstitüsü Müdürü Gao Qinglong ile 21 Mart 2023 tarihinde gerçekleştirilen yazılı mülakat.

[495] Podgoritsa Konfüçyüs Enstitüsü Müdürü Gao Qinglong ile yapılan yazılı mülakat.

[496] Milica Kovaçeviç, Chinese Influence in Montenegro, CEPA Çevrim İçi Sayfası, 25 Ağustos 2022, https://cepa.org/comprehensive-reports/chinese-influence-in-montenegro/, (Erişim tarihi: 16.04.2023).

[497] Mustafa Bağ, Euronews Türkiye, "Çin'in İpek Yolu projesi ticari mi zayıf ülkelere kurulan tuzak mı?", Çevrim İçi Gazete, https://tr.euronews.com/2018/09/02/cin-in-ipek-yolu-projesi-ticari-mi-zayif-ulkelere-kurulan-tuzak-mi-, (Erişim Tarihi: 16.04.2023).

Çin'in Karadağ politikalarının karşısındaki tehditler ise; Çincenin öğrenilmesi oldukça zor bir dil olması ve sahip olduğu özgün alfabe nedeniyle tercih edilmemesi, kültürel farklılıklar ve coğrafi mesafe şeklinde özetlenebilir. Bu hususlar, Çin'in politikalarını başarısızlığa mahkum etme ihtimali taşımaktadır. Ancak bu ülkede Bosna Hersek örneğinde olduğu gibi tecrübe edilmiş bir başarısızlık örneği bulunmamaktadır. Şüphesiz ki Çin'in Karadağ'daki dil ve kültür politikaları, Karadağlıların toplumsal kabulüne tabidir ve söz konusu farklılıklar bu kabulü zorlaştırma potansiyeli taşımaktadır.

Karadağ'da dil ve kültür politikaları izleyen diğer bir ülke ise Rusya'dır. Karadağ'daki Rus varlığı, bu ülkede birçok dil ve kültür kurumunun açılmasını beraberinde getirmiştir. Bu merkezlerden en önemlileri Podgoritsa ve Bar şehirlerinde bulunan kültür merkezleridir. Bunlara ilaveten kimi özel dil kurslarına da hayatiyet kazandırılmıştır. Bu durum, Rus dil ve kültür politikalarının diğer bir güçlü yanı olarak ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki devlet destekli kurum ve projelere serbest müteşebbislerin eklenmesi, Karadağ'da Rusçaya olan talebin artmasına yol açabilecektir.[498]

Rus politikalarının diğer bir güçlü yanı ise ülkede yaşayan Rusların ve Rusya'ya sempati ile bakan Karadağlıların kurdukları sivil toplum kuruluşlarının, dil ve kültür faaliyetlerini destekleyen çalışmalarıdır. Yani böylece Rusça ve Rus kültürü kampüs ve okullardan çıkarak sivil halka ulaşmaktadır. Söz konusu dernekler arasında en önemlisi, 2 Temmuz 2013 tarihinde Podgoritsa'da faaliyete sokulan *Birinci Petar Karadağ-Rusya Dostluk Derneği*'dir. Bu derneğin, amacı "iki millet arasındaki kadim dostluğu devam ettirmek" olarak belirlenmiştir. Ayrıca derneğin resmî çevrim içi sayfasında iki halk arasındaki tarihi bağları konu edinen makaleler bulunmaktadır.[499] Bu kapsamda öne çıkan diğer bir dernek ise Niksiç şehrinde kurulmuş olan *Aziz Georgije Karadağ-Rusya Dostluk Derneği*'dir. Dernek tarafından perşembe günleri *Rus Kültürü Akşamları* adlı bir etkinlik tertiplenmektedir. Burada

[498] Novosti.rs, Piši ruski, ali živi crnogorski, https://www.novosti.rs/vesti/planeta.70.html%3A343791-Pisi-ruski-ali-zivi-crnogorski, (Erişim Tarihi: 19.04.2023).

[499]Društvo Crnogorsko Ruskog prijateljstva Petar Prvi, Rjesenje, Resmî Sayfa, https://dcrppetarprvi.wordpress.com/dokumenta/rjesenje/, (Erişim Tarihi: 19.04.2023).

Rus edebiyatından seçkiler okunmakta, müzik dinletileri düzenlenmekte ve çağdaş Rus sinemasından film gösterileri yapılmaktadır.[500]

Rusya'nın Karadağ'daki dil ve kültür politikalarının önündeki fırsatlara bakıldığında; her iki milletin Slav olmalarının yarattığı duygudaşlık ve aynı alfabeye sahip olma gibi hususların büyük önem arz ettiği görülmektedir. Bu yakınlık, yüksek öğretimde öğrenci değişim programlarını tetiklemek suretiyle ilişkilerin geliştirilmesine yardımcı olabilir.

Rus politikaları bakımından, Karadağ'da gelecekte bir tehdit olarak belirebilecek gelişme ise; söz konusu dil ve kültür faaliyetlerinin siyasi konjonktürden etkilenmesidir. Bu durum, Karadağ'ın NATO üyeliğinden sonra Batı eksenli bir politikaya yönelmesiyle yaşanan siyasal gerilimden anlaşılabilir. Şöyle ki bu gerilimler neticesinde gelinen aşamada Rusya, 7 Mart 2022 tarihinde Karadağ'ı ilk kez düşman ülkeler listesine dahil etmiş ve bundan bir gün sonra ise Karadağ Avrupa Birliği'nin Rusya aleyhine aldığı yaptırım kararlarını kabul ettiğini açıklamıştır.[501] Bu bağlamda yaşanan diğer bir gelişme ise 30 Eylül 2022 tarihinde Karadağ Dışişleri Bakanlığının, Rusya Büyükelçiliğinde çalışan altı diplomatı casusluk suçlamasıyla sınır dışı etmesidir.[502] Buna benzer gelişmeler Rusya'nın izlediği dil ve kültür politikalarını sekteye uğratma potansiyeli taşımaktadır.

5.6. Slovenya

Slovenya, Türkiye, Çin ve Rusya'nın dil ve kültür politikalarının çözümlendiği son ülkedir. Çalışmanın bu kısmında, söz konusu ülkelerin kültür politikaları SWOT analizi yardımıyla açıklanmaktadır. Tablo 14 vasıtasıyla üç ülkenin Slovenya'da izlediği dil ve kültür politikalarının bir çözümlemesi yapılmaktadır.

---

[500] Pravoslavie.ru, "U Niksicu prikazan dokumentarni film Krim. Povratak kuci", Çevrim İçi Gazete, https://pravoslavie.ru/90851.html, (Erişim Tarihi: 19.04.2023).

[501] Samir Kajoseviç, Russian Interest in Montenegrin Real Estate Spikes Despite Sanctions, Balkan Insıght Çevrim İçi Gazete, 7 Temmuz 2022, https://balkaninsight.com/2022/07/07/russian-interest-in-montenegrin-real-estate-spikes-despite-sanctions/, (Erişim Tarihi: 19.04.2023).

[502] DeutscheWelle, Çevrim İçi Gazete, Montenegro expels Russian diplomats amid spying suspicions, https://www.dw.com/en/montenegro-russian-diplomats-expelled-amid-spying-suspicions/a-63290933, (Erişim Tarihi: 19.04.2023).

Tablo 14: Slovenya'daki Dil ve Kültür Politikalarının SWOT Analizi

Ülke		Güçlü Yanlar	Fırsatlar	Zayıf Yanlar	Tehditler
Slovenya	Türkiye	- İki Ülke Arasında Kriz Yaşanmaması -İkili İlişkileri Güçlendirme İsteği	-Akademi Alanında İş Birliği	-Türkiye'ye Yönelik İlginin Zayıf Olması -Kurumların Yetersizliği	-Batı'ya Dönük Düşünce Tarzı
	Çin	-Konfüçyüs Enstitüsünün Hummalı Faaliyetleri -Enstitünün İş Dünyasına Yönelik Özelleştirilmiş Yapısı -Çincenin Sloven İlkokul ve Liselerinde Okutulması	-Yükseköğretim Kurumları Arasındaki İşbirliği -Ülkede Yunus Emre Enstitüsü ve Rus Kültür Merkezi'nin Bulunmaması	-Çinceye İlginin Azalma İhtimali -Siyasi Konjonktürün Çin Aleyhine Gelişmesi	- Çincenin ve Çin Alfabesinin Zorluğu -Kültürel Farklılıklar -İki Ülke Arasındaki Coğrafi Mesafe
	Rusya	-Aynı Dil Ailesine Mensubiyet	-Ortak Köken ve Tarihî Bağlar	-Rusya-Ukrayna Savaşı ile Birlikte Ülkedeki Rus Kültür Merkezlerinin Kapatılması	-Batı ile Özdeşleşmiş Düşünce Yapısı

Kaynak: Yazar tarafından söz konusu enstitülerin resmî sayfalarındaki verilere istinaden oluşturulmuştur.

Slovenya, Türkiye'nin ikili ilişkilerinin iyi seyrettiği fakat dil ve kültür politikalarında kaydedilecek daha büyük mesafelerin olduğu bir başka Yugoslavya ülkesidir. Hatta bu anlamda Hırvatistan ile büyük benzerlik gösterdiği söylenebilir. Ancak, Slovenya'nın kendisini Balkanlar'ın ve özellikle Yugoslavya coğrafyasındaki sorunların dışında konumlandırması, bu ülkeyi diğerlerinden ayıran önemli bir özelliktir. Bu durumun bir sonucu olarak Slovenlerin Türk dili ve kültürüne bakışı da mesafelidir. Slovenya'da faaliyet gösteren başlıca Türk kültür kurumu Yunus Emre Enstitüsü'dür. Fakat hemen belirtmek gerekir ki Yunus Emre Ensitüsü, Slovenya'da herhangi bir ofise sahip değildir. Çalışmalar Zagreb ofisi tarafından yürütülmektedir.

Türkiye'nin Slovenya'da tatbik ettiği dil ve kültür politikalarını SWOT analizi vasıtasıyla incelemeye çalışmak, birtakım varsayımlara dayanarak çözümleme yapmayı mecbur kılmaktadır. Bu durumun temel nedeni, Slovenya'da faaliyet gösteren herhangi bir Türk dil ve kültür kurumunun bulunmamasıdır. Ayrıca Sloven üniversitelerinde faaliyet gösteren bir Türkoloji bölümü de yer almamaktadır.

Ülkede Türkçe adına hayata geçirilen iki girişim mevcuttur. Bunlardan birincisi 2013 yılında yapılmaya başlanan Maribor Üniversitesi bünyesindeki Türkçe kursları, ikincisi ise Zagreb Yunus Emre Enstitüsünün girişimleriyle hayata geçirilen çevrim içi Türkçe kurslarıdır. Bu kurslar aynı zamanda Kovid 19 salgını döneminde çevrim içi ortamda yapılan pilot eğitimlerden bir tanesidir.[503]

Türk kültür politikalarının güçlü yanları nelerdir sorusuna dönülecek olursa iki ülke arasındaki ilişkilerde önemli bir kriz yaşanmamış olması dikkate şayandır. Diğer bir ifadeyle Slovenya'nın Türkiye ile ilişkilerinde tıpkı Hırvatistan örneğinde olduğu gibi, gerek uzak gerekse de yakın geçmişte herhangi bir çatışma yaşanmamıştır. Her geçen gün daha iyiye giden ikili ilişkiler ve s*tratejik ortaklık* bu durumu teyit etmektedir.[504]

Fırsatlar açısından bakıldığında ise Slovenya'yı diğer Yugoslav cumhuriyetlerinden ayıran en önemli özellik bu ülkenin güçlü akademik bir altyapıya ve kurumlara sahip olmasıdır. Ülkede üç büyük yükseköğretim kurumu olan Lübliyana (1919), Maribor (1975) ve Primorski (2003) üniversiteleri faaliyet göstermektedir. Bunlara 1995 yılında kapılarını açan özel Nova Gorica Üniversitesi de eklenmelidir. Dünya genelinde 2022 yılında yapılan bir araştırmaya göre; Nova Gorica Üniversitesi 228'inci, Lübliyana Üniversitesi 505'inci ve Maribor Üniversitesi ise 704'üncü sırada yer almıştır.[505] Ülkedeki dört büyük üniversiteden üçü ilk binde yer almaktadır. Slovenya'nın yükseköğretimdeki bu başarısı göz önüne alındığında, Türkiye'deki Türkoloji bölümleri ile geliştirilebilecek muhtemel iş birliği ilişkilere önemli bir katkı sunabilecektir.

Türk politikalarının karşı karşıya olduğu zayıf yanlar arasında; dil ve kültür politikalarını yürüten kurumların faaliyetlerinin yeterli seviyeye ulaşamamış olmaları ve ülkede Türkçeye yönelik ilginin düşük seviyede seyretmesi gibi hususlar bulunmaktadır. Slovenya'da Türk kurumlarının faaliyet göstermemesi, üniversitelerde Türkoloji bölümlerinin bulunmaması, Türk dizilerinin Sloven

[503] YEE, Türkçe Öğretim Portalıyla Türkçe Öğren, https://turkce.yee.org.tr/tr/, (Erişim Tarihi: 09.04.2023).
[504] T.C. Dışişleri Bakanlığı, Türkiye-Slovenya İlişkileri, (Erişim Tarihi: 12.11.2022)
[505] Bk. https://roundranking.com/ranking/world-university-rankings.html#world-2022, (Erişim Tarihi: 09.04.2023).

kanallarında gösterilmemesi, Türkiye ile Slovenya arasındaki ticari ilişkilerin sınırlı olması Türklere dair alâkanın oldukça sınırlı seyretmesine neden olmaktadır. Çevrim içi Türkçe kurslarının açılması ile birlikte cılız da olsa bir ilginin başladığı söylenebilir. Bu cüzi ilginin, siyasi gelişmeler yahut başka bir konjoktürel gelişme neticesinde tamamen ortadan kalkması mümkündür.

Slovenya'da Türkiye'nin politikalarının karşısındaki en önemli tehdit ise Slovenlerin düşünce dünyalarının merkezine Batı Avrupa'yı almalarıdır. Bu durumun başlıca nedenleri arasında, Slovenya'nın Orta ve Batı Avrupa ile siyasi, kültürel ve iktisadi ilişkilerinin üst düzeyde seyretmesi ve bu ülkenin Katolik dünyasının temsilcisi olması yatmaktadır. Bu durum, Slovenlerin yabancı dil ve kültürel etkileşim bağlamında Batılı ülkeleri tercih etmelerine neden olmaktadır.

Slovenya, Çin'in dil ve kültür politikalarında Türkiye ve Rusya'ya açık ara üstünlük kurduğu tek ülkedir. Bu durumun başlıca nedeni, ülkede bulunmayan Yunus Emre Enstitüsü ve Rus Kültür Merkezine karşılık hummalı çalışmalar sürdüren Konfüçyüs Enstitüsünün varlığıdır. Konfüçyüs Enstitüsünün bu ülkedeki kurumsal varlığı Çin'in dil politikaları açısından büyük önem arzetmektedir. Ancak bunu tamamlayan ikinci ve daha önemli bir husus bulunmaktadır. Şöyleki Konfüçyüs Enstitüsü Lübliyana Şubesi, iş dünyasına yönelik özelleştirilmiş Çince ve Çin kültürü eğitimleri vermektedir. Bu bağlamda söz konusu ensititünün kuruluş amacı; öğrenciler, toplumun diğer kesimleri ve Çin ile iş yapma niyetine sahip şirketlerden gelen talepler doğrultusunda Çince kursları açmak, Çin kültürünü tanıtmak, iş insanlarını Çin'deki iş birliği imkânları konusunda bilgilendirmek şeklinde belirlenmiştir.[506]

İş dünyasına hitap eden kurslar, Çin açısıdan gerçekte dil ve kültür politikalarının ötesine geçen anlamlar da taşımaktadır. Şöyle ki Çinli teknoloji devi Huawei'nin Slovenya'daki 5G altyapısında tekel konumuna sahip olması, Slovenya'nın nispeten küçük sahil şeridi içinde önemli bir lojistik üssü olarak öne çıkan Koper Limanı'nın işletilmesi amacıyla Çin tarafından yapılan yoğun diplomatik baskılar bu yargıyı destekler niteliktedir. Yine de Çin, AB yüzünden

[506] Konfucijev Institut Ljubljana, O Konfucijevem inštitutu, Resmî Sayfa, https://ki.ef.uni-lj.si/o-nas/organizacija, (Erişim Tarihi: 16.04.2023).

Slovenya'da gerçekleştirilen son iki altyapı ihalesinden başarısızlıkla ayrılmıştır. Ancak bu durum, Çin'in, Slovenya'daki girişimlerini tamamen akamete uğratmamıştır.[507]

Söz konusu güçlü yanlardan bir diğeri ise Çince derslerinin Sloven ilkokullarında ve liselerinde yaygınlaştırılmasıdır. Önceki bölümlerde değinildiği üzere, Slovenya Eğitim, Bilim ve Spor Bakanlığı ile Primorska Üniversitesinin birlikte yürüttüğü bir çalışma sonucunda Slovenya'da ilk ve orta dereceli okullarda okutulması planlanan Çince ders müfredatı 2011 yılında onaylanmıştır. Bu bağlamda, Çince dersleri, France Preşeren İlköğretim Okulu ve Gorje İlköğretim Okulunda 2012/2013 eğitim-öğretim yılı itibarıyla verilmeye başlamıştır. Takip eden dönemde, Lübliyana'daki Trnovo İlkokulu, Koseze İlkokulu ve Tone Çufar İlkokulu gibi eğitim kurumlarında Çince seçmeli dersler olarak verilmeye başlanmıştır.[508] Söz konusu girişim Konfüçyüs Enstitüsünün öğretmen ve materyal desteği ile birlikte daha fazla okulu kapsayacak şekilde genişletilebilir.

Çin politikalarının barındırdığı fırsatlara bakıldığında bunların başında Çin ile Slovenya arasındaki iş birliğini resmî kurumlar ve üniversiteler nezdinde geliştirme potansiyeli gelmektedir. Çinli politikacıların ve Konfüçyüs Enstitüsünün, diğer ülkelerde bilhassa üniversiteler düzeyinde kurdukları ilişkiler, Slovenya yükseköğretim kurumları ile de gerçekleştirilebilir. Buna ek olarak, yukarıda vurgulandığı üzere, Slovenya'da Türkiye ve Rusya'nın dil ve kültür enstitülerinin bulunmamaları Çin açısından önemli bir fırsat olarak değerlendirilebilir.

Çin'in Slovenya'da izlediği dil ve kültür politikalarının zayıf noktaları ise şu şekilde belirtilebilir: İlk olarak, komşularına kıyasla oldukça müreffeh olan Slovenya'da, halkın iktisadi cihetten Çinceye karşı duyduğu ilgi zayıftır. Bilhassa, Katolik inancı ve Batı ile bütünleşmiş zihin yapısıyla Slovenya, Çin'in değerlerini ve politikalarını kolayca kabul ettirebileceği bir ülke olmaktan uzaktır. İkincisi ise Rusya'nın tecrübe ettiği sorunun bir benzerini Çin'in yaşama ihtimali bulunmaktadır.

---

[507] Saşa Isteniç Kotar, Chinese Influence in Montenegro, CEPA Çevrim içi Sayfası, 10 Ağustos 2022, https://cepa.org/comprehensive-reports/chinese-influence-in-slovenia/, (Erişim Tarihi: 16.04.2023).

[508] Tina İlgo, Facing the Challenges of Teaching Chinese through Confucius Classrooms in Slovenian Schools: Current Situation and Prospects, Ed. Joanna Wardga, Cambridge University Press, 2017, s. 375-390.

Kendisini Batılı bir ülke olarak tanımlayan Slovenya, Avrupa Birliği'nin ve NATO'nun bir üyesidir. Çin'in politikalarının, NATO veya AB ile çelişmesi durumunda dilsel ve kültürel faaliyetlerin olumsuz yönde etkilenmesi kaçınılmazdır. Bu nedenle, Çin'in Slovenya'daki dil ve kültür politikalarının başarılı bir şekilde sürdürülebilmesi, Slovenya'nın bağlı olduğu uluslararası örgütler ve Çin arasındaki ilişkilerinin seyri ile yakından ilişkilidir.

Çin'in Slovenya'daki dil ve kültür politikalarının karşısındaki tehditler ise; Çincenin zor bir dil olması, sahip olduğu alfabe nedeniyle tercih edilmemesi, toplumlar arasındaki kültürel farklılıklar ve coğrafi mesafe şeklinde ifade edilebilir. Bunlardan ilki, Çincenin yapısı ile ilgilidir. Bu bağlamda Çince üzerine inşa edilen kültür politikalarının başarısızlığa uğrama ihtimali her daim mevcuttur. Ancak bu husus, Slovenya'da Bosna Hersek örneğinin tam tersine küçük yaş grupları için başarıyla tatbik edilen Çince derslerinde izlendiği üzere günümüzde önemli bir sorun olarak görülmemelidir. Burada önemli olan, söz konusu derslerin ne kadar yaygınlaştırılabileceğidir. İkinci olarak, iki toplum arasındaki kültürel farklılıklar, Çin'in Slovenya'daki dil ve kültür politikalarının etkisini zayıflatabilir.

Rusya, Slovenya'da dil ve kültür politikaları bakımından ele alınan üçüncü ve son ülkedir. Slovenya, Yugoslav cumhuriyetleri içerisinde Rusya'nın faaliyetlerinin resmen sınırlandırıldığı tek ülke olma özelliğine sahiptir. Bu bağlamda, 2011 tarihinde başkent Lübliyana'da açılmış olan Rus Evi, Sloven hükûmetinin kararıyla 2022 yılı itibarıyla kapatılmıştır. Maribor şehrinde, yine aynı yıl hayata geçirilmiş olan Rus Dünyası Vakfı'na bağlı kültür merkezi ise hâlen faaliyettedir. Bununla birlikte bu merkez son kayda değer etkinliğini 2018 tarihinde gerçekleştirmiştir.

Rusya'nın Slovenya'daki dil ve kültür politikaları, köklü bir geçmişe sahip olsa da günümüzde siyasi konjonktürden derinden etkilenmektedir. Söz konusu politikaların güçlü yönleri şu şekilde ifade edilebilir. Slovence ve Rusça arasındaki benzerlikler, Rusçanın Slovenler tarafından tercih edilmesine neden olmaktadır. Bu durum Rus Dünyası Vakfı ve Rus Evi'ne bağlı dil kurslarının, Slovenlerce ziyaret edilmesinde kendisini göstermektedir. Rusçaya gösterilen ilginin somut kanıtlarından bir tanesi de özel dil okullarının düzenlediği kurslara halk tarafından rağbet

edilmesidir. Bu minvalde, *Poletna Shola, Zavod Vesela dRuşçina* ve *Bartus Dil Okulu* gibi eğitim kurumları anılmaya değerdir.

Rusya'nın dil ve kültür politikalarının Slovenya'da barındırdığı fırsatlara bakıldığında ise öncelikle bir dayanak noktasından bahsetmek gerekmektedir. İki milletin Slav kökeninden gelmesi aralarında duygusal bağlılık hissi meydana getirmektedir. Bu durum kendisini Rus dil ve kültür kurumlarının yasaklandığı dönemde ilkokullarda ikinci zorunlu yabancı dilin hangisi olacağı yönündeki tartışmalar esnasında göstermiştir. Bilhassa Slovenya'da Rusça öğretmenleri; Slovenya Slav Topluluğu, Lübliyana Üniversitesi Felsefe Fakültesi Rus Dili Bölümü, Rusya Bilim ve Kültür Merkezi ve Tone Pavçek Vakfı Rus kurumlarının faaliyetlerinin durdurulmasına karşı çıkmışlardır.[509]

Her ne kadar Slovenya'da Rusça'ya karşı güçlü bir rağbet olsa da bu ülkede izlenen Rus dil ve kültür politikaları günümüzde önemli bir sorunla karşı karşıyadır. Şöyle ki, *Slovenya'nın Rusya-Ukrayna savaşının başlamasından sonra Rus Kültür Merkezlerini kapatması* neticesinde bu kuruluşlar büyük kan kaybetmişlerdir. Bu durum çalışmada karşılaşılan en özgün hususlardan biridir. Rusya-Ukrayna savaşının başlamasını takip eden aylarda, Rusya'ya bir dizi askerî yaptırımların uygulandığı bilinmektedir. Slovenya yaptırımların kültür politikalarını etkilediği nadir ülkelerden bir tanesi olmuştur. Bu minvalde, Rusya'nın Slovenya'da dil ve kültür politikaları yürüten kurumlarının faaliyetlerinin askıya alınması Rusların son anılan ülkedeki zayıf yönlerinden birini teşkil etmektedir.

Rusya'nın dil ve kültür politikalarının karşısındaki en belirgin tehdit ise şudur. Slovenya toplumu Batı ile bütünleşmiştir. Daha önce de söylendiği üzere, Slovenya, oldukça müreffeh bir ülkedir. Bu bağlamda Sloven gençliği arasında Rus şirketlerinde kariyer yapma arzusu ilk tercihler arasında yer almamaktadır. Yani bu ülkede, halkın iktisadi sebeplerden dolayı Rusçaya karşı ilgi duyması söz konusu değildir. Buna ek olarak, Katolik inancına sahip ve Batı yanlısı yönelimiyle Slovenya, Rusya'nın değerlerini ve politikalarını kolayca benimseyebilecek bir ülke

[509] Tibor Malinoviç, Russia Beyond, Bo ruščina dobila svoje mesto v slovenskih osnovnih šolah?, https://si.rbth.com/culture_and_sport/2017/06/27/bo-ruscina-dobila-svoje-mesto-v-slovenskih-osnovnih-solah_790440, (Erişim Tarihi: 19.04.2023).

olmaktan uzaktır. Sayılan tüm bu gerekçeler nedeniyle Rus kültür ve dil politikalarının sekteye uğrama ihtimalinden söz edilebilir.

5.7. Karşılaştırmalı Çözümleme

Buraya kadar olan bölümde, Türkiye, Çin ve Rusya'nın yumuşak güç bağlamında Yugoslav cumhuriyetlerinde izledikleri dil ve kültür politikaları münferiden değerlendirilmiştir. Bu bölümde ise söz konusu politikalar karşılaştırmalı bir bakış açısından çözümlenmiştir. Yapılan tespitler öncelikle yukarıda işaret edilen tablolar vasıtasıyla ortaya koyulmuştur. Daha sonra ise üç ülkenin izlediği politikalar karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Söz konusu üç ülkenin faaliyetlerinin kesiştiği ilk ülke Sırbistan'dır. Bu noktada işaret edilmesi gereken ilk şey Türkiye, Çin ve Rusya'nın Sırbistan'daki dil ve kültür politikalarının bir takım nedenlerden dolayı farklı mecralar izlediğidir. Türkiye'nin Sırbistan'daki faaliyetleri ülkedeki Müslümanlar ekseninde şekillenmektedir. Buna ek olarak Osmanlı mirasının korunması adına çalışmalar yürütülmekte, Türk dizileri ve Türk şirketleri ülkede etkinliğini artırmaktadır. Çin ise Sırbistan'ı kültürel etkisini genişletebileceği bir ülke olarak görmektedir. Bilhassa turizm ve ticaret yoluyla sağlamlaştırdığı iktisadi ilişkileri Mandarin kursları vasıtasıyla kültürel alanda da pekiştirmektedir. Ayrıca, Çin, Sırbistan'da Çincenin devlet okullarında ilk sınıflardan itibaren öğretilmesini teşvik etmektedir. Rusya'nın ise Sırbistan'da farklı bir politikası vardır. Sırbistan'ı Avrupa'daki en önemli müttefiki olarak gören Rusya, ortak köken, tarih, dil ve din gibi unsurları politikalarının önemli bileşenleri olarak belirlemiştir.

Sırbistan'da tatbik edilen kültür politikaları bağlamında Türkiye ve Çin'in güçlü yanları mevcut ikili ilişkilerin durumuna ve ülkelerin kurumsal becerilerine dayanırken, Rusya'nın gücünün ise tarihi ve kültürel bağlara mesnet ettiği söylenebilir. Zayıf yanlar açısından bakıldığında ise Türkiye siyasi konjoktürden, Çin iktisadi girişimlerinin uyandıracağı tepkilerden, Rusya ise iki ülke arasındaki ölçek farkının büyüklüğünden etkilenmektedir. Her üç ülke de bilhassa dil eğitimi alanında çeşitli fırsatlara sahipken, siyasi gelişmeler neticesinde yaşanabilecek olumsuzluklar bu durumu tehdit etmektedir. Bu anlatılanlar minvalinde, Türkiye, Çin ve Rusya'nın,

Sırbistan'da dil ve kültür bağlamında farklı politikalar izledikleri söylenebilir. Tabii olarak, her ülke kendi çıkarları doğrultusunda hareket etmektedir. Her üç ülke de nüfuz alanlarını genişletmeye çalışmaktadır. Bununla birlikte mevcut durumda Sırbistan'da en avantajlı ülkenin Rusya olduğunu söylemek mümkündür.

Söz konusu ülkelerin dil ve kültür politikalarının karşı karşıya geldikleri ikinci ülke ise Bosna Hersek'tir. Türkiye'nin Bosna Hersek'teki dil ve kültür politikaları, özellikle Federasyon'da yoğunlaşmakta; tarihî, kültürel ve dinî bağlara dayanmakta ve bilhassa ülkedeki Müslüman kesimi hedefleyen politikalara öncelik verilmektedir. *Tercihim Türkçe Projesi* marifetiyle Türkçenin seçmeli ikinci yabancı dil olarak geniş kesimlere öğretilmesi amaçlanmaktadır. Buna ek olarak, Bosna Hersek'teki Türk okullarının desteklenmesi, Türkçe öğretmenlerinin gönderilmesi, Türk kültürüne yönelik etkinliklerin düzenlenmesi, Türk dizilerinin desteklenmesi gibi çeşitli faaliyetler yapılmaktadır. Bunun yanı sıra, Türkiye, Bosna Hersekli öğrencilere eğitimlerini Türkiye'de sürdürmeleri için burslar sağlamaktadır. Çin'in Bosna Hersek'teki kültür politikaları, genel olarak ekonomik ve ticari çıkarları öncelemektedir. Çin, Bosna Hersek'e yatırım yapmakta ve ticari alandaki iş birliğini güçlendirmeyi ummaktadır. Ayrıca, Çin, Konfüçyüs Enstitüsü vasıtasıyla Bosna Hersek'te dil kursları düzenlemekte, kültür günleri ve öğrenci değişimi yoluyla kültürel etkisini pekiştirmeye çalışmaktadır. Rusya'nın Bosna Hersek'teki kültür politikaları ise genel olarak Rusça ve Rus kültürü üzerine inşa edilmektedir. Rusya, Bosna Hersek'te Rusça kursları düzenlemekte, burslar sağlamakta, Rus müziğini, tiyatrosunu ve edebiyatını tanıtmaktadır. Ruslar ayrıca Bosna Hersek üniversitelerindeki Rus dili bölümlerinde etkinliklerini arttırmaya gayret etmektedirler.

Türkiye Bosna Hersek'teki gücünü tarihi geçmiş ve Müslümanlardan alırken Çin buradaki etkinliğini kendine gösterilen ilgiye, Rusya ise bilhassa Ortodoks Sırplara borçludur. Çin ve Rusya'nın Bosna'daki faaliyetlerinin zayıf halkasını ise faaliyetlerin sadece Sırp Cumhuriyeti'ne odaklanması oluşturmaktadır. Bunun haricinde ülkedeki hantal bürokratik yapı ve seçkinlerin statükocu bakış açıları üç ülke adına eşit derecede sorun teşkil etmektedir. Ancak Bosna Hersek'te Türkiye, Çin ve Rusya'nın izledikleri kültür politikalarının amaçları birbirinden farklıdır.

Türkiye, Müslüman kesim arasında Türk kültürünün ve dilinin benimsenmesini sağlama, Çin, ekonomik ve ticari çıkarlar edinme, Rusya ise bilhassa Sırp nüfusu etkileme yönünde faaliyetler yürütmektedir. Her üç ülke de Bosna Hersek'in belirli bir bölgesine hitap ettiği için ülkenin tamamını kuşatan bütüncül bir politika ortaya koyamamıştır.

Türkiye, Çin ve Rusya dil ve kültür politikaları bağlamında Kuzey Makedonya'da da rekabet hâlindedirler. Türkiye'nin Kuzey Makedonya'daki önceliği ülkede yaşayan Türk toplumuna destek vermektir. Buna ek olarak, Türkiye'nin kültür politikaları, başta Türkçenin ve Türk kültürünün tanıtımına odaklanmaktadır. Bu faaliyetler arasında, Türkçe ve Türk kültürüne ilişkin eğitim programları, kültürel etkinlikler, tarihi eserlerin onarılması ve Türkiye ile ticari ilişkiler hakkında bilgilendirme programları yer almaktadır. Çin'in Kuzey Makedonya'daki politikaları, kendi kültürünün tanıtımı ve ticari ilişkilerinin güçlendirilmesi yönünde gerçekleştirilen çalışmalara dayanmaktadır. Çin, Kuzey Makedonya'daki Konfüçyüs Enstitüsü aracılığıyla dil ve kültür programları sunmaktadır. Ayrıca, Çinli şirketlerin Kuzey Makedonya'ya yatırım yapmaları ve ikili ticaretin güçlenmesi de Çin'in Kuzey Makedonya'daki kültür politikalarına hizmet etmektedir. Rusya'nın Kuzey Makedonya'daki kültür politikaları, Rus kültürünün tanıtımı ve Rusça eğitiminin yaygınlaştırılması üzerine kurgulanmaktadır. Rusya, Kuzey Makedonya'da kültür merkezleri açmakta, ayrıca kendi kültür, dil ve tarihine ilişkin etkinlikler düzenlemektedir. Söz konusu kültür politikalarının diğer bir amacı da ticari ilişkileri pekiştirmektir. Buna ek olarak, ülkelerin kültür politikalarında bazı farklılıklar da göze çarpmaktadır. Türkiye'nin politikaları daha çok Türk azınlığı ve Türk kültürünün tanıtımı üzerine odaklanırken, Çin'in politikaları ise ticari ilişkilerin güçlendirilmesine yoğunlaşmaktadır. Rusya ise Kuzey Makedonya'nın Rus dış politikasında sahip olduğu dost ülke konumunun muhafaza edilmesine gayret etmektedir.

Türkiye'nin güçlü yanlarının başında tarihî ve kültürel bağlar ile Türk ve Müslümanlara yönelik geliştirdiği politikalar gelmektedir. Buna karşın Çin hibe politikasıyla sempati oluşturmayı, Rusya ise STK'lar vasıtasıyla Slavlık bilincini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Her üç ülke açısından en büyük tehdit ise Kuzey

Makedonya'nın muhtemel AB üyeliğinden sonra ülkede gerçekleşebilecek siyasi eksen kaymasıdır. Netice olarak, Kuzey Makedonya, her üç ülkenin de dil ve kültür politikaları açısından faal olduğu, ancak Türkiye'nin yoğun Müslüman nüfus ve Türk azınlığı yüzünden bu ülkede diğer dış güçlere nazaran bir adım daha önde olduğu söylenebilir.

Söz konusu aktörlerin rekabet ettikleri Yugoslavya cumhuriyetlerinden bir diğeri ise Hırvatistan'dır. Türkiye'nin Hırvatistan'da izlediği politikalar, Türk kültürünün tanıtımını ve Türk-Hırvat dostluğunun güçlendirilmesini amaçlamaktadır. Yunus Emre Enstitüsü bu amaca hizmet eden baş aktör konumundadır. Bu kurum dil kursu faaliyetlerine ek olarak, kültürel ilişkileri güçlendirmek amacıyla, Türk kültürünün tanıtımı için çeşitli festivaller, sergiler ve konserler düzenlemektedir. Bu faaliyetler Türk STK'ların girişimleriyle de desteklenmektedir. Çin'in Hırvatistan'daki kültür politikaları ise daha çok ticari ilişkilerin güçlendirilmesi ve Çin kültürünün tanıtımı üzerine odaklanmaktadır. Çin, Hırvatistan'daki ekonomik faaliyetlerine hız vermek ve kültürel etkisini pekiştirmek maksadıyla çeşitli projeler başlatmıştır. Bu duruma örnek olarak, Konfüçyüs Enstitüsünün düzenlediği Çince kursları ve Çin kültürünü tanıtma etkinlikleri verilebilir. Böylece Çin kültürünün tanıtılması, Çinli turistlerin Hırvatistan'a çekilmesi ve ticari faaliyetlere ivme kazandırılması hedeflenmektedir. Rusya'nın Hırvatistan üzerindeki kültür politikaları ise Rus kültürünün tanıtımına odaklanmaktadır. Bu çerçevede, Moskova, Rusça kursları düzenlemekte, Rus kültürüne ait kitaplar ve dergiler yayımlamakta, Rusya ile Hırvatistan arasındaki kültürel etkileşimi güçlendirmek için festivaller ve sergiler tertiplemektedir. Bu noktada belirtilmesi gereken önemli bir husus ise Rusya-Ukrayna savaşının, Rusya-Hırvatistan ilişkilerine zarar vermemiş olduğudur.

Söz konusu ülkelerin dil ve kültür politikaları açısından sahip oldukları fırsatların eğitim alanında kesiştiği söylenebilir. Bununla birlikte, Türkçe, Çince ve Rusça gibi dillere karşı güçlü bir ilginin olmayışı da en bariz zayıf noktalardan biridir. Tehditler, Türkiye ve Çin için kültürel farklılıklar bağlamında belirirken, Rusya için ise siyasi gelişmelerin ikili ilişkileri etkilemesinde kendisini göstermektedir. Buradan hareketle, tüm gelişmelere karşın söz konusu ülkede

Rusya'nın kültür politikalarının, bir adım daha önde olduğunu söylemek yanlış değildir.

Üç ülkenin dil ve kültür politikalarının karşılaştırıldığı beşinci Yugoslav Cumhuriyeti Karadağ'dır. Türkiye, Karadağ'da Türk kültürünü tanıtmayı hedeflemektedir. Yunus Emre Enstitüsü kurumsal varlığı ile Türkiye'yi temsil etmektedir. Çin açısından ise Karadağ Kuşak Yol projesinin Güneydoğu Avrupa ayağında önemli lojistik bir üs olarak görülmektedir. Bu bağlamda ticari ilişkileri kültür politikalarıyla destekleyen Çin açısından, Karadağ'da Çince öğreniminin desteklenmesi önem arz etmektedir. Çin, öğretmenlerin yetiştirilmesi ve öğrenim imkânlarının sağlanması gibi adımlar atarken, öğrenci değişimi programlarını da başarıyla sürdürmektedir. Rusya açısından ise Karadağ'da yaşayan Rus azınlığın desteklenmesi ilk sırada gelmektedir. Rusya Kültür Merkezi aracılığıyla dil kursları, sergiler, konferanslar ve film gösterileri düzenlemektedir.

Karadağ'ın küçük fakat gelişen ekonomisi, adeta Türkiye'den ve Rusya'dan aldığı hatırı sayılır göçten beslenir hâle gelmiştir. Diğer yandan Çin ise altyapı yatırımları kanalıyla ülkede nüfuzunu artırmaktadır. Her üç ülkenin dilinin Karadağ'da tanınırlığı ve görünürlüğü günden güne güçlenmektedir. Bu durum bilhassa eğitim alanında yeni fırsatları beraberinde getirmektedir. Karadağ'ın NATO üyeliği Türkiye'ye avantaj sağlarken, Rusya Slavlık bilincine, Ortodoksluğa, aynı dil ailesine mensubiyete ve ortak tarihî geçmişe tutunmaktadır. Çin ise iktisadi teşebbüsler yardımıyla bu alandaki dezavantajlı konumunu aşmaya çalışmaktadır. Türkiye ve Çin'in dil ve kültür farklılıkları izlenen politikaların zayıf yanını oluşturuken, Rusya ise siyasi gelişmelerden ve Karadağ'ın Batı çizgisindeki politikalarından muzdariptir. Nihayetinde Karadağ'da her üç ülkenin de eşit şartlar altında faaliyette bulunduğu ve dolayısıyla hiçbir ülkenin rekabette diğerine üstünlük sağlayamadığı söylenebilir.

Çalışmanın ele aldığı ülkelerin sonuncusu ise Slovenya'dır. Türkiye, Çin ve Rusya; Slovenya'da farklı dil ve kültür politikaları izlemektedirler. Türkiye, Slovenya'da Türk kültürü ve dilini desteklemeyi hedeflemektedir. Bu ülke Türk dilinin öğretilmesini ve Türk kültürüne dair etkinliklerin düzenlenmesini başlıca

amaç olarak benimsemiş olsa da Slovenya'da Yunus Emre Enstitüsünün olmayışı büyük bir sorun teşkil etmektedir. Çin, Slovenya'da ekonomik etkisini güçlendirmeye odaklanmaktadır. Çin açısından Slovenya, Batı Balkanlar'daki önemli ticari ortaklardan biridir. Dahası Çin'in bu ülkedeki yatırımları Avrupa'da etkinliğini artırmaya yönelik bir stratejinin parçasıdır. Bununla birlikte, Çin'in dil ve kültür politikaları, diğer Yugoslav cumhuriyetlerine göre daha az etkilidir. Rusya, Slovenya'da Rus kültürünü ve dilini desteklemektedir. Bu bağlamda bu ülkenin faaliyetlerinin odağında Rusça kursları ve kültürel etkinliklerin düzenlenmesi yer almaktadır. Rusya ve Slovenya güçlü tarihi ve kültürel bağlara sahip olsalar da Rusya-Ukrayna savaşı nedeniyle bu ülkeye yönelik Rus dil ve kültür politikaları ciddi anlamda yara almıştır. Ezcümle Slovenya'da Türkiye ve Rusya'nın kültür kuruluşlarının bulunmadığı dikkate alındığında, bu ülkede Çin'in rekabette daha avantajlı olduğu ifade edilebilir.

6. Sonuç

Çalışmanın sonuç kısmında öncelikle, giriş başlığında ortaya atılan sorular ele alınmıştır. Bu araştırmada, Türkiye, Çin ve Rusya'nın, Yugoslavya coğrafyasında 2000 yılından sonraki faaliyetleri incelenmiştir. Söz konusu dil ve kültür politikaları SWOT analizi yardımı ile çözümlendiğinde ortaya nasıl bir sonuç çıkmaktadır? sorusuna cevap aranmıştır. SWOT analizi, Türkiye, Çin ve Rusya'nın dil ve kültür politikalarının güçlü ve zayıf yönlerinin anlaşılmasına ciddi bir katkı sunmuştur. Çalışmanın cevabını aradığı diğer bir soru ise; Yugoslavya'nın dağılmasından sonra ortaya çıkan devletlerde, hangi dış ülkeler yumuşak güç bakımından daha etkili olmuşlardır? Bu sorular bağlamında öncelikle, bu konu hakkındaki yazın ortaya koyulmuş, çalışmanın yöntemi açıklanmış, kuramsal çerçeve *yumuşak güç*, *kültür politikası* ve *dil politikası* kavramları noktainazarından ele alınmıştır. Böylelikle, çalışmada sınırlı bir coğrafyada, Türkiye, Çin ve Rusya'nın dil ve kültür politikaları çerçevesindeki faaliyetler masaya yatırılmıştır. Yazın başlığında, mevcut çalışmaların, bilhassa karşılaştırmalı çözümlemeler babında zayıf olduklarının altı çizilmiştir.

Çalışma yöntemi olarak, karşılaştırmalı saha analizi benimsenmiştir. Sahadaki verilere ulaşmak amacıyla mülakatlar gerçekleştirilmiş ve bunlardan elde edilen verilerden istifade edilmiştir. Saha araştırması; araştırılan konu hakkında bilgi boşluğunu doldurmak için yapılmakta ve bilgi birikimine önemli katkılar sağlamaktadır. Söz konusu ülkelerde gerçekleştirilen mülakatlar, tezde ileri sürülen iddiaları destekleyen, ortaya atılan soruların cevaplanmasına yardımcı olan birincil veriler sağlamıştır. Çalışmada, katılımcılar ile gerçekleştirilen bu mülakatlarda, önceden hazırlanmış ve Trakya Üniversitesi tarafından etik kurul onayı verilmiş açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Böylelikle, yarı yapılandırılmış görüşmeler devreye sokulmuştur. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde karşılaştırmalı yöntem kullanılmıştır. Bu yöntem, siyaset biliminde genellikle siyasal sistemler, kurumlar veya süreçlerin çözümlenmesinde kullanılan bir yöntemdir. Karşılaştırmalı çözümlemeye dayanan çalışmalar, günümüzde uluslararası ilişkiler kuramlarının anlaşılması ve geliştirilmesi açısından önemlidir. Böyle melez bir yöntemin seçilmesinin amacı, bölgede yumuşak güç faaliyetlerinde bulunan Türkiye, Çin ve

Rusya'nın, kültür ve dil politikalarının isabetli bir şekilde çözümlenmesine hizmet etmesinden kaynaklanmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümü Türkiye'nin, üçüncü bölümü Çin'in ve dördüncü bölümü ise Rusya'nın bölgedeki faaliyetlerini ortaya koymuştur. Her üç bölümün en belirgin ortak özelliği, betimleyici (deskriptif) olmalarıdır. Burada yazar, bölümün öznesi konumundaki büyük gücün, genelde Balkanlar'a özelde ise Yugoslavya coğrafyasına yönelik yumuşak güç politikalarını tarif etmeye çalışmıştır. Burada, dış güçlerin ülkeler özelindeki politikaları açıklanırken, bunlar öncelikle kültür dış politikası bağlamında incelenmiş, daha sonra ise Balkanlar genelinde ele alınmıştır. Bu bölümlerin devamında Yugoslavya coğrafyasında dil ve kültür faaliyetleri icra eden kurumlar incelenerek söz konusu kurumların çalışmaları ayrıntılı bir biçimde ortaya koyulmuştur.

Türkiye'nin dil ve kültür alanındaki faaliyetleri hakkında şu çıkarımları yapmak mümkündür: Bu bağlamda, ilkin Yunus Emre Enstitüsünün söz konusu kültürel faaliyetlerin amiral gemisi konumunda olduğunun söylenmesi gerekmektedir. Yugoslavya coğrafyasında, Slovenya dışındaki tüm ülkelerde şubeleri bulunan ve oldukça faal biçimde çalışmalarını sürdüren bu kurum, başta dil kursları olmak üzere farklı kültürel çalışmalar vasıtasıyla etki alanını genişletmektedir. Enstitü, Yugoslavya coğrafyasında Zagreb (Hırvatistan), Saraybosna, Mostar, Foynitsa (Bosna Hersek), Podgoritsa (Karadağ), Priştine, Prizren (Kosova), Belgrad (Sırbistan) ve Üsküp'te (Kuzey Makedonya) şubeler açmıştır. Türkiye'nin dil ve kültür politikaları icra eden diğer kurumları arasında ise Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB), Diyanet İşleri Başkanlığı, TRT ve TİKA bulunmaktadır. Bu kurumların dışında, Türk dizilerinin de Türk dili ve kültürünün söz konusu coğrafyada yaygınlık kazanmasında hatırı sayılır bir payının olduğunun belirtilmesi gerekmektedir.

Türk kurumlarının ülkeler özelindeki faaliyetleri hakkında da bazı sonuçlara ulaşmak mümkündür: Buna göre, Sırbistan, iki ülke arasındaki iyi ilişkilerin de etkisi ile Türkiye'nin oldukça geniş hareket alanına sahip olduğu bir coğrafya olarak öne çıkmaktadır. Bilhassa Yunus Emre Enstitüsü bu ülkede oldukça faaldir. Bosna

Hersek'te ise tarihî ve kültürel bağların şekillendirdiği bir ilişkiler yumağından bahsetmek mümkündür. Burada tatbik edilen "*Tercihim Türkçe Projesi"* Türk kültür dış politikasının en başarılı uygulamalarından bir tanesi olarak nitelendirilebilir. Bosna Hersek'te ve bir başka Yugoslav ülkesi olan Kuzey Makedonya'da Türk dizilerinin, yerli halk üzerinde büyük bir etkisi bulunmaktadır. Çalışmada ele alınan Hırvatistan, Karadağ ve Slovenya ise Türkiye'nin kurumsal anlamda daha az etkili olduğu ülkelerdir. Hırvatistan ve Karadağ'da dil kursları düzenli olarak devam ederken, Slovenya ise hâlâ bir Yunus Emre Enstitüsünün açılmasını beklemektedir.

Çin'in dil ve kültür alanındaki faaliyetlerine bakıldığında ise; bunların tek bir merkezden, Konfüçyüs Enstitüsünden yürütüldüğü görülmektedir. Çin, izlediği kültür politikasının merkezine Mandarin dilini yerleştirmiştir. Bununla birlikte, Çin Edebiyatı, felsefesi, geleneksel tıbbı, sanatı, mimarisi, mutfağı ve dövüş sanatları da tamamlayıcı unsurlar olarak Pekin tarafından ustaca kullanılmaktadır. Çin'in kültür politikası, ülkenin milli ve kültürel değerlerini markalaştırmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, Çin sanatı ve kültürünün yaygınlaştırılması, diplomatik girişimlerin bir parçası olan kültür politikasının merkezinde yer almaktadır. Buna benzer bir durum, Yugoslav cumhuriyetleri için de geçerlidir. Buradaki Konfüçyüs Enstitülerine bakıldığında söz konusu ülkelerde sekiz enstitünün mevcudiyeti dikkat çekmektedir. Bunlar; Slovenya (Lübliyana), Hırvatistan (Zagreb), Bosna Hersek (Banja Luka ve Saraybosna), Sırbistan (Belgrad ve Novi Sad), Kuzey Makedonya (Üsküp) ve Karadağ (Podgoritsa) gibi ülkelerde yer almaktadır. Çin Eğitim Bakanlığına bağlı olarak çalışan bu merkezlerin başlıca faaliyetleri Mandarin dil kursları tertiplemektir. Çin dilini ve kültürünü öğreten Konfüçyüs Enstitülerinin en güçlü özelliği verdikleri eğitim şeklinin her şubede farklılık gösterebilmesidir. Dil kursları, günlük dilin yanında ticari ve iş Çincesini de kapsayacak şekilde açılmaktadır. Bu esnekliğin Çin'i diğer iki ülkeye kıyasla daha avantajlı bir konuma getirdiği söylenebilir. Özellikle Slovenya örneği bu durumu bariz bir şekilde gözler önüne sermektedir.

Çin kurumlarının ülkeler özelindeki faaliyetlerine bakıldığında ise şu sonuçlara ulaşmak mümkündür: Sırbistan'daki eğitim öğretim kurumları ile Konfüçyüs Enstitüsü arasında çok güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Bu ülkede iki şubesi bulunan Konfüçyüs Enstitüsünün gayretleri neticesinde Çince, kursların yanı

sıra lise ve hatta orta okul seviyesinde ders olarak da okutulmaya başlanmıştır. Deyim yerindeyse, uluslararası siyasetteki konjonktürel yakınlaşma Çin tarafından ustaca kullanılmış, Çin dili ve kültürü adına önemli kazanımlar elde edilmiştir. Bosna Hersek'te ise bu olumlu tablonun tam tersine bir gelişmeden bahsedilebilir. Ülkenin yalnızca belirli bir bölgesi ile bağ kurulabilmesi ve Çincenin orta okul seviyesinde seçmeli ders olarak okutulmasında karşılaşılan aksaklıklar, bu durumun başlıca nedenleridir. Kuzey Makedonya Çin için önemi nispeten az olan bir Yugoslav ülkesidir. Bunun aksine Karadağ ve Hırvatistan, haritadaki konumlarının yanında ticaret yolları ve limanlar yüzünden jeo-stratejik avantajlara sahiptirler. Slovenya ise gelişmiş ekonomisinden dolayı Çin'in ilgisini çeken ülkelerdendir. Her üç ülkede de Konfüçyüs Enstitüsü oldukça faal çalışmalar yürütmektedir. Karadağ örneğinde çeşitli eğitim kurumları ve bilhassa üniversiteler ile iş birlikleri öne çıkarken, Slovenya ve Hırvatistan'da ise iş dünyasına yönelik özelleştirilmiş eğitimler dikkat çekmektedir. Netice itibarıyla, Çin'in bölgede en stratejik davranabilen ülke olduğunu söylemek mümkündür.

Rusya'nın dil ve kültür alanıdaki faaliyetlerine bakıldığında ise bunların büyük çoğunlukla Rus Dünyası Vakfı tarafından hayata geçirildiği görülmektedir. Rusya'nın, dış politikasında kültür ve dile özellikle 2007 senesinden itibaren önem verilmeye başlanmıştır. Bu noktada hem yeni kurum ve kuruluşlar ihdas edilmiş hem de tarihî kurumlara işlerlik kazandırılarak bu araçlar Rus kültür politikasının hizmetine sokulmuştur. Rus Dünyası Vakfı bünyesinde çalışan Rus Evi ve Rusya Kültür Merkezi gibi kurumlar Rusça dil kursları düzenlemektedir. Buna ek olarak, Rus edebiyatı, müziği ve sinemasını merkeze alan çeşitli kültürel faaliyetler de hayata geçirilmektedir. Ayrıca, Sputnik, Rossotrudnichesstvo, Slav Kültürleri Forumu ve Aleksander Gorçakov Vakfı gibi kurumlar da Rus kültür dış politikasını destekleyen diğer kuruluşlar olarak öne çıkmaktadırlar. Yugoslavya coğrafyasına dönüldüğünde Rusya'nın kültürel ilişkilerde en fazla Slavlık ortak paydasına önem verdiği anlaşılmaktadır. Moskova'nın, bu bölgedeki başlıca yumuşak güç araçları, Rossotrudniçestvo, Rus Dünyası Vakfı ve Sputnik Haber Ajansı olarak öne çıkmaktadır. Özellikle Rus Dünyası Vakfı, Slovenya (Maribor ve Lübliyana), Bosna Hersek (Banja Luka ve Saraybosna), Karadağ (Podgoritsa), Sırbistan (Belgrad ve

Novi Sad), Hırvatistan (Zagreb) ve Kuzey Makedonya (Üsküp) gibi ülkelerdeki faaliyetleri vasıtasıyla Rus kültür politikasını kuvveden fiile çıkarmaya gayret etmektedir. Ancak Rusya'nın, son yıllarda bu coğrafyada hızla mevzi kaybettiğinin söylenmesi gerekmektedir. Bu durumun nedenlerinin başında Rusya-Ukrayna savaşı ve Yugoslavya ülkelerinin Batı Avrupa yanlısı bir siyaset çizgisine kaymaları gelmektedir.

Rusya'ya ait kurumların ülkeler özelindeki faaliyetlerine bakıldığında ise aşağıdaki manzara dikkat çekmektedir: Sırbistan, Rusya'nın dil ve kültür politikaları bağlamında en güçlü olduğu ülkedir. Bu keyfiyetin arkasında, dini, tarihi ve kültürel bağlar yatmaktadır. Rusya'nın Bosna Hersek'teki kültürel faaliyetleri ise, Sırp nüfusun yoğun olarak yaşadığı Sırp Cumhuriyeti'ne odaklanmıştır. Bunun yarattığı dengesizlikten ötürü, Rusya-Bosna Hersek ilişkileri, Rusya-Sırbistan ilişkilerinin eriştiği seviyenin oldukça gerisindedir. Ancak yine de halkın Rusçaya ve Rus kültürüne olan ilgisi bir hayli güçlüdür. Aynı durum, her ne kadar tercihlerini Batı ittifakından yana kullanmış olsalar da Kuzey Makedonya, Hırvatistan, Karadağ ve Slovenya için de geçerlidir. Söz konusu dört ülkede, Rus kültür kurumlarının faaliyetleri belirli bir seviyede sürdürülse de bu minvalde asıl itici güç, bu ülkelerin üniversitelerindeki güçlü Rus Dili ve Edebiyatı bölümleri ile yerli halkın Rusça ve Rus Edebiyatına sıcak bakmasıdır. Asıl saik kimi zaman iş imkânları, kimi zaman dini nedenler, kimi zaman Slavlık bağı olsa da; sonuç değişmemektedir. Belgrad Rus Dünyası Vakfı yöneticisi Yevgeniy Eduardoviç'in de işaret ettiği üzere *Ortodoksluk, ortak tarih ve kültürel kodlar* Rusya'nın bu ülkelerle ilişkilerinde dayandığı temel unsurlardır.

Çalışmanın beşinci bölümünde ise; Türkiye, Çin ve Rusya'nın kültür ve dil faaliyetleri, saha araştırmasından elde edilen veriler temelinde SWOT analizi yardımıyla çözümlemeye tabi tutulmuştur. Bu minvalde, her üç ülkenin, altı Yugoslav cumhuriyetinde izledikleri kültür politikalarının güçlü ve zayıf yanları ile karşı karşıya bulundukları fırsatlar ve tehditler oluşturulan tablolar vasıtasıyla gözler önüne serilmiştir. Burada öncelikle, genel bir tablo ortaya koyulmuş daha sonra ise mevcut vaziyet tablodan hareketle detaylı bir biçimde çözümlenmiştir. Bu yapılırken, genellikle mülakatlar yoluyla edinilen verilere, ilgili kültür kurumlarının bülten ve

faaliyet raporlarından derlenen bilgi ve haberlere müracaat edilmiştir. Böylelikle tez çalışmasının en önemli kısmı olarak nitelendirilebilecek bu bölümde ağırlıklı olarak birincil kaynaklardan elde edilen veriler kullanılmıştır.

"*Karşılaştırmalı Çözümleme*" başlığında ise Türkiye, Çin ve Rusya'nın kültür ve dil politikaları SWOT analizi yardımıyla karşılaştırılmalı bir bakış açısıyla çözümlenmiştir. Bununla birlikte, tez çalışmasının başında ortaya atılan sorulara cevap verilmeye çalışılmıştır. Burada ulaşılan sonuçlardan ilki Türkiye, Çin ve Rusya'nın izledikleri dil ve kültür politikalarının farklı nedenlerden dolayı ayrı mecralar takip ettikleri şeklindedir. Türkiye bölgedeki faaliyetlerini tarihsel miras ve Müslümanlık ekseninde şekillendirirken, bölgeyi ilk etapta kültürel etkisini genişletebileceği bir coğrafya olarak gören Çin ise buradan hareketle iktisadi ilişkilerini güçlendirmek suretiyle nihai hedefine varmaya çalışmaktadır. Rusya ise bölge politikasında ortak köken, tarih, dil ve din unsurlarını öne çıkarmaktadır. Bu durumun en iyi gözlemlenebileceği ülke ise hiç şüphesiz Sırbistan'dır. Batı'nın Sırbistan'daki sınırlı etkisi, Türkiye, Çin ve Rusya'nın söz konusu ülke ile hâlihazırda iyi ilişkiler geliştirmesine yol açmaktadır.

Söz konusu ülkelerin dil ve kültür politikalarının karşı karşıya geldikleri diğer bir ülke ise Bosna Hersek'tir. Türkiye'nin Bosna Hersek'te özellikle federasyonda yoğunlaşan dil ve kültür politikaları, tarihi, kültürel ve dini bağlara dayanmaktadır. Çin'in politikaları, genel olarak ekonomik ve ticari çıkarları öncelemektedir. Bosna Hersek'e yatırım yapan Çin bu surette söz konusu ülke ile ticari iş birliğini güçlendirmeyi ummaktadır. Bununla birlikte bu devletin ağırlıklı olarak Sırp Cumhuriyeti'nde faaliyet göstermesi önemli bir sorun teşkil etmektedir. Rusya'nın Bosna Hersek'teki kültür politikaları ise daha çok Rusçanın ve Rus kültürünün teşvik edilmesine yöneliktir. Ruslar da tıpkı Çinliler gibi Sırp Cumhuriyeti'nde faal olmayı tercih etmişlerdir. Buna karşın ülkenin diğer kesimlerinde de belli bir teveccühe mazhar olmuşlardır. Bosna Hersek söz konusu olduğunda vurgulanması gereken önemli bir husus da ülkedeki hantal bürokratik yapının ve seçkinlerin statükocu bakış açılarının söz konusu ülkelerin kültür politikalarını akamete uğratma ihtimalidir. Ayrıca Türkiye, Çin ve Rusya, Bosna Hersek'in sadece belirli bir bölgesine hitap

ettikleri için bu durum bütün ülkeye teşmil edilebilecek bütüncül bir politika ortaya koyulmasını engellemektedir.

Türkiye, Çin ve Rusya'nın dil ve kültür politikaları bağlamında ele alınan üçüncü ülke ise Kuzey Makedonya'dır. Türkiye'nin Kuzey Makedonya'daki önceliği ülkede yaşayan Türk toplumunu desteklemektir. Çin'in Kuzey Makedonya'daki kültür politikaları da bilindiği üzere Çin kültürünün tanıtımı ve ticari ilişkilerin güçlendirilmesini hedeflemektedir. Çin, Kuzey Makedonya'daki Konfüçyüs Enstitüsü aracılığıyla dil eğitimi yapmakta ve kültür programları tertiplemektedir. Rusya'nın Kuzey Makedonya'daki kültür politikaları ise Rus kültürünün tanıtımı ve Rusça eğitiminin yaygınlaştırılmasına odaklanmaktadır. Bu minvalde Rusya, Kuzey Makedonya'da kültür merkezleri açmaktadır. Netice olarak, Kuzey Makedonya'nın, her üç ülkenin dil ve kültür politikaları açısından önemli olduğu, ancak Türkiye'nin Müslüman nüfus ve Türk azınlığı gibi etkenlerden ötürü bu ülkede önemli bir avantaja sahip olduğu söylenebilir.

Türkiye, Çin ve Rusya'nın rekabette oldukları Yugoslavya cumhuriyetlerinden bir diğeri ise Hırvatistan'dır. Bu ülkede Türk dilinin ve kültürünün tanıtımı, Yunus Emre Enstitüsü tarafından gerçekleştirilmektedir. Çin'in Hırvatistan üzerindeki kültür politikaları ise daha çok ticari ilişkilerin güçlendirilmesi üzerine odaklanmaktadır. Çin, Hırvatistan'daki ekonomik faaliyetlerine hız vermek ve kültürel etkisini pekiştirmek istemektedir. Rusya'nın Hırvatistan'daki kültür politikaları ise Rusça üzerine inşa edilmiştir. Bu çerçevede, Rusça dil kursları düzenlenmekte, Rus kültürüne ait kitaplar ve dergiler yayımlanmaktadır. Bu minvalde belirtilmesi gereken önemli bir husus ise Rusya-Ukrayna savaşının, Rusya-Hırvatistan ilişkilerine zarar vermemiş olmasıdır. Her üç ülkenin dil ve kültür politikaları açısından sahip olduğu fırsatların eğitim alanında kesiştiği ileri sürülebilir. Bununla birlikte, bu ülkede Türkçe, Çince ve Rusçaya yönelik belirgin bir ilgi gözlemlenmemektedir. Hırvatistan'da Rus kültür politikalarının, diğer iki ülkeye nazaran bir adım daha önde olduğu ifade edilebilir.

Ankara, Pekin ve Moskova'nın dil ve kültür politikalarının karşılaştırıldığı beşinci Yugoslav Cumhuriyeti Karadağ'dır. Bu ülkede, Türkiye'yi temsil eden

Yunus Emre Enstitüsü, dil kursları ve kültürel etkinlikler düzenlemektedir. Bu minvalde, Çin Karadağ'ı, Kuşak Yol projesinin Güneydoğu Avrupa ayağı açısından önemli lojistik bir üs olarak görmektedir. Bu yüzden Karadağ'da, Çince öğrenimine büyük önem verilmektedir. Çinliler, öğretmenlerin yetiştirilmesi ve öğrenim imkânlarının geliştirilmesine yönelik adımlar atarlarken, öğrenci değişimi programlarını da desteklemektedirler. Rusya ise Karadağ'da yaşayan Rus azınlığı dil açısından desteklemektedir. Rusya, Kültür Merkezi aracılığıyla dil kursları, sergiler, konferanslar ve film gösterileri düzenlemektedir. Türkçe Çince ve Rusçanın Karadağ'da her geçen gün yaygınlaştığını söylemek mümkündür. Karadağ, söz konusu aktörler için Sırbistan örneğindekine benzer şekilde bir rekabet alanı sunmaktadır. Bu ülkenin NATO üyeliği Türkiye'ye avantaj sağlarken, Rusya ise Slavlık, Ortodoksluk ve ortak tarihî geçmiş gibi hususlara tutunmaktadır. Çin ise iktisadi teşebbüsleri vasıtasıyla diğer ülkelerle arasındaki farkı kapatmaya çalışmaktadır. Ezcümle Karadağ'da, üç ülkenin de eşit şartlar altında faaliyetlerde bulundukları, bunlardan hiçbirinin diğerine göre avantajlı durumda olmadığı söylenebilir.

Bu çalışmada ele alınan Yugoslav cumhuriyetlerinin sonuncusu ise Slovenya'dır. Türkiye, Slovenya'da Türk kültürü ve dilini desteklemeye öncelik vermektedir. Ancak ülkede faaliyette bulunan bir Yunus Emre Enstitüsünün olmaması bu gayenin gerçekleşmesine engel teşkil etmektedir. Çin, Slovenya'da ekonomik etkisini artırmaya odaklanmaktadır. Çin açısından Slovenya, Batı Balkanlar'daki en uygun ticaret ortaklarından biridir. Esasında Pekin'in bu ülkedeki yatırımları Avrupa'daki etkinliğini artırmaya yönelik stratejinin bir parçasıdır. Rusya ise Slovenya'da Rus kültürünü ve dilini desteklemeyi hedef tahtasına koymuştur. Bu bağlamda Moskova'nın çalışmalarının merkezinde Rusça kursları yer almaktadır. Fakat son yıllarda Rusya-Ukrayna savaşının etkisiyle iki ülke arasındaki ilişkiler bozulmuş ve ülkedeki Rus kuruluşlarının faaliyetleri süresiz olarak dondurulmuştur. Bu veriler ışığında, Slovenya'da Türkiye ve Rusya'ya ait kültür kuruluşlarının mevcut olmamasının, Çin'i bir parça öne çıkardığı söylenebilir.

Türkiye, Çin ve Rusya'nın izledikleri politikaların merkezinde, kendi çıkarları ve beklentileri bulunmaktadır. Ülkeler arasındaki ikili ilişkiler, dil ve kültür

alanındaki çalışmaların seyrini etkileyen en önemli husustur. Buna karşılık dil ve kültür faaliyetlerinin tetiklediği alâka, izlenen dış politikanın seyrini olumlu yönde değiştirme gücüne sahiptir. Türkiye'nin Sırbistan'daki başarısı birinci önermeyi, Rusya'nın Hırvatistan'daki başarısı ise ikinci önermeyi doğrulamaktadır. Türkiye, Çin ve Rusya'nın bölge ülkelerine yönelik kültür politikalarında dil kurslarının ötesinde birçok araç mevcuttur. Türkiye açısından bu televizyon dizileridir ki Sırbistan, Bosna Hersek ve Kuzey Makedonya'da başarısı kanıtlanmıştır. Çin kadim kültürünü mistik öğelerle cazip hâle getirerek iktisadi gücünü kullabileceği alanlar açmaktadır. Rusya ise Slavlık ve Hristiyanlık üzerinden güçlü kültürel bağlar tesis etmektedir.

7. KAYNAKÇA

7.1. Birincil Kaynaklar

International and Security Affairs Centre (ISAC), Republika ili Sila na Zapadnom Balkanu: Nova Politika i Stari odnosi Turske na Zapadnom Balkanu, Belgrad, 2011.

Jacanje Ruske Meke Moci u Srbiji- Ciljevi, İnstrumenti i Efekti, Studija Centra za Evroatlanske Studije (CEAS), Mayıs, 2016.

Maarif Schools of Sarajevo, 2 Bilten Skolskog Centra ‘’Maarif’’ u Sarajevu.

Portland Communications USC Center on Public Diplomacy, Soft Power 30: A Global Ranking of Soft Power 2019.

Russia’s Footprint in the Western Balkan Information Environment, Report Summary, Published by NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2019.

Sırp Cumhuriyeti Resmi Gazetesi, Sayı 18/07, Sırp Cumhuriyeti Ulusal Azınlıklar Konseyi‘nin kurulmasına ilişkin karar. https://www.paragraf.rs/glasila/rs/sluzbeni-glasnik-republike-srbije.html, (Erişim Tarihi: 13.04.2024).

T.C. Ticaret Bakanlığı Uluslararası Anlaşmalar ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, Karadağ Ülke Profili, https://ticaret.gov.tr/data/5efee8de13b87612f80cb7a4/KARADAG-%C3%9Clke%20Profili_2023.pdf, (Erişim Tarihi: 03.03.2024).

UNESCO, Mexico City Declaration on Cultural Policies World Conference on Cultural Policies, Mexico City, 26 July - 6 August 1982.

UNESCO, Text of the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage.

Yugoslav survey: a record of facts and information, Relations between Yugoslavija and the People‘s Rebublic of China, Vol. XIII, 1972.

Yunus Emre Enstitüsü Bülteni, Mayıs 2010.

Yunus Emre Enstitüsü Bülteni, Temmuz 2011.

Yunus Emre Enstitüsü Bülteni, Ocak 2012.

Yunus Emre Enstitüsü Faaliyet Raporları; 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021.

Yurtdışı Türkler Ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Faaliyet Raporu, 2021.

Yurtdışı Türkler Ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, Faaliyet Raporu, 2022.

Yurtdışı Türkler Ve Akraba Topluluklar Başkanliği Teşkilat Ve Görevleri Hakkında Kanun, Sayı 27544, 5 Cilt 49, 2010.

Zbornik na trudovi od II Meǵunarodna konferencija Ruski jazik literatura i kultura: minato, segašnost idnina, Ruski centar pri, UKIM, 2020.

7.2. Kitaplar

Almond, Gabriel A., Sidney Verba, The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations (Princeton, NJ: Princeton University Press, 1963.

Anholt, Simon, Competitive Identity, The New Brand Management for Nations, Cities and Regions, Palgrave Macmillan, New York 2007.

Emiroğlu, Öztürk, Ahmet Koçak (Ed.), Avrupa’da Türkoloji, Akçağ Yayınları, Ankara 2022.

İlgo, Tina, Ed. Joanna Wardga, Facing the Challenges of Teaching Chinese through Confucius Classrooms in Slovenian Schools: Current Situation and Prospects, Cambridge University Press, 2017.

Kroeber, Alfred Louis, Clyde Kluckhohn, Culture: A Critical Review of Concepts and Definitions, Peabody Museum of Archaeology and Ethnology, Cambridge, MA, USA, 1952.

Kusovac, Marko, Odnos Crne Gore i Rusije, Matica Crnogorska, 2014.

Machiavelli, Nicola, The Prince, New York, Dover Publications, 1992.

Marlene, Laruelle, "The 'Russian World'. Russia's Soft Power and Geopolitical Imagination," Center for Global Interests Papers, George Washington University, Mayıs 2015.

Mccarty, Teresa L., Ethnography and Language Policy, Roudladge, 2011.

Muhasiloviç, Jahja, Turkey's Soft Power and Public Diplomacy in Bosnia-Herzegovina and Sandžak (2002 -2017), Union of Turkish World Municipalities (TDBB) Publications, Cilt 30, İstanbul 2020.

Nye, Joseph S., Soft Power: The Means to Success in World Politics, New York, Public Affairs, 2004.

Prato, Giuliana B., European Urban Traditions: An Anthropologist's View on Polis, Urbs and Civitas, Diogenes, 2018.

Radova, Zbornik, "25 godina diplomatskih odnosa NR Kine i BiH, Pojas i put i saradnja Kine i zemalja Centralne i Istočne Evrope: BiH perspektiva, Fondacija za promociju i razvoj Inicijative Pojas i put", Istraživački Centar, Sarajevo, 2020.

Rosandiç, Ivan, Odnosi Kine i Jugoslavije od 1969. do 1971., Od sukoba na Usuri do primanja Kine u Ujedinjene narode, Filosofi Fakültesi, Zagreb, 2014.

Sakellarıou, M.B., The Polis-State Defenition and Origin, Athens, 1989.

Tadic, Andrea, Ruski konzulat u Kotoru od 1804 do 1806 godine, Univerzitet Crne Gore, Fakultet Politickih nauka, Podgorica, 2016.

Thomason, Sarah, Terrence Kaufman, Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics, University of California Press, 1988.

Trakya Üniversitesi 30. Yılında Bir Balkan Üniversitesi, Yayına Hazırlayanlar: Beyhan Karamanlıoğlu-Erengül Özdemir-Recep Zogo-Feyza Nazan Gündüz, Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Yayını, no. 134, Edirne 2012.

Tonchev, Plamen, China‘s Soft Power in Southeast Europe, SOE, Sarajevo, 2020.

Tonchev, Plamen, “China’s Soft Power in Southeast Europe”, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo, 2020.

Türk, Fahri, Türk Kültür Dış Politikası, Paradigma Akademi Yayınları, Ankara 2014.

Üstel, Füsun, Kültür Politikasına Giriş Kavramlar, Modeller, Tartışmalar, İletişim Yayınevi, 1. Baskı, İstanbul, 2021.

Zaharna, Rhonda S., Jennifer Hubbert ve Falk Hartig, “Confucius Institutes and the Globalization of China’s Soft Power”, USC Center on Public Diplomacy at the Annenberg School, Figueroa Press, Los Angeles 2014.

Williams, Reymond, Kültür, Çeviri Suavi Aydın, İmge Kıtapevi Yayınları, 1993.

7.3. Makaleler

Ageeva, Vera D.,“The Rise and Fall of Russia’s Soft Power, Results of the Past Twenty Years”, Russia in Global Affairs Journal, Sayı 1, ss. 118-145.

Ajzenhamer, Vladimir, “Vladimir Trapara, Turska politika prema Srbiji i Zapadnom Balkanu u kontekstu aktuelnih međunarodnih i regionalnih trendova”, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2013, ss. 1-17.

Akıllı, Erman, "Yunus Emre Institute As A Tool For Cultural Diplomacy And Nation Branding, Turkish Studies, Economics", Finance and Politics, Cilt13 Sayı 22, Ankara, Turkey, 2018, ss. 19-30.

Andreyev, A. L., "Russkiy mir kak faktor rossiyskoy politiki", Mir i politika, 2011, 10 yanvarya. ss. 94–102.

Asker, Ali, Neslihan Kibar Önder, "Karadağ'da Ulus-Devlet İnşası: Etnografi, Kültür ve Semboller Üzerinden Yorumlama", Milliyetçilik Araştırmaları Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, ss. 129-176.

Bağ, Mustafa, "Çin'in İpek Yolu projesi ticari mi zayıf ülkelere kurulan tuzak mı?, Euronews Türkiye", Çevrim içi Gazete, https://tr.euronews.com/2018/09/02/cin-in-ipek-yolu-projesi-ticari-mi-zayif-ulkelere-kurulan-tuzak-mi, (16.04.2023).

Çevik, Senem, Reassessing Turkey's Soft Power: The Rules of Attraction, Alternatives: Global, Local, Political SAGE Journals, Cilt 44, Sayı 1, 2019, ss. 50-71.

Bazerkoska, Julija Brsakoska, Aleksandar Spasov, Challenging The West By (Ab) Using The Vacuum: The Case Of The Russian Influence In Republic Of North Macedonia, Kiril ve Metodi Üniversitesi Çevrim içi Yayını, https://repository.ukim.mk/bitstream/20.500.12188/8508/1/9.-Julija-B.-Bazerkoska-Aleksandar-Spasov.pdf, (18.04.2023).

Cvjetiçanin, Tijana, Chinese Influence in Bosnia and Herzegovina, CEPA Çevrim içi Sayfası, 7 Eylül 2022, https://cepa.org/comprehensive-reports/chinese-influence-in-bosnia-and-herzegovina/, (12.04.2023).

Dedeiç, Amra, N. Aslı Şirin Öner, "Bosna-Hersek'te Türkçe, Balkanlarda Yaşayan Türk Azınıkları ve Türkçeye Yönelik Dil Politikaları", Der. Fahri Türk, Astana Yayınları, Ankara, 2016, ss. 53-67.

Demircioğlu, Fatih, "Makedonya Cumhuriyeti'nde Barış ve Güvenlik Meseleleri", Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 4, Sayı 1, Haziran 2019, ss. 201-246.

Djokiç, Aleksander, "The Perspectives of Russia's Soft Power in the Western Balkans Region", Journal of Political Science, Cilt 22, Sayı 2, 2020, ss. 231-244.

Eisentraut, Sophie, Stephanie de Leon, "Propaganda and Disinformation in the Western Balkans: How the EU Can Counter Russia's Information War", Konard Adenauer Stiftung, Facts and Findings, Sayı 294, March 2018, ss. 1-9.

Ekşi, Muharrem, "Turkey's Cultural Diplomacy and Soft Power Policy Towards the Balkans", Journal of Black Sea Studies, Sayı 55, 2017, ss. 189-208.

Eltc, Elena, "Balkans and Russian Foreign cultural policy", çevrim içi makale, http://www.culturaldiplomacy.org/academy/content/pdf/participant-papers/2012-12aaccd/Balkans_and_Russian_Foreign_cultural_policy_-_Prof_Elena_Eltc.pdf, , 2012, (07.12.2021).

Ferguson, Niall, "Think Again: Power", Foreign Policy, Sayı134, 2006, ss. 18-24.

Gil, Jeffrey, "China's Confucius Institute Project: Language and Soft Power in World Politics", The Global Studies Journal, Cilt 2, Sayı 1, 2009, ss. 59-72.

Gohil, Parimal P., "English As A Global Language, International Journal for Research in Education", Cilt 2, Sayı 2, February 2013, ss. 7-13.

Gökçelik, Şevval Beste, "Küresel Rekabet Alanı: Balkanlar", Avrasya İncelemeleri Merkezi, avim.org.tr, https://avim.org.tr/tr/Yorum/KURESEL-REKABET-ALANI-BALKANLAR, (30.06.2022).

Gümüş, Burak, "Sırbistan Türkleri ve Türkçe, Balkanlarda Yaşayan Türk Azınıkları ve Türkçeye Yönelik Dil Politikaları", Der. Fahri Türk, Astana Yayınları, Ankara 2016, ss. 201-224.

Halidov, İslam, "Rusya'nın Yumuşak Güç Araçları", Avrasya İncelemeleri Dergisi (AVİD), Cilt 3, Sayı 1, 2014, ss. 37-75.

Helsinški Bilten, "Ruska Meka Moc u ekspanziji", Belgrad, Sayı 120, 2015, ss. 1-8.

Kalın, İbrahim, "Soft Power and Public Diplomacy in Turkey", Perceptions, Autumn, Cilt 16, Sayı 3, 2011, ss. 83-96.

Kamalov, İlyas, "Soğuk Savaş Sonrasında Rusya'nın Balkanlar Politikası", Karadeniz Araştırmaları, Sayı 13, Bahar 2007, ss. 99-113.

Karagül, Soner, "Türkiye'nin Balkanlardaki Yumuşak Güç Perspektifi: Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı", Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, Cilt 8, Sayı 1, 2013, ss. 79-102.

Kaya, Ayhan, Ayşe Tecmen, "The Role Of Common Cultural Heritage In External Promotion Of Modern Turkey: Yunus Emre Cultural Centres", Working Paper No: 4 EU/4/2011, İstanbul Bilgi University, 2011, ss. 3-22.

Kelkitli, Fatma Aslı, "Turkey and the Western Balkans During the AKP Period", Avrasya Etüdleri, Aralık 2013, C. 44, S. 2, ss. 88-110.

Koçak, Ahmet, "Slovenya'da Türkoloji", Avrupa'da Türkoloji, Ed. Öztürk Emiroğlu, Akçağ Yayınları, Ankara 2020, ss. 497-504.

Krstinovska, Ana, Chinese Influence in North Macedonia, CEPA Çevrim içi Sayfası, 30 Ağustos 2022, https://cepa.org/comprehensive-reports/chinese-influence-in-north-macedonia/, (14.04.2023).

Kotar, Saša Istenič, Chinese Influence in Montenegro, CEPA Çevrim içi Sayfası, 10 Ağustos 2022, https://cepa.org/comprehensive-reports/chinese-influence-in-slovenia/, (16.04.2023).

Kovaçeviç, Milica, Chinese Influence in Montenegro, CEPA Çevrim içi Sayfası, 25 Ağustos 2022, https://cepa.org/comprehensive-reports/chinese-influence-in-montenegro/, (16.04.2023).

Kudors, Andis, "Russian World, Russia's Soft Power Approach to Compatriots Policy", Russian Analytical Digest, 2010, Cilt 81, Sayı 10, ss. 2-4.

Lutsevych, Orysia, "Agents of the Russian World Proxy Groups in the Contested Neighbourhood", Research Paper, Chatham House, The Royal Institute of International Affairs, Russia and Eurasia Programme, April 2016, ss. 1-45.

Matiç, Uğur, "Türk Dış Politikasının Batı Yönelimi: NATO Üyeliği", Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi (ESBA), Cilt 9, Sayı 1, Ocak 2018, ss. 35-52, https://www.esbadergisi.com/index.php/tr/sayilar/sutun-c-tr/sayi-16, (Erişim Tarihi: 03.03.2024).

Mortazavı, G., Rezakhani, J., & Mohagheghnia, H., "The Role of Cultural Power and Its Influence on Global Developments", Journal of History Culture and Art Research, Cilt 7, Sayı 1, 2018, ss. 242-260.

Nye, Joseph S., "Public Diplomacy and Soft Power", ANNALS, AAPSS, 616, March 2008, ss. 94-109.

Nye, Joseph, "Soft Power", Foreign Policy, Cilt 80, 1990, ss. 153-171.

Nye, Joseph, "Soft Power and Higher Education, Forum for the Future of Higer Education", http://forum.mit.edu/articles/soft-power-and-higher-education/, (13.11.2021).

Parlakpınar, Murat, "Yunus Emre Enstitüsü'nün Türkoloji Alan'daki Faaliyetleri", 3rd International Conference On Language And Literature Turkish in Europa Tiran, Proceedings Book, Cilt 2, ss. 274-286.

Pashentsev, Evgeny, "Russian Information Presence at the Balkans: Challenges and Prospects", Institute of Contemporary International Studies,

Diplomatic Academy, Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Moscow, 2020, ss. 117-132.

Pavlov, Evgenij, "U Beogradu otvoreni Dani duhovne kulture Rusije u Srbiji", Ruski Dom, https://ruskidom.rs/sr/2021/09/22/u-beogradu-otvoreni-dani-duhovne-kulture-rusi-e-u-srbi-i/, (02.09.2022).

Progonati, Erjada, "Rusya'nın Balkanlar Politikası", Karadeniz Araştırmaları, Sayı 45, Bahar 2015, ss. 105-125.

Rihter, Andreja, "Forum slavenskih kultura živa poveznica slavenskih država", Arhiva, 2021, ss. 31-32.

Saraçlı, Murat, "Rusya Federasyonu'nun Yakın Çevre Politikası'nda Dış Rusların Yeri ve Kırım Meselesi", Karadeniz Araştırmaları Dergisi, 2015, Sayı 45, ss. 69-88.

Sergunin, Alexander ve Leonid, Karabeshkin, "Understanding Russia's Soft Power Strategy", Politics Study Association, Cilt 35, Sayı 3-4, 2015, ss. 347–363.

Shopov, Vladimir, "Decade of patience: How China became a power in the Western Balkans", European Council of Foreign Affairs, February 2021, ss. 1-27.

Spolsky, Bernard, "Towards a Theory of Language Policy, Working Paper in Educational Linguistics", Penn Libraries, Cilt 22, Sayı 1, 2007, ss. 1-14.

Stanicek, Branislav, Simona Tarpova, "China's strategic interests in the Western Balkans", European Parliamentary Research Service, Haziran 2022, ss. 1-10.

Şabap, Serhat, Dajana Barusic, "Türkiye'nin Yumuşak Gücü YTB'nin Balkan Politikalarına Bakış", Stratejik Düşünce Enstitüsü, https://www.sde.org.tr/analiz/turkiyenin-yumusak-gucu-ytbnin-balkan-politikalarina-bakis-analizi-25655, (09.02.2022).

Şkiljan, Filip, “Rusi u Hrvatskoj između 1991. i 2011”, Studia lexicographica, God. 5 (2011) Cilt 2, Sayı 9, Institut za migracije i narodnosti, Zagreb, 2011, ss. 21-50.

Şen, Onur, “Targeted soft power in Turkish new foreign policy and its impact on origins of inbound tourists”, Journal of Tourism Theory and Research, Cilt 5, Sayı 1, 2009, ss. 65-74.

Turan, Ömer, “Makedonya‘da Türk Varlığı ve Kültürü”, Bilig, Sayı 3, Güz 1996, ss. 21-32.

Türk, Fahri, “Makedonya’da Türk Sivil Toplum Örgütleri: Türkçe Öğretimi ve Temel Sorunlar Bağlamında Bir İrdeleme”, Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Haziran 2019, Cilt 10, Sayı 2, ss. 16-43. https://www.esbadergisi.com/index.php/tr/sayilar/sutun-d-tr/sayi-19, (Erişim Tarihi: 03.03.2024).

Türk, Fahri, “Vergina Güneşi, Çiftbaşlı Kartal ve Türk Hilalî Arasında Bitmeyen Mücadele: Makedonya Torbeşleri”, Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi, Cilt 9, Sayı 2, Haziran 2018, ss. 1-18.

Türk, Fahri, “Turci u Crnoj Gori i Turski Jezik”, Crna Gora I Osmansko Carstvo Zbornik, Podgoritsa 2017, ss. 567-585.

Türk, Fahri, Delva Bajraktarevic, “Sırbistan’daki Türk Dernekleri ve Ülkede Yaşayan Türklere Yönelik Politikaları 2002-2021”, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 25, Sayı 2, ss. 567-588.

Türk, Fahri, Taner Karakuzu, Ahmet Özdemir, İlker Limon, “Yumuşak Güç Bağlamında Orta Asya’da Türk Dizileri ve TRT Kurumunun Rolü”, Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi ESBA, Cilt 14, Sayı 1, Ocak 2023, ss. 1-28, https://www.esbadergisi.com/index.php/tr/sayilar/sutun-d-tr/sayi-26, (Erişim Tarihi: 03.03.2024).

Vraçiç, Alida, “Turkey’s Role in the Western Balkans”, Stiftung Wissenschaft und Politik, German Institute for International and Security Affairs, Berlin, 2016, ss. 5-34.

Wattles, İsidora, “İnterviju Kao İstraživačka Metoda: Teorijski Aspekti”, Originalan Naučni Rad, Cilt 9, Sayı 2, Civitas.rs, 2019, ss. 201-214.

Wu, Shufang, “Modernizing Confucianism in China: A Repackaging of Institutionalization to Consolidate Party Leadership”, Asian Perspective, Cilt 39, Sayı 2, April-June 2015, ss. 301-324.

Yaş, Sedef Zeyrekli, “Süleyman Demirel'in Orta asya Politikası:Adriyatik'ten çin seddi'ne Türk Dünyası, Söylemler ve Eylemler Bağlamında Türk Siyasi Liderlerin Orta Asya Politikaları”, Fahri Türk-Sedef Zeyrekli Yaş (ed.), Nobel Bilimsel Eserler, Ankara 2023.

Yılmaz, Ayhan Nuri, Gökmen Kiliçoğlu, “Balkanlar’da YTB ve TİKA’nın Türk Kamu Diplomasisi Kurumlari Olarak Faaliyetleri Ve Türkiye’nin Bölgedeki Yumuşak Gücüne Etkileri”, Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 2017, ss. 115-131.

7.4. Tezler

Bekfelavi, Kafiye, Türkiye‘nin Balkan Ülkeleriyle İlişkilerinde Yumuşak Güç Faktörü Olarak Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı ve Yunus Emre Enstitüsü, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2017.

Piqueres, Sofía Lopez, Turkey in Bosnia and Herzegovina: by fits and starts. Soft power and public diplomacy alla turca, Degree of Master of Arts in European Interdisciplinary Studies, College of Europe, Brugge 2014.

Ziberovski, Bejtula, Türkiye-Makedonya İlişkilerinde Yumuşak Güç Faktörlerinin Analizi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Bursa 2018.

7.5. İnternet Kaynakları

Adriatik Koledž, Međunarodna privatna škola, Resmi Sayfa, http://adriaticcollege.com/me/misija, (20.11.2022).

Ambasada Bosne i Hercegovine u Pekingu, Odnosi Bosne i Hercegovine i Kine, http://www.bhembassychina.com/bh/chinarelations.php, (06.06.2022).

Ambasada Republke Kine u Bosni i Hercegovini, Kulturni kutak "Sretna kineska Nova godina" predstavljen u SCC-u, http://ba.china-embassy.gov.cn/ba/sgxx_5/202107/t20210714_9044887.htm, (20.08.2022).

Ambasada Narodne Republike Kine u Crnoj Gori, Intervju Ambasadora Liu Đin za portal Analitika, http://me.china-embassy.gov.cn/mon/tpxw/202109/t20210909_9900237.htm, (16.10.2022).

Ambasada Republike Srbije Peking, Narodna Repbulika Kina, U Pekingu otvoren Srpski Kulturni Centar-İvo Andric, http://www.beijing.mfa.gov.rs/lat/newstext.php?subaction=showfull&id=1543895832&ucat=118&template=HeadlinesLat&, (16.10.2022).

Anadolu Ajansı, "Srbija: Turski ambasador Aksoy posjetio Filološku gimnaziju u Beogradu u kojoj se uči turski jezik", Çevrim içi Gazete, https://www.aa.com.tr/ba/balkan/srbija-turski-ambasador-aksoy-posjetio-filolo%C5%A1ku-gimnaziju-u-beogradu-u-kojoj-se-u%C4%8Di-turski-jezik/2438140, (23.03.2022).

Anadolu Ajansı, "Makedonya'da Türkçe kurslarına yoğun ilgi", Çevrim içi Gazete, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/makedonyada-turkce-kurslarina-yogun-ilgi/651728, (09.12.2021).

Anadolu Ajansı, "Aktivnosti TIKA-e u Hrvatskoj: Ove godine realizacija projekta za pomoć osobama sa invaliditetom", Çevrim içi Gazete, https://www.aa.com.tr/ba/balkan/aktivnosti-tika-e-u-hrvatskoj-ove-godine-realizacija-projekta-za-pomo%C4%87-osobama-sa-invaliditetom/1377858, (04.10.2022).

Anadolu Ajansı, “Hrvatska: Predstavljena monografija, 25 godina Hrvatsko-turskog društva Rijeka”, Çevrim içi Gazete,

https://www.aa.com.tr/ba/balkan/hrvatska-predstavljena-monografija-25-godina-hrvatsko-turskog-dru%C5%A1tva-rijeka-/2529656, (05.09.2022).

Anadolu Ajansı, “Hrvatska: Veliko interesovanje za kurseve turskog jezika Instituta Yunus Emre”, Çevrim içi Gazete,
https://www.aa.com.tr/ba/obrazovanje/hrvatska-veliko-interesovanje-za-kurseve-turskog-jezika-instituta-yunus-emre/2260498, (12.09.2022).

Anadolu Ajansı, “Institut Yunus Emre u Hrvatskoj organizirao predavanja i koncerte tradicionalne turske muzike”, Çevrim içi Gazete, https://www.aa.com.tr/ba/kultura-i-umjetnost/institut-yunus-emre-u-hrvatskoj-organizirao-predavanja-i-koncerte-tradicionalne-turske-muzike/2564684, (12.09.2022).

Anadolu Ajansı, “Početak rada udruženja MASAT: U Podgorici se okupljaju svršenici turskih univerziteta”, Çevrim içi Gazete,
https://www.aa.com.tr/ba/obrazovanje/po%C4%8Detak-rada-udru%C5%BEenja-masat-u-podgorici-se-okupljaju-svr%C5%A1enici-turskih-univerziteta-/1328192, (11.11.2022).

Anadolu Ajansı, “U Crnoj Gori počinje sa radom turski Anadolu Univerzitet: Mogućnost studiranja na daljinu”, Çevrim içi Gazete,
https://www.aa.com.tr/ba/obrazovanje/u-crnoj-gori-po%C4%8Dinje-sa-radom-turski-anadolu-univerzitet-mogu%C4%87nost-studiranja-na-daljinu-/1584037, (12.11.2022)

Anadolu Ajansı, “Sırbistan‘daki Türk firma sayısı 2 yılda 3‘e katlandı”, Çevrim içi Gazete, https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/sirbistandaki-turk-firma-sayisi-2-yilda-3e-katlandi/763080, (04.04.2023).

Balkan Insight, “Turkey Seeks to Boost Presence in Montenegro”, Çevrim içi Gazete, https://balkaninsight.com/2020/02/11/turkey-seeks-to-boost-presence-in-montenegro/, (15.12.2022).

Balkan News, “Sırbistan‘da 600‘den fazla Türk şirketi faaliyet gösteriyor”, Çevrim içi Gazete, https://www.balkannews.com.tr/ekonomi/sirbistan-da-600-den-fazla-turk-sirketi-faaliyet-gosteriyor-h854.html, (04.04.2023).

Bartus, Şola Ruşçine In Drugih Jezikov, Resmi Sayfa, https://www.bartus.si/, (23.11.2022).

BBC na Srpskom, “Jovana Georgievski, Srbija, Rusija i jezik: Slično, pa ni nalik”, Çevrim içi Gazete, https://www.bbc.com/serbian/lat/srbija-54292090, (11.09.2022).

Beobuild.rs, “Kineski kulturni centar uskoro otvara vrata”, Çevrim içi Gazete, https://beobuild.rs/kineski-kulturni-centar-uskoro-otvara-vrata-p2997.html, (02.02.2022).

Blic.rs, “Kineski u Srpskim Školama od 1. Septembra evo sta ce djaci sve morati da znaju, a u planu je i uvođenje i još tri jezika”, Çevrim içi Gazete, https://www.blic.rs/vesti/drustvo/kineski-u-srpskim-skolama-od-1-septembra-evo-sta-ce-daci-sve-morati-da-znaju-a-u/z774z05, (12.10.2022).

Blog.ESL Language Studies, How did English become the world’s most spoken language?, https://blog.esl-languages.com/blog/learn-languages/english-language-global-number-one/, (05.12.2021).

Boka News, “U Kotoru obilježen Međunarodni dan kineskog jezika”, Çevrim içi Gazete, https://bokanews.me/u-kotoru-obiljezen-medunarodni-dan-kineskog-jezika/, (09.11.2022).

Borba-İnfromativni Portal, “Gorski vijenac preveden i na kineski jezik: Promocija sinologije održava u okviru Dana Kine u Kotoru”, Çevrim içi Gazete, https://borba.me/gorski-vijenac-preveden-i-na-kineski-jezik-promocija-sinologije-odrzava-u-okviru-dana-kine-u-kotoru/, (15.11.2022).

British Council Cultural Relations Map, Confucius Institute, 2019, https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/j029_british_council_cultural_relations_map.pdf, (02.12.2023).

British Council Culturel Relations Map, Russkiy Mir Foundation, https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/j029_british_council_cultural_relations_map.pdf, (13.10.2021).

Britannica Encyclopedia, "Culture", https://www.britannica.com/topic/culture, (08.06.2021).

b92.net, Çevrim içi Gazete, Novi kabinet za ruski jezik u Osnovnoj školi "Sveti Sava" uz podršku, https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2021&mm=06&dd=28&nav_category=12&nav_id=1882425, (21.10.2021).

CD Montenegro, "Crnogorskoj dijaspori u Turskoj podijeljeno 250 iseljeničkih kartica", Çevrim içi Gazete, https://www.cdm.me/drustvo/crnogorskoj-dijaspori-u-turskoj-podijeljeno-250-iseljenickih-kartica/, (13.11.2022).

Center for Language Education and Cooperation, http://www.chinese.cn/mainpage, (04.05.2021).

Centar Stranih Jezika, Bejza edukativni centar Beograd, https://www.centarstranihjezika.com/skola-jezika/edukativni-centar-bejza/, (13.10.2022).

Centar za Kulturu Dijaloga, Centar za Kulturu Dijaloga Pokrenuo Suradnju s Yunus Emre Institutom u Hrvatskoj, https://ccd.hr/centar-za-kulturu-dijaloga-pokrenuo-suradnju-s-yunus-emre-institutom-u-hrvatskoj/, (15.09.2022).

Chinesetest.cn, Registration, Çevrim içi Gazete, https://www.chinesetest.cn/ChangeLan.do?languge=en&t=1666619444734, (14.09.2022).

Collins Dictionary, Definition of Policy, https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/policy, (21.11.2021).

Confucius Institute, U.S. Centre, https://www.ciuscenter.org/, (20.10.2021).

Crnagoraturska Portal, "Saradnja Crne Gore i Turske u svim oblastima", Çevrim içi Gazete, https://www.crnagoraturska.com/saradnja-crne-gore-turske-u-svim-oblastima/, (12.11.2022).

Croatian,(CRJ), "Dan državnosti Kine obilježen i na UDG-u", Çevrim içi Gazete, https://croatian.cri.cn/2022/10/11/ARTIva1xCGFJqZmCautBNRTK221011.shtml, (09.11.2022).

Crnovsanin, Sanela, Anadolu Ajansı, "Türk dizileri Bosna Hersek'te Türkiye sevgisini artırıyor", Çevrim içi Gazete, https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/turk-dizileri-bosna-hersekte-turkiye-sevgisini-artiriyor/1646209, (05.04.2023).

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, https://www.iletisim.gov.tr/turkce/duyurular/detay/kamu-diplomasisi-koordinasyon-kurulu-ilk-toplantisini-gerceklestirdi-1, (13.01.2022).

Daily Sabah.com, "Yunus Emre Institute Head Ateş: As an element of soft power, our aim is to introduce Turkey, its culture to the world", Çevrim içi Gazete, https://www.dailysabah.com/diplomacy/2017/07/24/yunus-emre-institute-head-ates-as-an-element-of-soft-power-our-aim-is-to-introduce-turkey-its-culture-to-the-world, (14.01.2022).

Deutsche Welle, "AB'nin Batı Balkanlar'daki Türkiye endişesi", Çevrim içi Gazete, https://www.dw.com/tr/abnin-bat%C4%B1-balkanlardaki-t%C3%BCrkiye-endi%C5%9Fesi/a-59413156, (16.11.2022).

DeutscheWelle, "Montenegro expels Russian diplomats amid spying suspicions", Çevrim içi Gazete, https://www.dw.com/en/montenegro-russian-diplomats-expelled-amid-spying-suspicions/a-63290933, (19.04.2023).

Donelli, Federicoi Persuading through Culture, Values, and Ideas: The Case of Turkey's Cultural Diplomacy, InsightTurkey.com,

https://www.insightturkey.com/file/1130/persuading-through-culture-values-and-ideas-the-case-of-turkeys-cultural-diplomacy, (13.05.2022).

Društvo Crnogorsko Ruskog prijateljstva Petar Prvi, Rjesenje, Resmi Sayfa, https://dcrppetarprvi.wordpress.com/dokumenta/rjesenje/, (19.04.2023).

Duvarenglish.com, "Montenegrin ambassador to Turkey: One third of foreign companies in Montenegro are owned by Turks", Çevrim içi Gazete, https://www.duvarenglish.com/montenegrin-ambassador-to-turkey-kastratovic-one-third-of-foreign-companies-in-montenegro-are-owned-by-turks-news-60159, (08.04.2023).

EFnet, "Opening of Confucius classroom Kranj and celebration of Chinese New Year", Çevrim içi Gazete, http://efnet.si/en/2015/02/16/opening-of-confucius-classroom-kranj-and-celebration-of-chinese-new-year/, (30.11.2022).

Embassy of People's Republic of China in the Republic of Croatia, http://hr.china-embassy.gov.cn/, (18.08.2022).

Epi Centar, "Ruski dom i njegova uloga u realizaciji ruskih ciljeva na Balkanu", Çevrim içi Gazete, https://epbih.com/2020/09/23/ruski-dom-i-njegova-uloga-u-realizaciji-ruskih-ciljeva-na-balkanu/, (12.09.2022).

EuroNews, "Hırvatistan Cumhurbaşkanı Milanovic: Kiev'e askeri yardıma karşıyım; Kırım Ukrayna'nın olmayacak", Çevrim içi Gazete, https://tr.euronews.com/2023/01/30/hirvatistan-cumhurbaskani-milanovic-kieve-askeri-yardima-karsiyim-kirim-ukraynanin-olmayac, (18.04.2023).

Eureka Centar Škola stranih jezika, Resmi sayfa, http://www.eureka-centar.hr/, (15.10.2021).

European Commission, Turkey, Reducing obstacles to young people's access to culture, https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/youthwiki/chapters/turkey/84-promoting-culture-and-cultural-participation, (14.01.2022).

European Council of Foreign Relations, Mapping China's Rise In The Western Balkans North Macedonia, https://ecfr.eu/special/china-balkans/north-macedonia/, (12.07.2022).

Faktor.ba, "Otvorena prva Maarif škola u Sarajevu", Çevrim içi Gazete, https://www.faktor.ba/vijest/otvorena-prva-maarif-skola-u-sarajevu/3553, (04.01.2022).

Fonet.rs, "Obeležavanje Dana Rusije", Çevrim içi Gazete, https://fonet.rs/svet/36153380/obelezavanje-dana-rusije.html, (18.10.2022).

Filološkiot fakultet, Blaže Koneski, Slavistika, https://flf.ukim.mk/katedri-stud-grupi/slavistika/, (27.11.2022).

Filoloski Fakultet, Univerzitet u Banja Luci, Šta vas očekuje na Studijskom programu ruskog i srpskog jezika i književnosti?, https://www.flf.unibl.org/category/ruski-jezik/, (17.04.2023).

Filozofski Fakultet, Univerzitet u Tuzli, Odsjek za turski jezik i knjizevnost, Resmi Sayfası, http://www.ff.untz.ba/index.php?page=Odsjek-za-turski-jezik, (14.10.2022).

Filozofski fakultet u Puli, https://ffpu.unipu.hr/ffpu/, (22.09.2022).

Fond Russkiy mir, Zavershilis' Dni russkogo yazyka i kul'tury v Severnoy Makedonii, https://russkiymir.ru/news/292997/, (23.10.2021).

Forum Slavenskih Kultura, Resmi Sayfa, https://www.fsk.si/hr/, (25.11.2022).

Forum für Mittelost und Südosteuropa, China in the Balkans-Part 2 Croatia, https://www.fomoso.org/en/mosopedia/background-knowledge/china-in-the-balkans-part-2-croatia/, (15.10.2021).

Gea College, Kitajski jezik in kultura, https://gea-college.si/kitajski-jezik-in-kultura/, (03.12.2022).

Gına, Husamedin, “Türkiye Maarif Vakfı Kuzey Makedonya‘da 10 bin metrekarelik okul alanı satın aldı, Anadolu Ajansı”, Çevrim içi Gazete, https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-maarif-vakfi-kuzey-makedonyada-10-bin-metrekarelik-okul-alani-satin-aldi/2206313, (09.05.2022).

Global-is-Asian, Çevrim içi Gazete, Confucius Institute backlash reveals bigger problems with China’s soft power, https://lkyspp.nus.edu.sg/gia/article/confucius-institute-backlash-reveals-bigger-problems-with-china-s-soft-power, 14.10.2021).

Grad Zagreb Belediyesi, 50. obljetnica prijateljstva između Sankt Peterburga i Zagreba, https://www.zagreb.hr/50-obljetnica-prijateljstva-izme%C4%91u-sankt-peterburg/124588, (19.03.2022).

Goverment of Montenegro, Ministry of Foregin Affairs, Turkey, https://www.gov.me/en/diplomatic-missions/diplomatic-missions-to-montenegro/turkey, (12.11.2022).

Hamziç, Amina, Donjeta Demoli, Nemanja Cabric, Maja Nedelkovska, “Analysis Turks Bewitch The Balkans With Their Addictive Soaps, Balkan Insight”, Çevrim içi Gazete, https://balkaninsight.com/2013/05/01/turks-bewitch-the-balkans-with-their-addictive-soaps/, (13.12.2021).

Horus-Split Centar za ruski jezik i kulturu, Resmi Sayfa, http://www.udruga-horus.hr/, (15.10.2021).

Hrvatsko Kinesko Drustvo Prijateljstva (HKDP), Proslava Kineske Nove godine, https://ccfs.hr/gva_event/proslava-kineske-nove-godine/, (12.08.2022).

Hrvatsko Kinesko Drustvo Prijateljstva, Proslava Great Wall Media Festival, https://ccfs.hr/gva_event/great-wall-media-festival/, (12.08.2022).

Hrvatsko-Tusko Drustvo-Rijeka, Resmi Sayfası, http://www.htdr.hr/, (06.10.2022).

IFIMES, Međunarodni institut za bliskoistočne i balkanske studije,

https://www.ifimes.org/ba/institut/o-nama, (14.11.2022).

Indeginous Languages, The role of the language, https://en.iyil2019.org/role-of-language/, (05.12.2021).

Independent Türkçe, “Avusturya Başbakanı Kurz‘dan, AB‘ye "Batı Balkanları Çin, Rusya, Türkiye gibi süper güçlere bırakmayın" uyarısı”, Çevrim içi Gazete, 7 Ekim 2021, https://www.indyturk.com/node/421271/d%C3%BCnya/avusturya-ba%C5%9Fbakan%C4%B1-kurzdan-abye-bat%C4%B1-balkanlar%C4%B1-%C3%A7in-rusya-t%C3%BCrkiye-gibi-s%C3%BCper, (18.11.2022).

İnformer.rs, “Turski jezik kao fakultativni u najprestižnoj gimnaziji u Srbiji!”, Çevrim içi Gazete, https://informer.rs/vesti/drustvo/644738/turski-jezik-kao-fakultativni-najprestiznoj-gimnaziji-srbiji, (23.03.2022).

Institut Konfucije u Beogradu, O nama, https://konfucije.fil.bg.ac.rs/wp/o-nama/, (13.10.2021).

Institutot Konfucij pri Univerzitetot, Sv. Kiril i Metodij vo Skopje, http://nubsk.edu.mk/uslugi/za-korisnici/institut-konfucij, (18.10.2022).

İntermagazin rs, “Ruski jezik u Srbiji”, https://www.intermagazin.rs/ruski-jezik-u-srbiji/, Çevrim içi Gazete, (20.10.2021).

International Institute for Peace, China’s Influence on the Western Balkans: Partnership or Confrontation?, https://www.iipvienna.com/new-blog/2021/9/21/chinas-influence-in-the-western-balkans-partnership-or-confrontation, (23.01.2022).

Jezikovno Mesto, Resmi Sayfası, https://www.jezikovno-mesto.com/onas, (01.12.2022).

Jugomedia.rs, “Počeli časovi kineskog jezika”, Çevrim içi Gazete, https://jugmedia.rs/poceli-casovi-kineskog-jezika/, (05.08.2022).

Jutarnji.hr, “Reporteri Globusa u najjačem Ruskom Glasilu na Balkanu Sputnik, Putinova medijska centrala u Srbiji: Da, financiraju nas Rusi, plaće stižu iz

Moskve", Çevrim içi Gazete, https://www.jutarnji.hr/globus/svijet/reporteri-globusa-u-najjacem-ruskom-glasilu-na-balkanu-sputnik-putinova-medijska-centrala-u-srbiji-da-financiraju-nas-rusi-place-stizu-iz-moskve-5373991, (12.02.2022).

Kajoseviç, Samir, "Russian Interest in Montenegrin Real Estate Spikes Despite Sanctions", Balkan Insıght, Çevrim içi Gazete, 7 Temmuz 2022, https://balkaninsight.com/2022/07/07/russian-interest-in-montenegrin-real-estate-spikes-despite-sanctions/, (19.04.2023).

Kalinka, Udruga Ruskog Govornog Podrucija u Medjumurju, https://www.kalinka.hr/o-nama/, (23.09.2022).

Karadağhayat, "TIKA'dan MASAT Derneği'ne Destek", Çevrim içi Gazete, https://www.karadaghayat.com/tikadan-masat-dernegine-destek/, (11.11.2022).

KDK Resmi Sayfası, https://www.kdk.gov.tr, (12.05.2022).

Kina-danas.com, Çevrim içi Gazete, http://ww25.kina-danas.com/?subid1=20220315-2159-209e-9368-fa4ddd1dfa30, (20.02.2022).

Kiril ve Metodi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü-Makedonya Üniversiteleri, http://www.kirilmetodiuniversitesi.com/turk-dili-ve-edebiyati-bolumu.html, (13.10.2022).

Konfüçyüs Enstitüsü, Zagreb Konfüçyüs Enstitüsü Resmi Sayfası, https://www.ki.unizg.hr/o-nama/, (19.08.2022).

Konfucijev Institut Ljubljana, O Konfucijevem inštitutu, Resmi Sayfa, https://ki.ef.uni-lj.si/o-nas/organizacija, (19.08.2022).

Konfucijev İnstitut Univerziteta u Novom Sadu, http://konfucije.ff.uns.ac.rs/o-nama/. (23.11.2022).

Konjhodziç, Salih, "Riječ Hrvat u Turskoj ima značenje provjerenog prijatelja", Hrvatska i Europa, http://www.monitor.hr/clanci/hrvatska-i-europa-6-rijec-hrvat-u-turskoj-ima-znacenje-provjerenog-prijatelja/11317/, (02.10.2022).

Levchenko, Ihor, “Serbia is under pressure from Chinese investments”, New Eastern Europe, Çevrim içi Gazete, https://neweasterneurope.eu/2021/11/29/serbia-is-under-pressure-from-chinese-investments/, (12.04.2023).

Malinoviç, Tibor, Russia Beyond, “Bo ruščina dobila svoje mesto v slovenskih osnovnih šolah?”, Çevrim içi Gazete, https://si.rbth.com/culture_and_sport/2017/06/27/bo-ruscina-dobila-svoje-mesto-v-slovenskih-osnovnih-solah_790440, (24.11.2022).

Malinoviç, Tibor, Russia Beyond, “Ruščina je okrepila svoj položaj v slovenskih šolah”, Çevrim içi Gazete, https://si.rbth.com/culture_and_sport/2017/05/23/ruscina-je-okrepila-svoj-polozaj-v-slovenskih-solah_768381, (24.11.2022).

Medium.com, “By: Coby Vail, THO Non-Resident Fellow, Turkey’s Public Diplomacy and the Yunus Emre Institutes”, Çevrim içi Gazete, https://medium.com/meddah-a-u-s-turkey-storytelling-project/turkeys-public-diplomacy-and-the-yunus-emre-institutes-1a5192238048, (13.01.2022).

Mezhdunarodnyy Fond dukhovnogo yedinstva narodov (MFDEN), Resmi Sayfa, https://www.ifuocn.com/, (12.10.2022).

Mladina.si, “Zaprtje Ruskega doma v Ljubljani in drugi znaki rusofobije”, Çevrim içi Gazete, https://www.mladina.si/215429/zaprtje-ruskega-doma-v-ljubljani-in-drugi-znaki-rusofobije/, (20.11.2022).

Mondo.me, “Otvoren Ruski Centar u Baru”, Çevrim içi Gazete, https://mondo.me/info/Crna-gora/a160/Otvoren-Ruski-centar-u-Baru.html, (16.10.2021).

Mondo.rs, “Zgrada o kojoj se prica: Kineski kulturni centar uskoro gotova”, Çevrim içi Gazete, https://mondo.rs/Info/Beograd/a1326794/Kineski-kulturni-centar-u-Beogradu-nova-zgrada-na-Novom-Beogradu.html, (03.02.2022).

Montenegro Independent News Agency (MINA), “Abazović: Dijaspora most zbližavanja Crne Gore i Turske”, Çevrim içi Gazete,

https://mina.news/glavna/abazovic-dijaspora-most-zblizavanja-crne-gore-i-turske/, (13.11.2022)

Montenegro Independent News Agency (MINA), "Krivokapić: Najbolji odnosi sa Rusijom u duhu tradicije", Çevrim içi Gazete, https://mina.news/vijesti-iz-crne-gore/krivokapic-najbolji-odnosi-sa-rusijom-u-duhu-tradicije/, (12.11.2022).

N1.info.com, "Inicijativa za uvođenje turskog jezika u osnovnim školama u Srbiji", Çevrim içi Gazete, https://ba.n1info.com/svijet/a511-turski-jezik-u-srpskim-skolama/, (03.10.2022).

Narodna i Univerzitetska Biblioteka Republike Srpske, Ruski Kulturni centar Ruske Federacije ''Ruski Mir'' u Banja Luci, https://nub.rs/usluge/citaonice/ruski-kulturni-centar-russkii-mir/, (13.04.2022).

NATO Association, Keys To Understanding Russia's Relationship With Serbia, by Leo Paul Jacob, https://natoassociation.ca/keys-to-understanding-russias-relationship-with-serbia/, (23.10.2021).

Nezavisne Novine, "Ruski državni balet u Sarajevu priredio bajkoviti spektakl na ledu", Çevrim içi Gazete, https://www.nezavisne.com/kultura/pozornica/Ruski-drzavni-balet-u-Sarajevu-priredio-bajkoviti-spektakl-na-ledu/511351, (15.10.2021).

Nezavisen.mk, "Učenje kineski, od egzotičnoto, preku potrebata do pristaništeto na vlijanie" Çevrim içi Gazete, https://nezavisen.mk/uchenje-kineski-od-egzotika-preku-potreba-do-porta-za-vlijanie/, (30.10.2022).

NOVA International School, Learning Chinese at NOVA, https://nova.edu.mk/Content.aspx?id=37&article=1474, (03.08.2022).

Novi List.hr, "Dva baletna spektakla iz Sankt Peterburga na sceni zagrebačkoga HNK", Çevrim içi Gazete, https://www.novilist.hr/ostalo/kultura/kazaliste/dva-baletna-spektakla-iz-sankt-peterburga-na-sceni-zagrebackoga-hnk/, (19.09.2022).

Novosti.rs, “Piši ruski, ali živi crnogorski”, Çevrim içi Gazete, https://www.novosti.rs/vesti/planeta.70.html%3A343791-Pisi-ruski-ali-zivi-crnogorski, (22.10.2021).

Online Etymology Dictionary, Culture (n.), https://www.etymonline.com/word/culture, (14.11.2021).

Online Etymology Dictionary, Politics (n.), https://www.etymonline.com/word/politics, (14.11.2021).

Osijek Danas, “Djeca u Bosni i Hercegovini uče o različitim aspektima kineske kulture”, Çevrim içi Gazete, https://osijek-danas.com/2021/09/07/djeca-u-bosni-i-hercegovini-uce-o-razlicitim-aspektima-kineske-kulture/, (20.08.2022).

Osnovna skola Skadarlija, Resmi sayfa, Kineski jezik, https://www.osskadarlija.edu.rs/o-skoli/vannastavne-aktivnosti/item/140-kineski-jezik.html, (13.10.2022).

Özyurt, Necdet Burak, Yeni Şafak, “Kuzey Makedonyalı Türkler tepkili: Nüfus sayımı gerçeği yansıtmıyor.”, Çevrim içi Gazete, https://www.yenisafak.com/dunya/kuzey-makedonyali-turkler-tepkili-nufus-sayimi-gercegi-yansitmiyor-3772708, (05.04.2023).

Panevropski Univerzitet Aperion, Fakultet filoloških nauka, Izaberi i ti ruski jezik i približi nam Rusiju, https://apeiron-uni.eu/osnovne-studije/fakultet-filoloskih-nauka/, (26.04.2022).

Pavlov, Evgeniy, У Београду упаљена Вечна ватра, (Ebedi Ateş Belgrad‘da yandı), Ruski Dom Sırbistan Çevrim içi Sayfası, https://ruskidom.rs/sr/2020/12/15/u-beogradu-upa-ena-vechna-vatra/, (17.04.2022).

Pravitel‘stva Rossiyskoy Federatsii, Resmi Sayfa, https://hr.rs.gov.ru/, (13.09.2022).

Poletna šola ruskega jezika v Sloveniji, Resmi sayfa, http://ru.ruskasola.si/ruska-filoloska-sola-2/, (23.11.2022).

Pobjeda.me, “Pet godina Konfucije Instituta u Crnoj Gori: Učenje kineskog jezika kao put do sigurne budućnosti”, Çevrim içi Gazete, https://www.pobjeda.me/clanak/pet-godina-konfucije-instituta-u-crnoj-gori-ucenje-kineskog-jezika-kao-put-do-sigurne-buducnosti, (14.11.2022).

Pobjeda.me, Çevrim içi Gazete, Balkanski festival ruskih crtanih filmova upriličen u Podgorici i Budvi U duhu radosti i pozitivnih emocija, https://www.pobjeda.me/clanak/u-duhu-radosti-i-pozitivnih-emocija, (26.11.2022).

Politics Today, “China in the Balkans: More than Infrastructure Projects”, Çevrim içi Gazete, https://politicstoday.org/china-in-the-balkans-more-than-infrastructure-projects/, (08.01.2022).

Poslovni.hr, “Znate li za ovaj znak 您好? Čita se ‘nin hao’ i mogao bi vam osigurati unosne poslove s Kinezima”, Çevrim içi Gazete, https://www.poslovni.hr/vijesti/znate-li-za-ovaj-znak-cita-se-nin-hao-i-mogao-bi-vam-osigurati-unosne-poslove-s-kinezima-197301, (16.10.2021).

Posol‘stvo Rossii v Respublike Serbii, Dni rossiyskoy dukhovnoy kul‘tury startovali v Serbii, http://www.ambasadarusije.rs/ru/vesti/dni-duhovnoi-kulturi-rossii-v-serbii, (02.09.2022).

Pravoslavie.ru, “U Niksicu prikazan dokumentarni film Krim. Povratak kuci”, Çevrim içi Gazete, https://pravoslavie.ru/90851.html, (24.11.2022).

Primorske Novine.me, “Crna Gora kao mala Rusija”, Çevrim içi Gazete, https://www.primorskenovine.me/index.php/k2/crna-gora-ka-mala-rusija, (23.11.2022).

Prometej.ba, “Drsutvo i znanost, Manjine u BiH, Rusi u BiH: manjina koja je skoro potpuno iščezla sa sukobom Tito-Staljin”, Çevrim içi Gazete, http://www.prometej.ba/clanak/drustvo-i-znanost/manjine-u-bih/rusi-u-bih-manjina-koja-je-skoro-potpuno-iscezla-sa-sukobom-tito-staljin-3077, (16.04.2022).

Pula.hr, “Svečano otvoren Centar ruskoga jezika i kulture, Institut Puškin”, Çevrim içi Gazete, https://www.pula.hr/hr/novosti/detail/16719/svecano-otvoren-centar-ruskoga-jezika-i-kulture-institut-puskin/, (19.09.2022).

Radio Dux.me, “Treći ciklus radionice Kineski kroz igru”, Çevrim içi Gazete, http://www.radiodux.me/vijesti/drustvo/treci-ciklus-radionice-kineski-kroz-igru?page=1, (12.11.2022).

Radio Slobodna Evropa, “Dobrodošli u Konfučijev institut u Republici Srpskoj”, Çevrim içi Gazete, https://www.slobodnaevropa.org/a/30316021.html, (18.10.2022).

Radio Televizija Republike Srpske, “Trivićeva i Đi Ping-sporazum o obezbjeđivanju nastavnika kineskog jezika”, Çevrim içi Gazete, https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=340821, (12.08.2022).

Radio Televizija Republike Srbije, “Podrška predlogu da se kineski jezik uči u svim gimnazijama”, Çevrim içi Gazete, https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/drustvo/3523115/podrska-predlogu-da-se-kineski-jezik-uci-u-svim-gimnazijama.html, (05.08.2022).

Radio Televizija Republike Srpske, “Moskva- Premijera filma Kod prijateljstva, Çevrim içi Gazete, https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=283580, (15.10.2021).

Radio Televizija Srbije, “Kineski kulturni centar u Beogradu prvi na Balkanu”, Çevrim içi Gazete, https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/16/kultura/2868216/kineski-kulturni-centar-u-beogradu--prvi-na-balkanu.html, (16.10.2021).

Radio Televizija Republike Srpske, “Kineski jezik u školama u Srpskoj”, Çevrim içi Gazete, https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=318174, (12.08.2022).

Radio Televizija Republike Srpske, “Knežević: Cilj Udruženja "Romanovi" promocija ruske kulture i tradicije”, Çevrim içi Gazete, https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=468602, (16.04.2022).

Radio Televizija Republike Srpske, “Banjaluka: Otvoren centar Fondacije Ruski mir”, Çevrim içi Gazete, https://lat.rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=68421, (21.10.2021).

Radio Televizija Vojvodine, “İzvor: Tanjug, Spomenik ruskim vojnicima u Sloveniji”, Çevrim içi Gazete, https://rtv.rs/sr_lat/region/spomenik-ruskim-vojnicima-u-sloveniji_742133.html, (19.11.2022).

Radio Televizija Vojvodiniy, “Otvoren Ruski centar u Novom Sadu”, Çevrim içi Gazete, https://rtv.rs/sk/kultura/otvoren-ruski-centar-u-novom-sadu_135157.html, (20.10.2021).

Radio Televizija Vojvodine (RTV), “Rusija slavi Dana narodnog jedinstva”, Çevrim içi Gazete, https://www.rtv.rs/sr_ci/evropa/rusija-slavi-dana-narodnog-jedinstva_771432.html, (18.10.2022).

Republika Hrvatska, Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Republici Turskoj, Resmi Sayfası, Politički odnosi Republike Hrvatske i Republike Turske, https://mvep.gov.hr/vijesti-85464/politicki-odnosi-republike-hrvatske-i-republike-turske/158465, (19.09.2022).

Republika Hrvatska, Ministarstvo Unutrasnjih Poslova (MUP), Resmi Sayfa, Posjet predstavnika Instituta Yunus Emre Zagreb, https://policijska-akademija.gov.hr/vijesti/posjet-predstavnika-instituta-yunus-emre-zagreb/4177, (09.10.2022).

Republika Hrvatska, Ministarstvo kulture i medija, Resmi Sayfası, Godina kulture i turizma između Hrvatske i Kine, https://min-kulture.gov.hr/vijesti-8/godina-kulture-i-turizma-izmedju-hrvatske-i-kine/16820, (12.08.2022).

Ria Novosti, Çevrim içi Gazete, Mezhgosudarstvennyye otnosheniya Rossii i Khorvatii, https://ria.ru/20180715/1524549229.html, (14.03.2022).

Rossotrudnichestvo, https://www.rs.gov.ru/en/contacts/center, (25.12.2021).

Rossiyskiy sovet po mezhdunarodnym delam (RSMD), Rossiya i Sloveniya: istoriya i perspektivy dvustoronnego sotrudnichestva, https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/analytics/rossiya-i-sloveniya-istoriya-i-perspektivy-dvustoronnego-sotrudnichestva/, (12.10.2021).

roundranking.com, roundranking.com/ranking/world-university-rankings.html#world-2022, (09.04.2023).

Rus Dünyası Vakfı, https://russkiymir.ru/en/, (25.12.2021).

Rusça Öğrenme Merkezi, 'Ruski za sve' Saraybosna, Resmi Sayfa, http://sarajevo.ruskizasve.com/, (15.10.2021).

Ruska Ljetopis Glasilo ruske nacionalne manjine u Hrvatskoj, Resmi Sayfa, http://ruskaljetopis.hr/, (15.10.2021).

Ruska Humanitarna Misija (RHM), Otvorena Ucionica i Fono labaratorija Ruskog jezika u Palama, https://rhm.rs/pale-otvorena-ucionica-i-fono-laboratorija-ruskog-jezika/, (28.04.2022).

Ruski Dom Sırbistan, Resmi Sayfası, www.ruskidom.rs/sr, (21.10.2021).

Ruski Center, Zavod Ruski Dom, Maribor, https://www.ruskimir.si/, (12.10.2021).

Ruski Centar Novi Sad Facebook sayfası, https://www.facebook.com/cika.nesha/, (20.10.2021).

Ruski centar vo Skopje, Resmi Sayfa, https://ruskicentar.mk/, (22.10.2021).

Ruski Mir, Dobrodošli na spletni strani Ruskega centra v Mariboru, Resmi Sayfa, https://ruskimir.si/#nasiaktivnosti, (22.10.2022).

Russia.hr, "Rusi napuštaju Crnu Goru, kupuju nekretnine u Trebinju", Çevrim içi Gazete, https://www.russia.hr/rusi-napustaju-crnu-goru-kupuju-nekretnine-u-trebinju/, (23.04.2022).

Russia Beyond, “Hrvatska očima Rusa: Od kulturnih veza prema europskim perspektivama”, Çevrim içi Gazete, https://hr.rbth.com/opinion/2016/03/24/hrvatska-ocima-rusa-od-kulturnih-veza-prema-europskim-perspektivama_578871, (15.10.2021).

Russia Beyond, “Jubileen 50 natprevar po ruski jazik vo Makedonija”, Çevrim içi Gazete, https://mk.rbth.com/obrazovanie/83438-jubileen-50-natprevar-ruski-jazik-makedonija, (23.11.2022).

Russia Beyond, “Objaven konkurs za besplatno studiranje vo Rusija za makedonski državjani”, Çevrim içi Gazete, https://mk.rbth.com/obrazovanie/84953-konkurs-besplatno-studiranje-vo-rusija-za-drzhavjani-na-makedonija, (22.10.2021).

Russia Beyond, “Ova leto učete ruski jazik besplatno”, Çevrim içi Gazete, https://mk.rbth.com/obrazovanie/81206-ruski-centar-kursevi-deca, (25.10.2021).

Russia Beyond Hrvatska, “Festival ruskog animiranog filma u Zagrebu i Puli”, Çevrim içi Gazete, https://hr.rbth.com/arts/90324-festival-ruskog-animiranog-filma, (13.09.2022).

Russia Beyond Hrvatski, “Kakve su sličnosti i razlike između ruskog i drugih slavenskih jezika?”, Çevrim içi Gazete, https://hr.rbth.com/obrazovanje/89188-ruski-i-drugi-slavenski-jezici, (11.09.2022).

Russia Beyond Slovenija, “V Moskvi ustanovili rusko-slovensko Društvo prijateljstva in kulturnih vezi”, Çevrim içi Gazete, https://si.rbth.com/news/2017/03/30/ustanovljeno-je-rusko-slovensko-drustvo-prijateljstva-in-kulturnih-vezi_730161, (23.11.2022).

Russkiy Mir, Russian Language Center opened in Bosnia and Herzegovina, https://russkiymir.ru/en/news/253354/, (15.10.2021).

Russkiy Mir Merkezi Maribor, Resmi Sayfası, https://www.ruskimir.si/, (12.10.2021).

Sandzakhaber.net, “TRT–Udruženje Turaka u Srbiji traži uvođenje turskog jezika u osnovnim školama”, Çevrim içi Gazete, https://sandzakhaber.net/trt-udruzenje-turaka-u-srbiji-trazi-uvodenje-turskog-jezika-u-osnovnim-skolama/, (03.10.2022).

Sputniknews.com, O nama, https://rs.sputniknews.com/docs/o_nama.html, (4.02.2022).

School and College, Katyusha. Russkaya shkola v Chernogorii, https://www.schoolandcollegelistings.com/ME/Crna-Gora/, (23.11.2022).

Sırbistan Türkleri Derneği (Udruzenje Turaka u Srbiji), http://udruzenjeturakausrbiji.com/, (13.10.2022).

Sinology-Kotor, Udruženje za promociju sinologije Kotor ~ jezik, kultura, pomorstvo, https://www.sinology-kotor.com/, (13.11.2022).

Shopov, Vladimir, “On Yıllık Sabır Süreci: Çin, Batı Balkanlar’da Bir Güç Haline Nasıl Geldi?”, europolitika.com, http://www.europolitika.com/on-yillik-sabir-sureci-cin-bati-balkanlarda-bir-guc-haline-nasil-geldi/, (18.11.2022).

Slobodna Evropa, “Prva ruska škola pod crnogorskim suncem”, Çevrim içi Gazete, https://www.slobodnaevropa.org/a/crna-gora-ruska-skola/28019196.html, (07.09.2022).

Slorus, “Sklad Toneta Pavčka za promocijo ruskega jezika in kulture”, Çevrim içi Gazete, http://www.slorus.si/sklad.html, (23.11.2022).

Slovenya Cumhuriyeti, Fahri Başkonsolosluğu, https://slovenyabaskonsolosluk.org.tr/Default?dil=tr, (14.11.2022).

Slovene Chinese Friendship Association, Resmi Sayfa, http://www.slo-cn.si/, (30.11.2022).

Sputnik Sırbistan Resmi Sayfası, https://rs.sputniknews.com/, (25.12.2021).

STIL Studio za učenje ruskog jezika i prevođenje, Resmi Sayfa, http://www.ruskijezik.org/, (15.10.2021).

Strategic Analysis Think Tank, China's Influence in the Western Balkans, https://www.strategicanalysis.sk/chinas-influence-in-the-western-balkans/, (16.10.2022).

TASS, "Putin, Slovenian president agree to establish Russia-Slovenia Friendship Day", Çevrim içi Gazete, https://tass.com/politics/1318551, (15.10.2021).

TASS.ru, "Posol RF v Khorvatii: dialog s Zagrebom na vysshem urovne vosstanovlen, Anvar Azimov-ob osobennostyakh vzaimootnosheniy Moskvy i Zagreba, 9 aprelya 2019", Interv'yu, Çevrim içi Gazete, https://tass.ru/interviews/6310596, (19.09.2022).

Telegraf.rs, "Ruski jezik opet postao tražen: Jedan grad u Srbiji upravo je dobio i kabinet za njegovo učenje", Çevrim içi Gazete, https://biznis.telegraf.rs/info-biz/3300242-ruski-jezik-opet-postao-trazen-jedan-grad-u-srbiji-upravo-je-dobio-i-kabinet-za-njegovo-ucenje, (21.10.2021).

Time.mk, "Otvoren Ruski centar za izučuvanje na ruskiot jazik", Çevrim içi Gazete, https://time.mk/c/43a63b4f5c/na-skopskiot-univerzitet-otvoren-ruski-centar.html, (25.10.2021).

Tportalhr.com, "Zagreb Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü resmi olarak açıldı", Çevrim içi Gazete, https://www.tportal.hr/vijesti/clanak/svecano-otvoren-konfucijev-institut-sveucilista-u-zagrebu-20120513, (16.10.2021).

TRT.net.tr, "Historijat TRT-a", Çevrim içi Gazete, https://www.trt.net.tr/bosanski/content/Historijat-Trt-A, (02.01.2022).

TRT Avaz, "Kuzey Makedonya'da "Balkanlar'da Türk Dizileri" paneli düzenlendi", Çevrim içi Gazete, https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avrasyadan/kuzey-makedonyada-balkanlarda-turk-dizileri-paneli-duzenlendi/639819b101a30a1b241126e3, (05.04.2023).

TRT Haber, "Sırbistan'da Türkçeye ilgi artıyor", Çevrim içi Gazete, https://www.trthaber.com/haber/dunya/sirbistanda-turkceye-ilgi-artiyor-636865.html, (04.04.2023).

TRT Haber, "Hırvatistan Cumhurbaşkanı'ndan Rusya'ya yönelik yaptırımlara eleştiri", Çevrim içi Gazete, https://www.trthaber.com/haber/dunya/hirvatistan-cumhurbaskanindan-rusyaya-yonelik-yaptirimlara-elestiri-739901.html, (18.04.2023).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, Cumhurbaşkanı Erdoğan, Zagreb Yunus Emre Türk Kültür Merkezi'nin Açılışını Yaptı, https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/43775/cumhurbaskani-erdogan-zagreb-yunus-emre-turk-kultur-merkezinin-acilisini-yapti, (12.09.2022).

Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, Balkan Ülkeleri İle İlişkiler, https://www.mfa.gov.tr/balkanlar_ile-iliskiler.tr.mfa, (04.02.2022).

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı, Eğitim Alanında Kuzey Makedonya ile Tecrübe Paylaşımı, https://www.meb.gov.tr/egitim-alaninda-kuzey-makedonya-ile-tecrube-paylasimi/haber/23222/tr, (04.12.2021).

T.C. Dışişleri Bakanlığı, Türkiye-Slovenya İlişkileri, https://www.mfa.gov.tr/turk%c4%b1ye-slovenya-siyasi-iliskileri.tr.mfa, (12.11.2022).

Türkiyemaarif.com, Kuzey Makedonya Maarif Okulları 3. Dönem Mezunlarını Verdi, https://turkiyemaarif.org/post/7-kuzey-makedonya-maarif-okullari-3-donem-mezunlarini-verdi-1605?lang=tr, (04.12.2021).

Türk–Sırp Ekonomi Derneği, https://tsba.org.rs/tr/hakkimizda/, (14.09.2022).

Ukraine Crisis Media Center, Hybrid Warfare Analytical Group, "Russkiy Mir" as the Kremlin's Quasi-ideology, https://uacrisis.org/en/russkiy-mir-as-the-kremlin-s-quasi-ideology, (11.11.2021).

Univerzitet Crne Gore, Fakultet Politickih Nauka (FPN), Besplatan kurs turskog jezika na FPN-u, https://www.ucg.ac.me/objava/blog/1295/objava/7296-besplatan-kurs-turskog-jezika-na-fpn-u, (20.11.2022).

University Banja Luka, The Confucius Institute, https://www.unibl.org/en/university/management-and-administration/rectorate-of-the-university-of-banja-luka/the-confucius-institute, (18.08.2022).

Univerzitet Donja Goritsa (UDG), Konfucije ucionica, https://www.udg.edu.me/cfl/konfucije-ucionica.php, (15.11.2022).

Univerzitet Ištip Goce Delčev, Filološki Fakultet Turski Jazik I Literatura, https://ff.ugd.edu.mk/index.php/mk/studiski-programi, 17.10.2022).

Univerza v Ljubljani Filozofska fakulteta, Sodobna kitajščina 1, https://www.ff.uni-lj.si/sodobna-kitajscina-1-0, (04.12.2022).

Univerzitet u Sarajevu, Najava aktivnosti Konfučijevog instituta Univerziteta u Sarajevu, https://www.unsa.ba/index.php/novosti/najava-aktivnosti-konfucijevog-instituta-univerziteta-u-sarajevu, (19.08.2022).

Univerzitet Sv. Kiril i Metodij, Resmi Sayfa, Ruski dom vo Skopje, http://www.ukim.edu.mk/?fbclid=IwAR1TXXD9peyT19fvfubmORllo3EpsCPGpcWG268l6tuHY5B0Dk0_WI3PyU, 03.11.2021).

Univerzitet u Zagrebu, Sveučılišnı Centar za Kıneskı Jezık, Kulturu i Poslovanje, https://www.ki.unizg.hr/kineski-jezik-za-studente/, (17.08.2022).

Veleposlanstvo Ruske Federacije u Hrvatskoj, Ruski Jezik, https://zagreb.mid.ru/hr/countries/bilateral-relations/ruski_jezik_u_hrvatskoj/, (15.10.2021).

Veleposlanstvo Ruske Federacije u Hrvatskoj, Suradnja u području kulture, https://zagreb.mid.ru/hr/countries/bilateral-relations/cultural-connections/, (20.10.2021).

Vijesti25, "Brajović u Turskoj: Crnogorski iseljenici važna spona između Crne Gore i Turske", Çevrim içi Gazete, https://www.vijesti.me/vijesti/politika/422685/brajovic-u-turskoj-crnogorski-iseljenici-vazna-spona-izmedu-crne-gore-i-turske, (13.11.2022).

Vijesti25, "Obilježena 61. godišnjica prvog leta čovjeka u svemir: Sjećanje na legendarnog Gagarina", Çevrim içi Gazete, https://www.vijesti.me/kultura/599661/obiljezena-61-godisnjica-prvog-leta-covjeka-u-svemir-sjecanje-na-legendarnog-gagarina/, (26.11.2022).

Vistonmer.mk, “Ruskata naučna, obrazovna i kulturna pajažina vo Severna Makedonija”, Çevrim içi Gazete, https://vistinomer.mk/ruskata-nauchna-obrazovna-i-kulturna-pajazhina-vo-severna-makedonija/, (28.11.2022).

Vlada Republike Hrvatske, “Ured za ljudska prava i prava nacionalnih manjina”, Rusi, Çevrim içi Gazete, https://pravamanjina.gov.hr/nacionalne-manjine/nacionalne-manjine-u-republici-hrvatskoj/rusi/382, (21.09.2022).

Voices Skoplje, “Volonteri na Ruski jazik”, Çevrim içi Gazete, https://voiceskopje.org/, (30.01.2022).

Vreme.com, “Kineski raj u ucionicama”, Çevrim içi Gazete, https://www.vreme.com/cms/view.php?id=1042266, (16.10.2021).

Way to Montenegro, Dukley Academy, https://waytomonte.com/en/p-3381-dukley-academy, (27.09.2022).

Western Balkans in the Crossroads: Ways Forward in Analyzing External Actors‘ Influence, Briefing Paper IV: External Influence In The Cultural & Religious Sphere, Russian Influence in Bosnia and Herzegovina, https://www.balkancrossroads.com/bp-iv-culture-religion, (15.10.2021).

www.ec.europa.eu/eurostat/statistics (18.04.2023).

Xinhua, “Confucius Classroom for Chinese language and culture unveiled in Slovenia”, Çevrim içi Gazete, https://english.news.cn/20221118/5e348f2e076d4f0eaebf7f41ff6179a9/c.html, (30.11.2022).

Yeni Balkan, “İştip Gotse Delçev Üniversitesi Filoloji Fakültesi Türk Dili Ve Edebiyati Bölümünün 15. Yıldönümü Münasebetiyle Birinci Kayit Döneminde 15 Öğrenciye Burs Verecek”, Çevrim içi Gazete, https://yenibalkan.com/tr/egitim/istip-gotse-delcev-universitesi-filoloji-fakultesi-turk-dili-ve-edebiyati-bolumunun-15-yildonumu-munasebetiyle-birinci-kayit-doneminde-15-ogrenciye-burs-verecek, (17.10.2022).

YouTube, RTV Novi Pazar, Udruzenje Turaka u Srbiji, Çevrim içi Yayın, https://www.youtube.com/watch?v=kPnsNrCWcL4, (13.10.2022).

Yunus Emre Enstitüsü Podgorica, Resmi Sayfa, Nastava Turskoj jezika, https://podgoritsa.yee.org.tr/me/content/naucite-turski-jezik, (22.11.2022).

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı, https://www.ytb.gov.tr/, (22.11.2022).

Zavod Solt, "Tečaji turščine", Çevrim içi Gazete, https://www.zavod-solt.si/jezikovni-tecaji/zacetni-tecaj-turscine/, (14.10.2022).

Zavod Vesela dRuščina, zavod za izobraževanje in kulturo, Resmi Sayfa, http://ruskasola.si/, (22.11.2022).

Zavod za udzbenike i nastavna sredstva Podgorica, İzucavanje turskog jezika na Univerzitetu Crne Gore, https://zuns.me/prosvjetni-rad/clanak/izu%C4%8Davanje-turskog-jezika-na-univerzitetu-crne-gore, (20.11.2022).

7.5. Mülakatlar

Banja Luka Üniversitesi Konfüçyüs Enstitüsü Müdürü Ljiljana Steviç ile 08.02.2022 tarihinde yüzyüze gerçekleştirilen mülakat.

Belgrad Yunus Emre Enstitüsü Koordinatörü Dinsel Şahin ile Mülakat, 14 Şubat 2022 tarihinde yüzyüze, 08 Mart 2022 tarihinde yazılı gerçekleştirilen mülakat.

Doğu Saraybosna Üniversitesi Çin Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretim Elemanı Jelena Vujuçiç ile 16.02.2023 tarihinde çevrim içi olarak gerçekleştirilen mülakat.

Lübliyana Üniversitesi Filoloji Fakültesi Asya Çalışmaları Bölümü Sinoloji Anabilim Dalı Öğretim Elemanları Jasna Roşker ve Mateja Petrovçiç ile 03.02. 2023 tarihinde yazılı gerçekleştirilen mülakat.

Podgoritsa Konfüçyüs Enstitüsü Müdürü Gao Qinglong ile 21 Mart 2023tarihinde yazılı gerçekleştirilen mülakat.

Rus Dünyası Vakfı-Rus Evi Müdür Yardımcısı Yevgeniy Eduardoviç ile 22.02.2022 tarihinde Belgrad'ta yüzyüze gerçekleştirilen mülakat.

Rus Dünyası Vakfı Banja Luka Merkezinin Müdürü Natalija Milakoviç ile 09 Şubat 2022 tarihinde yüzyüze gerçekleştirilen mülakat.

SaraybosnaYunus Emre Enstitüsü Koordinatörlüğü ile 07 Nisan 2022 tarihinde yazılı gerçekleştirilen mülakat.

ÜsküpYunus Emre Enstitüsü Sekreteri Marija Lolovska ile 15 Temmuz 2022 tarihinde yazılı gerçekleştirilen mülakat.

Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi Doğu Dilleri Bölümü Türkoloji Anabilim Dalı'ndan Barbara Kerovac ile 31 Ocak 2023 tarihinde çevrim içi gerçekleştirilen mülakat.

Zagreb Üniversitesi Felsefe Fakültesi Doğu Slav Dilleri ve Edebiyatı Bölümü Rus Dili Dalında öğretim elemanı Branka Barçot ile 01 Şubat 2023 tarihinde çevrim içi gerçekleştirilen mülakat.